

שבוע פרשת קדושים

(28 April – 3 May 08)

כ"ג – כ"ח ניסן ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה פִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט פִּי־הַשְּׂבִיעַ נִפְשׁ שִׁקְקָה וְנַפְשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא פִּי־הֶמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֹאצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עוֹר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצִּיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז פִּי־שֹׁבֵר דִּלְתוֹת
 נְחָשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעוּ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתְעַנּוּ: יח כֹּל־אֲכַל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיְעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ בַשֶּׁבֶר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּיאֵם: כט יִקַּם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְקֹהֶל עַם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאַנְס־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבַרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמַתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מֵעֶצֶר רַעַה
 וַיְגוּזוּ: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מֵעוֹנֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹהֵי וַיִּתְבַּוְּנוּ
 חֲסָדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדֵי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶרֶךְ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלְאֻמִּים: ה כִּי־גָדַל מֵעַל־שָׁמַיִם חֲסִדֶךָ
 וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַתֶּךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינֶךָ וְעַנְיִי: ח אֱלֹהִים ו דַּבֵּר בְּקִדְשׁוֹ אֲעֵלְזָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעַמֶּק סִפּוֹת אֲמַדְדֶּךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מְעוֹז רֵאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָם
 אֲשַׁלֵּךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתְרוּעֵעַ: יא מִי יִבְלִנִי עִיר מְבַצֵּר מִי נַחְנִי עַד־אֲדָוָם:
 יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֹזֶרֶת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אָרֶם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צְרִינוּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים קי"ז ק"ח..... ב
- ב) מאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד שי"פ קדושים, מבה"ח אייר, ה'תשי"ד..... ה
- ג) שיחת שבת פרשת קדושים מברכים החודש אייר, ה'תשי"ד..... יג
- ד) לקוטי שיחות פרשת קדושים (בלה"ק)..... כב
- ה) חידושים וביאורים בעניני גאולה ומשיח גאולת אומות העולם..... כה
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע קדושים..... לה
- ז) לוח "היום יום" לשבוע קדושים..... מד
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... מו

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע קדושים..... מח
- י) – פרק אחד ליום לשבוע קדושים..... סג
- יא) – ספר המצוות לשבוע קדושים..... סח
- יב) מסכת סוטה..... עא
- יג) ביאורים למסכת סוטה מתוך "פירוש הבהיר" של "ש"ס לובלין" בהוצאת מכון המאור..... ע
- יד) נביאים וכתובים יהושע פרק ז - דברי הימים א פרק ו..... צז

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן..... קא
- טז) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן..... קב
- יז) לקוטי תורה מבואר - ד"ה ששת ימים - אדמו"ר הזקן..... קג
- יח) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי..... קו
- יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קז
- כ) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש..... קז
- כא) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרשי"ב..... קח
- כב) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ..... קט
- כג) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ..... קי
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ..... קיא

- כה) ביאורים לפרקי אבות פרק א משנה א..... קיג
- כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע קדושים..... קיד
- כז) לוח זמנים לשבוע קדושים..... קכז

בס"ד. ש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד*.

על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים¹, ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה² פירוש רבינו הזקן, על שלשה דברים העולם עומד – על³ שלשה דברים ההעלם עומד. ומבאר בהמאמר הקשר דפירוש אדמו"ר הזקן (ההעלם עומד) עם פירוש הפשוט (העולם עומד), כי ענין העולם הוא העלם⁴. ומוסיף בהמאמר, דההעלם שבעולם הוא לפי שבריאת העולם הוא ע"י העלם האור. וכדאיתא בע"ח⁵, דכשהי' אור א"ס ממלא כל המציאות, לא הי' מקום לעמידת העולם, ובכדי שיהי' מקום לעולמות הוצרך להיות סילוק האור. ויש לומר, דבהוספה זו מודגש יותר ענין ההעלם דעולם. שההעלם שבו הוא לא כמו דבר נוסף עליו, אלא שבריאת העולם הוא ע"י העלם האור. ויתירה מזו, שמצד ענין הגילוי לא הי' אפילו מקום לעולמות (ולא רק שלא היו מתהוים בפועל).

וממשיך בהמאמר⁶, דכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי. וע"י הסרת ההעלם, מתגלה אור הפנימי שצפון בההעלם. וזהו על שלשה דברים העולם עומד, שע"י העבודה בתורה עבודה וגמ"ח, מסירים את ההעלם ומתגלה אור הפנימי. ויש לומר, דמ"ש בהמאמר שכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, הוא בכדי לבאר המשנה על שלשה דברים העולם עומד. דהגם שע"י תורה עבודה וגמ"ח נמשך גילוי אלקות, מ"מ אומר על שלשה דברים העולם עומד (ההעלם עומד), כי כוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, דהכוונה של כל דבר הוא ענינו הפנימי. ולכן אומר על שלשה דברים העולם (ההעלם) עומד, כי ענינו הפנימי דעולם (העלם) הוא זה שנמשך בו גילוי אלקות.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש על שלשה דברים העולם עומד, דמזה משמע, שבכדי שתהי' עמידת העולם (גילוי אלקות בעולם), נוגע לא רק כללות הענין דתומ"צ, אלא הענין דשלשה דברים, כי ענין עמידת העולם הוא, שהגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י תומ"צ יהי' בו לא כמו דבר נוסף, אלא שיתגלה בו שהכוונה וענינו הפנימי דהעולם (העלם) עצמו

(1) אבות פ"א מ"ב.

(2) דשנת ה'ש"ת – נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 160 ואילך.

(3) כ"ה הלשון בד"ה זה שם (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים"). וראה לקמן הערה 7.

(4) ראה גם לקו"ת שלח לו, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' אינט. וראה לקו"ש חלק לד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

(5) שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

(6) סעיף ב (סה"מ ה'ש"ת שם ע' 161). וראה שם בסוף

המאמר (ס"ע 162).

(* יצא לאור בקונטרס כ"א אלול – תש"נ, "לקראת יום השלישי שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים-וילך, כ"א אלול הבעל"ט, יום מלאות יובל שנים לחנוכת בית הכנסת ובית המדרש המרכזי דליובאוויטש שבליובאוויטש ("770") בשנת ה'ש"ת – הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד כו', שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות דש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד*, והוא ביאור על ד"ה זה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בחנוכת בית הכנסת הנ"ל . . אור ליום ג' שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים וילך, כ"א אלול הבעל"ט, שנת ה'תש"נ").

הוא שיהי' בו גילוי אלקות, וענין זה שבתומ"צ הוא ע"י התחלקותם בג' דברים (ג' סוגים)⁷, תורה עבודה וגמ"ח.

(ב) ויובן זה בהקדים מה שנתבאר לעיל (בהמאמר הקודם⁸) בביאור מאמר רז"ל⁹ אור א"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דמעלה ומטה הם (בדרך כלל) אצילות ובי"ע, ופירוש אוא"ס למעלה כו' ולמטה כו' הוא, שהעילוי והשלמות דאוא"ס הוא בשני ענינים. בענין ההמשכה והירידה למטה להוות ולהחיות את הנבראים דבי"ע, ובזה גופא – למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו¹⁰, ועד שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הרוממות, שגם עולמות העליונים, אצילות ולמעלה מאצילות, למעלה מעלה, התהוותם הוא מהארה בלבד, שבאין ערוך לגבי' ית'. דשני ענינים אלה הם (בדרך כלל) באור הממלא ואור הסובב. דבאור הממלא הוא ענין הירידה וההמשכה למטה להחיות את הנבראים לפי ערכם, ובאור הסובב הוא ענין ההפלאה והרוממות, שכל העולמות (וגם האור שמתלבש בהם) הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית'. ומשני ענינים אלה שבאור א"ס נעשה שני הענינים דמעלה ומטה בעולמות. דענין מעלה ומטה הוא בכל העולמות. דהמציאות שבעולמות (גם המציאות שבאצילות ולמעלה מאצילות) הוא המטה שבהם, וענין הרצוא, יציאה ממציות (שישנו בכל העולמות, גם בבי"ע) הוא המעלה שבהם¹¹. ושני ענינים אלה שבעולמות הם משני ענינים הנ"ל שבאור א"ס. דמאור הממלא שהוא בתנועה דירידה והמשכה למטה, נעשה המטה (המציאות) שבעולמות, והמעלה שבעולמות (הרצוא שבהם שרוצים לצאת ממציותם) הוא מגילוי הרוממות דאוא"ס (סובב).

(ג) והנה ידוע¹², דזה שהבריאה היא בשביל האדם¹³, הכוונה בזה היא לא רק לבריאת העולמות (כולל גם עולם האצילות ועולמות הא"ס שלמעלה מאצילות), אלא לכל הגילויים, גם גילויים הכי נעלים. ועפ"ז יש לומר, שהכוונה בשני ענינים הנ"ל שבאוא"ס, ענין הירידה וההמשכה למטה דאור הממלא וענין ההעלאה והרוממות דאור הסובב, כולל גם השרש דשני ענינים אלה כמו שהם באוא"ס שלפני הצמצום [האור דעלות הרצון שהוא השרש דאור הממלא והאור שקודם עלות הרצון שהוא השרש דאור הסובב¹⁴], היא, בכדי שיהיו (דוגמת) שני ענינים אלה בעבודת האדם. דבכללות הם שני הקוין דתורה ותפלה¹⁵. דתפלה היא העלאה מלמטה למעלה, דע"י ההתבוננות דתפלה הוא יוצא

דזהו כפל הלשון למעלה מעלה כו' ולמטה מטה כו', כי המעלה ומטה שבעולמות הוא בשתים (א) שאצילות הוא מעלה ובי"ע הוא מטה, (ב) הרצוא (מעלה) שגם בבי"ע והמציאות (מטה) שגם באצילות.

12 ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רנו ואילך.

13 ראה סנהדרין לח, א. חדא"ג מהרש"א לר"ה כו, א.

14 ראה ד"ה נחמה הנ"ל ס"ח ("דבר מלכות" שם). וש"נ.

15 בהבא להלן בענין תורה ותפלה – ובהשייכות דתורה ותפלה לשני הענינים דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית

7 ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהפירוש "על שלשה דברים העולם עומד" (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים") – כי זהו הביאור ד"ההעלם עומד".

8 ד"ה נחמה עליו גו' דאחרון של פסח ("דבר מלכות" לשביעי של פסח ע' ה' ואילך).

9 ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט"מ, ב).

10 יתרו לך, סע"ג.

11 תניא רפ"ל.

12 ראה ד"ה נחמה הנ"ל ס"ז ("דבר מלכות" שם ע' ט),

ממציאותו ועד שבא להתפשטות הגשמיות¹⁶. ותורה היא המשכה מלמעלה למטה. דענין עסק התורה הוא (לא שהאדם מבטל את שכלו, אלא אדרבא), שהתורה נמשכת ומתלבשת בשכלו של האדם, המשכה מלמעלה למטה. ויתירה מזו, דהמשכה דתורה (שהיא נמשכת בשכלו של האדם) הוא גם כשהאדם נמצא במצב דהיפך הטהרה¹⁷, ע"ד הענין דאוא"ס למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות לא רק הנבראים שבעוה"ז הגשמי אלא גם את הקליפות. וכמו שבהענין דלמטה מטה עד אין תכלית, גם כשהוא נמשך למטה להחיות את הנבראים ואפילו את הקליפות, אין האור משתנה עי"ז¹⁸, עד"ז הוא בהמשכה דתורה, שגם כמו שנמשכת בשכלו של האדם, ואפילו כשהאדם הוא במצב דהיפך הטהרה, היא דבר ה'¹⁹.

ד) והנה כמו שהענין דלמעלה עד אין קץ הוא גם בעולמות התחתונים, כמו שנתבאר לעיל (סעיף ב) שגם בהנבראים דבי"ע ואפילו בהנבראים שבעוה"ז מאיר בהם הרוממות דאוא"ס, שכל העולמות הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית', ועי"ז נעשה בהם רצוא לאלקות, שרוצים לצאת ממציאותם, עד"ז הוא גם בההעלאה דתפלה (שהיא דוגמת הענין דלמעלה עד אין קץ), דגם כשהאדם הוא למטה מטה עד אין תכלית, הנה ע"י התפלה הוא מתעלה (היינו שהוא ברצוא ותשוקה לעלות) למעלה מעלה עד אין קץ. וכמ"ש²⁰ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואיתא בזהר²¹ סולם דא צלותא, דגם כשהאדם הוא בדרגא הכי תחתונה (ארצה²²), ע"י הסולם דתפלה הוא מגיע ועולה השמימה. אלא, שלהיותו בשפל המצב, בכדי שיתעורר ברצוא ותשוקה לעלות למעלה, צריך הוא להתבונן (לא רק בהענינים דגדולת ה' המבוארים בתפלה, אלא גם) בענין זה עצמו, שהוא בשפל המצב. הן בנוגע למחשבה דיבור ומעשה, שלפעמים הוא נכשל (ער פאלט דורך) אפילו במעשה בפועל ומכ"ש בדיבור ועאכו"כ במחשבה, והן בנוגע לשכלו ומדותיו. דהגם שעיקר עבודת האדם הוא סור מרע ועשה טוב בפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה, הרי ענין זה (שהעיקר הוא הפועל ממש) הוא בנוגע להכוונה דלמעלה, אבל בנוגע למצב האדם²³, כיון שהשכל והמדות הם מיוחדים עם הנפש, והמחשבה דיבור ומעשה הם רק לבושים (כמשנ"ת בארוכה במאמר הקודם²⁴), ציור השכל והמדות שלו (אם הם בקדושה

— ראה גם אוה"ת ענינים ע' קכ ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רפג. תרכ"ז ע' תנב. תרנ"ח ע' עג.

16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ה' תפלה סצ"ח ס"א. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה.

17) להעיר מלקו"ת תבוא מג, סע"ב ואילך דיש חילוק בזה בין תורה לתפלה.

18) סה"מ ה'תש"י ע' 135. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רלב ואילך, ובהנסמן שם, שגם אור הממלא שמלובש בהנבראים, אינו נתפס בהם.

19) להעיר, דזה שאין דברי תורה מקבלין טומאה למדין מהכתוב (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש (ברכות כב, א). ויש לומר הפירוש ב"דברי כאש", דכיון שהוא "דברי"

(דהקב"ה), לכן הוא "כאש" שאינו מקבל טומאה. 20) ויצא כח, יב.

21) ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. וראה גם תקו"ז תיקון מה (פג, א).

22) "ארצה" (בתוס' ה') הוא מדריגה הכי תחתונה שבארץ (סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א. ובכ"מ).

23) וע"ד המבואר בתניא פל"ז (מט, סע"א ואילך) החילוק בין תורה למצוות, דתכלית בריאת האדם (לעשות לו ית' דירה בתחתונים) הוא ע"י המצוות, אבל בנוגע לנפש האדם, ע"י לימוד התורה ממשך אור נעלה יותר.

24) ד"ה הנ"ל שבהערה 8 דלעיל ס"ב-ג (סה"מ מלוקט שם ע' רצב ואילך).

או להיפך) נוגע יותר מהמחשבה דיבור ומעשה שלו. ומכ"ש כשמתבונן בנוגע לעצם נפשו, שגם כשהמחשבה דיבור ומעשה וגם המדות והשכל הם בקדושה אפשר שעצם נפשו היא בעמקי הקליפות, וכידוע²⁵ בענין מה שאמר ריב"ז²⁶ איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, הנה ע"י שמתבונן בכל זה ומרגיש שהוא בשפל המצב, הוא מתעורר ברצוא לצאת ממציאותו ולעלות למעלה.

(ה) והנה נתבאר לעיל (במאמר הקודם²⁷) דשני הענינים שבאוא"ס (למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית) בשרשם הראשון (בהאור כמו שכלול בהעצמות, שהו"ע היכולת) הוא זה שביכלתו להאיר וביכלתו שלא להאיר. וכיון שבבחינת היכולת שניהם (היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר) הם ענין אחד, לכן, גם כשהם נמשכים בגילוי ועי"ז הם נעשים שני ענינים, למעלה מעלה ולמטה מטה, הם כלולים זה מזה. ועד"ז הוא בתורה ותפלה, שהם כלולים זה מזה. דגם בתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה יש בה ענין ההעלאה מלמטה למעלה, וכמו"כ הוא בתפלה, שהיא העלאה מלמטה למעלה, שיש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה.

ויובן זה ע"פ מה שאמרו רז"ל²⁸ ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, וידוע הדיוק בזה²⁹, הרי כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו³⁰, וכיון שישראל עוסקים בתורה במשך כל היום (זה לומד בשעה זו וזה לומד בשעה זו), הרי גם הקב"ה עוסק בתורה במשך כל היום, ואעפ"כ אמרו שבג' שעות ראשונות (דוקא) הקב"ה יושב ועוסק בתורה. ונקודת הביאור בזה³¹, דזה שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו היא המשכה מלמעלה שע"י אתערותא דלתתא (עסק התורה דהאדם), ולכן, ההמשכה היא לפי ערך האתערותא דלתתא. דזהו שאמרו כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, דזה שהקב"ה קורא ושונה הוא כנגדו, לפי הלימוד דהאדם. וזה שבג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה היא המשכה מצד עצמה, ממקום שאין אתעדל"ת מגעת לשם. והמשכה זו היא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו. וזהו יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרת³², דהחילוק בין טל ומטר הוא, דירידת מטר תלוי בעבודת האדם (כמ"ש³³ והי' אם שמוע גו' (ואז דוקא³⁴) ונתתי מטר ארצכם גו'), וטל אינו תלוי בעבודת האדם (כמארז"ל³⁵ טל לא מיעצר), דכמו"כ הוא ברוחניות, דמטר היא המשכה שע"י אתעדל"ת וטל היא המשכה מלמעלה מצד עצמה. והטעם שהתורה נמשלה לטל ולמטר הוא, כי בתורה שני הענינים³⁶. הדרגא

(31) אוה"ת שבהערה 15 ע' קכא ואילך. סה"מ תרכ"ו ס"ע רפג. תרכ"ז ע' תכט ואילך. תרנ"ח ע' עג ואילך.

(32) האזינו לב, ב.

(33) עקב יא, יג-יד.

(34) וכמו שממשיך בכתוב (שם, טו-טז) וסרתם ועברתם גו' (ואז) ולא יהי' מטר.

(35) תענית ג, א.

(36) בהבא להלן ראה סה"מ תרכ"ז ע' תכט ואילך. המשך

(25) לקו"ת ויקרא (הוספות) נ, סע"ד. ד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 50 ואילך), ובהנסמן שם (ע' 49) הערה 1. ועוד.

(26) ברכות כח, ב.

(27) ס"ט ויו"ד ("דבר מלכות" שם ע' ז).

(28) ע"ז ג, ב.

(29) סה"מ תרכ"ו ע' רעט. תרכ"ז ע' תלו. תרנ"ח ע' סח.

(30) תדאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

דתורה שנמשכת ע"י עסק התורה דהאדם – יערוף כמטר לקחי, והדרגא דתורה שהמשכחה היא מלמעלה (בדרך אתעדל"ע מצד עצמה) – תזל כטל אמרתי. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה לג' שעות ראשונות כי שורש הגשם (מטר) הוא בז' תחתונות דעתיק [כידוע בענין שבעתים כאור שבעת הימים³⁷, דשבעתים הוא ארבעים ותשע, ושבעתים כאור שבעת הימים, מ"ט פעמים ז', בגימטריא גשם³⁸. דמזה מובן, שגשם שייך לשבעת הימים שהם ז' תחתונות דעתיק], ושורש הטל הוא בג' ראשונות דעתיק. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה (טל דתורה) לג' שעות ראשונות, כי ג' [שעות] ראשונות הם ג' ראשונות דעתיק.

(ו) והנה כמו שטל (כפשוטו) יורד ונמשך למטה, כמו"כ הוא גם בטל תורה, שהוא נמשך ומתגלה למטה בתורה שהאדם לומד. דנוסף על זה דזה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה (בחינת טל תורה) הוא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו, הנה גם הענין דטל תורה עצמו נמשך ומתגלה למטה בהתורה שהאדם לומד. דבהמשכת התורה דלמעלה בהתורה שהאדם לומד, שני ענינים. התורה כמו שהיא בז"ת דעתיק, מטר דתורה. והמשכת בחינה זו היא ע"י עסק התורה דהאדם, דכיון שז"ת דעתיק מתלבשים באריך שורש ההשתלשלות, לכן עסק התורה דהאדם הוא אתעדל"ת שמעורר וממשיך בחינה זו. והתורה כמו שהיא בג"ר דעתיק, טל תורה. והמשכת בחינה זו היא מלמעלה, ועסק התורה דהאדם הוא רק כמו כלי שבו נמשך ומתגלה הטל דתורה. ויש לומר, דזה שלימוד התורה דהאדם הוא כלי לטל תורה הוא בעיקר בהלימוד דפנימיות התורה. דכיון שפנימיות התורה (גם כמו שנמשכה למטה) היא אילנא דחיי שלמעלה מענין הבירורים³⁹, לכן היא כמו כלי לעצם התורה שלמעלה משייכות להשתלשלות (ג"ר דעתיק שאינם מתלבשים באריך), טל תורה.

ועפ"ז יש לבאר הקשר דשני הגירסאות במארז"ל⁴⁰ כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, שהגירסא בגמרא היא אור תורה והגירסא בילקוט⁴¹ היא טל תורה, דיש לומר, שאור תורה הוא פנימיות התורה, ולימוד פנימיות התורה הוא כלי לטל תורה⁴².

(ז) ועד"ז הוא בתפלה, דהגם שבכללות היא העלאה מלמטה למעלה, יש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה. והענין הוא⁴³, דהתחלת תפלת שמו"ע [שהיא עיקר התפלה] הוא בפסוק⁴⁴ אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, דאמירת פסוק זה הוא (לא רק הקדמה לתפלה, אלא) התחלת התפלה עצמה, כדאיתא בגמרא⁴⁵ שהוא כתפלה אריכתא.

וככה תרל"ז פס"ז. סה"מ תר"ס ע' צח ואילך.

(41) שמעוני ישע"י רמז תלא.

(42) ובסה"מ תר"ס ע' קד, שאור תורה וטל תורה הם רזין ורזין דרזין.

ע"ד שני הענינים דטל ומטר שבתורה – ראה גם לקו"ת האזינו עה, סע"ד ואילך. אלא שבלקו"ת שם, דטל שבתורה הוא שהקב"ה קורא ושונה כנגדו.

(43) בהבא להלן ראה אוה"ת שם ע' קכב. סה"מ תרכ"ו ע' רפד ואילך. תרכ"ז ע' תלא ואילך. תמב ואילך. סה"מ תרנ"ח ע' עד ואילך.

(37) ישע"י ל, כו.
(38) ראה פרש"י ד"ה יהי' שבעתים – פסחים סח, א.

(44) תהלים נא, יז.

(39) אגה"ק סכ"ו.

(45) ברכות ד, ב.

(40) כתובות קיא, ב.

והנה בתרגום עה"פ אד' שפתי תפתח פירש, ספתי פתח באורייתא. היינו, דהבקשה שבפסוק זה שבתחלת התפלה היא, שהתפלה (ופי יגיד תהלתך) תהי' כמו תורה (אד' שפתי תפתח באורייתא). דכמו שבתורה, התורה שהאדם לומד הוא דבר ה', דברי אשר שפתי בפ"ך⁴⁶, והאדם הוא כעונה אחר הקורא⁴⁷, כמו"כ גם התפלה תהי' באופן דופי יגיד תהלתך, שתפלת האדם תהי' (לא התפלה שלו, אלא) רק שעל ידה תומשך (יגיד מלשון המשכה) תהלתך, תפלתו של הקב"ה.

וביאור הענין בפרטיות יותר, יובן ע"פ מה דאיתא בגמרא⁴⁸ שכששמע רבי מאל"י הנביא שר' חייא ובניו הם דוגמת האבות, העמיד אותם רבי לפני התיבה, אמר משיב הרוח ונשיב זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטי למימר מחי' המתים רגש עלמא. וכתב האלשי"ך⁴⁹ שהבקשה אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך שבהתחלת תפלת שמו"ע היא, שתפלתינו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו. ואינו מובן, איך שייך לומר שתפלתנו תהי' כתפלת ר"ח ובניו [ובפרט ע"פ מה דאיתא בגמרא שם שר"ח ובניו היו כמו האבות]. גם צריך להבין, דר"ח ובניו היו מתפללים בכל יום, ואעפ"כ ההמשכה שע"י תפלת ר"ח ובניו (נשיב זיקא, אתא מיטרא, רגש עלמא) היתה דוקא כשהעמיד אותם רבי לפני התיבה. דע"י שהתפללו לפני התיבה והיו שלוחי ציבור, הי' בתפלתם כח הציבור, דבתפלת רבים (תפלת ציבור) כתיב⁵⁰ הן א-ל כביר ולא ימאס. והגם שתפלת ציבור ישנה בכל יום, וזה שע"י תפלה זו דוקא נשיב זיקא וכו' הוא מפני מעלת ר"ח ובניו שהיו דוגמת האבות, מ"מ, גם בתפלת ר"ח ובניו בכדי שיהי' נשיב זיקא וכו' הוא דוקא כשהיו שלוחי ציבור.

ולכאורה הי' אפשר לבאר זה ע"פ הידוע⁵¹, דמזה שבכל בקשה שבשמו"ע חותמין ברוך אתה ה', מוכח, שגם בתפלת יחיד אין שום ספק כלל שהקב"ה ממלא את בקשתו. אלא שבתפלת יחיד אפשר להיות שההשפעה תומשך לו למעלה, או שתומשך (גם למטה, אבל רק) ברוחניות⁵², והמעלה דתפלת ציבור (שהיא רצוי' ומקובלת לעולם⁵³) היא, שההשפעה נמשכת גם למטה בגשמיות. והנה בתפלת ציבור, יש כמה חילוקי דרגות, וכל שהבקשה היא גדולה יותר, ובפרט כשהציבור המתפללים אינם כלים ראויים לזה, צריך לתפלה גדולה יותר, וגם שהשליח ציבור יהי' זקן (או המופלג שבציבור) בכדי שתהי' תפלתו נשמעת⁵⁴. ועפ"ז הי' אפשר לבאר לכאורה בנוגע לר"ח ובניו, דזה שע"י תפלתם כשהיו שלוחי ציבור נשיב זיקא ואתא מיטרא (בגשמיות) הוא (בעיקר) מצד המעלה דתפלת רבים, אלא שגם בתפלת ציבור (ובפרט בבקשה גדולה שאין הציבור ראוי לזה), צריך שהשליח ציבור יהי' מי שתפלתו נשמעת. אבל ביאור זה אינו מספיק, דמזה שאמרו שר"ח

(46) ישע"י נט, כא. (51) אוה"ת שם ע' קכב. וראה גם אגה"ת פ"א (ק, א). וראה

הערה הבאה.

(52) ויש לומר, דמ"ש באגה"ת שם שאין שום ספק כלל הוא,

כי כל הענין דסליחת עוונות (שבזה מדובר באגה"ת שם) הוא ברוחניות.

(53) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח ר"ס נב.

(54) ראה שו"ע אדה"ז שם סנ"ג ס"ט. וש"נ.

(47) ראה תו"א יתרו, טו, סע"ג ואילך. ד"ה בחודש השלישי

ה'תשכ"ט ס"ב (סה"מ מלוקט ח"ד ע' רנט), ובהנסמן שם הערה 11.

(48) ב"מ פה, ב.

(49) לתהלים עה"פ אד' שפתי תפתח.

(50) איוב לו, ה. וראה ברכות ה, א.

ובניו היו דוגמת האבות, משמע, דזה שע"י תפלתם נשיב זיקא ואתא מיטרא הוא מפני גודל העילוי שלהם (שתפלתם נשמעת כתפלת האבות), ואעפ"כ, זה שנשיב זיקא וכו' הי' דוקא כשהיו שלוחי ציבור. והענין הוא, דזה שההמשכה שע"י תפלה היא בגשמיות [ועד שע"י ההמשכה נעשה שינוי בהנבראים, לרפאות החולים ולברך השנים, ודלא כההמשכה שע"י תורה ומצוות שהיא (בעיקר) למעלה⁵⁵] הוא כשההמשכה בגשמיות היא משאלות צרכיו דהמתפלל [אלא שגם אז ישנם כו"כ חילוקי דרגות. דנוסף להחילוק שבין תפלת יחיד ותפלת רבים, יש חילוק גם בדרגת האדם המתפלל (היחיד, או השליח ציבור), די'ש מי שתפלתו נשמעת יותר]. וכיון שההמשכות דמשיב הרוח וכו' לא היו משאלות צרכיהם דר"ח ובניו, לכן, ע"י תפלתם (שהתפללו בפני עצמם) המשיכו ענינים אלה ברוחניות (בדוגמת ההמשכה שע"י תומ"צ), וכשהעמיד אותם רבי לפני התיבה ונעשו שלוחי ציבור דכלל ישראל, עי"ז נכללו ענינים אלה במשאלות צרכיהם [נוסף שע"י שהתפללו בתור שלוחי ציבור דכלל ישראל ניתוסף בתפלתם גם המעלה דכח הרבים], ולכן, ע"י תפלתם אז נמשכו הענינים גם בגשמיות.

ועוד ענין בזה, דזה שע"י תפלתם של ר"ח ובניו [גם כשהיו שלוחי ציבור והענינים דמשיב הרוח וכו' נעשו משאלות צרכיהם] נשיב זיקא וכו' הוא לפי שרבי שהי' שר התורה⁵⁶ העמיד אותם לפני התיבה, ועי"ז הי' בתפלתם גם ענין התורה. והענין הוא, דבההמשכה שע"י תפלה שהיא עבודת התחתון, נוגע מצב התחתון, ובכדי שיומשך השפע להתחתון הוא דוקא כשהוא (קצת) כלי לההמשכה⁵⁷. וההמשכה שע"י תורה, כיון שהיא מלמעלה, היא נמשכת למטה מטה, גם כשהמטה אינו כלי (כלל) לההמשכה⁵⁸. ולכן, זה שע"י תפלת ר"ח ובניו היתה ההמשכה בעולם (אף שהעולם אז לא הי' כלי לזה) הוא עי"ז שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה (ע"י שרבי העמיד אותם לפני התיבה). וזה שההמשכה היתה דוקא ע"י תפלתם של ר"ח ובניו (ולא ע"י רבי), הוא, כי בכדי שיהי' שינוי בהגשמי הוא על ידי המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, דהמשכת אור זה הוא דוקא ע"י העלאת מ"ן דתפלה⁵⁵. ובענין זה, היו ר"ח ובניו גדולים מרבי. כי המעלה דתפלה, שהיא העלאת מ"ן להמשיך אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, הוא הביטול שבתפלה, שהאדם המתפלל הוא כעבד בפני רבו⁵⁹, ור"ח ובניו היו דוגמת האבות, שהיו מרכבה לאלקות⁶⁰, דמרכבה הוא ביטול בתכלית. ולכן, תפלתם של ר"ח ובניו היתה העלאת מ"ן להמשיך אור נעלה ביותר, שע"י המשכה זו נעשה שינוי בהנבראים, עד להשינוי דתחיית המתים. אלא שבכדי שתהי' ההמשכה בעולם (אף שהעולם אינו כלי לזה) הוא ע"י שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה, המשכה מלמעלה.

59) שבת י, א. רמב"ם הלי' תפלה פ"ה ה"ד. טוש"ע (ודארה"ז) שם סי' סג סעיף ו (ז).

60) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג (כח, ב). רפל"ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' רטו. וש"נ.

55) תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קכה, א).

56) כ"ה בשה"מ תרכ"ז ע' תמג. תרכ"ז ע' רפה.

57) סה"מ עטר"ת ע' קלו.

58) סה"מ עטר"ת שם. ולהעיר גם מלקו"ת פ' ראה כח, ב.

וזוהו שהבקשה בפסוק אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך היא שתפלתנו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו, דבהמעלה שבתפלת ר"ח ובניו, שני ענינים. המעלה דהתפלה (שלהם) עצמה, שהעלאת מ"ן דהתפלה שלהם היא נעלית הרבה יותר מהעלאת מ"ן דתפלה סתם, ושבתפלתם הי' גם ענין התורה. ובהבקשה שבפסוק הנ"ל, שני הענינים. דהבקשה ופי יגיד תהלתך היא שהתפלה שלו תהי' כעונה אחר הקורא אחר תפלתו דהקב"ה ותפלתו דהקב"ה לא גרעא⁶¹ מתפלת ר"ח ובניו. והבקשה אד' שפתי תפתח באורייתא היא שבתפלתו תהי' גם המעלה דתורה, המשכה מלמעלה למטה.

(ח) והנה ע"י ההתכללות דתורה ותפלה [שבתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה, הענין דאוא"ס למטה עד אין תכלית, יש גם ענין ההעלאה מלמטה למעלה, ובתפלה שהיא העלאה מלמטה למעלה, הענין דאוא"ס למעלה עד אין קץ, יש גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה], עי"ז מתגלה דשני הענינים [דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית] בשרשם הם כולא חד. וכנ"ל (סעיף ה) שהטעם לההתכללות דשני הענינים הוא, כי ביכולת העצמות, היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, הם ענין אחד. אלא, שעכשיו, גילוי השרש דשני הענינים כמו שהם ביכולת העצמות הוא רק בזה שהם כלולים זה מזה, וזוהי הקדמה לזה שלעתיד לבוא יהי' החיבור והאיחוד דשני הענינים. כי אז יאיר בהם בגילוי ממש שרשם הראשון כמו שהם ביכולת העצמות, שהיכולת להאיר והיכולת שלא להאיר הם חד ממש.

(ט) וזוהו על שלשה דברים העולם עומד, על שלשה דברים העולם עומד, דע"י שהתומ"צ נתחלקו לג' סוגים, דבכללות הם ב' קוין דהמשכה והעלאה⁶², וגם לאחרי שנתחלקו לב' קוין הם כלולים זה מזה, עי"ז מתגלה שענינו הפנימי דהעולם, העלם, הוא, שיהי' בו גילוי אלקות. ולכן, הגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י העבודה בג' הדברים תורה עבודה וגמ"ח (שכל אחד כלול מכולם) הוא לא כמו דבר נוסף על העולם אלא שזוהו ענינו דהעולם עצמו, העולם עומד.

והמשכה זו היא ע"י העבודה בג' הדברים עכשיו. אלא שעכשיו הוא בהעלם, ולע"ל יהי' זה בגילוי, וכמשנת"ל (במאמר הקודם⁶³) שבמשיח יהי' החיבור דמעלה ומטה, ועל ידו יומשך זה גם בכל העולם, שיהי' מלאה הארץ דיעה את הוי'⁶⁴, שגם הארץ הגשמיית (דומם, מטה מטה) תהי' מלאה דיעה את הוי' (מעלה מעלה), בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

וראה גם לקו"ת אמור לג, סע"א. ובכ"מ).

(63) ד"ה ונחה עליו גו' ס"י ("דבר מלכות" שם ע' ז).

(64) ישע"י, יא, ט.

(61) כ"ה הלשון בסה"מ תרכ"ו ע' רפה ובסה"מ תרכ"ז ס"ע

תמג.

(62) דתורה וגמ"ח שניהם הם המשכה מלמעלה למטה,

והחילוק שביניהם הוא באופן ההמשכה (לקו"ת שלח מט, ב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. מכיון שהתוועדות זו היא בהמשך ל"סעודת משיח" דאחרון של פסח - יתחילו בניגון "אני מאמין".

* * *

ב. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר¹ שאנו הולכים לקראת משיח צדקנו, וכאשר הולכים לקראת משיח צדקנו - יש ללכת בשמחה.

אלא שכאשר עושה האדם חשבון, אליבא דנפשיה, ממעמדו ומצבו - יכול לחשוב: מצד איזה ענין יכול הוא להיות בשמחה?

מצד מצבו בעצמו - ידע איניש בנפשיה כו'; ואפילו מצד התורה ומצוות שמקיים - הרי אין הוא מרגיש מה שנפעל על ידי קיום התורה ומצוות שלו, שהרי בזמן הזה כל הענינים הם באופן ד"מתן בסתר" (כפי שמצינו הלשון בזה²), וכמונה בתיבה סתומה³ ואם כן, כיצד יכול הוא להיות בשמחה?
והמענה לזה:

יש לדעת שכל ההמשכות נעשים כבר עתה, בזמן הגלות, ולעתיד לבוא יתגלו הענינים שנמשכו על ידי קיום התורה ומצוות בזמן הזה דוקא. וכאשר עושים חשבון, שלאמתו של דבר כל הענינים ישנם כבר עתה, וסוף-כל-סוף הם יתגלו - הדבר מביא לידי שמחה.

וזהי אחת מנקודות התוכן הפנימי שבניגון "ניע זשוריצי כלֶאָפּצי"⁴ - שאין צורך לדאוג ("ניע זשוריצי"), כיון שכל הענינים ישנם כבר עתה, וכאשר יגיעו לפונדק ("דאָ קראַטשאַמקו"), ויפרקו את כל מה שיש בידם ("פּאַנאַנדערפּאַקן וואָס מען האָט") - אזי יראו מה שיש להם באמת ("וועט מען ערשט יעמאַלט זען וואָס מען פּאַרמאַגט"), ודבר זה יביא לידי "יין" - (לא יין שנותנים לנידונים בעונש קשה⁵, אלא) יין "השמחה"⁶, שמגלה את הענינים הנעלים ביותר⁷.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן את הניגון "ניע זשוריצי"].

* * *

ג. אמנם, אף על פי שכבר עתה נפעלים כל הענינים, וסוף כל סוף (כשיגיעו ל"פונדק") יבואו לידי גילוי כו' (כנ"ל) - הרי סוף סוף בינתיים, בשעת ההליכה בדרך, הכול הוא בהעלם, ונמצא שבפועל - אין בידינו שום דבר ("מען פּאַרמאַגט גאַרניט"). ואם כן נשאלת שוב השאלה - מצד איזה ענין תהיה השמחה?
והעצה לזה היא - ענין הצמאון:

כאשר ישנו צמאון לגילוי אלקות - הרי צמאון זה גופא מרווה במקצת, כיון שהצמאון מרומם את האדם לאותה מדרגה שאליה הוא צמא, וכמאמר הבעל שם טוב⁸ "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא".

[ועל פי זה מבאר הבעל שם טוב מה שנאמר⁹ "שרפים עומדים ממעל לו":

מעמדם של השרפים הוא בעולם הבריאה, וחיותם נמשכת משם אדני. ואף על פי כן נאמר "שרפים עומדים ממעל לו" - דקאי על מה שנאמר לפני זה¹⁰ "ואראה את אדני יושב על כסא גו", שם אדני שמחיה אותם בעולם הבריאה, עולם הכסא¹¹, היינו שעומדים למעלה ממקור חיותם.

1) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ע' 243, ובהנסמן שם בהערה 100.
2) ראה לקו"ת שלח לט, א. סה"מ תקס"ב ח"ב ע' שפב. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' נה.
3) ראה לקו"ת דברים א, ב. סה"מ תרכ"ז ס"ע תלג ואילך (בהוצאת תש"ס - ע' תסז). תרכ"ט ריש ע' רט (בהוצאת תשנ"ב - ס"ע רכח ואילך). תרנ"א ריש ע' צו. תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 198. וש"נ.
4) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ז ע' 94. ח"ח ע' 240. וש"נ.
5) ראה סנהדרין מג, א. תנחומא פקודי ב. רמב"ם הל' סנהדרין

פ"ג ה"ב-ג.
6) ס' שופטים ט, יג. וראה ברכות לה, א. וש"נ.
7) ראה לקו"ת שה"ש ב, סע"א ואילך. ובכ"מ.
8) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סמ"ח. וש"נ.
9) ישע"י ו, ב.
10) שם, א.
11) ראה לקו"ת אמור לב, ב. האזינו עד, ד. סה"מ מלוקט ח"ה ריש ע' רלח. וש"נ.

וטעם הדבר - כיון שמתבוננים בענין ההבדלה באין ערוך של עולם האצילות, שהוא מובדל באין ערוך מעולם הבריאה (שהוא מקומם, כנ"ל) - שזהו מה שאומרים¹² "קדוש קדוש קדוש גו'", והתבוננות זו גופא מרוממת אותם, עד שהם אכן נמצאים באותה מדרגה שאליה הוא הצמאון שלהם - עולם האצילות]. וענין זה מודגש בימי הספירה, שענינם הוא הצמאון למתן תורה, שמטעם זה סופרים את הימים עד שיהיה מתן תורה¹³.

וזהו גם כן מה שאמר דוד המלך¹⁴ "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי גו' כן בקדש חזיתך", ופירש אדמו"ר הזקן בשם מורנו הבעל שם טוב נ"ע¹⁵: "כן בקדש חזיתך" - "הלוואי בקדש חזיתך". והיינו, שאף שנמצא במדרגה תחתונה ביותר, "בארץ ציה ועייף בלי מים", מכל מקום הרי הוא מתברך "הלוואי בקדש חזיתך" - "בקדש" דייקא, "קדש מלה בגרמיי"¹⁶ שלמעלה גם מ"קדוש".

והטעם לזה - מצד גודל מעלת הצמאון (כנ"ל), שעל ידי הצמאון גופא יכול להתעלות למדרגה שאליה הוא הצמאון, גם כאשר נמצא במדרגה תחתונה ביותר.

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנו ניגון מאדמו"ר הזקן על הפסוק "צמאה לך נפשי", - וציוה שינגנו את ניגון זה.

[המסובים לא ידעו את הניגון, וניגנו כ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו כמה פעמים].

* * *

ד. אמנם, גם כאשר נמצאים במצב שאין אפילו ענין של צמאון - אזי העצה לזה היא להתבונן בענין זה גופא - עד כמה גדול ריחוקו מהקב"ה עד שאפילו צמאון אין לו, ועל ידי זה לבוא לידי מרירות והתעוררות רחמים רבים על נפשו על גודל ריחוקו מהקב"ה.

וזהו תוכן הבקשה בתפלה¹⁷ "ברחמיך הרבים רחם עלינו כו' ותן בלבנו בינה להבין כו'" - שהרחמנות היא גדולה עד כדי כך, שהאדם עצמו אינו יודע עד כמה גדולה הרחמנות עליו, כיון שמצד גודל הירידה אינו מרגיש את גודל הרחמנות עליו, ולכן מבקשים "ברחמיך הרבים רחם עלינו", ברחמיך דייקא (רחמי של הקב"ה), כיון שאין אנו יודעים עד כמה גדולה הרחמנות עלינו. וזהו מה שממשיכים ומבקשים "ותן בלבנו בינה להבין כו'" - שנבין את גודל הרחמנות עלינו¹⁸.

ועל ידי המרירות והתעוררות רחמים הנ"ל - באים לידי כך שמרגישים את גודל הרחמנות, ומתעוררים בצמאון לאלקות.

וזהו תוכנו הפנימי של הניגון שחסידיים ניגנו זה כמה דורות: "עסן עסט זיך.. דאָווענען דאָוונט זיך ניט"¹⁹ - מרירות והתעוררות רחמים על כך שכאשר מדובר באכילה אין צורך בהתבוננות והשתדלות כו', והענין נעשה בדרך ממילא, מה שאין כן כשבאים להתפלל, שהוא ענין הצמאון לאלקות - יש צורך בהכנות והתבוננות כו'. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "עסן עסט זיך"].

* * *

ה. אמרו חכמינו ז"ל²⁰ "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו". כך, שגם כאשר נמצאים במדרגה תחתונה כו', נעשים כל הענינים על ידי ההתקשרות עם רבותינו נשיאינו. ומכיון שההתקשרות היא על ידי לימוד תורתם²¹ - אומר עתה מאמר, בהמשך למאמר דאחרון של פסח²², שהוא מאמר אדמו"ר הזקן והבאים אחריו²³.

18) ראה לקו"ת פינחס עה, ג. ובכ"מ.

19) ראה גם שיחת אחש"פ סט"ז ואילך (ד"מ שש"פ ע' יח ואילך).

20) מכות יו"ד, א. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש רפ"ז.

21) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' צד (נעתק ב"היום

יום" כד סיון). וש"נ.

22) ד"ה ונחה עליו גו' (נדפס ב"דבר מלכות" שש"פ ע' ה' ואילך).

23) ראה לקמן סי"ט. וש"נ.

12) ישע"י שם, ג. וראה חולין צא, סע"ב ואילך, ובתורה ברוך שם.

13) אגדה הובאה בר"ן סוף פסחים. וראה חינוך מצוה שו. הנסמן

בלקו"ש חכ"ב ע' 114 הערה 2.

14) תהלים סג, ב-ג.

15) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סס"ד. וש"נ.

16) זח"ג צד, ב.

17) נוסח ברכות ק"ש.

ומכיון שמנהג ישן נושן מדור דור לנגן ניגון לפני אמירת חסידות - ינגנו עתה ניגון.

ו. ניגנו ניגון קודם אמירת דא"ח, ואמר מאמר דיבור המתחיל על שלשה דברים העולם עומד (הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ז. ידוע²⁴ החילוק בין חודש ניסן לחודש תשרי - שהעבודה דחודש תשרי היא עבודת הבעלית-שובה, והעבודה דחודש ניסן היא עבודת הצדיקים.

והנה, החילוק בין עבודת הצדיקים לעבודת הבעלי תשובה הוא²⁵ - שעבודת הבעלי תשובה היא בבחינת רצוא, "למעלה מעלה עד אין קץ"²⁶, ועבודת הצדיקים היא בבחינת שוב, המשכה "למטה מטה עד אין תכלית"²⁷.

אמנם, על פי מה שנתבאר לעיל (בהמאמר²⁸) שהעבודה צריכה להיות בהתכללות ב' הקווים יחד, שבה"למטה מטה עד אין קץ" גופא יורגש הענין ד"למעלה מעלה עד אין תכלית", וזהו חידושו של משיח, ש"משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא"²⁹ - הרי מובן שגם בחודש ניסן וחדשי הקיץ (שענינם עבודת הצדיקים) צריך להיות גם עבודת התשובה.

ח. ביאור הענין:

מי שנמצא במעמד ומצב נעלה ביותר, ועד למדרגת "צדיק" - עלול לעשות "חשבון" שאינו זקוק לעבודת התשובה, שכן, לשם מה עליו לעשות תשובה, ועל מה יעשה תשובה?

ועל כך המענה הוא, שגם אצלו צריך להיות באופן תמידי התנועה דתשובה, כדי לעלות על ידי זה למדרגה נעלית יותר - "אסורה מכאן להתקרב לשם"³⁰.

והטעם לזה:

ככל שיהיה האדם במדרגה נעלית, הרי לגבי מדרגה נעלית ממנו - אין לעבודתו ערך כלל ("זיין גאנצע עבודה איז גאָרניט"), ולכן, כשיתבונן במדרגה נעלית ממנו - יתעורר אצלו הרצון להתעלות למדרגה זו.

והרי ידוע³¹, שהעלייה למדרגה נעלית יותר היא דוקא על ידי ביטול המדרגה הקודמת ("אסורה מכאן להתקרב לשם"), שהוא ענין התשובה.

ועל דרך שמצינו בגמרא³² ש"ר' זירא כי סליק לארעא דישאל יתיב מאה תעניתא (או ארבעים תעניות³³) דלשתכח גמרא בבלאה מיני" - אף שגם לפני זה היה לימודו במדרגה נעלית ביותר, שלמד לשמה ונתעצם עם תורתו שלמד (עד ש"היה בדיק נפשי".. ולא הוה שלטא ביה נורא") - כיון שלגבי תלמוד ירושלמי, שהוא ענין נעלה עוד יותר, היה עליו לשכוח את אופן הלימוד דתלמוד בבלי³⁴.

ועל דרך זה בענייננו - שככל שיהיה במדרגה נעלית ביותר, בעליות עד אין קץ (שהרי מדובר גם במדרגות שהן בבחינת בלי גבול), הרי לגבי בלי גבול נעלה יותר אין לזה שום ערך, ולכן צריך להיות ענין התשובה - "אסורה מכאן להתקרב לשם".

והטעם שהסדר הוא באופן זה דוקא (שדוקא על ידי עבודת התשובה אפשר להתעלות לדרגה נעלית יותר) - כיון שהקב"ה הוא בלי גבול, ולכן, הדרך היחידה להתקשר אליו היא על ידי עבודת התשובה, שהיא בבחינת יציאה מעצמו ומההגבלות שלו.

קנג, ב.

(30) פרש"י שמות ג, ג. וראה סה"ש תש"ב ע' 46 ואילך.

(31) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ג ע' לו. וש"נ.

(32) ב"מ פה, סע"א.

(33) גירסת הרש"ל (נעתק עה"ג) שם. וראה לקו"ש חל"ד ע' 24

הערה 6. וש"נ.

(34) ראה לקו"ש שם ע' 30. וש"נ.

(24) ראה אה"ת בא ע' רנז ואילך. וראה גם לעיל ע' 199. וש"נ.

(25) ראה סה"מ תרס"א ע' קסג ואילך. ועוד.

(26) ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט - מ, ב). ז"ח

יתרו לד, סע"ג.

(27) ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט - מ, ב). ז"ח

יתרו לד, סע"ג.

(28) פ"ב ואילך (לעיל ע' ו ואילך).

(29) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג

ובפרטיות יותר:

עבודת הצדיקים - היא עבודה בדרך אור ישר, במדידה והגבלה שעל פי טעם ודעת. ולכן, אם יסתפק בעבודה זו - יישאר לעולם בתוך ההגבלות שלו, ולא יוכל להתקשר עם הקב"ה שהוא בלי גבול.

ודוקא על ידי עבודת התשובה, שתוכנה הוא שאינו שבע רצון ממעמדו ומצבו, ולכן הוא בתנועה של יציאה מעצמו - אזי אפילו "בשעתא חדא וברגעא חדא"³⁵, בפנייה אחת³⁶ אל הקב"ה ("מיט איין קער וואָס ער קערט זיך אָפּ פון זיך צום אויבערשטן"), נעשה היציאה מהגבלות שלו, ומתאחד עם הקב"ה.

ט. כל האמור - הוא גם בנוגע למי שאכן נמצא במדרגת צדיק, ועל אחת כמה וכמה שכן הוא בנוגע למי שנמצא למטה מזה:

גם מי שאינו במדרגת צדיק - יכול לעשות "חשבון": מכיון שבשעה שמקיים מצוה או לומד תורה, נעשה מיוחד עם הקב"ה בייחוד "נצחי לעולם ועד" (כמו שכתוב בתניא³⁷) - הרי הוא כבר מיוחד עם הקב"ה באופן נצחי, ולמה לו לעשות תשובה?...

אמנם, עליו לזכור, שהן אמת שעל ידי מצוה אחת, או לימוד תורה למשך זמן קצר, מתאחד הוא עם הקב"ה בייחוד נצחי - אבל לאיך גיסא, הרי כשישנו רגע אחד שאינו עוסק בתורה, נאמר עליו³⁸ "כי דבר ה' בזה גוי הכרת תכרת", שנעשה נפרד ח"ו מהקב"ה!

ולכן, בכל מעמד ומצב שבו נמצא האדם, תמיד עליו לזכור, שאם הפסיק לרגע לעסוק בתורה ומצוות, נעשה "נפרד", ולכן עליו לשוב בתשובה, לצאת מעצמו, "אסורה מכאן".

י. הענין האמור - שייך גם למה שנאמר בפרשתנו³⁹ "מפני שיבה תקום גו'": איתא בזוהר⁴⁰: "מני קב"ה לבר-נש לאהדרא בתיובתא בבחרותיה קודם דיזקין ביה יצר הרע, הדא הוא דכתיב מפני שיבה תקום, קודם שיבה דילך".

ובחסידות מבואר, שהכוונה היא שיש לעשות תשובה עוד לפני בואו של היצר הרע שנקרא בשם "מלך זקן וכסיל"⁴¹, "שיבה". והיינו, שעוד בקטנותו, כאשר היצר אינו כל כך בתוקף עדיין (דהיינו בתחילת העבודה) - עליו לצבור כוחות, כדי שבעתיד (לאחר שיתחזק היצר הרע) לא יהיה שבע-רצון ממעמדו ומצבו, ויהיה בתנועה של יציאה מההגבלות שלו.

וענין זה מתאים להאמור לעיל - שגם אצל מי שנמצא במצב נעלה כו' צריך להיות התנועה דתשובה, כיון שהדרך היחידה להתקרב להקב"ה היא על ידי יציאה ממציאותו:

הטעם שמיד בהתחלת העבודה צריכה להיות התנועה דתשובה (דהיינו שלילת הקא-סלקא-דעתא שבהתחלת העבודה צריכה להיות עבודה על פי טעם ודעת דוקא, ורק אחרי זה צריך להיות עבודה שלמעלה מטעם ודעת) - כי, כאשר ההתחלה היא על פי טעם ודעת, שזהו ענין הקשור עם מציאותו שלו, הרי גם אחרי כן יישאר במציאותו, כפי שהוא מציאות בפני עצמו מאלקות.

ובפרט לאחר שיתחזק אצלו היצר הרע ("שיבה"), כשהוא עדיין נמצא במציאותו - הרי וודאי שבסופו של דבר יהיה נפרד מאלקות ח"ו.

ולכן, מיד בהתחלת העבודה צריך להיות ענין התשובה - "אסורה מכאן", שהוא ענין היציאה מעצמו ("אָפּטרעטן פון זיך"), ודוקא על ידי זה ביכולתו להתקשר עם הקב"ה ולהתאחד עמו.

יא. ההוראה מהאמור - בנוגע לעבודה הפרטית דחדשי הקיץ, שלאחרי חודש ניסן: זמן הקיץ בכלל הוא זמן של תוקף הטבע, הכול מתחיל לפרוח כו', וניכרת ביותר הדרת הטבע.

(39) יט, לב.

(35) זח"א קט, טע"א.

(40) ח"ג רכו, רע"ב. וראה זהר סוף פרשתנו (פז, ב) - הובא במכתב

(36) ראה לקו"ת דרושי ר"ה סא, א. סג, ד. סה"מ תרל"ו ח"ב ע'

י"ד אייר שנה זו (אגרות- קודש ח"ט ס"ע לו ואילך).

שמז. תרנ"ד ריש ע' שכת. סה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב. ח"ג ע' קד.

(41) קהלת ד, יג ובפרש"י.

(37) פכ"ה (לב, א).

(38) שלח טו, לא. וראה סנהדרין צט, א.

ובהתאם לזה, הרי הסדר בחדשים אלה הוא לנסוע למקום מנוחה כו'. וגם אצל בחורי ישיבה נעשה סדר זה - שבימי הקיץ מתמסרים לבריאות הגוף, נוסעים ל"נאות דשא" ("דאָטשע") ל"תקופת נופש" ("אויף אַ וועקיישן צייט"), ובכלל - סדר ה"עבודה" בתקופה זו הוא בהענינים ד"בכלל" דרכיך דעהו"...

- (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק): בנוגע להענין ד"דעהו" - הרי פעם כך ופעם כך ("ווי אַמאָל")... אבל הענין ד"דרכיך" - ישנו בוודאות! ... -

וההוראה היא - שגם בזמן זה צריכה להיות עבודת התשובה, ענין היציאה מעצמו ומהמדידות והגבלות שלו. יש לזכור⁴³, שאפילו ר' אלעזר בן ערך, כאשר נמשך אחרי "חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת", גרם לו הדבר ש"בעא למיקרא החדש הזה לכס"⁴⁴, קרא החרש היה לבס"⁴⁵, דהיינו שבמקום "החודש הזה לכס", שהוא ענין תכלית הגאולה והיציאה מהמצרים וגבולים - קרא "החרש היה לבס"!

ולכן יש לדעת, שאף שזהו זמן הקיץ, זמן תוקף הדרת הטבע כו' - אף על פי כן, צריכים לעמוד תמיד (לא רק בתנועה של עבודת הצדיקים, עבודה בדרך "אור ישר", אלא גם) בתנועה של עבודת התשובה - היציאה מעצמו.

יב. ענין זה מודגש גם בהתחלת פרקי אבות שלומדים בשבתות שלאחרי חג הפסח, החל מהשבת הראשונה לאחר חג הפסח - "משה קבל תורה מסיני"⁴⁶:
 אמרו חכמינו ז"ל⁴⁷ "בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה", והיינו, שמצד ההגבלות שלו לא היה באפשרותו לקבל את התורה (ואילו היה משה רבנו מתחשב במדידות והגבלות כו' - לא היה ביכולתו בשום אופן לקבל את התורה), ורק לאחר שנתבטל ממציותו ויצא מההגבלות שלו - ניתנה לו במתנה"⁴⁸.

* * *

יג. בין חג הפסח לחג השבועות ישנו הזמן דספירת העומר. והיינו, שבכללות ישנם ג' זמנים: חג הפסח, ספירת העומר, וחג השבועות.
 והחילוק ביניהם: בפסח - חמץ הוא דבר האסור, בספירת העומר - הוא דבר הרשות, ובשבועות - הוא מצוה חיובית, שהרי שתי הלחם היה צריך להיות מחמץ דוקא⁴⁹.
 ולכאורה אינו מובן: אם חמץ בפסח הוא דבר האסור - איך יתכן שבשבועות נעשה חמץ ענין של מצוה (ששתי הלחם צריכים להיות מחמץ דוקא)?
 וביאור הענין⁵⁰:

חמץ - הוא ענין של ישות והתנשאות, טעם ודעת, היפך ענין המצה שנקראת "לחמא עניא", שאין בה התנשאות ואין בה טעם.

ולכן, בחג הפסח - מיד בצאת בני ישראל ממצרים - היה חמץ אסור, כיון שאז האירה בהם האמונה בבחינת קטנות, דהיינו שהיה בהם אמונה וביטול בלבד, אבל בפנימיות עדיין לא היה בהם כלום ("זיי האָבן נאָך גאַרניט געהאַט"), ולכן הטעם ודעת (שהוא ענין החמץ) שלהם - עדיין לא היה כדבעי;

ורק בחג השבועות, לאחר שלימות העבודה דספירת העומר בבירור המידות בפנימיות, כך, שגם ענייני הטעם ודעת נעשו קדושה - אזי אפשר לעשות גם מהחמץ ענין של מצוה.

יד. והנה, בזמן הזה אין הקרבת שתי הלחם בגשמיות, אבל ישנו ענין זה בעבודה הרוחנית בנפש האדם, בג' זמנים הנ"ל:

(42) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
 (43) ראה גם שיחת ש"פ תזריע ס"ו ואילך ("דבר מלכות" פ' תזריע ע' יד ואילך).
 (44) בא יב, ב.
 (45) שבת קמז, ב.
 (46) אבות רפ"א.
 (47) נדרים לה, א.
 (48) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 329.
 (49) אמור כג, יז. מנחות נב, ב.
 (50) ראה גם לקו"ש חכ"ב ס"ע 31 ואילך, חל"ב ע' 136, ובהנסמן שם.

אמרו חכמינו ז"ל⁵¹ "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא (היום⁵²) ממצרים", והיינו שתמיד צריך להיות ענין היציאה ממצרים הגוף ונפש הבהמית, שהוא ענין יציאת מצרים ברוחניות.

והסדר בזה - שבהתחלת העבודה (בדוגמת הענין דיציאת מצרים בחג הפסח) חמץ הוא אסור, דהיינו שאין לחשוב כלל על הטעם ודעת שלו, איך ענין פלוני נראה בעיניו על פי שכל כו', שהרי שכלו עדיין אינו כדבעי, ולכן עליו להיות בתנועת ביטול וקבלת עול שלמעלה מטעם ודעת.

[וענין זה אינו רק בהתחלת העבודה ממש, אלא בכל מצב ישנו ענין שהוא בדוגמת התחלת העבודה, שהרי "בכל דור ודור (דהיינו בכל מעמד ומצב) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים". ולכן, בכל מצב ישנה תנועה זו - שלא להתחשב בעצמו ובשכלו, וכנ"ל (סעיף ח) שגם בעבודת הצדיקים צריכה להיות העבודה דתשובה ויציאה ממצאותו].

אמנם, לאחר שכבר יצא מ"מצרים" (מהמצרים והגבלות שלו) - הרי אף שגם אז אינו יכול עדיין לעשות מהחמץ מצוה חיובית (היינו, קדושה ממש), מכל מקום, אין זה כבר דבר האסור, אלא דבר הרשות - דהיינו שעליו להתחיל לחשוב ("ער דארף שוין אנהויבן עפעס טראכטן") על פנימיותו ועל מציאותו שלו (שהוא ענין החמץ שבו), שיהיו באופן המתאים לקדושה.

ועד שבגמר ותכלית העבודה - אפשר (ובמילא - חיובים) לעשות מהחמץ (טעם ודעת) ענין של קדושה ממש, כלי לאלקות, על ידי בירור פנימי, שהוא תכלית שלימות העבודה.

והרי זוהי מעלת תורת חסידות חב"ד - שאין מסתפקים בהענין ד"צדיק באמונתו יחי"⁵³, אלא השכל עצמו נעשה כלי לאלקות.

* * *

טו. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה שינגנו את הניגון "צמאה לך נפשי", וניגן בעצמו כמה פעמים כדי שילמדוהו היטב, וקודם שהתחיל אמר:]

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר פעם, שלא ידייק על "זעכצנטל" (אחד חלקי שש-עשרה, תנועה קטנה ביותר). ואילו עכשיו לא אדייק גם על "אכטל" (שמינית, תנועה גדולה יותר).

[המסובים נגנו כמה תנועות שלא כראוי, וכ"ק אדמו"ר שליט"א תיקנם, ואמר:]

הניגון כולו, עד בבא השלישית - הוא בעליה.

ב' תנועות הראשונות (כולל גם "כן בקודש") - הם דרך צמאון ובקשה ("הלוואי בקודש חזיתך"), ולכן התנועה היא "חלקה", "אָן אַ פּוּץ און אָן אַ קנייטש", כדרכה של בקשה, מה שאין כן בבבא השלישית - הפירוש "כן בקודש" הוא "כן" מלשון "הן".

* * *

טז. אודות כתיבת שמו של חודש אייר (בנוגע לגט ושטרות בכלל) - יש ספק אם יש לכתוב "איר" ביו"ד אחת, או "אייר" בשתי יודיין. והמסקנה היא שיש לכתוב "אייר" בשתי יודיין, והסימן לזה - ש"אייר" ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל⁵⁴, שהם כנגד ד' רגלי המרכבה⁵⁵.

ולכאורה אינו מובן⁵⁶: בשלמא אברהם יצחק ויעקב - הרי הם האבות. אבל בנוגע לאמהות - היו יכולים לבחור בכל אחת מהן, ולמה נבחרה רחל דוקא?

וביאור הענין:

(51) פסחים קטז, ב (במשנה).

(52) תניא רפמ"ז.

(53) חבקות ב, ד. וראה לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד.

(54) ראה רמ"א אה"ע סקכו" ס"ו ובבית שמואל שם סק"כ.

(55) ראה מאו"א א, פד.

(56) ראה גם שיחת ש"פ אחרי מבה"ח וער"ח אייר תשי"א ס"ב

(תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 59 ואילך).

ידוע, שאברהם יצחק ויעקב הם ג' הקוין דחסד גבורה תפארת⁵⁷: אברהם הוא מידת החסד, יצחק - מידת הגבורה, ויעקב - מידת התפארת. וההמשכה מג' האבות (ג' הקוין דחסד גבורה תפארת) הוא על ידי רחל דוקא (רגל רביעי שבמרכבה), כיון שרחל עניינה ספירת המלכות, וכידוע שההמשכה דכל הספירות היא על ידי ספירת המלכות דוקא.

וכן מצינו גם בנגלה דתורה - כמסופר במדרשי חכמינו ז"ל⁵⁸ שהאבות ושאר האמהות לא הצליחו לפייס את הקב"ה על ידי טענותיהם, ורק על ידי טענתה של רחל, ש"רחל מבכה על בני", ובאופן ש"מאנה להינחם", אזי נפעל הענין ד"קול ברמה נשמע"⁵⁹, ועד שנעשה "ושבו בנים לגבולם"⁶⁰. ונמצא, שההתעוררות דאברהם יצחק ויעקב באה לידי פועל על ידי רחל דוקא.

יז. ביאור הענין בעבודה - ובהקדמה:

תוכן טענת רחל (שפעלה במקום שטענת האבות לא פעלה) הוא - "על בניה כי אינו"⁶¹. ולכאורה אינו מובן הלשון "אינו" (לשון יחיד) - הרי על-פי דקדוק צריך להיות "כי אינם", לשון רבים (שהרי קאי על "בניה")?

והביאור בזה - ש"כי אינו" קאי על הקב"ה⁶²: הענין ד"רחל מבכה" הוא על העדר גילוי אלקות אצל בני ישראל בזמן הגלות, דהיינו - על כך שבזמן הגלות הקב"ה אינו נמצא בגילוי בבני ישראל. ועד כדי כך הוא ההעלם - שאפילו צמאון לגילוי אלקות אינו נמצא.

וזהו תוכן הענין ד"רחל מבכה על בניה" בעבודה:

דובר לעיל (סעיף ד) על דבר הענין דהתעוררות רחמים רבים, שכאשר מתבונן במצבו ובא על ידי זה לידי מרירות על ריחוקו מהקב"ה כו', הרי התעוררות זו פועלת בנפשו צמאון לאלקות.

וזהו הענין ד"רחל מבכה על בניה" - ההתבוננות בהענין ד"כי אינו", בגודל ירידתו ובגודל ריחוקו מאלקות, שמצד התבוננות זו עומד הוא בתנועה של מרירות רבה, ועד שבוכה ב"נהי בני תמרוים"⁶³. וכל כך גדלה בכייתו, עד שעל ידי זה נפעל הענין ד"קול ברמה נשמע" - ההמשכה והגילוי דהאבות, חסד גבורה תפארת שבנפש (כנ"ל שהאבות הם בחינת חג"ת), שמתעורר באהבה ויראה לאלקות.

ועד שענין זה חודר בכלו ("דאָס נעמט אים דורך אינגאַנצן"), עד שאפילו הבשר הגשמי רואה אלקות - כפי שיהיה כאשר "ושבו בנים לגבולם", שאז "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"⁶⁴.

* * *

יח. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר פעם⁶⁵, שכשנולדה בתו (גיסתי) הבכירה, ביקש מאביו אדמו"ר נ"ע מתנה (או שאדמו"ר נ"ע רצה בעצמו לתת לו מתנה, וכ"ק מורי וחמי אדמו"ר בחר את המתנה) - שאדמו"ר נ"ע יאמר בפניו מאמר בסגנון האמירה של כל אחד מרבותינו נשיאינו. ואכן, אדמו"ר נ"ע נתן לו מתנה זו. - כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לא סיפר אז באיזה מאמר מדובר, ולכן אינני יכול לספר לכם זאת.

יט. אמנם, גם במאמר דאחרון של פסח⁶⁶ - אפשר לראות את ההבחנה בין מאמרי רבותינו נשיאינו, שכל אחד מהם אמר מאמר זה באופן אחר:

מאמר זה - ישנו מאדמו"ר הזקן, והתחלתו - "להבין ענין אור אין סוף ב"ה שהוא למעלה כו' ולמטה כו'"⁶⁷.

מאדמו"ר האמצעי - ישנו מאמר זה באמרי בינה⁶⁸ (וכן ישנו בתורת חיים⁶⁹ דיבור המתחיל צדקת פירונונו, אבל שם אין מדובר על דבר ענין זה בעיקר), וניכר שאותם פרקים שבהם מדובר על דבר ענינים אלו היו פעם מאמר בפני עצמו.

(64) ישעי' מ, ה.

(65) ראה גם "רשימות" חוברת קעב ע' 9.

(66) ד"ה ונחה עליו גו' (נדפס ב"דבר מלכות" שביעי של פסח ע' וואילך).

(67) נדפס בסה"מ תקס"ב ע' שע וואילך.

(68) בפתח השער פ"ט-כ, ובשער הק"ש פ"א.

(69) שמות שכב, א וואילך.

(57) ראה ספר הערכים - חב"ד ערך אבות בתחילתו. וש"נ.

(58) פתיחתא דאיכ"ר כד.

(59) ירמי' לא, יד.

(60) שם, טז.

(61) ירמי' לא, יד.

(62) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ב כט, ב. ח"ג כ, ב.

(63) ירמי' לא, יד.

וכן ישנו מאמר זה מהצמח צדק – דיבור המתחיל "להבין הענין שאמרו רבותינו ז"ל שאור אין סוף ב"ה למעלה כו' ולמטה כו"⁷⁰, ובו מדובר על דבר הענין ד"אתה עשית את השמים גו' בכוחך הגדול"⁷¹ (ועל שם זה מובא מאמר זה בדא"ח⁷² בשם "דיבור המתחיל להבין ענין אור אין סוף כו' בכוחך הגדול").

מאדמו"ר מהר"ש (בספר המאמרים תרכ"ז⁷³ דיבור המתחיל "להבין הענין שאור אין סוף ב"ה הוא למעלה כו' ולמטה כו'"), ומאדמו"ר נ"ע (בשנים תרס"ו⁷⁴, תרנ"ח⁷⁵ ותר"פ⁷⁶).

וכאמור, במאמר זה אפשר לראות את ההבחנה בין אופן אמירת המאמר על ידי כל אחד מרבותינו נשיאינו, כיון שהמאמר נאמר על-ידי כל רבי בסגנון שונה.

- אפשר לראות ענין זה גם במאמרים אחרים, אבל גם מאמר זה הוא דוגמא טובה לכך. וכפי שנהג כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לומר: מה לא טוב ענין זה?! ("וואָס איז שלעכט דער ענין"?!) -

כ. ובפרטיות:

במאמר אדמו"ר הזקן - מדובר שהענינים ד"מעלה" ו"מטה" הם אצילות ובי"ע, ולא למעלה מזה. וכן אין בו מראי-מקומות, השוואות לענינים אחרים בדרך "בנין אב" וכדומה.

במאמר אדמו"ר האמצעי - מבוארים הענינים ד"מעלה" ו"מטה" לפני הצמצום, וכלל אינו מדבר במדרגות שלמטה מזה.

במאמר הצמח צדק - מדובר על דבר ענין זה בהרחבה, ומציין לכמה מאמרים בתורה אור השייכים לענין זה, ומקיש בדרך "בנין אב" מענין אחד לחברו.

במאמר אדמו"ר מהר"ש - מבואר ענין זה בסגנון אחר ועם כמה הוספות.

במאמר אדמו"ר נ"ע - מבוארים הענינים ד"מעלה" ו"מטה" בכל המדרגות: מתחיל מענינים תחתונים, אחרי כן - ענינים אלה כפי שהם בשרשם, ומשם עובר ("ער פֿאַרקריכט") לבאר ענינים אלו כפי שהם לפני הצמצום, ועד ליכולת העצמות, ש"ביכולתו להאיר וביכולתו שלא להאיר".

ונוסף לזה - אינו מביא דעות שונות כו', אלא מבאר את הענין מיד כפי ההכרעה שבדבר, בהתאם לפתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁷⁷ בשם זקני החסידים, שאדמו"ר נ"ע הוא "הרמב"ם של תורת החסידות" - דהיינו שדרכו היא כדרכו של הרמב"ם, שאינו מביא דעות שונות, אלא מבאר מיד את המסקנא שבכל ענין, בסגנון קל צח ומסודר.

כא. ביאור הטעם לחילוקי הסגנון בין רבותינו נשיאינו:

דובר פעם⁷⁸ בביאור הענין ד"ממלא מקום", שפירושו הוא כפשוטו - שהוא ממלא את כל המקום ("ער פֿאַרנעמט דעם גאַנצן פֿלאַץ").

ומכיון שכל רבותינו נשיאינו הם ממלאי מקום הנשיאים שלפניהם - הרי יש בהם כל הענינים שהיו בנשיאים שלפניהם, אלא שבכל אחד מהם ישנה הוספה לגבי הנשיא שלפניו (שאם לא כן - הרי היה יכול להישאר הנשיא הקודם), מתאים לפי הדור.

וזהו טעם החילוק בין רבותינו נשיאינו בסגנון המאמרים - כי כל אחד מרבותינו אמר חסידות מתאים לעניינו, שהרי גילוי האור הוא לפי אופן המאור.

כב. והנה, ההתקשרות לרבותינו נשיאינו היא על ידי לימוד תורתם⁷⁹.

ואף שתורתם אינה אלא הארה בלבד מהמאור, ולכן, ככל שילמדו ו"ישאבו" עוד ועוד ("שעפן און שעפן") מתורתם, לעולם לא יוכלו "לשאוב" את המאור ("וועט מען דעם מאור אליין קיינמאָל ניט אויסשעפן"),

(70) נדפס באוה"ת ענינים ע' קי ואילך.

(71) ירמי' לב, יז.

(72) המשך תער"ב ח"א ריש ע' תפט. ע' תרלג. סה"מ עזר"ת ע' קעז.

(73) ע' תכד ואילך (בהוצאת תש"ס - ע' תנו ואילך).

(74) המשך תרס"ו ע' קסה ואילך.

(75) סה"מ תרנ"ח ע' סח ואילך.

(76) סה"מ פר"ת ע' רמב ואילך.

(77) לקו"ד ח"ב רצו, א. סה"ש תר"ץ ע' 95.

(78) ראה שיחת ש"פ בשלה תשי"ד סכ"ב (תורת מנחם התועודיות

תשי"ד ח"א ע' 35 ואילך). וש"נ.

(79) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' צד (נעתק ב"היום

יום" כד סיון). וש"נ.

וכפי שמצינו⁸⁰ שכשם שלא זהו עיקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו⁸¹, כמו כן לא זהו עיקר האלקות מה שהאור נמשך ממנו, והיינו שהעצמות הוא למעלה גם מענין המאור, אבל אף על פי כן, הרי סוף כל סוף על ידי לימוד תורתם של רבותינו נשיאינו מתקשרים אליהם, ונעשים מיוחדים עם המאור, ועד שמתקשרים גם עם העצם, וענין ההתקשרות נוגע ומסייע בכל הענינים.

* * *

כג. מכיון שנמצאים כאן בחורים שהולכים לדבר בבתי-הכנסת - ימסרו שם את תוכן הענין המדובר לעיל (סעיף י"א), בנוגע לימי הקיץ:

כשאדם מניח לעצמו לשקוע ("לאָזט זיך אַרײַן") ב"חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת" - הרי מצינו שהדבר פעל אפילו על ר' אלעזר בן ערך. הן אמת שצריך להיות שמירת בריאות הגוף, שהרי ענין זה "מדרכי (עבודת) ה' הוא"⁸², אבל, אין להניח לעצמו לשקוע בזה יתר על המידה. ובפרט בזמן הקיץ, שבו תוקף הטבע הוא ביותר. יש להסביר, שלאחרי שעברו את הניסיונות דימי החורף, נותן עתה הקב"ה את הניסיונות דימי הקיץ, שהם קשים מהניסיונות דימי החורף, ולכן יש להיזהר ביותר שלא לשקוע בענינים אלו.

ואדרבה: כאשר העצים פורחים וניכרת הדרת הטבע, אשר על פי דין⁸³ יש לברך על זה "שלא חיסר בעולמו כלום כו'" - יש לנצל זאת לקדושה, וללמוד מענין זה הוראה בעבודת ה' - שכשם שהעצים גדלים וצומחים, כך יש לגדול ולשגשג בעבודת ה'.

וכאמור, יש לדבר על דבר ענין זה בבתי הכנסת. אפשר להוסיף ענינים נוספים - שהרי מכיון שהוא הדובר ("ער איז דער זאָגער"), עליו לדבר בסגנון שלו - אבל בכל אופן, יש לדבר על דבר תוכן הענין הנ"ל.

* * *

כד. בתפלת המנחה מתחילים לקרוא בתורה בפרשת אמור - "אמור גו' ואמרת", שעל זה דרשו חכמינו ז"ל⁸⁴ - להזהיר גדולים על הקטנים".
והענין בזה:

בכל אחד ואחת מישראל ישנה מעלה שאין בזולתו, ולכן יש צורך באזהרה כפולה ("אמור ואמרת": א) מבלי הבט על הפחיתות שלו עצמו - על האדם להעניק מהענינים והמעלות שבו לזולתו; ב) מכיון שגם בחברו ישנן מעלות שאין בו - עליו ללמוד מחברו ענינים אלו.

וכאשר יהיה סדר ההנהגה באהבת ישראל - נזכה להזמן שבו יקוים היעוד⁸⁵ ד"ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם".

(83) ברכות מג, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ג. טושו"ע או"ח סרכ"ו. סדר ברה"נ לאדה"ז פי"ג סי"ד.
(84) יבמות קיד, סע"א. הובא בפרש"י עה"פ.
(85) ירמי' לא, לג.

(80) ראה המשך תער"ב ח"א ס"ע תרכד. ועוד.
(81) תו"א מג"א צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א. ובכ"מ.
(82) רמב"ם הל' דעות רפ"ד (וראה לקו"ש ח"ב ע' 531 הערה 12.
אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חט"ז ס"ע סב ואילך, ובהנסמן (שם).

לקוטי שיחות פרשת קדושים כרך ז'

מתורגם ללשון הקודש

עולמות אלו, אצילות בריאה יצירה עשיה, הם כנגד ארבע האותיות של שם הוי"ה⁸; והענין של "ובשנה החמישית... להוסיף לכם תבואתו" – הוא "תוספת האור הנמשך מקוצו של יו"ד דשם הוי"ה", הנעלה אף מהאות יו"ד. וכדבריו ב"לקוטי תורה"⁶: "והוא בחינת הכתר".

יש להבין: כיצד ייתכן, שאת הפירות של השנה הרביעית חייבים לאכול רק בירושלים, והם "קדש הילולים להוי"ה", ואילו הפירות של השנה החמישית – שמעלתם גבוהה יותר מפירות השנה הרביעית – אין בהם כלל קדושה, ומותר לאוכלם בכל מקום, ואפילו בטומאה?

ב.

פרנסתו של הקדוש-ברוך-הוא מהי?

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין את הסיפור אודות הבעל-שם-טוב, אשר סיפר הרבי במאמר דיבור המתחיל "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל"⁹. וכך נאמר שם (בתרגום חפשי):

בתקופה שבה היה הבעל-שם-טוב הקדוש עדיין נסתר, והיה נודד מעיר לעיר ומכפר לכפר, היתה אחת מהנהגותיו הקדושות לשאול כל יהודי, אנשים ונשים, מבוגרים וצעירים, לגבי מצבם בבריאות... כפרנסה, והיה מרוצה ביותר לשמוע את תשובותיהם מלאות האמונה שנהגו להשיב לו היהודים – אנשים נשים וילדים – בכיטוים

(5) תניא רפ"ז. וראה לקו"ת פרשתנו כט, ג (וראה לקמן בפנים) – מפרס שער כד בסופו: שלש שנים יהי לכם כו' זהו כנגד ג' קליפות הטמאות.

(6) שם ל, ד.

(7) כי מצד זה שהם כנגד ג' עולמות ב"ע (ובענין הספירות – בחי' נה"י (לקו"ת שם)) – אין טעם שיהיו אסורים.

ועפ"ז מקשר בלקו"ת שם (כט, ג ואילך) מ"ש הרמ"ז (לזח"א צו, סע"ב) שבג' שנים הראשונות מקבלת המלכות מבחי' נה"י (ובענין העולמות ג' עולמות ב"ע) עם פירוש הפרס דלעיל הערה 5.

(8) לקו"ת מסעי צה, א. וש"נ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 123.

(9) נדפס בשה"מ אידיש ע' 138 ואילך. וי"ל, שמה שמקדים בלקו"ת פרשתנו (כט, סע"ב) "אך הענין ע"פ מ"ש ואתה קדוש*** יושב תהלות ישראל כו'" [שהפירוש שבלקו"ת שם הוא, כנראה, מיוסד על פירוש הבעש"ט ע"פ זה המובא לקמן בפנים] הוא גם בכדי לרמז תירוץ להקושיא דלעיל סוס"א, כדלקמן ס"ד.

א.

"ובשנה החמישית... להוסיף לכם תבואתו"

לגבי השכר על אי אכילת פירות בשלוש שנות הערלה הראשונות, ועל הבאת הפירות בשנה הרביעית¹ לאכילתם בירושלים, אומרת התורה²: "ובשנה החמישית... להוסיף (עם האות ל' בתחילתה) לכם תבואתו" – שהתכלית והכוונה של מצוות אלו היא התוספת בתבואה שתצמח בשנה החמישית³.

מכך מובן, בפנימיות הענינים⁴, שהפירות של השנה החמישית אינם בדרגה נעלית יותר רק לעומת הפירות של שוש שנות הערלה, האסורים באכילה (אשר חיותם היא משלוש הקליפות הטמאות לגמרי⁵, ככל הדברים האסורים), אלא אף לעומת הפירות של השנה הרביעית, למרות שהם מותרים באכילה, ואף יותר מכך – הם "קדש הילולים להוי"ה". ומפני מעלה זו של פירות השנה החמישית, הרי התכלית של המצוה "ובשנה הרביעית...² היא: "ובשנה החמישית...".

כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בספרו "לקוטי תורה"⁶, שהפירות של שוש השנים הראשונות הם כנגד שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה, אשר מהם אפשרית יניקה והענקת חיות לשלוש הקליפות הטמאות⁷; הפירות של "בשנה הרביעית" – כנגד עולם האצילות, (אשר ארבעה

(1) ראה תו"כ ורש"י כאן: הרי ארבעה שנים כו'.

(2) פרשתנו יט, כה.

(3) ועפ"ז יובן מ"ש רש"י "המצוה הזאת שתשמרו תהי" להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מברך כו'" דלכאורה ה' מספיק שיכתוב "שבשכר המצוה הזאת אני מברך לכם פירות הנטיעות***", ומהי האריכות שכותב "המצוה הזאת .. תבואתו" –

כי בזה מפרש הלשון "להוסיף גר'", "המצוה הזאת תהי' להוסיף כו'".

ועפ"ז יובן גם המשך דברי רש"י "הי' ר"ע אומר דברה תורה כנגד יצה"ר

כו'" – דלכאורה: הרי בכ"כ מצות פירוש הכתוב שכוין. ומהי ההוכחה דבמצוה זו יש חידוש אשר "דברה תורה כנגד יצה"ר" –

כי בזה מפרש שהטעם לזה שהתורה חידשה כאן (התירה) ששמירת מצוה

זו תהי' בכדי לקבל פרס, כ"כ*** "דברה תורה כנגד יצה"ר שלא יאמר כו'".

וראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 108 ואילך.

(4) משא"כ בדרך הפשט – ראה הערה הקודמת.

(* ישו לפרשו תהי' שמירתכם (ולא – תהי' המצוה).

(**) שבוה מחדש, שההוספה תהי' גם לאחרי שיענם כבר פירות הנטיעות (וע"ד המבואר בלקו"ש [המתורגם] ח"ה (ע' 124 ואילך). בפרש"י (יב, ד"ה מאה שערים). והוכחת רש"י לזה היא, ממש"ן "להוסיף לכם תבואתו" לאחרי "ובשנה החמישית תאכלו את פרי" (וראה ראב"ע כאן) – שמוה מוכח, שהברכה "להוסיף גו'" היא ב"פרי" (ועפ"ז יומתק גם לשון רש"י "פירות הנטיעות" – אף שבכתוב נאמר תבואתו" – כי הברכה "להוסיף" היא ב"פרי").

(***) ועפ"ז יומתק הלשון "דברה תורה כנגד יצה"ר", שמורה אשר מתידין איזה ענין חמור יותר נראה קידושין כא, סע"ב. רש"י תצא כא, יא, כי באם לא יתירו לו שישמור את המצוה שבביל להוסיף – לא יקימת.

(****) להעיר, ישו לזה שייכות לשם הסדרה – קדושים. ולהעיר, שגם בסיום הסדרה בלקו"ת כתוב "יקנה ויחזקו סדר קדשים כו'". וכן בסיום הסדרה והיה"ט לי קדושים כי קדוש אנו ה' ואבדיל גו'.

בעבודתם של ישראל, אך, לכאורה, אפשר להגיע לכך גם באמצעות לימוד התורה¹²,

ואם כך, מדוע אמר זאת הבעל-שם-טוב לגאון, אשר למד תורה יומם ולילה במשך יותר מיובל¹³ שנים, "מדוע אינך מספק פרנסה לקדוש-ברוך-הוא וכו'" – ובמיוחד כאשר אף אז, כאשר הבעל-שם-טוב אמר לו זאת, הוא היה שקוע בלימודו?

אף אם נבאר שמגיעים לידי "ואתה קדוש" דוקא באמצעות "תהלות ישראל", יכול היה הבעל-שם-טוב לעורר את הגאון לשבח את הקדוש-ברוך-הוא על לימודו "בפרישות ובקדושה". מדוע היה צריך לשאול אותו אודות ענינים גשמיים – בריאות וכדומה?

ההסבר לכך הוא:

תכלית הבריאה היא שתהיה דירה לה' יתברך בתחתונים¹⁴, שמהדברים הנחותים יעשו דירה לקדוש-ברוך-הוא.

ו"דירה" זו נעשית בעיקר על ידי עבודת האדם בתחתונים – לא כל-כך באמצעות לימוד התורה, או באמצעות שבח לקדוש-ברוך-הוא על לימוד תורה, כי לימוד התורה קשור בעיקר ל"עליון" שביהודי, לנפש האלקית,

אלא על ידי שבח לקדוש-ברוך-הוא על בריאות ועל פרנסה – ענינים הקשורים לגוף ולנפש החיונית¹⁵: על ידי שיהודים חשים ומכירים בכך, שאף צרכיהם הגשמיים באים מאת ה', והם מודים לו על כך – על ידי כך עושים דירה לה' יתברך בתחתונים.

ולפיכך, כאשר ראה הבעל-שם-טוב שהגאון יושב בחדר פרישות, מנותק מכל עניני העולם, ואינו בא במגע עם עניני הגוף, הנפש הבהמית ועם חלקו בעולם – עם ה"תחתונים",

(שהרי אכל רק את הנחוץ וההכרחי ביותר לקיומו, אך לא עסק בזינוך וב"בירור" הגוף, הנפש הבהמית, וחלקו בעולם),

הוא אמר לו "מדוע אינך מספק פרנסה לקדוש-ברוך-הוא"¹⁶, כדי שיתקיים הענין של "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים"..

בחי וציוני שם).

(14) נתחומא נשא טז. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 17 הערה 42.

(15) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

(16) וע"ד – להבדיל באין קץ – הפרנסה (המוזק) כפשוטה, שבהעדר המזון או נפרדת הנשמה מהגוף – ער"ז הוא גם בענין מפרנסתי למעלה (ראה לעיל הערה 10) – בזה תלוי קיום הענין דנתאוה הק' להיות לו ית' דירה בתחתונים.

שונים של בטחון בה': ברוך השם, השבח לה' יתברך וכדומה...

פעם אחת הגיע הרבי הבעל-שם-טוב לישוב מסויים, ונהג שם בדרכו הקדושה בעבודת ה' בזיכוי היהודים – אנשים נשים וילדים – בזכות העצומה של שבח והלל לשמו הקדוש של הקדוש-ברוך-הוא. באותו ישוב התגורר יהודי זקן מופלג, תלמיד חכם גדול, שהיה פרוש מכל עניני העולם הזה, וכבר יותר מיובל שנים הוא יושב יומם ולילה ולומד את התורה הקדושה בפרישות ובקדושה. כל ימיו היה יושב בתענית ומעוטר בטלית ובתפילין עד לשעת המנחה המאוחרת, ורק לאחר תפילת ערבית היה טועם מעט לחם ומים.

כאשר ניגש הבעל-שם-טוב, שהיה לבוש בכגדי כפרי פשוט, לגאון זה בחדר פרישותו שבפינת בית הכנסת, ושאלו אודות מצבו בכריאות, ואם יש לו כל צרכו, לא התייחס אליו הלא כלל. הבעל-שם-טוב שאלו שאלות אלו מספר פעמים, עד אשר הגאון כעס ביותר והורה לבעל-שם-טוב באצבעו לכיוון הדלת, לאות שיעזבנו. אמר הבעל-שם-טוב לגאון: רבי, מדוע אינך מספק לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, את פרנסתו וכו'?¹⁰ בשומעו דברים אלו נותר הגאון נבוך, כיצד יהודי כפרי פשוט מדבר על הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, שיש לספק לו פרנסה, וכדומה.

הבעל-שם-טוב, אשר ידע את מחשבותיו של הגאון, אמר לו: היהודים "יושבים" (ניזונים) מהפרנסה שמספק להם הקדוש-ברוך-הוא, וממה "יושב" (מתפרנס) הוא, כביכול? על כך אומר דוד המלך בתהלים "ואתה קדוש" – ומהי פרנסתך – "יושב תהלות ישראל": הקדוש-ברוך-הוא "יושב" על תהלות ושבחי ישראל, אשר מודים ומשבחים לה' יתברך על הבריאות ועל הפרנסה שהוא מעניק להם. ועבור מלות שבח אלו, שמשבחים ישראל לה', מברכם הקדוש-ברוך-הוא בבני חיי ומזוני רויחא.

ג.

התכלית: דירה בתחתונים

יש להבין: אמנם, כדי ש"ואתה קדוש" (אשר מצד עצמו הוא קדוש ומובדל מכל העולמות) יהיה "יושב" (כלומר, יורד ו"נמשך" למטה, אשר המשכה זו נקראת "בשם ישיבה כמו היושב שמשפיל קומתו"¹¹), יש צורך

(10) ראה במאמר שם ס"ב בבאיור מרד"ל (שהש"ר פ"א, ט בסופו) "רעיתי – מפרנסתי".

(11) לקו"ת שם כט, ג.

(12) וראה לקו"ת בהר מ, סע"א ואילך, שענין "רעיתי" (ראה לעיל הערה

(10) הוא ע"י התורה – לכו לחמו בלחמי.

(13) שנקרא "עולם" (תדב"ר פ"ו. מכלילתא ורש"י משפטים כא, ו. וראה

כאשר יהודי יודע, שאפילו הפירות שאינם "קודש", אף הם תלויים בברכת ה' (בראותו בעיני בשר את תוספת התבואה שמעניק לו הקדוש-ברוך-הוא), הרי הוא בודאי משבח את הקדוש-ברוך-הוא על כך²⁰ – הרי הלל זה לה', הוא ה"תהלות ישראל", המביאות לידי "ואתה קדוש יושב", שהענין של "ואתה" – כשהכוונה לעצמותו יתברך²¹ – "קדוש" ומובדל, הוא "יושב" ויורד למטה לדירה בתחתונים.

(משיחת ש"פ קדושים תשכ"ה)

ולכן אמר הבעל-שם-טוב, ש"פרנסתו של הקדוש-ברוך-הוא היא על תהלות ושבחי ישראל, אשר מודים ומשבחים לה' יתברך על הבריות ועל הפרנסה אשר הוא מעניק להם¹⁷.

ד.

"ואתה קדוש יושב" על ידי "תהלות ישראל" לפי כל האמור לעיל יובן מדוע פירות השנה הרביעית – שהם קודש ונאכלין לפנים מן החומה – עדיין אינם המעלה הגבוהה ביותר, אלא דוקא פירות השנה החמישית¹⁸, הנאכלין בכל מקום ואפילו בטומאה¹⁹:

גם התכלית של הפירות דשנה הרביעית, ומבלעדם – חסר בה"הילולים לה", וע"ד שנתבאר בהערה 17.

אלא שמ"מ צ"ל תחלה העבודה ד"בשנה הרביעית" – כי באם יתחיל מיד באכילת פירות של הדיוט כו', הרי עלול הוא (שהגם שרואה הוספת התבואה, מ"מ) לא יודה על זה לה' כו'. וכדוגמת מה שאסור לאכול קודם התפלה (ראה לקו"ת צו ח, רע"א. ובכ"מ).

(20) ומכ"ש מהחיות לברך להקב"ה על בורא .. חסרונן (ראה טור וב"י שו"ע אדה"ז באור"ח ס' רז). ולהעיר ממרז"ל דעל כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך אדם לקלס לבורא (ב"ר פי"ד, ט).

(21) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג קרוב לסופו. חכמות בחוץ תרונה תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב פ"ב. ובכ"מ).

וכמחז"ל מה הקב"ה מלא כל העולם אף הנשמה מלאה את כל הגוף (ברכות י, א. וראה ויק"ר ספ"ד (ובכ"מ) בסדר הפוך – שהובא בכ"מ: הנפש הזו ממלא את הגוף והקב"ה ממלא את עולמו כו').

(17) ועפ"ז יובן מה שהבעש"ט הפסיקו באמצע לימודו – אף שת"ת גדולה מכל המצות (הלי' ת"ת לאדה"ז פי"ד רה"ג) – כי בלי הילול זה, חסר גם בהתורה שלומד. וכמרז"ל (יבמות קט, ב) כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו.

(18) להעיר מהא דנטע רבעי (שדינו כמעשר שני – קדושין נד, ב) אין לוקחים בכספו קדשי קדשים (מע"ש פ"ג מ"ב). ופשיטא שאין נלקחים להדברים דקדש הקדשים שבביהמ"ק – עיקר דירת הקב"ה בתחתונים (אחרי טז, ב ובפרש"י שם. תניא פנ"ג (וראה טוש"ע או"ח סצ"ד). ובכ"מ).

(19) ולא רק שהפירות דשנה החמישית יש בהם מעלה מיוחדת, אלא שזהו

אגרות קודש

בי"ה, כ"ג ניסן, תשי"ח
ברוקלין

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"ג עוסק בצ"צ
מוה' שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א ניסן, וכן הידיעה אודות חלוקת המצה שמורה ובטח יהיו יותר פרטים בזה, וע"ד שעשו אשתקד ומובן שבוזה גם רשימת המקבלים וכלשונו גם אנ"ש הקשורים הבלתי דרים פה וכו'.

... ת"ח על ברכתו ברכת מרא דאתרא של כפר חב"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר וכל המברך יתברך כמ"ש ואברכה מברכך, יזכה לנהל עדתו בדרכי החסידות שהם דרכי נועם ושלום, וביחד עם זה מכוונים לכוונת רבותינו נשיאנו היא הכוונה העליונה שמהיסוד שלה היא אהבת ישראל וכידוע הפתגם ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט, שצריכים להיות במילואה אפילו לאיש ישראלי הנמצא בקצה העולם שמעולם לא ראהו, וגם מזה מובן גודל האהבה, שבשביל הפכה סובלים כל הגלות, ועוד מובן ביותר בהנוגע לאה"ק ת"ו אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה בהוספה על מה שבכל מקום גם בחו"ל ה' נצב עליו כו' ובוחן כליות ולב.

בברכה לבשו"ט באמת בכהנ"ל.

גאולת אומות העולם

א

עד¹³ לנבואה שבסיום ישעיה¹⁴: "לקבץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי גוי' והגידו את כבודי בגוים והביאו גוי'", ועד¹⁵ הנבואה¹⁵ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד". וכן הוא בכמה מקומות בנביאים¹⁶.

ב

ב נבואת זכריה¹⁷ נאמר: "והיה בכל הארץ נאום ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו¹⁸ והשלישית יותר בה". ואיתא על זה במדרש¹⁹ ש"השלישית" שיותר - אלו ישראל". ונמצא שלעתיד-לבוא "יכרתו ויגועו" האומות.

ולפי זה הרי פירוש האבן-עזרא ב"וקרקר כל בני שת" הוא לפי נבואת זכריה הנ"ל.

אבל זה רק מעביר את השאלה הנ"ל (סעיף א') על נבואה זו: איך מתאימה נבואה זו בזכריה עם ריבוי הנבואות הנ"ל שלעתיד-לבוא יהיו אומות וגוים?

בגמרא²⁰ נחלקו ריש לקיש ור' יוחנן בפירוש הכתוב "והשלישית בה יותר": ריש לקיש אומר שלישי של שם. אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפילו שלישי של נח". ויש מן הראשונים²¹ שמפרש שמחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן

ב פרשת בלעם בנבואתו האחרונה, שמדובר בה בעיקר אודות "אחרית הימים"¹, היינו הזמן שלאחר ביאת המשיח, ובלשון הרמב"ן²: "והנבואה הזאת לימות המשיח היא"³, שזהו תוכן הכתוב "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל"⁴, היינו מלך המשיח⁵ - מסיים בזה הכתוב "ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת".

ב"וקרקר כל בני שת" מצינו בכללות שני פירושים: (א) אונקלוס מתרגם: "וישלוט בכל בני אנשא"⁶. (ב) האבן-עזרא מפרש: "כמו מקרקר קיר⁷ והטעם הורס", היינו שזהו ענין של הרס וחורבן⁸. וכן משמע גם בתרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי, שבהם⁹ מודגש כאן הביטול של האומות והריגתם¹⁰.

ולכאורה משמע ששני הפירושים מחולקים בזה האם ישארו אומות העולם לעתיד-לבוא.

ותמוה: איך שייך לומר שלעת"ל יהיה הרס וחורבן של "כל בני שת", היינו השמדת כל האומות - והרי זהו בסתירה לנבואות מפורשות בכמה מקומות אודות אומות וגוים לעתיד-לבוא¹¹, מתחיל מישעיה בתחילתו¹²: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' גוי' ונהרו אליו כל הגוים והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה גוי' ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים גוי'".

- (1) במדבר כד, יד. בת"א שם "בסוף יומיא". ובתיב"ע ות"י "בסוף עקב יומיא".
- (2) עה"ת שם.
- (3) וראה רמב"ם הל' מלכים רפ"א ובלח"מ שם. באברבנאל כאן, וכן באוה"ח פסוק יז ד"כל הנבואה במלך המשיח נאמרה" (שמחלק הפסוקים לבי' האופנים ד"בעתה" ו"אחישנה").
- (4) כד, יז.
- (5) ראה רמב"ן, אברבנאל ואוה"ח שם. וראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דב"ר פ"א, כ. תרגומים עה"פ וברמב"ם שם מפרש דרך כוכב מיעקב על דוד וקם שבט מישראל על משיח. ועד"ז מפרש תחלת הכתוב "אראנו גוי' וסיומו "ומחץ גוי'". וכן הפסוק שלאח"ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"י"ח ע' 278 ואילך (וראה גם שם ע' 272 הערה 18).
- (6) וכ"ה לפי הרמב"ם שמביא ע"ז הכתוב (זכרי' ט, י), "ומושלנו מים עד ים". ובפרש"י עה"פ "לי קורה כו" (וראה לקו"ש ח"י"ג ע' 89).

(7) ישע"י כב, ה.

- (8) ועד"ז ברלב"ג כאן "שיהרוס אותם וירמסם כטעם מקרקר קיר, (וראה שם בסופו התועלת הי"א). וכן באברבנאל כאן. וראה גם רד"ק בספר השרשים ערך קיר, וראה גם שם ב' קרקר (בסיום אות ק). ובספר השרשים ערך ב' ג'אנח (סוף אות ק').
- (9) בתיב"ע כתבו בהמשך למלחמת גוג: וירוקן כל בניו דשת משיריית' דגוג דעתידין למסדרא סדרי קרבא בישראל ויפלו פגריהן כולהו קדמוי. ובתו"י: וירוקן וישיצי כל בני מדינחא.
- (10) ועד"ז מצינו ב' פירושים בהפסוק שלאח"ז (כד, יח) "והי' אדום ירושה והי' ירושה שעיר אויביו" - אם הוא מלשון ירושה (כפי' הת"א, וכמפורש ברד"ק בסי' השרשים ע' ירש. וכ"ה לפי הרמב"ם בהל' מלכים

(שם); או מלשון תריכין (כתיב"ע כאן) - גירושין, או השמדה וכליון (ראה ספר השרשים לר"י בן ג'נאח ערך ירש. ת"י כאן. וראה ראב"ע כאן "מגזרת ואם לא תורישו" (מסעי לג, נה)).

(11) ואין לתרץ דהכוונה כאן היא להרס וחורבן של הממלכה והאומה ולא השמדה ואיבוד בני אדם בתור יחידים, ובהנבואות (שהובאו בפנים) הכוונה רק שיהיו אנשים מאוה"ע - כי: א) בפסוק מפורש "כל בני שת", שמורה על כל בני אדם - ראה ראב"ע כאן "כמו בני אדם". ועד"ז הוא באברבנאל. ועוד. וכלשון הת"א "כל בני אנשא". וכדמוכח גם מהנבואה בזכרי' שהובא לקמן סעיף ב. (ב) לאידך: מלשון הנבואות בכ"מ משמע שלעת"ל יהיו גם אומים וגוים (ולא רק כאנשים יחידים).

(* ולהעיר מפרש"י כאן "כל האומות". וראה רמב"ן ודעת זקנים מבעה"ת. ועוד.

(12) ב, ב ואילך.

(13) וראה שם מב, י ואילך. נו, ג ואילך (וראה רד"ק שם, א. שם, ח).

- (14) טו, יח ואילך.
- (15) צפני' ג, ט.
- (16) ראה לדוגמא: מיכה ד, א ואילך (כהפסוקים בישע"י ב, ב ואילך). זכרי' ב, טו (ראה רד"ק שם, יד).
- (17) יג, ח.
- (18) כ"ה בזכרי' שם. ובסנהדרין (וכן בע"ש שם) ובמדב"ר שהובאו לקמן "ויגועו".
- (19) תנחומא שופטים ט. במדב"ר פט"ו, יד.
- (20) סנהדרין קיא, א.
- (21) יד רמ"ה לסנהדרין שם בפי' הב' (ומסיים ע"ז "והכי מסתבר").

העולם³⁶. יחזרו כולם לדעת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל³⁷.

והנה ספר היד אין ענינו לתאר מאורעות שיהיו לעתיד-לבוא, או אפילו סיפור בעלמא של מעשי המשיח, אלא ענינו הוא "הלכות הלכות"³⁸, ואינו כותב מאורעות אלא אם כן הם נוגעים להלכה³⁹ (בפועל).

וצריך לומר שגם זה נוגע להלכה, ולא רק הענינים שבתחילת הלכה זו, שם מתאר הרמב"ם את האופן והסדר של גילוי המשיח וסימניו:

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כו' ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי" -

שכל זה נוגע להלכה, שידעו לפי הסימנים כו' שהוא "משיח בודאי"⁴⁰,

אלא גם סיום דבריו שם (מה שמשיח יעשה לאחרי שכבר ידעו שהוא "משיח בודאי") שייך אל ההלכות שבענין הידיעה וההכרה של משיח בודאי:

שצריך לדעת שמשיח יבנה "מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל" ויביא את גאולת כלל ישראל, ובדרך ממילא יהיה אז שלימות הלכות ומצות התורה, כמו

היא אם גם אומות העולם נכללים ב"השלישית יותר בה", ולר' יוחנן "אומות העולם קא קפיד נמי" (שלא יכרתו כולם)²².

אבל עדיין קשה

[נוסף לזה שלפי כמה מפרשים²³ (וכן משמע מפירוש רש"י²⁴ מחלוקתם היא רק בנוגע לישראל²⁵ - אם גם ישראל נכללים ב"פי שנים בה יכרתו", ומה שאמר ר' יוחנן "לא ניחא למרייהו" מתייחס רק לישראל בלבד²⁶ - הרי' לריש לקיש שלדידיה (לכו"ע) כל אומות העולם יכרתו²⁷ ו"יגועו"²⁸.

ג

ענין זה (אם יהיו אומות העולם לעתיד לבוא) אינו רק שקו"ט בפירוש הכתובים, אלא זהו גם ענין בהלכה:

הרמב"ם פסק בספר היד (ספר הלכות שלו) בהלכות מלכים²⁹ ומלחמותיהם³⁰ שאחת מפעולותיו של משיח תהיה³¹ - "ויתקן³² את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר³³ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו³³ שכס אחד". ובפרק שלאחרי זה³⁴ מסביר הרמב"ם את נבואת ישעיהו³⁵ "וגר זאב עם כבש", שהכוונה בזה "שהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי

(22) וראה גם חדא"ג מהרש"א סנהדרין שם: וא"ל ר"י לא ניחא למרייהו דישראל ודכשרי אוה"ע לימא להו הכי שיתמעטו כ"כ.

(23) חדא"ג מהר"ל סנהדרין שם. עץ יוסף לע"י שם.

(24) סנהדרין שם.

(25) וכ"ה לפי הא' ביד רמ"ה שם.

(26) כי מ"ש רש"י (שם ד"ה לא ניחא) "ואם אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים וחסידי עובדי כוכבים (אוה"ע) להשלים השלישי" - אין זה לפי שר"י קפיד גם עליהם, כ"א רק כדי שיתאים החשבון ד"השלישית", וכהמשך פירש"י "ואם הם מרובין להיות יותר מחלק השלישית יתמעטו קצת ומ"מ לר"י אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ל".

(27) "כל העולם יכרת" (ל' רש"י סנהדרין שם).

(28) בתו"א קב, ב (הובא גם באוה"ת (יהל אור) לתהלים קיז, ז (ע' תמז)) "וכנזכר במדרש דבאלף השביעי יהי' שלישי בנ"א נלין ושני שלישי ישארו כו"*. ומפרש ד"מ"ש (צפני' ג, ט) אהפוך אל עמים שפה ברורה אותן העמים הם בני שם ויפת דוקא ולא חס אבי כנען". וביהל אור שם מפרש ד"חם להיותו מקו השמאל נפל בג"ק שלמטה מקי"נ שאין להם בירור אבל זרעו של שם ויפת הם מקי"נ. וראה גם אוה"ת (יהל אור) שם סז, ה (ע' רל ואילך). וראה גם ע"ד ב' הביורורים באומות - אוה"ת סוכות ע' א'תשז ואילך. ועוד. וראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך אומות העולם. ספר הערכים חב"ד ח"ב ערך הנ"ל (סי"א; סי"ב סק"ג; סט"ו). וש"נ.

ולהעיר מב' הפירושים (ספרא בחוקותי כו, ו) ב"השבתי חי' רעה מן הארץ": (א) מעבירים מן העולם, (ב) משביתן שלא יזיקו. וראה אוה"ת (יהל אור (ובמילואים)) לתהלים צב, א. ולהעיר מצפ"ע - להרגצובי - בחוקותי שם.

(* ועד"ז הוא באוה"ת בראשית כרך ו תתשנז, א. ובסה"מ תקס"ג ח"א ע' פא: "וכנארו"ל שלישיית יהי' כלה כו".

(29) פי"א ה"ד.

(30) זהו השם המלא - כבהקדמת הרמב"ם ב"מנין המצות על סדר הלכות הרמב"ם" ובהכתורות בריש ספר שופטים וריש הל' מלכים. וראה לקו"ש ח"ה ע' 276 ובהערה *38 שם.

(31) כ"ה הפי' לפי הרפוסים שלפנינו. אבל בכת"י ורפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור לא קאי בהמשך להפעולה של משיח - ראה לקו"ש שם הערה 37. אבל גם לפ"ז מוכן שזהו אחד מהענינים שיהי' בזמן מלך המשיח, כסיום לשון הרמב"ם (בכת"י ורפוסים הנ"ל - הועתק בלקו"ש שם ס"ע 283): "וכשיעמוד המלך המשיח באמת כו' מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאייהם ואבותיהם הטעום". שלכן הרי "כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי . . . אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו'". עיי"ש.

(32) ראה לקו"ש שם השינויי נוסחאות בהמשך לשון הרמב"ם שם.

(33) בפסוק "לעבדו" (בלא וא"ו), אבל כ"ה ברפוסים וכת"י הרמב"ם. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 103 הערה 79.

(34) פי"ב ה"א.

(35) יא, ו.

(36) ברפוס הנפוץ "רשעי עכו"ם" (מיראת הצענזאר?), אבל ברפוס רומי ר"מ הוא כפנים. וברמב"ם הוצאת שולזינגער בסופו "רשעי אומות העולם".

(37) ברפוס רומי הנ"ל "כישראל".

(38) הרמב"ם בסוף הקדמתו לס' היד.

(39) להעיר דבהכתורת לפרקים יא-יב דהל' מלכים ברפוס ויניציאה רפד, שי - הל' מלכים ומלחמות ומלך המשיח.

(40) שבפשטות זוהי ההלכה שבזה לידע סימני משיח, ובסדר זה דוקא. וראה לקו"ש ח"ה ע' 149.

של "כל בני שת" - כל האנושות, שזה כולל גם את חסידי אומות העולם⁵¹ [וכנ"ל סעיף ב, ש"השלישית יותר בה" - אלו ישראל, היינו ישראל בלבד].

והנה ענין זה (שרק "השלישית יותר בה") גם אינו שייך לענין של, להבדיל, ולא תקום פעמיים צרה ר"ל, הגזירות והשמדות שהיו על ישראל ר"ל בזמן החורבן, וכמו כן בכל משך זמן הגלות, עד להחמור שבהם שהיה בדור שלפנינו -

כי כל זה הוא בזמן הגלות, דמאחר שזהו זמן של חושך והעלם והסתר, הרי הענין של "ורחמיו על כל מעשיו", אפילו בנוגע לישראל עם קרובו, אינו באופן גלוי (עד שישנה השאלה "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"⁵², "למה הרעותה לעם הזה"⁵³ וכיו"ב⁵⁴);

משא"כ בזמן דלעתיד-לבוא, שאז יקויים היעוד של לתקן עולם במלכות שד"י - וכנאמר בנבואת זכריה גופא⁵⁵ להלן "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", "ולא יכנף עוד מוריך וגו'"⁵⁶ ויהיה גילוי אלקות⁵⁷ - נשאלת השאלה: איך יכול להיות אז ההירוס וההשמדה של כל האומות?

ה

ב פשטות היה אפשר לומר, שהפירוש ד"פי שנים יכרתו ויגועו" (ועד"ז הכתוב "וקרקר כל בני שת") הוא - לא שאומות העולם יושמדו ע"י פעולה של (היפך הרחמים) הירוס והשמדה, אלא שלא יהיה אצלם המשך הדורות (ילדים), שלא תהיה פעולת כח ההולדה, ובמשך הזמן יהיה בדרך ממיאל (באופן טבעי) "יכרתו ויגועו"⁵⁸.

ואין להקשות: הרי זה גופא (שלילת כח ההולדה) הוא לכאורה בסתירה ל"ורחמיו על כל מעשיו" - כי כידוע⁵⁹ בכח ההולדה שבנבראים מתבטא כח האיץ-סוף

שהרמב"ם מפרט בריש פרק יא שם (כמבואר בארוכה במקום אחר⁴¹), וצריך שיהיה גם כן האמונה והידיעה שהוא יפעול את הגאולה בכל העולם כולו: "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד".

ויש לומר יתירה מזו, שענין זה נוגע לא רק להאמונה והידיעה של ישראל במשיח, אלא גם להנהגת בני ישראל בזמן הזה: הרמב"ם פוסק⁴² "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח". ומאחר שמשיח יפעול "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' . . אהפוך אל עמים וגו'", הרי נמצא שענין הפעולה על אומת העולם "לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח" הוא מעין והכשרה⁴³ לביאת ופעולת משיח צדקנו בזה⁴⁴.

[ועפ"ז יומתק שהלכה זו (וכן שאר הלכות בני נח⁴⁵) סידר הרמב"ם בהלכות מלכים לפני ובסמיכות לדיני והלכות המלך המשיח]⁴⁶.

ד

ך יובן זה בהקדם הביאור בנבואה "פי שנים בה יכרתו ויגועו" - דלכאורה זהו תמוה ביותר:

איך יתכן שלעתיד-לבוא יכרתו כל האומות? הרי "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו"⁴⁷

ואע"פ שמצינו כמה מאורעות, מתחיל מדור המבול ש"וימח את כל היקום"⁴⁸; "קץ כל בשר בא לפני"⁴⁹ - הרי נאמר שם הטעם זהו מפני "כי מלאה הארץ חמס מפניהם"⁴⁹, ו"השחית כל בשר את דרכו על הארץ"⁵⁰,

אבל מלשון נבואות הנ"ל משמע, שאינו מדובר בהם (כנבואות אחרות) על דבר עונש לרשעי אומות העולם מחמת השחתתם כו', אלא מדובר ע"ד (קרקר) ההרס

(41) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 249 ואילך.

(42) הל' מלכים פ"ח ה"י.

(43) כי דין זה "לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח" הוא בכל זמן, ולא רק בזמן שהיובל נוהג כדין גר תושב שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג (רמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"ו. הל' מילה פ"א ה"ו. הל' איסורי ביאה פי"ד ה"ח), כמדובר כמ"פ. ונת' בארוכה בלקו"ש חכ"ז ע' 134 ואילך. ובכ"מ.

(44) ולכן נוגע ביותר בסוף זמן הגלות שכל אחד ישתדל להשפיע על אוה"ע (בדרכי נועם ובדרכי שלום) שיקיימו את המצוה שלהם, כמשנ"ת כמ"פ (וראה לקו"ש שם ע' 140 ואילך).

(45) פ"ט ויר"ד שם.

(46) ולהעיר שהרמב"ם מסיים הדינים השייכים לב"נ בסוף פ"י דהל' מלכים (לפני ההלכות דמלך המשיח) "צו חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתיהם עם מתי ישראל ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל מפני דרכי שלום. הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום" - ראה לקמן בפנים. ולהעיר דבגישתן סא, א (וכן בתוספתא שם ספ"ג) איתא רק "מפני דרכי שלום". ואכ"מ.

(47) תהלים קמה, ט. ואפילו על בע"ח (ב"מ פה, א).

(48) נח ז, כג.

(49) שם ו, יג.

(50) שם, יב.

(51) שקבלו ז' מצות ב"נ ונזהרים לעשותן (רמב"ם שם פ"ח ה"א) שאינו בדין דיהרג (שם ה"ו), ואדרבה, להרמב"ם (שם ה"א) יש לו חלק לעוה"ב.

(52) וירא יח, כה.

(53) שמות ה, כב.

(54) ראה ברכות ז, א. ועוד.

(55) יד, ט.

(56) ישע"י ל, כ.

(57) ראה תניא פל"ו.

(58) להעיר מעונש כרת כו' הנאמר בתורה.

(59) ראה לקו"ש שה"ש לט, ד ואילך. המשך שמח תשמח תרנ"ז ע'

5 (סה"מ תרנ"ז ע' קעז) ואילך. ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו (סה"מ תרפ"ו ע' רכו-ז) פ"ד. ובכ"מ.

לעתיד-לבוא שום מציאות של אויביו של השם ושל רשעים; אלא לאחרי שהאויבים והרשעים יקבלו את עונשם כמבואר בכמה נבואות⁶⁸, יהיה "ויתקן" את העולם כולו (מדבר חי צומח דומם) לעבוד את ה'.

ן וכפירוש רש"י⁷⁰ על הכתוב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד": ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי העובדי כוכבים הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד].

אבל יש מקום לשקו"ט בזה: הרי עיקר הגילוי דלעתיד הוא לישראל, כשם שהגאולה היא בנוגע לישראל כי גלינו מארצנו ו"וקבץ" נדחי ישראל; וגאולת העולם כולו היא תוצאה מגאולת ישראל ודבר טפל לה -

כמו שכל בריאתם ומציאתם היא "בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית"⁷¹.

ובזה אפשריים שני אופנים: מצב הגאולה שבעולם, כולל אומות העולם, נרגש אצלם בתור פרט בגאולת ישראל; או שגאולתם נרגשת אצלם (גם) כענין בפני עצמו.

ההסברה בזה:

לאופן הראשון, נמצא, שענינם של משיח ושל הגילוי דלעתיד הוא רק לצורך ישראל - שישראל יוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות בתכלית השלימות. ולכן אינו מספיק שלא יהיה על ישראל שעבוד מלכות, אלא כל העולם צריך להיות כדבעי - "ולא יגזלו ולא ישחיתו" - שיהיה עולם מזוכך, וכשהעולם הוא באופן כזה, אז הוא מקום מוכשר לישראל לעבוד את ה'. ובשלימות בזה, שגם האומות מסייעים לישראל, בכל זה, כנ"ל (סעיף ו').

ואפשר לומר גם שהגאולה כמו שהיא בשייכות לעולם היא לא רק פרט בגאולת ישראל, אלא זהו גם ענין בפני עצמו⁷²; דהיינו שבעולם כולו, בכל פרט שבו, נרגש שהכוונה העליונה בבריאתם וגאולתם היא (גם) בכירור והזיכרון שלהם, כי גם הם בריאתו של הקב"ה⁷³.

והבלי גבול של הקב"ה, שהרי נבראים מצד עצמם הם במדה וגבול ולכן אינו שייך שיהיה להם מצד עצמם את ענין ההולדה⁶⁰ שיכולתה היא להוליד עד אין סוף; וזה אינו אלא מצד כח האין-סוף של הקב"ה שהוא יתברך הכניס בטבע של הגוף המוליד.

ואם כן, כשחסר כח ההולדה אין זה שמטלקים ענין שבטבע, אלא שלא הוסיפו עוד כח (שבעצם הוא למעלה מהטבע⁶¹).

ו

כל אין ביאור זה מספיק לגמרי, כי: **א** מאחר שלעתיד-לבוא יקויים מה שנאמר¹⁵ "אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד" - אם כן, מאיזה טעם תתבטל (אפילו במשך הזמן) המציאות של עובדים וקוראים?

ב) מפורש בנבואה "והיו⁶² מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", "ועמדו⁶³ זרים ורעו צאנכם", וריש לקיש עצמו אומר⁶⁴ "כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וב' מאות עבדים" - אם כן איך יתכן לומר אשר (במשך הזמן) יכרתו כל האומות?

וזה מכריח לומר, שלכל הפירושים אין הכוונה שלעתיד-לבוא תתבטל המציאות של אומות העולם בפשטות⁶⁵; אלא מציאותם תתקיים גם לעתיד-לבוא. וחילוקי דעות הנ"ל [שני הפירושים ב"וקרקר כל בני שת", ועד"ז הפירושים הנ"ל (סעיף ב) ב"פי שנים יכרתו ויגועו השלישית יותר בה"] הם בנוגע להאופן איך תהיה מציאותם אז.

ז

יש לומר הביאור בזה:

לאחר הגאולה העתידה, כשהיה גילוי אלקות בעולם, כמו שנאמר⁶⁶ "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, הרי פשוט, שלא יהיה אז מקום בעולם לטומאה ורע (וכמ"ש בזכריה⁶⁷ (לפני הכתוב "פי שנים גו")) "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". ומובן, שבנוגע לבני אדם לא יהיה

60 ואינו נמצא אפילו במלאכים (לקו"ת שם. ביאור"ז ה, ד ואילך).

61 ראה אגה"ק ס"ך (קלב, א ואילך) בענין תדשא הארץ גו'.

62 ישע"י מט, כג.

63 שם סא, ה. וראה ברכות לה, ב.

64 שבת לב, ב.

65 וראה אוה"ח כאן סוף פסוק יח: ולזה וקרקר כל בני שת ולא

אמר ומחץ כי לא יתאבדו כל האומות לעתיד לבא ועליהם נאמר שנבואה הנער בן מאה שנה וגו'. וראה גם מ"ש שם פסוק יט.

66 זכרי' יד, ט. וראה פסחים נ, א.

67 יג, ב.

68 ראה לדוגמא בהקאפיטלעך שנסמנו בהערה 13, 14.

69 רמב"ם שהובא לעיל סעיף ג.

70 ואתחנן ו, ד. וראה ספרי שם.

71 פרש"י ר"פ בראשית. וראה תנחומא (באבער) בראשית יוד.

אותיות דרע"ק ב.

72 להעיר מפרש"י נצבים ל, ג: ואף בגליות שאר האומות מצינו

כן כו'. וראה לקו"ש ח"ט ע' 180 ואילך.

73 להעיר ממרז"ל מגילה (י, סע"ב): אמר הקב"ה מעשה ידי

טובעין בים ואתם אומרים שירה.

בשני מקומות הנ"ל⁷⁶: בסוף פרק י"א דהלכות מלכים: "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כו", ובריש פרק י"ב: "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם"⁷⁷ כו' ויחזרו כולם לדת האמת⁷⁸ ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל";

ועד"ז בסיום וחותם ספרו: "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", שמפשטות לשונו מוכן⁷⁹ שהכוונה גם לאומות העולם⁸⁰.

ויש לומר שהרמב"ם אזיל בזה (שהגאולה העתידה תפעול חידוש ועילוי באומות העולם גם בפני עצמם) לשיטתיה: כתב הרמב"ם⁸¹ "כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולמ-הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו כו'". היינו, שמתן תורה חידש עילוי נוסף בז' מצוות בני נח (שהם נצטוו עליהן לפני זה), וממילא גם במציאותם של אומות העולם - ולכן יש להם שכר בפני-עצמם.

וכן מובן גם ממה שכתב אדמו"ר הזקן בתניא⁸²: "מיתרון ההארה (שתגלה) לישראל (לעתיד-לבוא) יגי' חשך האומות גם כן כדכתיב⁸³ והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב⁸⁴ בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתיב⁸⁵ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב⁸⁶ לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי' מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש⁸⁷ והופע בהדר גאון עוזך על יושבי תבל ארצך וגו'".

מזה שאין אדמו"ר הזקן מסתפק בזה שכותב לפני זה "שאו יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל על ידי התורה שנקר' עוז", שמזה משמע שזיכוך הגשמיות (של הגוף ושל העולם) נוגע לישראל למטה, שהם יוכלו לקבל את גילוי אור ה';

אלא הוא מוסיף עוד ענין: "ומיתרון ההארה לישראל יגי' חשך האומות כו'".

(* אבל בדרשות הר"ן (דרוש ז') מביא רא"י מע"ז (כד, א) "שכל האומות ישובו לאמונתנו בכל פרטי המצות ודקדוקיהן". - ולהעיר מהגי' ברמב"ם "ויחזרו בתשובה כולם".
 (79) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 246 ואילך.
 (80) שלכן ממשיך "ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים כו'", ישראל ולא אומות.
 (81) ה' מלכים פ"ח הי"א.
 (82) סוף פל"ו.
 (83) ישעי' ס, ג.
 (84) שם ב, ה.
 (85) שם מ, ה.
 (86) שם ב, כא (ושם: בנקרות . . ומהדר).
 (87) נוסח תפלת שמו"ע דר"ה.

ח

ר עפי"ז יש לומר שבהתאם לשני אופנים הנ"ל הם שני פירושים הנ"ל (סעיף א') על "וקרקר כל בני שת"; ועד"ז בפירוש (בסעיף ב') "פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה"; אם "השלישית" כולל גם אומות העולם אם לאו:

לאופן הראשון שגאולת העולם כולו (כולל אומות העולם) הוא פרט בגאולת ישראל וזהו בשבילה, נמצא שמציאות אומות העולם בפני עצמם נאבדת, "יכרתו ויגועו"; וזהו לא רק בתור אומה אלא גם בתור יחידים [ויש לומר דוגמא בהלכה - מציאותו של עבד, שאין לו מציאות בפני עצמו, כי כל מה שקנה עבד קנה רבו⁷⁴].

אבל לאופן השני, שזהו חידוש ותכלית בפני עצמו בבירורם וזיכוכם לא רק בתור פרט בגאולת ישראל, נמצא שלעתיד-לבוא לא תתבטל מציאותם;

והסברה זו היא הפירוש "וקרקר כל בני שת" שמשיח שולט "בכל בני אנשא" -

שאומות-העולם הם בגדר מציאות⁷⁵, שלכן שייך ענין השליטה של משיח עליהם (בפני עצמם).

ולדעת ר' יוחנן (כפירוש הראשון שהובא לעיל סעיף ב) נאמר גם עליהם "לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי": להקב"ה, בתור "מרייהו" של אומות העולם, לא ניחא שהגאולה לא תורגש בהם. ולכן סבירא ליה שגם אומות העולם הם בכלל "השלישית יותר בה".

ט

ל פי זה נמצא שבהלכה לדעת הרמב"ם, ועד"ז בתורת החסידות, מבואר כאופן השני הנ"ל:

הרמב"ם מדגיש בכמה מקומות, שהחידוש של הגאולה ועניניה לעתיד-לבוא יהיה גם בשייכות לאומות העולם, ובכל המקומות הללו הוא כותב זאת כענין בפני עצמו - לא בתור פרט בגאולתם של ישראל;

(74) ראה קידושין כג, ב. וראה רשב"א שם.
 (75) ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 165 ואילך. ח"כ ס"ע 139 ואילך.
 (76) וראה גם רמב"ם ה' תשובה פ"ט ה"ב: ולפיכך ילמד כל העם כו' ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים. פיה"מ להרמב"ם סנהדרין בהקדמה לפ' חלק.
 (77) ראה לעיל הערה 36.
 (78) דמהמשך לשון הרמב"ם בהל' מלכים שם משמע דאין כוונתו בזה שיתגייירו ויקבלו דת ישראל* (ראה רש"י בזכרי' שם בפ"י והשלישית יותר בה), אף שבכ"מ ברמב"ם (הל' מתנ"ע רפ"י. ה' חגיגה פ"ג ה"א וה"ו) מוכח שדת האמת היינו דת ישראל. וכן צ"ע בלשון "דת האמת" שבספ"ד דהל' מלכים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 203 ובהערה 45. ואכ"מ.

את הענין של "למלך" - שאצלם מתקיים "לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד", "יחזרו כולם לדת האמת", עד אשר גם כל עסקם הוא "לדעת את ה' בלבד" - אז זוהי גאולה שלימה, ונפעלת בשלימות הכוונה של דירה בתחתונים, וממילא נפעלת גם כן שלימות הגאולה אצל ישראל⁸⁸.

יא

ע ל-פי הנ"ל יש לתווך בין שני הפירושים ב"וקרקר כל בני שט" נוכן להתאים את הנבואה "יכרתו ויגועו" עם שאר הנבואות אודות מציאות האומות לעתיד-לבוא] - על דרך החסידות:

לעתיד-לבוא יהיה "והיה ה' למלך על כל הארץ", והגילוי (כשם שאני נכתב) של ה' אחד בכל העולם כולו. ובפרט - יהיה בזה⁸⁹ חילוק בין ישראל ל"כל הארץ", בהתאם לחילוק שבמציאותם⁹⁰:

כל הבריאה, כולל אומות העולם, היא מציאות שנתהוותה על ידי הקב"ה, שברא אלקים מאין ליש בעשרה מאמרות, ובלשון הרמב"ם⁹¹ "כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", ואילו בנוגע לישראל (נשמות ישראל) נאמר יתירה מזו⁹² "ישראל וקוב"ה כולא חד"⁹³.

ועל פי זה לעתיד-לבוא כשיתגלה האמת של ה' לעולם, גילוי ה' אחד בעולם ובשלימות, יורגש אז בכל הבריאה כולה, כולל באומות העולם, איך שהם "לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", ושבלעדי הקב"ה "אין דבר אחר יכול להמצאות"⁹⁴, היינו שיורגש בהם שהם אינם מציאות אמיתית⁹⁵ ("יכרתו ויגועו", "קרקר", "הרס" מציאותם);

משא"כ בישראל מתגלה, שמציאותם עצמה היא עצמותו כביכול, ישראל וקוב"ה כולא חד.

(משיחות ש"פ בשלח ומשפטים תשמ"ג)

נדפס בלקוטי שיחות חכ"ג ע' 172 ואילך).

מדגיש בזה אדמו"ר הזקן, כנ"ל, שה"יגיי" של חשך האומות אינו רק חלק ופרט שנוגע להעילוי והזיכוך של ישראל, אלא זהו ענין שנוגע לאומות העולם עצמם; ולכן, אע"פ ש"יגיי" חשך האומות" בא מיתרון ההארה לישראל (כפשוטו), כי עיקר הגילוי הרי הוא בישראל שישאל וקוב"ה כולא חד), בכל זאת נפעלת פעולה פנימית, גילוי אור אלוקי ותנועה של ראה וביטול באומות העולם, עד אשר נעשה "והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'", שהקב"ה מתגלה על כל יושבי תבל (שהיא) ארצך.

,

ר צריך להבין: מהו הענין המיוחד בזה שישנו ענין וגילוי בזמן הגאולה לאומות העולם בפני עצמם, ומה נוגע להוסיף זה בתניא שם?

גם צריך להבין: מאחר שכל הבריאה והמציאות של השמים וארץ וכל צבאיהם (כולל - אומות העולם) היא "בשביל ישראל ובשביל התורה", אם כן איך אפשר לומר שבגאולתם של אומות העולם יורגש כוונה וענין בפני עצמו, מחוץ לגאולת ישראל?

לכן צריך לומר, שגם זה נוגע לישראל.

והביאור בזה:

כשהנהגת העולם היא כדבעי, "לא יגזלו ולא ישחיתו", אבל ביטולם לאלקות הוא רק כתוצאה משעבודם וביטולם לישראל, ובהם עצמם אין זה נרגש - הרי נמצא שהגאולה שתוכנה "והיה ה' למלך על כל הארץ" אינה בשלימות כי בהם אין נרגש הענין של "למלך", וממילא גם אין שלימות בגילויים של הגאולה שבשייכות לישראל - המשרתים שלהם ("אומניך") אינם מרגישים את ה"למלך".

אבל כשתבל וכל אשר בה מרגישים, מצד ענינם הם

(91) ריש הל' יסוה"ת.

(92) ראה זח"ג עג, א. תניא רפ"ב. אגה"ת פ"ד.

(93) אלא ש"אח"כ ירדה בסתר המדרגה ג"כ ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם" (אגה"ת שם).

(94) לשון הרמב"ם שם ה"ב.

(95) ראה בארוכה שער היחוד והאמונה פ"ג. וראה ד"ה ולקחתם תרס"א.

(88) ועפ"ז מובן שמ"ש בתניא שם "ומיתרון ההארה לישראל יגיי" חשך האומות" הוא עוד פרט והמשך למ"ש לפני"ז "שאו יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל כו" (ראה לעיל סוף ס"ט).

(89) ראה לקו"ש ח"י"ב ע' 74 הערה 30. וש"נ.

(90) הנ"ל בעבודת האדם להעיר מד"ה לא הביט (מאמרי אדה"ז על הפרשיות ח"ב ע' תרפא - ברוקלין, תשמ"ג).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג ניסן, תשי"ח
ברוקלין

תושבי כפר חב"ד

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם הגיעתני הבשורה הטובה מהשתתפות תושבי הכפר במבצע המצה שמורה, ובטרחתם בגופם אפיית המצה שמורה, וכפי שכותבים לי מודגשה היתה השתתפות נשי ובנות חב"ד, ה' עליהן תחינה.

ויהי רצון אשר ההשתתפות במבצע מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא לאחינו בני ישראל תוסיף בפעולות מיכלא זה בהנוגע לתושבי הכפר בעניניהם, שכללותם - יציאת מצרים, חירות מכל מצרים העלמות והסתרים ויציאה למרחב האמיתי הן בגשמיות והן ברוחניות.

ובמיוחד לנשי ובנות חב"ד אשר בכפר חב"ד הרי יהי רצון שכימי צאתך מארץ מצרים, שהודיעונו רז"ל שבזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים, תזכנה גם הן ביחד עם כל בני ובנות ישראל בקרוב ממש לקיום היעוד, אראנו נפלאות ע"י משיח צדקנו שיגאלנו בגאולה האמיתית והשלימה.

בברכה לבשו"ט תכה"י ולהרחבה אמתית בגו"ר בכל הענינים.

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ג ניסן עם הפ"נ מוסגר בו שיקרא בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בו כותב אודות הקס"ד שיסע בנו... שליטי"א ללמוד בישיבה כאן.

וכבר כתבתי לכמה מאנ"ש בכגון דא שמחשבות כאלו אינן אלא מפיתויי היצר לבלבלם מלהתבונן באופן סידור כדבעי, כי סדנא דארעא חד הוא והיצה"ר נוסע גם מעבר לגבול מדינות וארצות, אלא שכשהם נמצאים בסמיכות מקום להורים יש השגחה נוספת על השגחת הנהלת הישיבה משא"כ בנכר, ואף שידוע דבר חז"ל הוה גולה למקום תורה, אין זה ענין לנדון דידן, כי הרי לא לשלול שאלת הפינוק באים, וק"ל.

וע"ד זה הוא גם מה שכותב, כנראה שזהו מזלי וגורלי כו', אשר לפלא גדול על אנ"ש בכלל וביחוד על התמימים להרבות דברים כאלו ולכותבם, בה בשעה שברור פירשו רבותנו את דרז"ל אין מזל לישראל בהנוגע למזל כפשוטו, אין כפשוטו, שאינו במציאות, ובהנוגע למזל האמיתי הפירוש אין מזל לישראל, וע"ד פירוש הזהר עה"כ היש בה עץ אם אין.

בברכה לבשו"ט בענינים הכללים ובענינים הפרטים אשר הא בהא תליא.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ח

ברוקלין

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו - שנתאחר בדרכו בהרבה יותר מהרגיל עד שהגיע לידי - בו כותב ע"ד לימודו עד עתה ואיך שנפגש עם אנשים מחוג חב"ד, והם הכירוהו את תורתה ועניניה.

וכיון שאמרו חז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, תקותי חזקה שהיכירות האמורה, שבודאי פירושה שלמד עכ"פ קצת בהנוגע לתורת חב"ד, מביאה לידי מעשה, ז. א. הוספה בהתמדה ושקידה בלימוד תורתנו הק' הנגלה והחסידות והידור בקיום המצות הטבת המדות וכו' ולהשפיע גם על החברים שי' בזה. ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ובפרט אברך בגילו שעדיין אין עליו טרדות פרנסה, ויכול להקדיש כל זמנו ומצרו ללימוד תורתנו הק' תורת חיים, ויהי רצון שיבשר טוב בהאמור.

ברכה לת"ת ביראת שמים ולקיום המצות בהידור ולבשורות טובות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ.ב.

במ"ש אודות אחיו הגדול ממנו בשנים, שאינו דתי כ"כ ואינו יודע איך להשפיע עליו.

רואים במוחש שתעמולה היותר טובה היא על ידי שמראים בעצמו דוגמא חי, איך צריכה להיות הנהגת איש הישראלי, כוונתי שבאם הוא יהי זהיר בהנהגתו היום יומית שתהי' מתאמת להוראת תורתנו הק' תורת חיים, הרי זוהי תעמולה הכי יעילה גם בהנוגע לאחיו שי', ונוסף על זה צריכים שאלו ידידיו ומכיריו שהם בגילו של אחיו או יותר מבוגרים ממנו ישפיעו עליו בכיוון האמור.

מ"ש אודות תכנית הסתדרותו לאחרי שיגמור ללמוד בביה"ס, הרי כיון שכפי כתבו יהי' זה בעוד שנתים, אין כדאי להטריד את עצמו במחשבות בשטח זה, ובפרט שבתקופתנו זו במשך שנתים ימים משתנים ענינים חשובים ועיקרים

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ח

ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' יעקב מאיר שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב:

(א) בן ארץ ישראל שנסע עם ב"ב לחו"ל, איך ינהג בהנוגע ליו"ט שני של גליות.

מנהגנו בפועל וגם בפשיטות שינהג כמנהג המקום שבא לשם ובפרט שבא עם ב"ב, וה"ה להיפך בן חו"ל שנסע עם ב"ב לאה"ק ת"ו נוהג כמנהג ארץ ישראל, ומובן שהנ"ל הוא אפילו באם קס"ד לחזור לאחר זמן למקום שבא משם (כי באם נסע ע"מ להשתקע, הנה מאי קמ"ל)

אגרות קודש

ב) סדר למתחילים בלימוד ספר התניא - הנה אף שלא שמעתי בזה הוראה ברורה, אבל נראה לי וכן עונה אני לשואלי, להתחיל באגה"ת אחרי כן שער היחוד ואחרי כן חלק א' ואגה"ק לבסוף, כמובן הדברים אמורים למתחילים, אבל לאחרי שלמדו פעם ושתים, הרי מכאן ואילך לומד על הסדר, וכדמוכח ג"כ מהמורה שיעור הנדפס שנסדר ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, וגם פשוט הוא, שהרי כן נקראים החלקים א' ב' וכו'.

ולהעיר מסיפורי חסידים, אשר מתחלה היתה סברא ששער היחוד והאמונה יבוא לפני הספר של בינונים ומביאים רא"י ע"ז מהלשון בהקדמת שער היחוד, כמו שיתבאר, והדברים נתבארו בספר של בינונים.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד השתדלותו בהפצת מעינות דא"ח עד שיגיעו גם חוצה, וכמדומה לי שכתבתי לו כבר כ"פ שדרישת והכרח השעה היא, וכמבואר בכתבי האריז"ל וביחוד לתלמידו המובהק הרח"ו בהקדמה לשער ההקדמות - דברים מבהילים ונפלאים.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, א' אייר, תשי"ח

ברוקלין

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מיום ו' עם המוסגר בו.

בעת רצון אזכירה על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לה מתאים לתוכן כתבה.

ונראית בעיני הסברא שכותבת ע"ד קנין בית, ולא שכירות, שהרי חבל על דמי השכירות שמשלמים לאחרים בה בשעה שיכולים בכסף זה לשלם המשכנתא, ויהי רצון שגם בזה תבשר טוב.

תקותי שבעלה הרב שי' סיפר לה ולב"ב שי' בכלל נקודות מהתועדות שהי' נוכח, שהרי כמה פעמים שמענו מכ"ק רבותינו נשיאינו שזוהי מהתכלית ומטרת התועדות, שיבאו הדברים גם לבני ביתם של אלו המתועדים, וביחוד שהרי נדבר גם כן על דבר זכותן ואחריותן של בנות ישראל, ואחכה לבשורות טובות גם בזה, שהרי הדברים מעוררים להוספה בפעולות נשי ובנות ישראל אשר ב... ובזה גם במסגרת נשי חב"ד.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לפלא שכותבת בסיום מכתבה שכתבה מכתב ארוך ולא שלחה אותו, שהרי ממה נפשך כיון שכבר נכתב וכו'.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ח

ברוקלין

שלום וברכה!

המענה למכתבו - שנתקבל באיחור זמן בהרבה יותר על הרגיל - בעת רצון יקרא הפ"נ שלו ע"ד בנו... שי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לו וביחוד להטבת מצב בריאותו בקרוב.

ולפלא מ"ש שמתיעץ עם רופא ומוסיף שאינו מומחה להמיחוש שלו כ"א רופא פנימי, ואף שכבר נאמר ותשועה ברוב יועץ, מובן וגם פשוט שהמיעץ העיקרי צ"ל מומחה במקצוע, והרי כמה מומחים במקצוע זה נמצאים באה"ק ת"ו. ואם בנוגע לטפול רגיל יש לעשות כנ"ל עאכ"כ בטפול בתרופה חדישה שבכלל תרופות כאלו צריכים זהירות יתירה, וכמו שהראה המציאות.

מובן שבאם יורה רופא מומחה טפול בסממני רפואה הנמצאים רק בארצות הברית - אזי ישתדלו לשלחם מכאן, ובלבד שהרופא יכתוב במפורט שם הסממנים (בלשון ספרי הרפואה, ובאותיות לאטיין) בצירוף הידיעות הנצרכות לזה. ולדוגמא שמזכיר במכתבו על כדורים ובכמה מסממנים אלו ישנם כדורים בעלי גודל שונה וכיו"ב. וכשיאמר לרופא מומחה שכותב עדי"ז למעבר לים בודאי ידע איך לפרט הסממנים.

בכלל נכונה ההצעה שלמשך איזה זמן עכ"פ ימעט הנ"ל בלימוד ויתעסק בעבודה גופנית או עכ"פ בעבודה משרדית, ובאם ממאן בזה כמו שכותב במכתבו, הרי יש לברר שזהו ענין שלפעמים עת לעשות לדי ע"י הפרו תורתך וכמ"ש ג"כ המורה הגדול הוא הרמב"ם הלי' דיעות סוף פ"ג וריש פרק ד'.

כיון שע"פ תוכן מכתבו מתעסק כת"ר ברפואת הנפש לבניך אלו התלמידים, הרי מובן ע"פ מדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה שכרו בהנוגע לרפואה לבניך כפשוטו, ועוד זאת אשר ע"פ לשון הרמב"ם יש לנפש בריאות וחולי כמו שיש לגוף (שמונה פרקים להרמב"ם פרק ג' והלכות דיעות פ"ב), הנה רואים ברפואת הגוף שאפשר ע"י סממנים מרים או מתוקים, והחילוק מובן, ובפרט כשהטפול הוא לא חד פעמי. ובכלל מחולקים בזה דרך המוסר ודרך החסידות, שהמוסר התוכן שלו כשמו מוסר כפשוטו, ז.א. ההדגשה על הענינים ומדות הלא טובים וכו' משא"כ דרך החסידות הדגשה על רום ויוקר הנפש, (אלא שזהו דורש שלילה כל הדברים המונעים לרוממות הנפש).

שלכן מהנכון ביותר שיקבע כת"ר קביעות לעצמו בלימוד תורת החסידות, אף שתקותי שבלא"ה מעיין בזה מזמן לזמן, אבל לא זהו ענין קביעות ובפרט כהוראת רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, שקביעות פירושה לא רק בזמן אלא והוא העיקר הקביעות בנפש, ובמילא גם בהשפעה על תלמידיו ינקוט בקו זה, והרי התורה דרכי דרכי נועם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון. ובפרט שהרי זכה (כלשונו במכ"ה) הרבה לשמוע שיחות רמות מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

יום שני כ"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -120- והנה כל אדם... -טא- כידוע ל"ח.

רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה היא אכן דבר קטן וקל? אלא, היראה המוכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (כסיומו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שְׁחִיא יְרָאָה הַמְכִיאָה לְקִיּוֹם מִצְוָתָיו וַתְּבָרַךְ בְּ"סוּר מֵרַע וְעָשָׂה טוֹב",** והיא יְרָאָה פְּתִיאָה

ליקוטי אמרים

והנה

כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום אך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט וכוון כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אוי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתיה היא כנ"ל [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלכ אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע ל"ח]

- יראה תחתונה, הנזכרת לעיל, - ובכך מובן התירוץ בגמרא: "לגבי משה מילתא זוטרתיה היא" - לגבי משה זה דבר קטן, כלומר: **וְלִגְבֵי מֹשֶׁה, דְּהֵינּוּ לְגַבֵּי בְּחִיַּת הַדַּעַת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִית,** - שהיא בחינת משה שישה "עמך", בכל אחד מישראל, **מִלְתָּא זוּמְרַתִּי הִיא,** - מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, **בְּנִזְכָּר לְעִיל** - שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה - יגיע בודאי ליראה זו - [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלכ אל בחינת גילוי בְּמַחְשְׁבָה מִמַּשׁ, - שיראת

והנה, כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יְהִי מִי שְׂיִהְיֶה, - באיזה מצב ומדרגה שיהיה, **כְּשִׁיתְּבֹנֵן בְּזֶה שְׁעָה גְדוּלָה בְּכָל יוֹם, אִיךָ שֶׁתְּקַדְוֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלֵא מִמַּשׁ אֵת** - העולמות העליונים וְאֵת העולמות התחתונים, וְאֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ מִמַּשׁ, - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, כי אם שמים וארץ גשמיים, **"מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" מִמַּשׁ, וְצוּפָה וּמְבִיט וּבוֹחֵן בְּלִוְתָיו וְלִבּוֹ** - רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, וְכָל מַעֲשָׂיו וְדַבּוּרָיו, וְכָל צְעָדָיו יִסְפֹּר - הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו - הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - **אִי תִקְבַּע בְּלִבּוֹ הַיְרָאָה לְכָל הַיּוֹם כְּלוֹ, -** גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז באפשרותו להתעמק בהאמור - **כִּי בְּשִׁתְּחַזֵּר** - מאוחר יותר

ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל - כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' - תגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **כִּידוּעַ לְיִזְדְּעֵי חֵן** - חכמה נסתרה, תורת הקבלה. בדברו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "בעומד לפני המלך", שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'. אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך, ואילו בנמשל שונה הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה! - יוסברו הדברים להלן, שקיים ענין נוסף שבכוחו לעורר בו את היראה, שכן, קיים גם כאן הענין של ראיית המלך כביכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם - יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה"תניא":

במשך היום, **וַיִּתְּבֹנֵן בְּזֶה, אִפְלוּ בְּהַתְּבֹנְנוֹת קָלָה,** - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, **בְּכָל עֵת²⁰ וּבְכָל שְׁעָה, יְהִי "סוּר מֵרַע וְעָשָׂה טוֹב" בְּמַחְשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשָׂה,** - הוא ימנע מלעבור על לא-תעשה ויקיים כל מצותי עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, **שְׁלֵא לְמִרְוֹת חַם וְשְׁלוֹם עֵינָי כְּבוֹדוֹ** - של הקב"ה, **אֲשֶׁר "מְלֵא כָּל הָאָרֶץ",** - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סור מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. **וּכְמַאמְרֵי²¹ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו בְּנִזְכָּר לְעִיל.** - בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" - להימנע מעשיית רע. וְהוּוּ **שְׂאֵמֵר הַתְּנוּכָה²²:** - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך - **כִּי אִם לְיְרָאָה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלָבֵת בְּכָל דְּרָכָיו,**" - שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל רק ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה - זה דבר קטן קל. וכזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל מעמך" מכל אחד מישראל, ולא רק ממשה

20. לכאור' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סור מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאור' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. 21. ברכות כח, ב. 22. דברים י, יב.

יום שלישי כ"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –סא– ועוד זאת יזכור... –סא– המאמן ידיו וכו'.

השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, – מערב הוא

העליונות, – מערב הוא

ב"מלכות", שהיא "שכינה"

– מקור חיותם של הנבראים

– ומכיון שנפשו של כל אחד

מהנבראים האמורים, בטלה

למקורה – הרי זה מתבטא

בגופו, בהילוכו לצד מערב,

בו נמצאת השכינה. הרי,

שגם ראייתה של העין

האנושית, רואה את ביטולם

של הנבראים לחיות

האלקית. והנה, גם מי שלא

ראה את המלך מעולם,

ואינו מכירו כלל, אף על

פי כן בשנכנסם לחצר

המלך – ו"ששם אינו

המקום בו עומד המלך

בגילוי לגמרי, שם לא מקום

כסא המלך וכו' (בנמשל –

עולם הזה שצ"ל ראיות

שיכריחו השתחואה וביטול

למלך) – הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א, ורואה שרים רבים ונכבדים משתחווים לאיש אחד –

"בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א, תפל עליו אימה ופחד – כך גם ראיית הנבראים הגדולים

– צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח ראייה זו

לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרקנו, שכשם שהדבר

במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל ידי הראיה בעיני

בשר את הנבראים, יודעים שנמצא בהם החיות האלקית המחיה

אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול:

כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזוהו גופו של

המלך, ועל ידי כך רואה עין השכל את החיות של המלך, ואילו

בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים,

שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם

הלבושים לחיות האלקית המלוכשת בהם? ממשיך רבנו הזקן

לחסביו, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על

הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד

לחיות האלקית המחיה אותם, ועל ידי כך – לראות את החיות

האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": וְאֵף שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת

בְּלִבוּשֵׁי רַבִּים – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלוכשת

וְעוֹד זֹאת – דבר נוסף, יזכר, כִּי כְמוֹ שֶׁכְּמִלְךָ בְּשָׂר וְדָם עֵקֶר הַיְרָאָה – מפני המלך, היא – באה מַפְנִימִיּוֹתוֹ וְחַיּוּתוֹ – של המלך, ולא מגופו, שְׁהָרִי בְּשִׁישָׁן – המלך, אִין שׁוֹם יְרָאָה מִמֶּנּוּ, – למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער, אלא,

מפני שהיראה היא

מפנימיותו וחיותו של המלך,

ובשעה שהוא ישן, פנימיותו

וחיותו הן בהעלם – לכן, לא

קיימת אז היראה מפניו. מכך

מובן – שעיקר היראה

מהמלך – כשהוא ער – בא

מפנימיותו וחיותו. והנה

פְּנִימִיּוֹתוֹ וְחַיּוּתוֹ – של

המלך, אִין נְרָאָה לְעֵינֵי

בְּשָׂר, רק בעיני השכל –

השכל יודע ומבין שבגוף זה

ישנן פנימיותו וחיותו של

המלך, על ידי ראית עיני

בְּשָׂר מְגוּפּוֹ וּלְבוּשָׁיו, – של

המלך, שְׂיִודַע שְׁחַיּוּתוֹ

מְלִבָּשׁ בְּתוֹכָם, – בראותו

בעיניו הגשמיות את גופו

ולבושיו של המלך, רואות

עיני שכלו את פנימיותו

וחיותו של המלך – וזה

מעורר את היראה מראית

המלך. וְאֵם כֵּן – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה

אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, כִּכָּה מְמַשׁ יֵשׁ לוֹ

לְרִאָה אֵת ה', על ידי ראית עיני בְּשָׂר בְּשָׂמִים וְאָרֶץ וְכָל צְבָאָם,

אֲשֶׁר אֹרֵךְ אֵינְסוּף פְּרוּדֵי־הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְחַיּוּתָם. – ועל ידי

ראית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני השכל של יהודי

לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה יעורר בו את רגש

היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. הגהה*: בהגדה

הבאה, מסביר רבנו הזקן, שעל ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים

לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם

לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך

"צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחואתם וביטולם

להקב"ה, כי השכינה היא במערב. (וְגַם נְרָאָה בְּרִאֵת הָעֵינִי, שֶׁהֵם

בְּטָלִים לְאוּרֵי הַתְּפָרֵד – כיצד ובמה זה נראה? בְּהַשְׁתַּחֲוּוֹתָם כֹּל

יוֹם כְּלָפִי מְעַרְב׃ בְּשִׁקְעָתָם, – שהם שוקעים בצד מערב, כְּמֵאֲמַר

רז"ל²³ על פסוק: "וַצְבָּא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִיִּים" – שְׁהַשְׁכִּינָה

בְּמַעְרֵב, וְנִמְצָא – יוצא הרי, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם

הם בטלים, אלא, הַלּוֹכִים כֹּל הַיּוֹם כְּלָפִי מְעַרְב׃ הוּא הַרְדָּךְ

הַשְׁתַּחֲוּוּאָה וּבִטּוֹל. – שכן, כפי שהדבר מובא הרי כפי קביעותם של

ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שוללים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה כו') – ומתריך: 'זוה נכלל...' וְזוה נְכַלֵּל גַם בְּזוה נְכַלֵּל גַם בְּזוה נְכַלֵּל... – המלה אמונה, לְשׁוֹן "רְגִילוֹת", שְׁמֵרְגִיל הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ, כְּמוֹ אוֹמֵן הַמְאֲמֵן יָדָיו וְכוּ'. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"שיודע אותה בנפשו, יש לו

כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')."

הרי, שגם בנמשל ישנם שני העניינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה

את המלך כביכול, שעל ידי

הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה כמדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו.

ועוד: ענין ההתבוננות בשכל – הרי לא תמיד יכול כל אחד להיות בדרגה של התבוננות שכלית וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש שום יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד,

ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'וגם להיות'..."

בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית - הָרִי אֵין הַכְּבֵּל וְהַפֶּרֶשׁ כָּלֵל בְּיָרֵאת מֶלֶךְ בְּשֵׁר יָדָם, בֵּין שֶׁהוּא עֵרֵם²⁴, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ לְבוּשׁ אֲחֵר, וְכֵן שֶׁהוּא לְבוּשׁ בְּלִבוּשֵׁים רַבִּים. אין זה משנה

במדת היראה שמפניו, שכן,

העיקר הוא הידיעה שהמלך

נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת

את היראה. כך גם בעניינינו,

כשיתרגל האדם בכך,

שבהסתכלותו על נבראי

העולם, יזכור שהם מהווים

הלבושים לחיות האלקית –

זה יעורר בו את היראה.

אֵלָּא הָעֵקֶר הוּא הַהֲרַגְלָה, לְהַרְגִיל דַּעְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ תְּמִיד, לְהִיֹּת קְבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמַחוֹ תְּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶׁרְוָא בְּעֵינָיו, הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֵאָהּ, הַכֹּל הֵם לְבוּשֵׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא, וְעַל יָדֵי זֶה יִזְכֹּר תְּמִיד עַל פְּנִימִיוֹתָם וְחִיוּתָם. – של

נבראים אלה, שהן אלקות – זה יעורר בו יראה מזהקב"ה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה וכן בפרק זה עצמו (ס, ב): ישראל מאמינים כו' –

יום רביעי כ"ה ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –סא– וגם להיות לזכרון... –122– כמ"ש במ"א.

ומשום כך זה יכול להיות תמיד. כִּי הַקְּדוֹשׁ־שִׁרְפוּד־הוּא מְנִיחַ אֶת – הנבראים של העולמות העליונים וְהַתְּתוּנִים – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, וּמִיַּחַד מְלֻכּוֹתָיו עֲלִינוּ – בני ישראל, וְכוּ', וְאַנְהֵנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ', – על עצמנו עול מלכות שמים. וְזוֹהוּ

עֲנִין הַהֲשִׁתְחַוָּאוֹת

שֶׁבְּתַפְּלַת י"ח – "שמונה

עשרה", אַחֵר קַבְּלַת עַל

מְלֻכּוֹת שְׁמַיִם בְּדַבּוּר

בְּקִרְיַת שְׁמַע, –

כשאומרים "ה' אלקינו ה'

אחד" וכו', לְחֹדֶר וּלְקַבֵּל –

על עצמו שוב, בְּפַעַל מְשֻׁשׁ

– עול מלכות שמים, על ידי

בְּמַעֲשֵׂה וְכוּ', – זהו

המשמעות של

ההשתחואות – הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של

השתחואה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

וְגַם לְהִיֹּת לְזִכְרוֹן תְּמִיד – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את לְשׁוֹן הַזוֹ"ל "קַבְּלַת עַל מְלֻכּוֹת שְׁמַיִם", שֶׁהוּא בְּעֵנִין "שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ"²⁵, – כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו

עול מלכותו של הקב"ה,

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם

אַחֵר וְכוּ', – זהו מה שרבנו

הזקן אומר בתחילת פרק

מ"א, ש"אף שלא תפול עליו

אימה ופחד בהתגלות לכו',

כפי שאכן באה יראה זו

בהתגלות מצד השכל

וההתבוננות – "ישים" את

הקב"ה למלך על עצמו,

ויקבל על עצמו עול מלכות

שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם

מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי המלכים.

ליקוטי אמרים

וגם להיות לזכרון תמיד לשון הז"ל

קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים

עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את

העליונים והתחתונים ומיחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו

122 מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחואות שבתפלת י"ח

אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור

ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

יום חמישי כ"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת – 122 – פרק מג. והנה... – 124 – כמ"ש לקמן.

והיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות, ו"מְהַאֲרִין לְרַקִיעַ מְהֻלָּךְ ת"ק – חמש מאות, שְׁנֵה וְכוּ, וְכִין רַקִיעַ לְרַקִיעַ כו', – שוב מהלך של חמש מאות שנה, רַגְלֵי תְחִיּוֹת כְּנֶגֶד בְּלֹן וְכוּ"ל, – הרגלים, המדריגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות שלמטה מהן, וְכִין הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת בְּלֹן הַעוֹלָמוֹת לְמַעַל מַעַל עַד רוּם הַמַּעֲלֹת – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה' באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות", ברם, אם כך,

מדוע, איפוא, נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה' – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית המלובשת בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממשי, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול היש – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה תתאה".

ובלשון ה"תניא": אף על פי כן נקראת יראה זו יראה חיצונית ותתאה, – יראה תחתונה, מאחר שנמשכת מהעולמות, – מההשגה וההבנה בגדלות ה' שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, שָׁהִם – העולמות הם, לְבוּשִׁים שֶׁל הַמְלָךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲשֶׁר מְסַתֵּר וּמְתַעַלֵּם וּמְתַלְבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחִיּוֹתָם וּלְקַיָּמָם לְחַיּוֹת יֵשׁ מֵאִין וְכוּ. – לפני שהם נוצרו, הם היו "איין", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן כזה מחיה חיות אלקית זו את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, רַק שְׁהִיא – "יראה תתאה" זו, היא השער והפתח לקיום התורה והמצוות. – שכן, כאמור, מביאה היראה תתאה (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. אף היראה עילאה – היראה העליונה,

פָּרַק מַג, בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה – הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" – יראה תחתונה – ו"יראה עילאה" – יראה עליונה שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחר זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" – שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה" אלא – מסביר רבנו הזקן – חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה – אין

חכמה" – הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה זו, אי אפשר שתהיה "חכמה" – קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים"), "אם אין חכמה – אין יראה" – הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה זו של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניו, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה – "יראה עילאה".

בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות. וְהִנֵּה עַל יְרֵאָה תְתַאֵה זו, – שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, שְׁהִיא – נדרשת, לְקִיּוֹם מְצֻוֵי וְתַפְרֵךְ בְּבַחֲנֵית "סור מרע" – להימנע מלעבור על לא-תעשה, וְעֲשֵׂה טוֹב, – ולקיים כל מצוות-העשה, הרי על יראה זו אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: "אם אין יראה אין חכמה". – אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה זו, וְיֵשׁ בָּהּ – במדריגה זו של ה"יראה", בְּחִינַת קְמֻנֹת וְכַחֲנִית גְּדוּלוֹת. – גם ב"יראה תתאה" – יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי אין היא נוצרת על ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', כי אם רק על ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מההתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. דְּהִינֵה, – מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? – בְּשִׁנְמֻשְׁכַת בְּחִינַת יְרֵאָה זו – כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם, מְהַתְּבֻנְנֹת בְּגִדְלוֹת ה', – הנראית מהחיותו את העולמות והנבראים, דְּאִהוּ מְמַלֵּא בְּלֹן עֲלֵמִין, – הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם,

של אור חיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש, הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה או רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי"

המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". ואל יוציא אדם עצמו מהקבל, – של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר – שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות כדבר ה', – המהווה את הגוף ונפשו, רוח ונשמה שלו, ודבורו ותפירו מחד במחשבתו כו', – ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי

דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. וכן נקרא לעיל [פרק כ וכו'] באריכות כדברך משל מנפש האדם, שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו'. – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוחו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל אחת כמה וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); ודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הבל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו, ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, אינו נבדל חס ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. וזהו שאמר הפתוב: "הן יראת ה' היא חכמה". – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו, אלא בקיום התורה והמצוות, עלי ידי יראה ותתאה החיצונית, וזהו שפתוב: "אם אין יראה אין חכמה". – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לה, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע

הנקראת יראת בשת, – יראה הבאה מהבושה שמתבוששים מגדלות ה', כמי שמתבושש ובלט לגמרי מפני אדם גדול וצדיק³ בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא

מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (וככל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על דרך זה היא גם היראה האמורה, הבאה מההתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו

והתפשטותו, כי אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת יראה עילאה בשם, "ירא בשת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. ויראה – זו היא פנימית, שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", עליה – על מדרגה זו של יראה, אמרו: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה אין יראה", – בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". החכמה היא פתח מ"ה" – ענינו של ביטול המתבטא במלה "מה", כמו שכתוב: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", ו"החכמה מאין תמצאו", – ולכן חכמה היא אין וביטול, ו"אין זהו חכם הרוצה את הנולד", פרוש שרוצה כל דבר איך נולד ונתתה מאין ליש, כדבר ה' ורוח פיו ותפירו, כמו שפתוב: "ויברות פיו כל צבאם". ואי לואת, – שרק ב"דבר ה'" נבראו כל הנבראים מ"אין", הרי השמים והארץ וכל צבאם – כלומר, כל הנבראים, בטלים במציאות ממש – לא ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי אם ביטול במציאות ממש, כדבר ה' ורוח פיו, וכל צבא ממש השיבי – ונחשבים הם ככלום ממש, ואין ואפם ממש, כבטול אור וזיו השמש – כשהם נמצאים בגוף השמש עצמה, – בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות

ליקוטי אמרים

פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרוצה את הנולד פי' שרוצה כל דבר איך נולד ונתתה מאין ליש כדבר ה' ורוח פיו ית' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לואת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים במציאות ממש כדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש השיבי ואין ואפם ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות כדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכו'] באריכות כד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצוות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה

3. כפי שרבונו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לחיקון חצות. 4. ראה לעיל פרק יט. 5. שמות טז, ז. 6. איוב כח, יב. 7. תמיד לב, א. 8. תהלים לג, ו. 9. איוב כח, כח.

שמי"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איזו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. אך "אהבת עולם" - המדרגה השנייה באהבה, היא הפאה מהתבוננות ברוך-הוא, הממלא כל עלמין - הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, וסוכב כל עלמין, - ומחיה את כל העולמות בחיות שלמעלה מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, וכלא קמיה כלא ממש חשיב, - הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכולם ממש, וכפול דבור אחר בנפש המושפלת בעודו במושפלותה - בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, או בהקמת חלב בנזקך לעיל¹³, אשר על ידי התבוננות זו ממילא התפשט מדת האהבה שפנפוש מלבושיה, - בהם היא מלובשת, כלומר:

שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם). וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, דהיינו שלא תתלבש - מדת האהבה, בשום דבר הנאה ותענוג נשמי או רוחני לאהבה אותו, - את ה"דבר גשמי או רוחני", ולא לחפץ כלל - "חפץ" משמעו רצון פנימי, שום דבר פעולם, בלתי לח' לבדו, - כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא מקור החיים של כל התענוגים, שכלם - כל התענוגים, פמלים במוציאות וכלא ממש קמיה חשיב, - לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכולם ממש, ואין ערך ודמיון כלל ביניהם - בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, הם ושלום, כמו שאין ערך לאין ואפס המחלט לגבי חיים נצחיים, - כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שמקור החיים, מהקב"ה - התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות בכל התענוגים, כי אם לרצות במקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, וכמו שכתוב¹⁴: "מי לי בשמים, ועמד לא הפצתי בארץ, - כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך - אין חפצי בו, בלה שארי ולבני, צור לבני וגו'", וכמו שיתבאר לקמן¹⁵.

ל"חכמה" - ל"יראה עילאה" וביטול במציאות. להלך, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדרגות כלליות: המדרגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה - בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדרגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדרגה זו שבאהבה; המדרגה השנייה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדרגה הראשונה נקראה "אהבה רבה", והמדרגה השנייה - "אהבת עולם", כי היא באה על ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם.

ליקוטי אמרים

אין חכמה. והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בכחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רו"ל דרכו של איש לחזר אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכביטול דבור אחד בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלכ כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטילים במציאות וכלא ממש קמיה חשיב ואין ערך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש מי לי בשמים ועמד לא הפצתי בארץ כלה שארי ולבני צור לבני וגו' וכמ"ש לקמן וגם מי שאין מדת

ובלשון ה"תניא":
והנה, פאהבה יש גם בן שתי מדרגות: - כלליות: "אהבה רבה" ו"אהבת עולם". "אהבה רבה" היא "אהבה בתענוגים", - אהבה ותענוג מאלקות - לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסוים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להכלות באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודיקות באלקות, והיא שלקהבת העולה מאליה, - לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, ובאה מלמעלה מתנה למי שהוא שלם ביראה, - מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיעל ל"אהבה בתענוגים"; כנודע - כידוע הפירוש על מאמר רבותינו ז"ל¹⁰: "דרכו של איש לחזר אחר אשה", - שפירושו בעבודת ה', הוא: שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", כמו שכתוב¹¹: "זכר - חסדו", - שבדרך רמז משמעו שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", ו"אשה" - היא בחינת יראת ה'¹², - שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" - מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", כנודע; - והוה "דרכו של איש לחזר אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ונתגלה ("דרכו לחזר") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, וכלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו, כי אהבה זו היא מבחינת אצילות, דלית תמן קיצוץ ופירוד הם ושלום. - שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ונתוק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא, הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה

קדושין ב, ב. 11. תהלים צח, ג. 12. משלי לא, ל. 13. פרק כ-כא. 14. תהלים עג, כה-כו. 15. בפרק מה.

יכול – גם הוא, להלהיב נפשו כרשפי אש ושלחבת עזה ולהב העולה השמימה, על ידי התבוננות הנזכרת לעיל, על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לזהות להקב"ה, כמו שיתבאר לקמן. – ביחס למדריגה העליונה יותר של אהבה,

למדנו, שהיא יכולה להיות רק במי שהיראה היא בשלימות, ואילו ביחס למדריגה השניה שבאהבה (למרות שעל פי סדר, צריך

גם כן להיות קודם יראה ולאחריה אהבה) יוסבר להלן, על יוצא מן הכלל, שיוכל להגיע לאהבה זו בלי הקדמת היראה. וכך אומר רבנו הזקן:

פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסוימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש

של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה – אף על פי כן

יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לזהות להקב"ה, על ידי ההתבוננות האמורה. וב לשון ה"תניא": וְגַם מִי שְׁאִין מֵדַת אֱהָבָה שֶׁנִּבְנְשׁוּ מִלְבָּשֶׁת פֶּלֶל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג נְשָׁמִי אוֹ רוּחָנִי

ליקוטי אמרים

אהבה שבנפשו מלוכשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלחבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבוננו' הנ"ל כמ"ש לקמן

יום שישי כ"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –124– והנה בחי' אהבה זו... –124– כידוע ל"ח].

לצורך שעה, – כדי שהרשע ובעל העבירה יתעורר באהבה להקב"ה ולהיהפך לבעל תשובה, כמעשה הרפי אלעזר בן דודי"א¹⁸. – שהיה רשע ובעל עבירות – ולפתע חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה, עד שנשמתו יצאת בתשובתו. הרי שהיתה בכך

משום הוראת שעה. כמו שכתוב¹⁷, שר' אלעזר בן דודי"א היה גלגול של יוחנן כהן גדול, ששימש שמונים שנה ככהן גדול ונעשה צדוקי¹⁸ – ועל ידי שנשמתו גלגלה בר' אלעזר בן דודי"א (שהיה מקודם, כאמור, רשע ובעל עבירות, ולאחר מכן חזר בתשובה מתוך אהבה להקב"ה) – נתעלו כל תורתו ומצוותיו של יוחנן כהן גדול¹⁹. אבל כדרך העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם – צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצוות על ידי יראה תתאה בבחינת

והנה, בחינת אהבה זו, פעמים שקודמת ליראה, כפי בחינת הדעת המולידה, – את האהבה, כנודע [שהדעת כוללת חסדים וגבורות, שהם אהבה ויראה, – חסד – אהבה, וגבורה – יראה, ו"דעת" כוללת בתוכה את שתיהן ומביאה להתגלות שתיהן; כלומר:

ליקוטי אמרים

והנה בחי' אהבה זו פעמים שקודמת ליראה כפי בחי' הדעת המולידה כנודע [שהדעת כוללת חסדים וגבורות שהם אהבה ויראה ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות] ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו ומ"מ היראה ג"כ כלולה בה ממילא רק שהיא בבחי' קטנות והעלם דהיינו יראת חטא למרוד בו ח"ו והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דודי"א. אבל סדר העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצוות ע"י יראה תתאה בבחי' קטנות עכ"פ בסוד מרע ועשה טוב להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה ואח"כ יאיר עליה אור האהבה [כי ואהבת בנימטריא ב"פ אור כידוע ל"ח]:

ההתקשרות החזקה של ה"דעת" שלו בגדלות ה; מעוררת באדם ומגלה את שני הרגשות של יראה ואהבה, ופעמים שהחסדים קודמים לירד ולהתגלות]. – מאשר הגבורות, ובנפש היינו, שלפעמים מתגלה מהתקשרות הדעת, אהבה לפני יראה. ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו, בזכרו את ה' אלהיו. – שלמרות שעד עתה היה רשע ובעל עבירות ולא היתה לו יראת ה' – בכל זאת נוצרת בו אהבה להקב"ה המביאה

קטנות, על כל פנים, כ"סוד מרע ונעשה טוב", – להינעם מכל עבירה ולקיים כל מצוה. להאיר נפשו האלהית באור התורה ומצותיה, ואחר כך יאיר עליה אור האהבה [כי ו"אהבת בנימטריא ב' פעמים "אור", כידוע ל"ח]. – חכמה נסתרה] – כלומר בתחילה נדרש אור של תורה ומצוות בנפש האדם, ורק לאחר מכן ביכולת האדם להגיע לאור האהבה.

אותו לתשובה; ומכל מקום, היראה גם כן כלולה בה – באהבה זו עצמה, ממילא, רק שהיא – היראה, בבחינת קטנות והעלם, – בתוך האהבה, דהיינו יראת חטא – בלבד, למרד בו חס ושלום, והאהבה היא בהתגלות לבו ומוחו. – בלבד ובמוחו הוא מרגיש רק באהבה להקב"ה. אך – ענין זה שהאהבה באה לפני היראה, והו' רק, דרך מקרה והוראת שעה, בהשגחה פרטית מאת ה',

16. ראה עבודה זרה יז, ב. 17. בלקוטי תורה להאריז"ל תהלים, לב. 18. ראה ברכות כט, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויראה ג"כ מכו' מו"ח אדמו"ר בזה – ובפרטיות במדרי' האהבה – הנדפס בסוף קוני' העבודה – דכוננת אדה"ז כאן לאהבה דראב"ד. ולכן לא יוקשה מפשטות הסיפור דראב"ד שענינו תשובה – דהא והא צ"ל. וענין התשובה שבזה מבואר מאדה"ז בס' תקס"ב (ז, א. יג, א). ומובן ג"כ דיצאה נפשו בבכ"י – דאיך שייך זה באה"ע: אלא שזה בא מצד התשובה."

יום שבת קודש כ"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת – 124 – פרק מד. והנה כל... – סג – צפרא כו'.

רבנו הזקן, שההבדל בין "אהבה רבה" ל"אהבת עולם" הוא: "אהבה רבה" היא אהבה הבאה מלמעלה, והאדם בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע אליה, ואילו "אהבת עולם" היא אהבה שאדם מגיע אליה על ידי העבודה של השגה והתבוננות בגדלות ה'. כאן מוסיף רבנו הזקן שקיימת אהבה כזו הכוללת בתוכה את שתי המדרגות האמורות: יש בה מדרגת "אהבה רבה", בכך שהיא באה לכל יהודי שנשמתו מלמעלה בתור ירושה מן האבות, אך, כדי לגלות אהבה זו, יש להזדקק להבנה ולהתבוננות בגדלות ה', שזו כבר בחינת ודרת "אהבת עולם", שכאמור, מתגלה על ידי עבודת האדם. ובלשון ה"תניא": **אך אחת היא אהבה תכלולה מכל בחינות ומדרגות "אהבה רבה" ו"אהבת עולם"**, – ישנה אהבה יחידה ומיוחדת, הכוללת בתוכה כל בחינות ומדרגות "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", **והיא שונה לכל**

נפש מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִרְשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ; – בנשמה הקדושה, שכל אחד מישראל ירש מן האבות, ישנה אהבה זו. והִינּוּ, מֵה שֶׁתָּב הַזֶּהר עַל פְּסוּקֵי: **"נִפְשֵׁי אוֹתָהָ בְלִילָה וְגו'"** – [ה"זוהר"ם מדייק, שלפי פירושו הפשוט של הפסוק, אין הלשון מדוייקת: אם מדובר על הנפש בלשון נסתר ("נפשי"), היה עליו לומר "נפשי אותך", כלומר: נפשי תאבה לך, ואם לאו היה צריך לומר: "אני אותיך" – אני תאב לך, כיצד הוא, מתחיל ב"נפשי", ועובר מיד אל עצמו, כמדובר בעדו, ואומר "אויטיך" – כלומר: אני תאב לך? – ומפרש ה"זוהר" שהמלה "נפשי" מוסבת על הקב"ה, שהוא הנפש של כל דבר, ואילו פונה ואומר יהודי: "נפשי" – מפני שאתה הוא הנפש שלי, לכן – "אויטיך" – אני תאב לך]. **"דִּירְחִים לְקַדְּשָׁא בְרִיךְ הוּא רְחִימוּתָא דִּנְפְשָׁא וְרוּחָא** – על יהודי לאהוב את הקב"ה אהבת נפש ורוח, כִּמְה דְאֲתַדְבְּקוּ אֵילִין כְּגוֹפָא וְגוֹפָא רְחִים לוֹן וְכוּ". – כמו שהנפש והרוח מתדבקות בגוף, והגוף אוהב אותן וכו'. וְהוּוּ שְׁכִינְתוֹב: **"נִפְשֵׁי אוֹתָהָ, כְּלוֹמֵר מִפְּנֵי שֶׁאֲתָה ה' נִפְשֵׁי וְחַי הַאֲמִיתִים, לְכַד "אוֹתָהָ", – אני תאב לך; פִּרְוֵי שְׁאֵנִי מִתְאֹוָה וְתֵאֵב לְךָ כְּאֲדָם הַמִּתְאֹוָה לְחַי נִפְשׁוֹ, וְכִשְׁהוּא חֵלֵשׁ וְיִמְעָנָה מִתְאֹוָה וְתֵאֵב שְׁתֵּשׁוּב נִפְשׁוֹ אֵלָיו, – שלאמתו של דבר, תענוג החיים הוא תענוג הגדול ביותר של האדם, כמו שאנו רואים, שאדם יוותר על**

פְּרָק מֵד. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, את שתי המדרגות הכלליות שבאהבה: – "אהבה רבה", הבאה מלמעלה. – אדם בכוחות עצמו, אינו מסוגל להגיע על ידי התבוננות בגדלות ה' למדרגה נעלה זו של אהבה. רק כשהוא זוכה לכך – הוא מקבל אהבה זו מלמעלה בדרך של מתנה; – "אהבת עולם", הבאה על ידי התבוננות בגדלות ה', על ידי שיהודי מתעמק ומבין גדלות ה' – הוא מגיע לאותה אהבה.

וְהֵנָּה, פֶּל מְדְרַגַת אַהֲבָה מִב' מְדְרַגוֹת אֵלוֹ: "אַהֲבָה רְבָה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם" – נְחֻלְקַת לְכַמָּה בְּחִינּוֹת וּמְדְרַגוֹת לְאֵין קוֹן, – יִשְׁנן אִין־סוּף מְדְרַיְגוֹת שֶׁל אַהֲבָה, גַּם בְּמְדְרַיְגַת "אַהֲבָה רְבָה" וְגַם בְּמְדְרַיְגַת "אַהֲבַת עוֹלָם", פֶּל חֵד לְפִיּוֹם שְׁעוֹרָא דְלִיָּה, – כֵּל אַחַד לְפִי שִׁיעוּרוֹ, מְדְרַיְגַת אַהֲבָה בְּכֵל אַחַד הִיא בְּהַתָּאם לְדְרַגְתוֹ הַרוּחָנִית; כְּמוֹ שְׁכִינְתוֹב בְּזֶהר הַקְּדוּשֵׁי עַל פְּסוּקֵי: **"נִוְדַע בְּשַׁעֲרִים בְּעֵלְהָ" – ש"בעלה" **"דָּא קַדְּשָׁא בְרִיךְ־הוּא, – הַקְּב"ה נִקְרָא "בְּעַל" שֶׁל כְּנִסַת יִשְׂרָאֵל – ר'בְּעַלְה", הַקְּב"ה, "נִוְדַע בְּשַׁעֲרִים" – דָּאִיְהוּ אֲתִידַע וְאֲתִדְבֵּק – הוּא "נִוְדַע", נִרְגַשׁ וּמִתְדַבֵּק, ב"שַׁעֲרִים" – לְכָל חֵד לְפִיּוֹם מֵה דְמִשְׁעַר בְּלִבִּיה וְכוּ". – לְכֵל אַחַד כְּפִי שְׁהוּא "מִשְׁעַר" וְ"תוֹפֵס" בְּלִבּוֹ. כֵּךְ, שְׁשֵׁנִי אֲנִשִׁים שְׁעוּמִדִים שְׁנִיהֶם בְּאוֹתָה מְדְרַיְגָה כְּלִלִית שֶׁל אַהֲבָה, וּבְכֵל זֹאת קִיִּים הַבְּדֵל בְּדְרַגוֹת הַפְּרִטוּת. וְלָכֵן נִקְרָאִים דְּחִילוֹ וְרְחִימוֹ – יִרְאֵה וְאַהֲבָה, "הַנְּסֻתְרוֹת לְה' אֱלֹהֵינוּ", – כִּי מְדְרַיְגַת אַהֲבָה שֶׁל יְהוּדִי אַחַד, מוּסְתַרֵת לְגַבִּי יְהוּדִי אַחַר, הִיּוֹת וְאֵין הוּא עוֹמֵד בְּאוֹתָה מְדְרַיְגָה, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת – הֵן "הַנְּגַלּוֹת לָנוּ וְלְכַנִּינוּ לְעֵשׂוֹת כּוּ", – וְאֵילוֹ תוֹרָה וּמִצְוֹת הֵן גְּלוּיּוֹת וְשׁוֹת לְכֵל אַחַד, כִּי תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אַחַד לְכָלֵנוּ, כְּקִיּוֹם פֶּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּכַחֲבִינַת מְעֵשָׂה, – בְּעִשִּׂית וְקִיּוֹם כֵּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, מִשְׁתּוּיִים כֵּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – אוֹתָה צוּרָה שֶׁל תְּפִילִין וְאוֹתוֹ אּוֹפֵן שֶׁל הַנְּחָה שׁוֹה אֲצֵל הַגְּדוּל שֶׁבְּגְדוּלִים שְׁבִיִּשְׂרָאֵל, וְאֲצֵל הַיְהוּדִי הַנְּחָת בִּיּוֹתֵר בִּישְׂרָאֵל. מֵה שְׁאֵין בֵּן בְּדְחִילוֹ וְרְחִימוֹ – שׁוֹנֵה הַדְּבַר בִּיחַס לִירְאָה וְאַהֲבָה, שְׁהֶם לְפִי הַדְּעַת אֵת ה' שְׁכִינְתוֹ וְלָב, – בְּכֵךְ שׁוֹנֵה אַחַד מִן הַשְּׁנֵי יֵשׁ מִי שִׁידִיעֵתוֹ בְּאַלְקוֹת גְּדוּלָה וְעִמּוּקָה יוֹתֵר וְלָכֵן יִרְאֵתוֹ וְאַהֲבֵתוֹ אֵת ה' גְּדוּלוֹת יוֹתֵר, וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִדִיעֵתוֹ פְּחוּתָה יוֹתֵר, וְלָכֵן גַּם יִרְאֵתוֹ וְאַהֲבֵתוֹ אֵת ה' הֵן בְּמְדְרַיְגָה פְּחוּתָה יוֹתֵר, כְּנִזְכָּר לְעֵיל. בְּפֶרֶק הַקּוּדֵם הַסְּבִיר****

1. חלק א; קג, ב. 2. משלי לא, כג. 3. דברים כט, כח. 4. ישעי' כו, ט. 5. חלק ג; סח, א.

ידו מתאחדים ומתדבקים בהקב"ה. וכמו שבחיות האלקית, המחיה את העולם בכלל, ישנה התחדשות תמידית ("המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"). ולגבי תורה בפרט, הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" – הרי שהאהבה והתשוקה לחיות האלקית שאדם ממשיך

בקרבו על ידי לימוד התורה, צריכה להיות, כמו זו של אדם החש שהוא זקוק לחיות מחדשת, שאז התשוקה לחיות היא חזקה וגלידה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַזֹּהַר שָׁם: "דְּבַעֵי בַר נֶשׁ מְרַחֲמֵתָא דְּקַרְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִיָּקָם בְּכָל לַיְלָא, לְאַשְׁתַּדְלָא בְּפִלְחָנָה עַד צַפְרָא כּו'".**

מחמת אהבתו להקב"ה, על האדם לקום בכל לילה ולעסוק בעבודתו, עבודת ה', עד לבוקר. זוהי משמעות האהבה של "נפשי אויתיך" – האהבה שיש ליהודי לאלקות, להקב"ה, כשהוא חש שהקב"ה הוא נפשו וחיותו האמיתית, שהרי אהבה זו ישנה בנשמתו של יהודי בירושה מן האבות, ועליו לגלותה על ידי התבוננות עמוקה ותכופה, איך הקב"ה הוא מקור חייו – כפי שיוסבר בהמשך הפרק.

כל התענוגים, כדי שיחיה. הרי מובן הדבר, שתשוקת ותענוג החיים גדולים וחזקים יותר מכל התענוגים; אלא, היות ו"תענוג תמיד" – אינו תענוג, אדם אינו חש ומרגיש בתענוג תמיד, לכן אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שבחיים. אך, בשעה שהוא חלש או עייף, ואין החיות

או אצלו בהתגלות כמו שצריך להיות – אז הוא חש בתשוקה לחיים. **וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישָׁן –** שאז החיות היא בהתעלמות, שכן "שינה – אחד מששים במיתה", ולכן האדם אז, **מִתְאַוָּה וְחַפֵּץ שֶׁתֵּשׁוּב אֵלָיו כְּשִׁיעוֹר מִשְׁנָתוֹ –** כָּדָא אֵינִי מִתְאַוָּה וְתֵאבֵל לְאוֹר אֵינִי

סוּף בְּרִיךְ הוּא, – שהוא, **חַיִּי חַיִּים הָאֱמִתִּיִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקַרְבֵי עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּהַקִּיצי מִשְׁנָתִי בְּלֵילָה, –** את אור איך-סוף, חיי החיים האמיתיים, תאב אני להמשיך בקרבי על ידי התורה, **דְּאוֹרֵיתָא וְקַרְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלֵא חַד, –** שכן התורה והקב"ה הם דבר אחד, ועל ידי לימוד תורה אמשיך בקרבי אור איך סוף – כלומר: דרגת האהבה הנידונה עתה מביאה את האדם ללימוד התורה, שעל

ליקוטי אמרים

שתשוב נפשו אליו וכן כשהוא הולך לישן מתאוה וחפץ שתשוב נפשו אליו כשיעור משנתו כך אני מתאוה ותאב לאור א"ם ב"ה חיי החיים האמיתיים להמשיכו בקרבי ע"י עסק התורה בהקיצו משנתי בלילה דאורייתא וקב"ה כולא חד. כמו"ש הזהר שם דבעי בר נש מרחימותא דקב"ה למוקם בכל לילא לאשתדלא בפולחניה עד צפרא כו'.

6. ברכות נז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו ניסן, תשי"ח
ברוקלין
שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ג ניסן.

בעת רצון יזכירוהו וכן העלמה ת"י אודותה כתב על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"י"ע, כ"א מתאים לתוכן כתבו.

ובהנוגע לשאלתו וכי הנסיון הראה שבכלל בדרכי נועם מצליחים יותר ובהקדם יותר, כן רואים במוחש אשר ע"י תעמולה במעשה ז.א. לא רק להוכיח אי נכונות הדרך בה הולכת אלא ע"י שימצאו לה (כאילו מבלי משים לב) ענינים של טוב להתעסק בזה ושיענינו גם אותה מבלי צורך לתעמולה בזה, עלולה לנתקה יותר מהדברים הבלתי רצויים וק"ל, ואף שבכגון דא נחוץ שמי שהוא יעמוד בתנועה של מחאה כנגד התנהגותה, הנה כפי שרואה אני מהמכתבים, מחאה זו היא מצד האב ש"י בכל התוקף ובפרט שאפילו בהנהגה בדרכי נועם אין זה שולל ג"כ המחאה בדרכי נועם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

יום רביעי	כג ניסן, אסרו־חג [בחור"ל], שמונה לעומר	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י. תהלים: קח־קיב. תניא: והנה כל . . . סא־ לי"ת.		
תהלים: מפרק קח עד פרק קיב		
עם איז פאראן דער ענין וואָס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואָס איז שייך לכל ישראל. פסח איז דאָך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך חרות־דיק, און נאָכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאָס איז דער גילוי פון משיח, דער תוקף וואָס עם גיט אז מ'זאָל קענען געהן אין וועלט.		

תרגום חפשי

ישנו הענין שאחרון של פסח הוא גילוי של משיח, ששייך לכל ישראל. פסח הוא הרי ה'מדלג' ו'ליל שימורים', ובכלל ההנהגה היא של בן־חורין, ואחר מכן "נופלים" לעניני העולם – הרי זה הוא הגילוי של משיח, התוקף הניתן כדי לאפשר ההליכה בעולם.

יום חמישי	כד ניסן, תשעה לעומר	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י. תהלים: קיג־קיד. תניא: ועוד זאת . . . סא־ ידיו וכו'.		
תהלים: מפרק קיג עד פרק קיד		
נוהגים שאין מברכים שהחיינו בימי ספח"ע. לא טוב האָבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש. ווי באַלד א נברא איז דאָ לא טוב, דארף מען עם אוועקשיקען אין ארץ גזרה.		

תרגום חפשי

'לא טוב' יש לכולנו. השעיר לעזאזל הי' עבודה בבית המקדש. מכיון ש[ב]נברא ישנו 'לא טוב' – יש לשלחו לארץ גזרה.

יום ששי	כה ניסן, עשרה לעומר	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.		
תהלים: מפרק קיט עד פסוק צו מצותך מאד		
העבודה היא בכל אדם לפי מהותו ומעלתו. מי שיש בידו לנקוב מרגליות או ללטוש אבנים טובות ועוסק בעבודת מלאכת אפית לחם, – ומובן דוגמת כ"ז בעבודה – הגם שהיא עבודה ומלאכה הנצרכת במאד, בכל זה לחטא יחשב לאיש ההוא.		

יום
שני

תהלים:

מפרק קח
עד פרק קיביום
שלישי

תהלים:

מפרק קיג
עד פרק קידיום
רביעי

תהלים:

מפרק קיט
עד פסוק צו
מצותך מאד

שבת **כו ניסן**, יא לעומר ה'תש"ג

מברכים ר"ח אייר. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות.

הפטורה: הלא כבני כושיים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124" לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאַנט או ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אראַפשוויינקען דעם את בשרו, את הטפל לבשרו, די אלע רגילות'ן, וועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אַנטאָן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאָס איז בגדים וועלכע מען האָט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאָס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער אַפּוואַשען דעם טפל וואָס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאַכען פאר א בשר קדש, דאָס איז נאָר בכח עצמו. און דאָס מאנט חסידות, און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מסירות נפש. ער האָט געעפענט דעם צנור פון מס"נ אויף עבודת ה' בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

תרגום חפשי

משיחת אאמו"ר: חסידות תובעת ש"ורחץ את בשרו במים ולבשם". זאת אומרת: השכלת החסידות בהכרח שתרחוץ הבשר, ותשטוף את ה"את בשרו", את הטפל לבשרו, כל ההרגלים שהבשר מרגיל, ורק אז אפשר כבר ללבוש בגדי קודש. מחשבת ודבור חסידות, והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה, "בגדי קודש הם"; אלו בגדים שניתנו מן הקודש. אך את ה"ורחץ במים את בשרו", יש לעשות לבד. לבושי הנפש ניתנים מלמעלה, אך רחיצת הטפל שנוצר מהבשריות, ולהפוך את הבשר לבשר קודש – זהו רק בכח עצמו. וזאת תובעת החסידות, ועל-כך היתה לרבינו הגדול מסירות נפש. הוא פתח את צנור מסירות הנפש עבור עבודת ה' בתפילה, כדי להיות קשורים לעצמות אין סוף. חסידות מציבה חסיד פנים אל פנים מול עצמות אין סוף.

יום ראשון **כז ניסן**, יב לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.

דברים המותרים אם עושה אותם להנאתו הם רע גמור כמ"ש רבינו נ"ע (תניא פ"ז). לפי דקדש עצמך במותר לך. צריך להכניס קדושה בדברים המותרים שיהי' בהם תכלית של תורה ומצות יראת שמים ומדות טובות.

יום שני **כח ניסן**, יג לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: פרק מד. והנה כל . . . "סג" צפרא כו'.

החסידים שאלו את אדמו"ר הזקן: איזה עבודה נעלית יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל. ויען: אהבת ה' ואהבת ישראל שתיהן כאחת חקוקות בנשמתו רוחו ונפשו של כל אחד מישראל. ומקרא מלא דיבר הכתוב אהבתי אתכם אמר ה', הרי דגדולה אהבת ישראל, דאוהב מה שהאהוב אוהב.

יום
חמישי

תהלים:

מפסוק צו
מה אהבתי
עד פסוק קעו
לא שכחתי

יום
שישי

תהלים:

מפרק קכ
עד פרק קלד

שבת
קודש

תהלים:

מפרק קלה
עד פרק קלט

יום שני

מכשיר שנגנב ממעבדה

ויש המבארים בדרך אחרת. החזקת החפץ בידי האומן מהווה כעין עירבון, המבטיח כי התשלום יתבצע ללא עיכובים, מבלי שיזדקק 'לרדוף' אחר בעל הבית. ההבדל בין ההסברים יתבטא במקרה הנזכר, בו התשלום נעשה מראש: לפי ההסבר הראשון אין משמעות למועד התשלום, תמיד האומן מוגדר כשומר שכר; ואולם לפי ההסבר השני – בעל המעבדה יהא פטור, כי מרגע שקיבל את התשלום, אין לו שום הנאה מהחזקת החפץ, ויש להחשיבו כשומר חנם, הפטור מגניבה.

[פתוח תשובה חזקת חזקת מטפס סימן טו, א]

הלכות שכירות פרק י, הלכה ג: **כָּל הָאֲמִנִּין שׁוֹמְרֵי שְׂכָרָא**. ראובן מסר מכשיר לתיקון, ואת עלות התיקון שילם מראש. לאחר מכן נגנב המכשיר מהמעבדה. לכאורה דינו של בעל המעבדה נגזר מדברי הרמב"ם הנזכרים: "האומנין – שומרי שכר הם", ואם כן חובתו לשלם על הגניבה. אלא שדין זה טעון ביאור: מאחר והאומן לא מקבל שכר נוסף עבור שמירת החפץ, מפני מה הוא מוגדר כשומר שכר? נחלקו הפוסקים בביאור הענין: יש אומרים כי עצם הימצאות החפץ בידי מהווה טובת הנאה, שכן כך מתאפשר התיקון והתשלום המתקבל עבורו. הנאה זו כמוה כשכר תמורת השמירה.

יום שלישי

מי עושה טובה למי

גומל חסד – הוא פטור מן הכל, וכל נזק שיארע הוא מכיס בעל הממון; ושואל, שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו – חייב בכל, וכל הנזקים המתחדשים הוא מכיס השומר. "אבל נושא שכר והשוכר, כל אחד משניהם – רצוני לומר השומר ובעל הממון – משתתפים בתועלת, ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם: מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והנזקים שאין תחבולה למונעם... הם מכיס בעל הממון". לאור זאת נבין היטב מדוע חיבר הרמב"ם בהלכות שלנו את דיני שומר חנם לשואל, כי לשניהם מכנה משותף – מדובר בגמילות חסד.

[פנל-פי מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ב]

התחלת הלכות שאלה ופקדון: **וְשׁוֹאֵל שְׂתֵי מְצוּזוֹת עָשָׂה: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חָנָם**. בהלכות הקודמות התוודענו לדיני ארבעת השומרים: שומר חנם – פטור לגמרי; שומר שכר ושוכר – חייבים בגניבה ואבירה ופטורים באונס; ושואל – החייב בכול. אומנם גם שומר חנם יתחייב לשלם אם פשע, אך זה כבר בתור 'מזיק', לא בתור 'שומר' (רמב"ם שכירות ב, ג). בחיבורו 'מורה נבוכים', מסביר הרמב"ם בטוב טעם כי הנימוק להבדלי הדינים נעוץ בשאלה מי עושה טובה למי – השומר או בעל הממון: "שומר חנם, שאין תועלת לו כלל בזה העניין, ואמנם הוא

יום רביעי

הבהמה בדרך

עוברת האחריות לשומר. לכן אין לחייב את השואל בטרם הבהמה הגיעה לרשותו. מנגד, בעלי התוספות טוענים שתקנת המשיכה נועדה רק כדי שהמשאיל לא יוכל לחזור בו, אך האחריות עוברת לשואל מיד כאשר המשאיל מסלק את עצמו מהפיקדון, ובמקרה זה – מרגע שהכניסה במקל (ש"ך סי' שמ סק"ז). בהקשר לחיוב השומר בתשלום על גניבה וכדומה, מלמדנו אדמו"ר הזקן דבר נפלא. חובת התשלום אינה נובעת מחמת הפשיעה עצמה, אלא הפוך – ההנחה הפשוטה היא שמבלי הבט על הנסיבות, השומר חייב להחזיר את הפיקדון בשלמות. במקרים מסוימים התורה חסה עליו ופטרה אותו מתשלום (סי' תנג ק"א סק"ב).

הלכות שאלה ופקדון פרק ג, הלכה ב: **אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'הַכִּישָׁה בְּמַקְל, וְהִיא תָּבוֹא אֵלַי מֵאִלְתָּי, וְעָשָׂה הַמְּשָׁאֵל בֶּן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיב בָּהּ, עַד שֶׁתִּכְנַס לְרִשְׁתּוֹ**. מצבי ביניים מהווים, לרוב, עילה לדיונים הלכתיים. כזה הוא המקרה הנידון בהלכה שלנו, בו הבהמה כבר יצאה מידי המשאיל אך עדיין לא הגיעה לידי השואל. ואכן, הדעות חלוקות בענין. הרמב"ם, כפי שאנו רואים, קובע כי כל זמן שהבהמה לא הגיעה לידי השואל – אין הוא אחראי עליה; ואילו בעלי התוספות סבורים כי השואל עדיין נושא באחריות (ב"מ צט). למעשה, שורש המחלוקת נעוץ בהבנת תקנת 'משיכה' בשומרים. לפי הרמב"ם, משמעות התקנה שרק לאחר המשיכה

יום חמישי

'ראיות נסיבות' בדין תורה

על סמך עדות, אלא די בהשערה ואומדן דעת הדיין בלבד. יש להבין: כלל הוא ש"אין עד נעשה דיין". אדם שראה בעצמו את המעשה, אינו יכול לדון לאחר מכן על סמך ראייתו, אלא רק על פי שני עדים אחרים. ואם אין ביכולתו לסמוך על

הלכות שאלה פרק ו, הלכה ד: **מִי שֶׁבָּא וְאָמַר: 'כֵּן וְכֵן הִפְקַדְתִּי אֶצֶל אַבְיָכִם'... וְהָיָה הַדִּין יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא הָיָה הַמַּת אֲמוּד שְׁנֵי הַפְּקָדוֹן שְׁלוֹ - וְשׁ לְדוֹן תְּחָה לְתַם הַפְּקָדוֹן לְוֵה שְׁנֵתָן הַסִּימָנִין**. דבר חידוש נלמד בהלכה זו. פסיקת דין אינה נעשית בהכרח

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ מז

אומדן דעת הדיין לבד. למעשה, אפשרות זו אינה נוהגת בזמן הזה, שכן התרכו בתי דינים ש'אינם חכמים כראוי ובעלי בינה' (ראה רמב"ם סנהדרין כד).

אפשר גם לשלב בין השיטות: אמנם בזמן הזה אין לפסוק על סמך דעת הדיין, אך אפשר לסמוך על אומדן שהוא ברור וידוע לכול (תשב"ץ ח"א, פ).

מראה עיניו, היאך יוכל לפסוק על סמך אומדן דעת בלבד? בעקבות קושיה זו יש המחדשים, כי האפשרות להסתמך על אומדן אינה אמורה אלא באומדן ברור וידוע לכל העולם. כך משתמע מדברי התוספות (יבמות פח), שאף שבדרך כלל עדות שני עדים היא דרגת הנאמנות הגבוהה ביותר, מכל מקום "דבר הנראה וידוע לכל" גובר אף על שני עדים (נתיה"מ טו, ב). לעומתם היו שטענו כי מעיקר הדין ניתן לדון גם על פי

יום שישי

תמיד עדיף לרשום

"שלא יהיו העדים במדינה כשיתבעהו וכפפור בו". בעיה זו נחסכת כאשר יש שטר (שוע"ר חר"מ, הלואה ו).

קיימת אפשרות נוספת. הלווה יאשר למלוה בכתב ידו את קבלת ההלוואה והיקפה (ש"ך שם ס"ק ד). ואף שיש מקום לערער: אמנם האישור מעיד על לקיחת ההלוואה, אך הלווה עדיין יכול לטעון "פרעתי את חובי"? עונה על כך ה'תומים': בזמננו נהוג לפסוק שהלווה לא נאמן לטעון 'פרעתי' אם המלוה מציג את אישור ההלוואה בכתב יד הלווה. שהרי אם אכן פרע את חובו, היה מוודא שבידי המלוה לא ישאר מסמך העלול להתפרש כאילו החוב קיים (סימן סט אות ה).

הלכות מלוה ולוה ולוה פרק ב, הלכה ז: אָסוּר לְאָדָם לְהַלוּת מְעוּתוֹ בְּלֹא עֵדִים . . אֲלֵא אִם בֵּן הַלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁבּוּן; וְהַמְלִיחַ בְּשֵׁטֶר, מְשַׁבַּח יְתֵר.

הלוואה ללא עדים עלולה לגרום לתקלה, שכן היא נותנת פתח ללווה להכחיש את דבר ההלוואה. כדי למנוע בעיה כזו ישנן מספר אפשרויות: ניתן להלוות בפני עדים, או לקחת משכון מהלווה, אך האפשרות המועדפת ביותר היא כתיבת שטר חוב. מדוע?

עדיף ממשכון: גם כאשר המלוה לוקח משכון, יכולה להתגלע מחלוקת על סכום ההלוואה. לא כן כאשר הכול מתועד בצורה מדויקת בשטר חוב (סמ"ע חר"מ ע, ד).

עדיף מעדים: אם הלוואה מסתמכת רק על עדים, יתכן מצב

שבת-קודש

"ניצוצות" של ריבית

נעשה באמצעות דחייתם, ברוגמת היחס ל'ניצוצות' שבדברים אסורים.

במה דברים אמורים? כאשר הלווה הוא יהודי, לגביו חל איסור "לא תשיך לאחיך". אך במידה והגוי הוא הלווה, כלפיו אין איסור ריבית – מובן אפוא שעל המלוה להוציא את הניצוצות הללו מרשות ה'קליפה'.

נקודה זו מודגשת ביתר שאת לפי הדעה שמצוה לא רק ליטול ריבית מהגוי, אלא גם להלוות לו, במטרה לקחת ממנו את הריבית (בנה"ג י"ד קנט). כי העובדה שהגוי זקוק לכספו של המלוה, מוכיחה שה'ניצוצות' שבכספו הם של אותו יהודי.

הלכות מלוה ולוה ולוה פרק ה, הלכה א: מְצוּת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ לְגוֹי, שְׁנֵאמַר: "לְנִכְרֵי תַשִּׁיךְ".

היחס כלפי גוי בדיני ממונות אינו חד משמעי. מצד אחד אסור לגזול או לרמות אותו, ומאידך מותר ומצוה לקחת ממנו ריבית. והשאלה עולה מאליה: אומנם לקיחת ריבית נעשית בהסכמה מלאה, אך מדוע מצוה לעשות כן, והלא מחסיר הוא את ממון הגוי?

הענין יתבאר כל צורכו על פי פנימיות התורה.

היות וטבע העולם להרויח באמצעות הלוואה בריבית, מובן של'ניצוצות' שבכסף הריבית יש קשר לנשמת המלוה. אך כיון שאסור לקחת ריבית, מן ההכרח לומר שביורר 'ניצוצות' אלו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ג-כ"ח ניסן ה'תשס"ח

יום שני

הלכות שכירות פרק י

א. המלוה את חברו על המשכון - בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פרות, בין שמשכנו בשעת הלוואתו בין שמשכנו אחר שהלוהו - הרי זה שומר שָׂכָר. לפיכך, אם אבד המשכון, או נגנב - חייב בְּדַמְיוֹ; ואם נֶאֱנַס המשכון, כגון שנגלח בלִּסְטִיס מִזֵּן וכיוצא בו מִשְׁאֵר אֲנָסִין - ישבע שְׁנָאֲנִס, וישלם בעל המשכון את חובו עד פְּרוּטָה אֲחֵרוֹנָה.

ב. כל האומר לחברו: 'שמר לי ואשמר לך', הרי זה שְׁמִירָה בְּבַעֲלִים [עם הבעלים, ופטור מהכל]. אָמַר לוֹ: 'שמר לי היום ואשמר לך למחר', ה'שְׂאִילָנִי הַיּוֹם וְאֶשְׂאִילְךָ לְמָחָר', 'שמר לי היום ואשמר לך למחר', 'השְׂאִילָנִי הַיּוֹם וְאֶשְׂמַר לְךָ לְמָחָר' - כָּלֵן נֶעֱשׂוּ שׁוֹמְרֵי שָׂכָר זֶה לָזֶה.

ג. כל האמנין שומרי שָׂכָר. וכלן שְׁאֲמָרוֹ: 'טל את שלך [חפצך] והבא מעות', או שְׁאֲמַר לוֹ: 'גְּמַרְתִּי', ולא לקחו הַבְּעָלִים אֶת הַכֶּלִי - הרי האמן שומר חנם; אָבַל אם אָמַר הָאֵמָן: 'הבא מעות, וטל את שלך' - עֲדִין הוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר בְּשִׁהִיָּה.

ד. נתן לאמנין לתמן, וקלקלו - חייבין לשלם. ביצר? נתן לתרש שדה תבה ומגדל לקבע בהן מסמר, ושברן, או שנתן לו עצים לעשות מהן שדה תבה ומגדל, ופשה מהן שדה תבה ומגדל ונשברו אחר שנעשו - משלם לו דמי שדה תבה ומגדל; שאין האמן קונה שבת הפלי. נתן צמר לצבע, והקדיחתו [שרפתו] יורה - נתן לו דמי צמרו. צבעו פעור, או שנתנו לו לצבעו אדם וצבעו שחר, שחר וצבעו אדם, נתן עצים לתרש לעשות מהם כסא נאה, ופשה כסא רע או ספסל - אם השבת יתר על ההוצאה, נתן לו בעל הפלי את ההוצאה; ואם ההוצאה יתרה על השבת, נתן לו את השבת בלבד. אָמַר בעל הפלי: 'איני רוצה בתקנה זו, אלא תן לי דמי הצמר או דמי העצים' - אין שומעין לו. וכן אם אמר האמן: 'הא לך דמי צמרך או דמי עצך, ולך' - אין שומעין לו; שאין האמן קונה בשבת [ברוח] הפלי שפשה.

ה. המוליך חטין לטחון [לטוחן], ולא לתמן [לא השרה במים לצורך ריכוך והסרת טובין] ונעשאן סבין או מרסן [קמח עם קליפות], נתן קמח לנתתום, ונעשאו פת נפולין [מתפורר], בהמה לטבח, ונבלה - חייבין לשלם דמים, מפני שהן נושאי שָׂכָר. לפיכך, אם היה טבח ממחה, ושחט בחנם - פטור מלשלם; ואם אינו ממחה - אף על פי שהוא בחנם, חייב לשלם. וכן הפרא דניר לשלחני, ואמר לו 'פה', ונמצא רע - אם בשָׂכָר רָאָהוּ - חייב לשלם, אף על פי שהוא בקי ואינו צריך להתלמד. ואם בחנם רָאָהוּ, פטור; והוא שיהיה בקי, שאינו צריך להתלמד;

ואם אינו בקי - חייב לשלם, אף על פי שהוא בחנם. והוא שיאמר לשלחני: 'עליך אני סומך', או שהיו הדברים מראין שהוא סומך על ראיתו, ולא יראה לאחרים. טבח שעשה בחנם ונבל, וכן שלחני שאמר 'פה' ונמצא רע, וכל כיוצא בהן - עליהם להביא ראיה, שהם ממחין; ואם לא הביאו ראיה, משלמין.

ו. מקומות שנהגו שיהיה הנוטע אילנות נוטל חצי השבב, ובעל הקרקע חצי, ונטע והשביח, ונטע והפסיד [חלק השביח וחלק לא] - מתשבין לו חצי השבב שיש לו, ומנכין ממנו מה שהפסיד, ונוטל השָׂאֵר. ואפלו התנה על עצמו, שאם הפסיד לא יטל כלום - הרי זו אסמכתא [לא גמר זאת בליבו], ואין מנכין לו אלא מה שהפסיד. היה מנהגם שיטל הנוטע מחצה, ובעל הקרקע מחצה, וכן אם היה מנהגם שיטל האריס [העובד תמורת יבול] שלישי - אם נטע הנוטע והשביח ורצה להסתלק, שנומצא בעל הקרקע צריך להוריד לה אריס - הרי בעל הקרקע מוריד אריס, ויטל בעל הקרקע חציו, ולא יפסיד מחלקו כלום; ויטל האריס שלישי; והשתות הנשאר יהיה לנוטע, שהרי סלק עצמו ברכונו.

ז. הנוטע אילנות לבני המדינה שהפסיד [לא גדלו], וכן טבח של בני העיר שנבל בהמהות, והמקו דם שחבל, והסופר שטעה בשטרות, ומלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא למד, או למד בטעות, וכל כיוצא באלו האמנין שאי אפשר שיחזר ההפסד שהפסידו - מסלקין אותן בלא התראה; מפני שהן כמתדין ועומדין, עד שישתדלו במלאכתן, הואיל והעמידו אותן הצבור עליהן.

הלכות שכירות פרק יא

א. מצות עשה לתן שכר השכיר בזמנו, שְׁנָאֲמַר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" וגו'. ואם אחרו לאחר זמנו - עובר בלא תעשה, שְׁנָאֲמַר: "ולא תבוא עליו השמש". ואין לוקין על לאו זה, שהרי הוא חייב לשלם. אחד שכר האדם, ואחד שכר בהמה, ואחד שכר הפלים - חייב לתן בזמנו; ואם אחר לאחר זמנו, עובר בלא תעשה. וגר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], יש בו משום "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ"; ואם אחר, אינו עובר עליו בלא תעשה.

ב. כל הכובש שכר שכיר - כאלו נטל את נפשו ממנו, שְׁנָאֲמַר: "ואליו הוא נשא את נפשו". ועובר בארבע אזהרות, ונעשה: משום כל תעשק, ומשום כל תגזל, ומשום "לא תלין פעלת שכיר", ומשום "לא תבוא עליו השמש", ומשום "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ". איזה הוא זמנו? שכיר יום גובה כל הלילה, ועליו נאמר: "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר". ושכיר לילה גובה כל היום, ועליו נאמר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ, ולא תבוא עליו השמש". שכיר שעוֹת שָׁל יוֹם גוֹבֵה כֹּל הַיּוֹם, ושכיר שעוֹת שָׁל לַיְלָה גוֹבֵה

או שתבעו אחר זמנו - ישבע בעל הבית הסת שלא קצץ לו אלא מה שפכר נתן לו, או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו 'הילף', כדין כל הטענות.

ח. הנותן טליתו לאמן, אמן אומר: 'שפתים קצצת לי', והוא אומר: 'אחת' - כל זמן שהטלית ביד האמן - אם יכול לטען שהיא לקוחה בידו, הרי האמן נשבע בנקיטת חפץ ונוטל; ויכול לטען בשכרו, עד כדי דמיה. ואם יצאת טלית מפתח ידו, או שאין לו בה חזקה ואינו יכול לטען שהיא לקוחה בידו - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הטלית הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת כדין כל הטענות, שאין זה כדין השכיר. ט. שכיר שבא להשבע - אין מחמירין עליו, ואין מגלגלין עליו בשבועה (תביעות נוספות) כלל; אלא נשבע שלא נטל, ויטל. ויכלל הנשבעין אין מקלין, חוץ מן השכיר שמקלין עליו; ופותרין לו תחלה, ואומרים לו: 'אל תצער עצמך, השבע וטל'. אפלו היה שכרו פרוטה אחת, ובעל הבית אומר 'נתתיה' - לא יטל אלא בשבועה. וכן כל הנשבע ונוטל, אפלו לא יטען אלא פרוטה אחת - לא יטל אותה אלא בשבועה, כפיין של תורה.

הלכות שכירות פרק יב

א. הפועלים שהן עושים בדבר שגדוליו מן הארץ, ועדין לא נגמרה מלאכתו (למעשר), בין בתלוש בין במחבר, ויהיו מעשיהן הן גמירת המלאכה - הרי בעל הבית מצוה שייניח אותן לאכל ממה שהן עושים בו, שנגמרו: "כי תבא בכרם רעף וכו' כי תבא בקמת רעף". מפי השמועה למדו, שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר; (והראיה: וכי אלו לא שכרו, מי התיר לו שיבוא בכרם רעהו או בקמה שלו, שלא מדעתו? אלא כף הוא אומר: כי תבא ברשות הפועלים לעבודה, תאכל.

ב. מה בין העושה בתלוש, לעושה במחבר? שהעושה בתלוש, אוכל בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה, והעושה במחבר כגון בוצר וקוצר, אינו אוכל אלא כשיגמר עבודתו; כגון שייבצר ויתן בסל עד שיימלאנו, וינפץ (ירוק) הסל למקום אחר, ויחזור ויבצר וימלאנו - אינו אוכל אלא אחר שיימלא הסל. אבל מפני השב אבדה [זמן] לבעלים, אמרו חכמים שיהיו הפועלין אוכלין בהליכתן מאמן (שורה) לאמן ובחזירתן מן הגת - כדי שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכל, אלא אוכלין בתוך המלאכה כשהן מהלכין בטליו.

ג. המבטל ממלאכתו ואכל, או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנגמרו: "וחרמש לא תניף" וגו'. מפי השמועה למדו, שכל זמן שהוא עוסק בקצירה, לא יניף חרמש לאכילתו; וכן כל פיוצא בזה. וכן פועל שהוליק בידו ממה שעשה, או שלקח יתר על אכילתו ונותן לאחרים - עובר בלא תעשה, שנגמרו: "ואל כלך לא תתן". ואין לוקין על שני לאוין אלו - שאם אכל או הוליק, חייב לשלם.

כל הליקה. שכיר שפית (שבעה ימים), שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע - יצא ביום, גובה כל היום; יצא בליקה, גובה כל אותו הליקה.

ג. נתן טליתו לאמן, גמרה והודיעו - אפלו אחרו עשרה ימים - כל זמן שהפלי ביד האמן, אינו עובר. נתנה לו בחצי היום - כיון ששקעה עליו חמה, עובר משום בל תלין; שהקבלנות פשכירות היא, וחיוב לתן לו בזמנו.

ד. האומר לשלוחו: 'יצא ושכר לי פועלים' - אם אמר להם: 'שכרכם על בעל הבית', שניהם אינן עוברין משום בל תלין; זה (בעל הבית) לפי שלא שכרן, וזה (השליח) לפי שאין פעלתו אצלו. ואם לא אמר להם 'שכרכם על בעל הבית', הרי השליח עובר. אין השוכר עובר אלא בזמן שתבעו השכיר, ולא נתן לו; אבל אם לא תבעו, או שתבעו ולא היה לו מה יתן לו, או שהמחהו אצל אחר (נתן לאחר לשלם לו) וקבל - הרי פטור.

ה. המשיה שוכר שכיר עד אחר זמנו - אף על פי שפכר עבר בעשה ולא תעשה, הרי זה חייב לתן מיד. וכל עת שישקה - עובר על לאו של דבריהם, שנגמרו: "אל תאמר לרעך, לך ושוב".

ו. כל שכיר ששכרו בעדים, ותבעו בזמנו, ואמר בעל הבית: 'נתתי שכרך', והשכיר אומר: 'לא נטלתי כלום' - תקנו חכמים שישבע השכיר בנקיטת חפץ [קדוש], ויטל כדין כל נשבע ונוטל; מפני שבעל הבית טרוד בפועלו (ושכח), וזה השכיר נושא נפשו לזה. אפלו היה השוכר קטן, הרי השכיר נשבע ונוטל. שכרו שלא בעדים - מתוך שייכול לומר 'לא היו דברים מעולם' ולא שכרתיך, נאמן לומר 'שכרתיך ונתתי לך שכרך'; וישבע בעל הבית הסת (דרבנן) שנתן, או שבועת התורה אם הודה במקצת כשאר כל הטענות. היה לו יד אחד ששכרו, אינו מועיל כלום.

וכן אם תבעו אחר זמנו - אף על פי ששכרו בעדים - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה, ישבע בעל הבית הסת. הביא ראיה [עדים] שתבעו כל זמנו (ולא פרוט) - הרי זה נשבע, ונוטל כל אותו היום של תביעה. פיצד? היה עושה עמו ביום שני עד הערב - זמנו כל ליל שלישי, וביום שלישי אינו נשבע ונוטל. ואם הביא עדים שהיה תובע כל ליל שלישי - הרי זה נשבע ונוטל כל יום שלישי; אבל מליל רביעי והלאה, המוציא מחברו עליו הראיה. וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום חמישי - הרי נשבע ונוטל כל יום חמישי.

ז. בעל הבית אומר: 'שפתים קצצתי לך', והשכיר אומר: 'לא קצצת לי אלא שלש' - לא תקנו חכמים שישבע השכיר כאן, אלא המוציא מחברו עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה - אף על פי שפכר נתן לו השפתים, או שאמר לו 'הילף' - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ; וידבר זה (השבועה הזו) תקנת חכמים הוא, שלא ילך השכיר בפחי נפש. במה דברים אמורים? בששכרו בעדים, ולא ידעו כמה פסק לו, ותבעו בזמנו. אבל אם שכרו שלא בעדים,

ענבים, ואין שותין יין; שעדין אינן עושין אלא בענבים בלבד. ומשידרכו בגת, ויהלכו בה שתי וערב - יש להן לאכל מן הענבים, ולשתות מן התירוש, שהרי הן עושין בענבים וכיין.

יג. פועל שאמר: 'תנו לאשתי וכני מה שאני אוכל' [במקומי], או שאמר: 'הריני נתן מעט מזה שנטלתי לאכל' [לעצמי] לאשתי וכני' - אין שומעין לו; שלא זכתה תורה אלא לפועל עצמו. אפלו נזיר שהיה עושה בענבים, ואמר: 'תנו לאשתי וכני' - אין שומעין לו.

יד. פועל שהיה עושה הוא ואשתו וכניו ועבדיו, והתנה עם בעל הבית שלא יאכלו ממה שהן עושין לא הוא ולא הם - הרי אלו אינן אוכלין. במה דברים אמורים? בגדולים, מפני שיש בהן דעת, והרי מחלו. ואם היו קטנים, אינו יכול לפסק עליהן שלא יאכלו, שאינן אוכלין משל אביהן או משל אדוניהן, אלא משל שמים.

יום שלישי

הלכות שכירות פרק יג

א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע, בין במחבר בין בתלוש; ואוכלת ממשאוי שעל גבה, עד שתהיה פורקת, ובלבד שלא יטל בידו ויאכילנה.

ב. כל המונע הבהמה מלאכל בשעת מלאכתה - לוקה, שנאמר: "לא תחסם שור בדישו"; אהד השור ואהד כל מיני בהמה ותייה, בין טמאין בין טהורין. ואהד הדש, ואהד שאר כל המלאכות של גדולי קרקע; ולא נאמר "שור בדישו" אלא בהנה [במצוי]. והחוסם את הפועל, פטור. אהד החוסם אותה בשעת מלאכה, ואהד החוסם אותה מקדם ועשה בה מלאכה והיא חסומה; אפלו חסמה בקול [בגערות], לוקה. שכר בהמה, וחסמה ודש בה - לוקה; ומשלים לבפעלים ארבעת קבין לפרה, ושלישת קבין לחמור; שמשעת משיכה, נתחייב במזונותיה; ואינו חייב מלקות, עד שיודוש בה חסומה.

ג. ישאל הדש בפרתו של גוי [וחוסם], עובר משום בל תחסם; וגוי הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר משום בל תחסם. אמר לגוי: 'חסם פרתי, ודוש בה'; לשב לו קוץ בפייה, ודש בה והרי אינה אוכלת; הרביץ לה ארי מבחוץ, או שהרביץ בנה מבחוץ; היתה צמאה, ואינו משקה; פרס עור על גבי הדיש, כדי שלא תאכל - כל זה וכיוצא בו אסור, ואינו לוקה. היה הדבר שהיא עושה בו רע לבני מעים ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל תתריז [תשלשל] - מתר למנועה; שלא הקפידה תורה אלא על הנתיחה, והרי אינה נהנית.

ד. פרה של ישראל שהיה הפהן דש בה בתרומה, ובתרומת מעשר של ודאי, וכן פרות הדשות במעשר שני, ופרות המהלכות על גבי תבואה לפי שיטת [התעמק] להן הדרך - אינו עובר עליהן משום בל תחסם. אכל מפני מראית העין - אם היו דשות בתרומות ובמעשר שני, מביא מעט מאותו המין ותולה להן בקלסטרין [שק] שפיהן.

ד. החולב והמחבץ [חמאה] והמגבן [גבינה] אינו אוכל, מפני שאינן גדולי קרקע. המנכש בכצלים ובשומין - אף על פי שתולש קטנים מבין הגדולים, וכל פיוצא בנה - אינו אוכל, מפני שאין מעשיהן גמר מלאכה. ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים, וכל דבר המחבר במקשאות [שדה קישואין] והמדלעות - שאינן אוכלין כלל.

ה. הבודל [מפריד] בתמרים ובגורגרות אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן למעשר. העושה בחטים וכיוצא בהן אחר שעשר, כגון ששכרן לבר [לברור] צורות או לנפח [לנפות] אותן או לטחן - הרי אלו אוכלין, שעדין לא נגמרה מלאכתן לחלה. אכל הלש והמקטף [עורר] והאופה אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן לחלה, ואין הפועל אוכל אלא מדבר שעדין לא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה.

ו. נתפרסו [נתפרדו] עגוליו [של דבילה], ונתפתחו חביותיו, ונתחתכו דלועיו, ושכרן לעשות בהן - הרי אלו לא יאכלו; שהרי נגמרו מלאכתן ונקבעו למעשר, והרי הן טבל. ואם לא הודיען [מלכתחילה], מעשר ומאכילן. אין הפועלים אוכלין בשל הקדש, שנאמר: "בכרם רעד".

ז. שכר את הפועלין לעשות בנטע רבעי שלו, הרי אלו לא יאכלו; ואם לא הודיען, פודה ומאכילן.

ח. הקוצר והדש והזורה והבורר והמוסק והבוצר והדורף וכל פיוצא במלאכות אלו, הרי אלו אוכלין מן התורה.

ט. שומרי גתות וערמות וכל דבר התלוש מן הקרקע, שעדין לא נגמרה מלאכתן למעשר - אוכלין מהלכת מדינה [מכח המנהג]; שהשומר אינו כעושה מעשה. אכל אם עשה באבר מאבריו, בין בידיו בין ברגליו, אפלו בכחפו - הרי זה אוכל מן התורה.

י. היה עושה בתאנים, לא יאכל בענבים; בענבים, לא יאכל בתאנים; שנאמר: "בכרם, ואכלת ענבים". והעושה בגפן זו, אינו אוכל בגפן אחרת. ולא יאכל ענבים ודבר אחר; ואל יאכל בפת, ולא במלח. ואם קצץ [פירש וקצב] עם בעל הבית על שעור מה שיאכל - אוכל אותו בין במלח, בין בפת, בין בכל דבר שירצה. אסור לפועל למצן [למצוץ ולזרוק השאר] בענבים, שנאמר: "ואכלת ענבים כנפשו". ולא יהיו בניו או אשתו מהכהבין לו השבלין באור [למתקן], ואוכל - שנאמר: "ואכלת ענבים כנפשו". ענבים כמות שהן. וכן כל פיוצא בהן.

יא. אסור לפועל לאכל מה שהוא אוכל אכילה גסה [מרובה], שנאמר: "כנפשו שבועד". ומתיר לו למנוע עצמו [מלאכול] עד מקום היפות, ואוכל. ויש לו לאכל קשות [קישואין] אפלו בדינר, וכותבות [תמרים] אפלו בדינר - אף על פי ששכרו במעה כסף, שנאמר: "כנפשו שבועד"; אבל מלמדין את האדם שלא יהיה רעבתן, ויהיה סותם את הפתח בפניו [ימנעו מלשוכרו]. היה משמר ארבע או חמש ערמות, לא ימלא פרסו מאחת מהן, אלא אוכל מפל אחת ואחת לפי השבון [בשוה].

יב. הפועלים שלא הלכו [דרכו] שתי וערב בגת - אוכלין

ראיה, משלם. שאלה ממנו למלאת בה בתוך חרבתו, שאין העדים מצויין שם, או ששאל ממנו דלי למלאת בו בתוך ביתו, ונקרע בבור - אם הביא ראיה, יפטר אף משבועה; ואם לאו - ישבע השואל שמתה בשעת מלאכה, ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

ג. השואל פלי מחברו ונשבר, שמין לו פדרף ששמין לנזקין: אומדין כמה היה שנה שלם, וכמה הוא שנה עתה; ומחזיר לו הפלי או הבהמה השבורים, ומשלם הפחת. וכן אם מתה הבהמה - מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת.

ד. השואל בהמה - חייב במזונותיה משעה שמשכה, עד סוף ימי שאלתה. ואם כחש בשורה, חייב לשלם מה שפחתה בדמיה; כחש בשורה מחמת מלאכה - פטור, וישבע שבועת השומרין שמתמת מלאכה כחש.

ה. השואל מחברו פלי או בהמה סתם - הרי המשאל מחזירו [ונטלו בחזרה] בכל עת שירצה. שאלו לזמן קצוב - בין שמשך וזכה, אין הפעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף זמן השאלה; ואפלו מת השואל - הרי הירושין משתמשין בשאלה עד סוף הזמן. דין הוא - הלוקח, קונה הגוף קנני עולם בדמים שנתן; ומקבל מתנה, קנה הגוף קנני עולם ולא נתן כלום; והשוכר, קנה הגוף [הדבר המושכר] לפרותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן; והשואל, קנה הגוף לפרותיו ולא נתן כלום. כשם שהנותן כמוכר, שאינו יכול לחזר לעולם - כך המשאל כמשפיר, שאינו יכול לעולם לחזר בתוך הזמן. הניח להן אביהם פרה שואלה ומתה, אינן חייבין באנסיה. דמו שהיא של אביהם, וטבחוהו ואכלוהו - משלמין דמי בשר בזול נפחות שלישי. ואם הניח להם אביהם נכסים, ומתה או שטבחוהו - משלמין את דמיה מנכסיו.

ו. השואל פלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית - אין המשאל יכול להחזירו מתחת ידו, עד שיעשה בו אותה מלאכה. וכן אם שאל ממנו בהמה לילף בה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל, עד שילף בה לשם ויחזר. ז. האומר לחברו: 'השאלני קרדס לעדר בו הפרדס הזה' - עוהו בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדר בו פרדס אחר. אמר לו 'פרדס' סתם - עוהו בו פרדס אחד, אינו שירצה. שאלו לעדר בו פרדסים שלו, עוהו בו כל הפרדסים שלו; ואפלו נשחת כל הפרדל בעדירה, מחזיר לו [אפילו] הנצב [קח] של עץ. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השואל פלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו: 'השאלני דבר פלוני בטובתך', פלומר: 'אין אתה משאלני דבר זה פדרף כל המשאלין, אלא כפי טובת לבך ונדיבותך, שאין אתה מקפיד על הזמן, אם ארף' - אם קנו מיד המשאל על דבר זה - הרי השואל משתמש בו לעולם, עד שיכטל הפלי מלעשות מלאכתו; ויחזיר לו שכריו, או שיריו. ואין השואל רשאי לחזר ולתקן הפלי, או לעשותו [לבנותו] פעם אחרת.

ט. האומר לחברו: 'השאלני שקת [כיוור וכדומה] זו של מי', ונהרסה - אינו יכול לבנותה; וכן כל פיוצא בזה.

ה. הדש במעשר שני של דמאי [ספק מעשר], ובתרומת מעשר של דמאי, ובגדולי תרומה - עובר משום "בל תחסם". ו. רשאי בעל הפית להרעב פרתו ולסגפה, כדי שתאכל הרבה בעת שדשה. ורשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר [אגודות קש], כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיוצא בו, רשאי בעל הפית להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה. ורשאים פועלין לטבל את פתן בציר, כדי שיאכלו ענבים הרבה. אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלינה, ולהשפיר עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית, ולהשפיר שחרית; ולא יהיה מרעב ומסגף עצמו, ומאכיל מזונותיו [שלו] לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הפית, שהרי יכשל כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח.

ז. פדרף שמוהר בעל הפית שלא יגזל שכר עני ולא יעכבו - כך העני מוהר שלא יגזל מלאכת בעל הפית, ויכטל מעט בכאן ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן מלאכה. הרי הקפידו חכמים על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יכרף אותה. וכן חייב לעבד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: "כי בכל פחי עבדתי את אביך". לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: "ויפרץ האיש מאד מאד".

ברוך רחמנא דסיען

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שאלה ופקדון פרק א

א. השואל פלי או בהמה, וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב - אפלו נאנס אנס גדול, כגון שנשפה או נשברה הבהמה או מתה - חייב לשלם הכל, שנאמר: "כי ישאל איש מעם רעהו, ונשבר או מת - בעליו אין עמו, שלם ישלם". במה דברים אמורים? בשנאנס שלא בשעת מלאכה. אבל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה, ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור. אבל אם מתה קדם שיחרש בה, או אחר שחרש בה, או שרכב עליה או דש בה, ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה - הרי זה חייב לשלם. וכן כל פיוצא בזה. וכן השואל בהמה מחברו לילף בה למקום פלוני, ומתה תחתיו באותה הדרך, או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע בבור בשעת מלוי, או ששאל קרדס לפצל בו עצים, ונשבר בעת שפצל בו מחמת הבקוע, וכל פיוצא בזה - הרי זה פטור; שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה.

ב. השואל בהמה מחברו ומתה, וטען השואל שבשעת מלאכה מתה - אם היה המקום ששאלה לילף בו מקום שפגי אדם מצויין שם - יביא ראיה שמתה או נאנסה בשעת מלאכה ושלא שנה בה, ויפטר; ואם לא הביא

שאלה בבבלי. ואם אמר השתף לחברו: 'השאלני היום ואשאלך למחר' - אינה שאלה בבבלי.

ח. שאל מן השתפין, ונשאל לו אחד מהן, וכן השתפין ששאלו, ונשאל לאחד מהן - הרי זה ספק אם היא שאלה בבבלי, או אינה. לפיכך, אם מתה, אינו משלים; ואם תפשו הבבליים, אין מוציאין מידם. פשע בה השומר, הרי זה משלים.

ט. השואל את הבהמה בבבליים לרכעה, או להראות בה [עשירי], או לעשות בה פחות משנה פרוטה, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה - הרי כל אלו ספק שאלה בבבליים.

י. שאלה בבבליים, ושכרה [לפני שהחזירה] שלא בבבליים - פטור, שהשכירות תלויה בשאלה. אבל אם שכרה בבבליים וחרור ושאלה שלא בבבליים, או ששאלה בבבליים וחרור ושכרה שלא בבבליים וחרור ושאלה שלא בבבליים, או ששכרה בבבליים וחרור ושאלה שלא בבבליים וחרור ושכרה שלא בבבליים - כל אלו ספק שמירה בבבליים.

יא. אשה ששאלה, ואחר כך נשאת - הרי הבעל כלוקח ממנה, ואינו לא שומר שכר ולא שואל. לפיכך, אם היתה בהמה ומתה - הבעל פטור, אף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה, אפילו פשע בה, מפני שהוא כלוקח. והאשה חייבת לשלם, כשיהיה לה לשלם. ואם הודיעה את בעלה שהיא שאולה, הרי זה נכנס תחתיה. כל שאמרנו שהיא שאלה בבבליים - כך אם היה שוכר או נושא שכר, הרי היא שמירה בבבליים ופטור. וכל שאינה שאלה בבבליים, כך אינה שכירה בבבליים. וכל שהוא ספק בשאלה, כך הוא ספק בשכירות.

יום רביעי

הלכות שאלה ופקדון פקק ג

א. השואל את הפרה מחברו, ושלחה לו המשאל ביד בנו או ביד שלוחו, אפילו שלחה לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל, ומתה קדם שתפנס לרשות השואל - הרי זה פטור. ואם אמר לו השואל: 'שלחה לי ביד בני', 'ביד עבדי', 'ביד שלוחי', או 'ביד בנו', או 'ביד עבדך העברי' או 'ביד שלוחך', או שאמר לו המשאל: 'הריני משלחה לך ביד בנו', 'ביד עבדך', 'ביד שלוחך', 'ביד בני', 'ביד עבדי העברי', 'ביד שלוחי', ואמר לו השואל: 'שלח', ושלחה ומתה בדרך - הרי זה חייב. שלחה לו המשאל ביד עבדו הפגוע, אף על פי שאמר לו השואל: 'שלח', ומתה - פטור; מפני שידו ביד רבו, ועדין לא יצאת מרשות המשאל.

ב. אמר לו השואל: 'הכנישה במקל, והיא תבוא אלי מאליה', ועשה המשאל כן - אין השואל חייב בה, עד שתפנס לרשותו; אבל מתה בדרך, פטור. וכן בשעיה שמחזירה השואל לבבליים - אם שלחה ביד אחר, ומתה קדם שתגיע לרשות המשאל - הרי זה חייב, שעדין היא

אמר לו: 'השאלני שקת' סתם, והשאלו שקת ונהרסה - יש לו [יכול] לבנותה. אמר לו: 'השאלני מקום [לבנות בן] שקת' - אם קנו מיד המשאל, הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאל, עד שתבוא לידו שקת שאפשר לו להשקות ממנה בהמתו או ארצו כמו שהתנה עם המשאל. י. השואל פונדק [אכסניה] מחברו ללינה, אין פחות מיום אחד; לשכיתה, אין פחות משני ימים; לנשואין, אין פחות משלשים יום. שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האכל, כדי שילך ויחרור; שאלו לבית המשתה, כל אותו היום; שאלו לעשות בו משתה שלו, אין פחות משבעה ימים.

הלכות שאלה ופקדון פקק ב

א. השואל [חפץ] בבבליים [ומשתמש גם בבעליו] - אפילו נגנב או אבד בפשיעה - פטור, שנאמר: "אם בעליו עמו, לא ישלם"; ובלבד שישאל הבבליים תחלה, או עם החפץ, כמו שבארנו. ואחד השואל את הבבליים, או ששכרן; ואחד השואל את הבבליים לאותה המלאכה, או ששאלן ושכרן למלאכה אחרת או לשום דבר בעולם. אפילו אמר לחברו 'השקני מים', ושאל ממנו בהמתו, והשקהו, ונתן לו את הבהמה - הרי זה שאלה בבבליים, ופטור; משך הבהמה בתחלה, ואחר כך השקהו - אינה שאלה בבבליים. וכן כל פיוצא בזה.

ב. השאל בהמתו או השכירה למשאו, ויצא עמה לסעד [לעזור] השואל או השוכר ולטען עמו במשאו - הרי זה שמירה בבבליים; ואם יצא לבקר המשאו בלבד, ולראות שלא יטענו עליה תר מן הראוי - אינה שמירה בבבליים.

ג. מלמד תינוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקוץ להם את הדם, והסופר שלהם - כל אחד מאלו וכיוצא בהן, פיום שהוא יושב בו לעסק במלאכתן - אם השאל או השכיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתן, הרי זה שמירה בבבליים, ואפילו פשע בו השומר, פטור. אבל הוא ששאל או שכר מהן - חייב, שאינו שואלין לו.

ד. הרב שהוא מקרא ברצונו לתלמידים בכל עת שירצה, ואינו מסכתא שירצה, והיו קבועים [חייבים] לבוא תמיד, ונשמט להם [מותר לו לעבור] ממסכתא למסכתא - הרי הן שואלין אצלו, ואין הוא שואל להן. וכיום הפך וכינוס לפני החג, שהכל באין לשמע ענין אותו מועד - הרי הוא שואל להם, והן אינן שואלין לו.

ה. האומר לשלוחו: 'צא והשאל עם פרת' - אינה שאלה בבבליים, שנאמר: "אם בעליו עמו" - הבבליים עצמם, לא שלוחן. אמר לעבדו הפגוע: 'צא והשאל עם פרת' - הרי זה שאלה בבבליים, שיד העבד ביד רבו; נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו, אינה שאלה בבבליים. ו. השואל מן האשה, ונשאל לו בעלה - אינה שאלה בבבליים; שקנן הפרות [שיש לבעל בנכסי אשתו], אינו פקנן הגוף; ואין לבעל אלא הפרות. ז. השואל מאשתו, או שתפין ששאלו זה מזה - הרי זה

פקדון שדרף שמירתו להניחו בחדר, כגון חבילות של פשתן הגדולות וכיוצא בהן; ויש פקדון שדרף שמירתו להניחו בפית, כגון שמלה וטלית וכיוצא בהן; ויש פקדון שדרף שמירתו להניחו בתבה או במגדל ונוצל עליו, כגון בגדי משי וכלי זהב וכלי כסף וכיוצא בהן.

ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב משם או אבד - אפלו נאנס שם, כגון שנפלה דלקה ונשרף כל הבית - הרי זה פושע, וחייב לשלם. ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו - אם ראוי לשמירה, פטור; ואם אין המקום ראוי לשמירה, חייב; בשלו הוא ראוי, ואינו ראוי בשל אחרים.

ד. הכספים והדינרין - אין להן שמירה, אלא שיימנעם בקרקע ויתן עליהם טפח עפר, או ימנעם בכהל בטפח הסמוך לקרקע, או בטפח הסמוך לשמי קורה; אבל לא באמצע הכהל, שמה יחפרו שם הגנבים, ויגנבו. אפלו נעל עליהם כראוי בתבה, או החביא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע, וחייב לשלם. הורו מקצת המבינים, שהוא הדין לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו [מקלקלת] במהרה, כגון לשונות של כסף, ואין צריך לומר לשונות הזהב ואבנים טובות ומרגליות - שאין להן שמירה אלא בקרקע; ולזה דעתו נוטה.

ה. המפקיד אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות - אינו חייב לטרה ולקבר אותן, עד מוצאי שבת. ואם נתאחר [זמן מה] למוצאי שבת כדי לקברן, ולא קברן, ונגנבו או נאנסו - חייב; ואם תלמיד חכמים הוא [המפקיד] - אינו חייב, עד שיששהו כדי לקברן אחר שיכידל [המפקיד]. שמה יצטרך לכספו לקנות יין להבדלה.

ו. המפקיד אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות ממקום למקום - צריכין שיהיו צרוזים ומנחים בידי, או קשורים כראוי על בטנו מפקנדי פניו, עד שיגיע לביתו, ויקברם כראוי. ואם לא קשרם בדרך הזאת - אפלו נאנסו - חייב לשלם, שהרי תחלתו בפשיעה. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו, והניחן במחיצה של קנים, והרי הם טמונים בעבי המחיצה, ונגנבו משם. ואמרו חכמים: אף על פי שזו שמירה מעלה לענין גנבה, אינה שמירה כראוי לענין האש; ומאחר שלא טמנם בקרקע או בכהל כגון, פושע הוא, וכל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס, חייב. וכן כל כיוצא בזה.

ז. המפקיד אצל חברו בין פלים בין מעות, ואמר לו: 'תן לי פקדוני', ואמר לו השומר: 'איני יודע היאך הנחתי פקדון זה', או 'באיזה מקום כבתי הכספים, המתן לי עד שאבקש ואמצי, ואחזיר לך' - הרי זה פושע, וחייב לשלם מיד.

ח. כל המפקיד אצל בעל הבית, בין פלים בין מעות - על דעת אשתו ובניו ובנותיו ובני ביתו הגדולים [שיוכלו לשמור] הוא מפקיד. אבל אם מסרם לבניו ולבנותיו הקטנים, או לעבדיו בין קטנים ובין גדולים, או לאחד מקרוביו שאינן שרויין עמו בבית וסומכין על שלחננו

באחריות השואל. ואם שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה - פטור. שלחה ביד עבדו הכנעני - אף על פי שאמר לו המשאיל: 'שלח' - אם מתה בדרך, חייב; שיד העבד ביד רבו, ועדין לא יצאת מיד השואל. במה דברים אמורים? בשהחזירה בתוך ימי שאלתה. אבל אם החזירה ביד אחר אחר ימי שאלתה - הרי זה פטור, אם מתה בדרך; שהשאלה אחר ימי שאלתה יצאת מדין שאלה, והרי הוא כשומר שכר עליה; ולפיכך, אם מתה או נשבת אחר ימי שאלתה, פטור. וכן כל כיוצא בזה.

ג. השואל פרה מחברו - שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, שאלה היום ושכרה למחר, שאל אחת ושכר אחת, ומתה אחת מהן, המשאיל אומר: 'שאלה מתה', 'ביום שהיתה שאלה מתה', 'בשעה שהיתה שאלה מתה', והשואל אומר: 'איני יודע'; או שאמר השומר: 'שכורה מתה', 'ביום שהיתה שכורה מתה', 'בשעה שהיתה שכורה מתה', והמשאיל אומר: 'איני יודע'; או שאמר זה 'איני יודע', וזה אומר 'איני יודע' - המוציא מחברו, עליו הראיה. לא היתה שם ראה - ישבע השומר ששכורה מתה, או שאינו יודע, ופטור. זה אומר 'שכורה מתה', וזה אומר 'שאלה מתה' - ישבע השומר על השכורה שמתה בדרך כמו שטען, ויגלגל עליו [יכולו בשבועה] שהשכורה היא שמתה.

ד. השאילו שתי פרות, חצי היום בשאלה וחצי היום בשכירות, המשאיל אומר: 'בזמן השאלה מתו שתיהן', והלה אומר: 'אחת מתה בזמן שאלתה, והאחרת איני יודע' - מתוך שאינו יכול להשבע, 'שלם השתים. וכן אם מסר לו שלש פרות, שתיים שאלות ואחת שכורה, המשאיל אומר: 'השתים השאלות הן שמתו', והשואל אומר: 'האחת השאלה מתה ודאי, אבל השניה שמתה איני יודע אם היא השאלה האחרת או השכורה' - מתוך שאינו יכול להשבע, שהרי אומר 'איני יודע' - 'ישלם השתים. בהלכות טוען ונטען יתבאר דין זה וכיוצא בו מפל הטוענין שאינן יכולין להשבע, וכיצד משלמין, ומאיזה טעם הן משלמין.

הלכות שאלה ופקדון פרק ד

א. המפקיד אצל חברו בחנם, ונגנב או אבד - הרי זה נשבע, ונפטור, שנאמר: 'ונגנב מבית האיש... ונקרב בעל הבית אל האלהים, אם לא שלח ידו במלאכת רעהו'. ומגלגלין [כוללים] עליו בתוך השבועה, שלא פשע בה, אלא שמר בדרך השומרין, ושלא שלח בו יד, ואחר כך נגנב; שאם נגנב אחר ששלח ידו בפקדון, חייב באחריותו. ב. הואיל ופטור הכתוב את שומר חנם מן הגנבה, קל וחסר מן האנסין הגדולים, כגון שכורה ושכניה ומתה; והוא, שלא שלח יד בפקדון; אבל שלח יד בפקדון, נתחייב באנסיו. כיצד דרך השומרים? הכל לפי הפקדון: יש פקדון שדרף שמירתו להניחו בבית השער [מחסן גדול. מקום שלא נועד למגורים], כגון הקורות והאבנים; ויש

ד. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מאה וזה מאתיים, וכל אחד משניהם אומר: 'איני הוא שהפקדתי המאתיים', והשומר אומר: 'איני יודע' - ישבע כל אחד מהם שהפקיד מאתיים כדין כל נשבע ונטול, ויתן מאתיים לזה ומאתיים לזה; ויפסיד מאה מביתו, שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתב שם כל אחד על כפי שלו. לפיכך, אם הביאו לו השנים כאחד, השלש מאות בכרף אחד, ובאו ותבעו, וכל אחד אומר: 'המאתיים שלי' - נותן מאה לזה ומאה לזה, והשאר יהיה מנח אצלו עד לעולם, או עד שיודה האחד לחברו; שהרי הוא אומר להם: 'כיון שראיתי שאין אתם מקפידין זה על זה, והבאתם בכרף אחד, לא הטרחתי עצמי לידע ולזכר תמיד, מי בעל המאה ומי בעל המאתיים'. וכן אם הפקידו אצלו שני כלים, אחד גדול ואחד קטן, וכל אחד ואחד אומר: 'איני הוא בעל הגדול', והוא אומר: 'איני יודע' - ישבעו שניהם; ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרף אחד - נותן הקטן לאחד מהן, ומתוף דמי הגדול נותן דמי הקטן לשני, והשאר יהיה מנח אצלו, עד שיודה לחברו או עד לעולם. וכן מי שתבעוהו שנים, זה אומר: 'איני הוא בעל הפקדון', וזה אומר: 'איני הוא', והשומר אומר: 'אחד מהם הוא, ואיני יודע מי הוא' - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות אצל רועה, ומתה אחת מהן, ואינו יודע של מי היתה - ישלם לשניהם. ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו - מניח בהמה ביניהם, ומסתלק; ומהיה מנחת, עד שיודה האחד לחברו או עד שיצאו לחלק אותה.

ה. המפקיד פרות אצל חברו, הרי זה לא יערכם עם פרותיו. עבר וערכן - יחשב כמה היו פרותיו, וכמה היה הפקדון, ויראה כמה חסר [נחסר] הכל, ויחשב חסרון הפקדון, ויתן לו אחר שישבע [שלא פשע]. נסתפק [ניחו] מהן, ולא ידע כמה נסתפק - יוציא לו חסרונות לחטים ולארו קלוף, ארבעה קבין ומחצה לכל כור; לשעורים ולחן, תשעת קבין לכל כור; לכסמין ולרוע פשתן בגבעוליו ולארו שאינו קלוף, שלש סאין לכל כור. וכמדה הזאת, לכל שנה ושנה. במה דברים אמורים? שמדד לו בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגרן. אבל מדד בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגשמים - אינו מוציא לו חסרונות, מפני שהן מותרות [מתנפחות]. וכן מוציא לו שתות, לנין; ושלשת לגין שמן למאה לג, מהן לג ומחצה שמרים ולג ומחצה בלע. אם היה שמן מזקק, אינו מוציא לו בלע. ו. הפקיד אצלו פרות שאינן מדוידן, וערכן עם פרותיו ולא מדדן - הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר: 'כף וכף היו', והשומר אומר: 'איני יודע' - ישלם בלא שבועה; שהרי חייב עצמו בתשלומין, ואינו יודע כמה הוא חייב, ונמצא מחייב שבועה ואינו יכול להשבע. וכזה הורו רבותי, רבי יוסף הלוי ורבו. וכן כל שומר שנתחייב לשלם, ואמר: 'איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם', והבעלים אומרים:

ואין צריך לומר אם מסר לאחר - הרי זה פושע, וחייב לשלם, אלא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פושע, כמו שבארנו. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו, נתן השומר לאמו, והחביאה אותן ולא טמנה אותן, ונגנבו. ואמרו חכמים: אין השומר חייב לשלם מפני שנתן לאמו, שכל המפקיד, על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד; ואף על פי שלא אמר לה 'פקדון הם', יש לו לטעון: 'כל שפן שהיא נזהרת אם הן שלי'. וכן אין אמו חייבת לשלם, שהרי לא אמר לה שהן פקדון. ואמרו חכמים: ישבע השומר שאותן המעות עצמן הן שנתן לאמו, ותשבע האם שהחביאה אותן ונגנבו, ויפטרו שניהם. וכן כל פיוצא בזה.

ט. מכאן אתה למד, שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובני ביתו, והודיעם שהוא פקדון, ולא שמרו כדרך השומרין - שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון, ובעל הבית פטור; שכל המפקיד, על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הוא מפקיד. מעשה באחד שהפקיד פשות [מיו צמח] אצל חברו, והיה לשומר פשות אחרת, ואמר לשמשו: 'מזה הפשות תשליף לשכר', והלף השמש והשליף מכשות של פקדון. אמרו חכמים: השמש פטור, שהרי לא אמר 'מזה השליף ומזה אל תשליף', ודמה שהוא מראה מקום לו [מקום הכשות] ואינו מקפיד על זה. וכן בעל הבית פטור, שהרי אמר לו 'מזה השליף'. ואינו משלם אלא דמי מה שנתנה בלבד; לפיכך, אם נעשה השכר חמץ, פטור מלשלם. וביין כף וביין כף, חייב השומר שבועה שפך ארע לו. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות שאלה ופקדון פרק ה

א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון שבויים, ופשע בהם ונגנבו - פטור, שנגאמר: "לשמר", לא לחלק לעניים; והרי הוא ממון שאין לו תובעים. אפלו באו עליו גנבים, וקדם והציל עצמו בממון השבויים - פטור; אין לה פדיון שבויים גדול מזה. במה דברים אמורים? בשאין זה הממון המפקד אצלו לעניים מקום זה, או לשבויים אלו. אבל אם היה לעניים אלו ולשבויים אלו, והרי הוא קצוץ [מיועד] להם - הרי זה ממון שיש לו תובעין; וישלם אם פושע, או ישבע אם לא פושע, כדרך כל השומרין.

ב. המפקיד אצל חברו ממון או כלים חשובין, ובאו עליו גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו - אם היה אמוד [מוערך] שהוא בעל ממון - חייב; שחזקתו שבגללו באו הגנבים, ונמצא זה הציל עצמו בממון חברו. ואם אינו אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשמע הפקדון, ופטור. וכן כל פיוצא בזה.

ג. המפקיד אצל חברו כלים או פרות, ובאו גנבים ונגנבו בפניו, ואלו היה צוח, היו בני אדם באין ומצילין אותו - הואיל ולא צוח - הרי זה פושע, וחייב לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

המארע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם - נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שפך וכף היה שנה.

ב. יש לשומר להתנות, שאינו שומר כדרך השומרין, אלא מעות אלו שתפקיד אצלי, בנזירות ביתי אני מניח אותן, וכיוצא בזה. טען השומר שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון אומר: 'לא היה שם תנאי' - אף על פי שהפקיד אצלו בעדים - מתוודע שיכול לומר 'שמרתי כדרך כל השומרין ונאנסתי', נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי לפיכך, ישבע שלא שלח בו יד, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהם תנאי.

ג. שומר חנם שהביא ראיה שלא פשע - פטור משבועה, ואין אומרים שמה שלח בו יד קדם שאבד. ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע השומר, משלם; ואם טען ואמר: 'תנאי היה בינינו' - אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשע.

ד. המפקיד אצל חברו בעדים, וכאז עדים שנה החפץ בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול לטען ולומר 'חזרתי ולקחתיו ממנו', או 'נתנו לי במתנה'. לפיכך, אם מת השומר, מוציאין הפקדון עצמו מן היתומים עצמן בלא שבועה. ולא עוד, אלא מי שבא ואמר: 'כף וכף הפקדתי אצל אביכם', ונתן סימנין מבהקין, ונמצא הפקדון כמו שאמר, והיה הדגן יודע שלא היה המת אמוד [מוערר] שנה הפקדון שלו - יש לדגן הנה לתן הפקדון לזה שנתן הסימנין; והוא, שלא יהיה המפקיד רגיל להפגס לזה שמות; אבל אם היה רגיל אצלו - שמה של אחר הוא, והפיר הסימנין שלו. באז עדים והעידו לדגן שאין זה אמוד, אין מוציאין מן היתומים בעדותן; שאין זה ראיה ברורה, ואמרו דעתן אינו אמד דעתו, ואין לו לדגן אלא מה שדעתו סומכת עליו, כמו שאבאר בהלכות סנהדרין. מעשה באחד שהפקיד שמשמין אצל חברו בעדים, וכא לתבעו, ואמר לו: 'החזרתים לך', אמר לו המפקיד: 'והלא כף וכף היא מדתם, והרי הן מנחין אצלך בבכית', אמר לו: 'שילך החזרתי לך, ואלו אחרים הן'. ואמרו חכמים: אין מוציאין מידו, שמה אלו שמשמין של שומר הם; אלא ישבע השומר בנקיטת חפץ [קדוש] שהחזיר, כמו שבארנו.

ה. בעל הפקדון שתבע פקדונו, ונתן לו השומר, ואמר המפקיד: 'אין זה פקדוני אלא אחר הוא', או 'שלם היה ואתה שברתו', או 'חדש היה ואתה נשפתשת בו', 'מאה סאין הפקדתי אצלך, ואין אלו אלא חמשים', ובעל הבית אומר: 'זה הוא שהפקדת אצלי בעצמו, ומה שנתת אתה נוטל' - הרי השומר נשבע הסת, כשאר כל הנתבעין; שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה, אלא בזמן שמודה בעצמו של פקדון כמו שהמפקיד אומר, וטוען שנגנב או מת או נשבה; כולל של דבר, טוען לפטר עצמו מן התשלומין. אבל אם אמר: 'זה הוא שהשאלתני', או 'שהשכרת לי', או 'שנטלתי שכר על שמירתו', והבעלים אומרים: 'אינו זה אלא אחר', או

'אנו יודעין, וכף וכף היה שנה' - יטלו בלא שבועה; והוא שישבענו דבר שהם אמודין בו [משוער שיש להם]; ויש לשומר להחזירם [להטיל חרם סתם] על מי שלוקח ממנו יתר מן הראוי לו. ומנין שהדין כן הוא? הגע עצמך, שהפקיד אצלו פיס זהובים, ופשע בו, הבעלים אומרים: 'מאתים דינר היו בו', והשומר אומר: 'יודאי שהיו בו דינרין, אבל איני יודע כמה היו', ונמצא זה כטוען מאתים, והודה לו במקצת, ואמר: 'השאר איני יודע', שהוא מחזיב שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם, כמו שיתבאר.

ז. מת אביו, והניח לו שק צרור, והפקידו אצל חברו, ופשע בו - המפקיד אומר: 'איני יודע מה היה בו, שמה מרגליות היו בו', וכן השומר אומר: 'איני יודע כמה אני חזיב לשלם, שמה זכוכית היה מלא' - שורת הדין ביניהן שאני אומר בטענה זו, שישבע השומר בתקנת חכמים שאינו ברשותו, ויכלל בשבועתו שאינו יודע בודאי שהיה בו יתר על שנה כף וכף, וישלם מה שהודה בו. וכן כל כיוצא בזה. מעשה באחד שהפקיד שק צרור אצל חברו, ופשע בו - המפקיד אומר: 'חלי [תכשיט] זהב ומרגליות וכיוצא בהן היו בו', והשומר אומר: 'איני יודע, שמה סיגים היה בו או חול', ואמרו חכמים: 'ישבע בעל הפקדון ויטל; והוא שישבע דבר שהוא אמוד בו, או שהוא אמוד להפקידו אצלו. ולמה נשבע כאן בעל הפקדון? לפי שאין השומר מחזיב שבועה - שאפלו הודה ואמר: 'בריא לי שהיה מלא סיגים', והמפקיד אומר: 'מרגליות היו', השומר נשבע הסת [דרבנן] ונפטר, כמו שטענו חטים והודה לו בשעורים. וכן כל כיוצא בזה. ובהלכות טוען ונטען יתבאר עקרי הדברים.

יום חמישי

הלכות שאלה ופקדון פקדו

א. שומר חנם שאמר: 'הריני משלם, ואיני נשבע' - אם היה הפקדון דבר שכל מינו שנה ומצוי בשוק לקנות כמותו, כגון פרות, או יריעות של צמר או פשתן השוות בכל ענינם, או קורות המצויות, וכל כיוצא בהן - הרי זה משלם, ואינו נשבע. אבל אם היה פקדון בהמה, או בגד מציר, או כלי מתקן, או דבר שאינו מוצא לקנות כמותו בשנה - חוששין שמה עיניו נתן בו, ומשביעין אותו בתקנת חכמים שבועה בנקיטת חפץ [קדוש] שאינו ברשותו, ואחר כך משלם. והוא הדין לשאר השומרין, כגון השואל שאמר 'מתה' או 'נגנבה', ושומר שכר או השוכר שאמרו 'נגנבה' או 'אבדה' - אף על פי שהן חזיבין לשלם, משביעין אותן שבועה שאינה ברשותן, ואחר כך משלמין דמי הבהמה או החפץ; שאנו חוששין לו, שמה עיניו נתן בה. ואם אמרו הבעלים: 'יתר על זה היה שנה' - כולל בשבועתו שאינו שנה אלא כף וכף. נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרין, כולל בשבועתו שלשה דברים - ששומר כדרך השומרין, ושארעו כף וכף והרי אינו ברשותו, ושלא שלח בו יד [השתמש בו] קדם שארעו

ז. במה דברים אמורים? קדם שישתמש בהן; אבל אתר שישתמש בהן - נתחייב באחריותו ככל מלנה שבעולם, עד שיתחזרן לבעלים.

ח. המפקיד מעות אצל בעל הבית, בין צרוורין בין מתרין [מפורזין] - הרי זה לא ישתמש בהן; לפיכך, אם אבדו או נגנבו, אינו חייב באחריותו - והוא, שישתמשם בקרקע, כמו שבארנו.

ט. המפקיד חבית אצל חברו, בין שיחדו [קבוע] לה הבעלים מקום בין שלא יחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה לצרכו ונשברה, בין מתוך ידו נשברה בין אחר שהתחזרה למקומה שיחדו לה נשברה - חייב לשלם; טלטלה לצרכה, בין שנשברה מתוך ידו בין שנשברה משהניחה במקום אחר - הרי זה פטור.

י. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן התינוקות. קבל מן האשה, יחזיר לאשה; מתה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר לעבד; מת, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה, או דגל שיאכל פרותיו, וכלן שאמרו בעת מיתתו: 'של פלוני הם' - אם נאמנין לו, יעשה כפרושן; ואם לאו, יחזיר ליוזרשיהן. יא. הפקדון והאבדה, לא נתנו לתבע אלא במקומן. כיצד? הפקיד אצלו בירושלים, אינו יכול לתבעו בנב; ואם החזיר לו פקדונו בנב, מקבלו ממנו [חייב]. הפקיד אצלו בישוב, והביא פקדונו במדבר - אינו מקבלו ממנו, אלא יאמר לו: 'הרי הוא באחריותך, עד שתחזירהו לי בישוב, כדרך שהפקדתי אצלך בישוב'.

יב. המפקיד אצל חברו, והלה בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רוצה לפרש, או לצאת בשירה - יש מי שהורה, שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין, נפטר מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הן; שאין אוסרין [כובליים] זה במדינה זו, מפני פקדון של זה שברה, ואי אפשר לו להוליכו עמו, שמא יארעו אנס, ויהיה חייב באחריותו. ובית דין מפקדין אותו ביד נאמן אצלם, משום השב אבדה לבעלים.

הלכות שאלה ופקדון פקדן ח

א. המפקיד אצל חברו בהמה או פלים, ונגנבו או אבדו, ואמר: 'הריני משלם', ולא רצה להשבע, ונמצא הגנב - משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? למי שהנה הפקדון אצלו, שהרי אמר 'אשלם'. חזרה בהמה עצמה - חוזרת לבעליה, היא וגזותיה וילדותיה; שאין זה השומר קונה שבת הכא מגופה, אלא שבת הכא מאליו [כגון כפול]. וכבר בארנו, שאין הגנב מחזיר גזות וילדות, אלא לפני יאוש. נשבע השומר ולא רצה לשלם, ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל הפקדון. וכן השוכר פרה מחברו, ונגנבה, ואמר 'הריני משלם ואני נשבע', ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי כפל

'נשתנה מקמות שהיה' - השוכר נשבע הסת [דרבנן]; או שבועת התורה, אם הודה במקצת. כיצד? 'מאה סאה הפקדתי אצלך', והשומר אומר: 'לא הפקדת אצלי אלא חמשים' - נשבע שבועת התורה מפני שהודה במקצת, לא משום שבועת השומרין. 'מאה כור של חטים הפקדתי אצלך', 'לא הפקדת אצלי אלא מאה כור של שעורים' - נשבע הסת כשאר כל הנשבעין בטענה כזו.

הלכות שאלה ופקדון פקדן ז

א. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה לא יגע בהן, ואף על פי שהן חוסרין ומתמעטין והולכין. במה דברים אמורים? בשחרו חסרון הראוי להן [הרגיל] ככל שנה. אבל אם חסרו יותר מגדי חסרון - מוכרן בבית דין, מפני שהוא השב אבדה לבעלים. וכשהוא מוכרן, ימכר לפנהנים בדמי [בשווי] תרומה; שמא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פרות אחרות.

ב. המפקיד אצל חברו פרות והרקיבו, יין והחמיץ, דבש ונפסד - עושה תקנה לבעל הפקדון, ומוכרן לו בבית דין; אף על פי שעמדו בהפסדן, ואין ההפסד פושה [מתרבה] בהן - הרי הנקננים והפלים מוסיפין הפסד.

ג. המפקיד חמץ אצל חברו, והגיע הפסח - הרי זה לא יגע בו, עד שעה חמישית מיום ארבעה עשר; יוצא ומוכרו בשוק לשעתו [באותה שעה], משום השב אבדה. והוא הדין לשאר הפקדונות, שלא יגע בהן, אף על פי שהוא יודע בנדאי שיזלו בזמן פלוני, או יאנס אותם הפלך; שמא יבאו בעליהן מקדם, וישלו ממנום.

ד. המפקיד ספר תורה אצל חברו, גוללו אחד לשנים עשר חדש, ואם כשהוא גוללו, פותחו וקורא בו - מתר; אבל לא יפתח בגלל [לצורך] עצמו, ויקרא. והוא הדין לשאר הספרים. ואם פתח וקרא בגלל עצמו - הרי שלח יד בפקדון, ונתחייב באנסין. הפקיד אצלו כסות של צמר - מנערה אחת לשלשים יום, כדרך שאמרנו באבדה; וכן כל פיוצא כזה; שזו חובה עליו משום השב אבדה לבעלים. במה דברים אמורים? בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים; אבל אם היו עמו באותה הארץ - הרי זה לא יגע בו, אף על פי שהוא אבד.

ה. כל המוכר פקדון על פי בית דין, הרי זה מוכר לאחרים; ואינו מוכר לעצמו, מפני החשד [שיריד ממחירו]. והדמים יהיו מנחים אצלו, ויש לו להשתמש בהן; לפיכך, הרי הוא עליהן שומר שחר, אף על פי שעדין לא נשתמש בהן.

ו. המפקיד מעות אצל השלחני [חלפן] או החנוני - אם היו צרוורין וחתומין, או קשורין קשר משנה - הרי זה לא ישתמש בהן; לפיכך, אם נגנבו או אבדו, אינו חייב באחריותו. ואם אינן חתומין, ולא קשורין קשר משנה - אף על פי שהן צרוורין, יש לו להשתמש בהן; לפיכך, הוא נעשה עליהם שומר שחר, ואם נגנבו או אבדו חייב באחריותו. נאנסו, כגון שאבדו בלסטס מזין - הרי זה פטור.

יום שישי

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן שתיים עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמנה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) להלוות לעני ומן; (ב) שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשיך בעל חוב בפרוע; (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל בליים שעושין בהן אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, לא יעיד ביניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מלוה ולוה פרק א

א. מצות עשה להלוות לעני ישראל, שנאמר: "אם פסך תלוה את עמי, את העני עמך". יכול רשות? תלמוד לומר: "העבט תעביטנו" וגו'. ומצוה זו גדולה מן הצדקה על העני השואל [המבקש] - שזה כבר נצרך לשאל, וזה עדין לא הגיע למדה זו. והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני, שנאמר: "ורעה עינך באחיק האביון" וגו'.
 ב. כל הנגש את העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תהיה לו כנשה". ומצות עשה לנגש את הנכרי, ולהצטרף לו, שנאמר: "את הנכרי תגש" - מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה.
 ג. אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפלו לעבר לפניו - שלא יפחידו או יכלימו, אף על פי שאינו תובעו; ואין צריך לומר, אם תבעו. וכשם שאסור לזה לתבע, כך אסור ללוה לכבש מוון חברו שבידו ולומר לו: 'לך ושוב' - והוא שיש לו; שנאמר: "אל תאמר לרעה לך ושוב". וכן אסור ללוה לקח ההלוואה ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב מאין יגבה, אף על פי שהמלוה עשיר גדול. ועושה זה - רשע הוא, שנאמר: "לוה רשע, ולא ישלם". וצוה חכמים ואמרו: 'יהי מוון חברך חביב עליך כשליך'.
 ד. כשיחבב המלוה הלוואתו - אף על פי שהוא עשיר, והלוה דחוק וטרוד במזונות - אין מרחמין בדין, אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה מכל המטלטלין שימצאו לו. ואם לא הספיקו המטלטלין - גובין מן הקרקע, אחר שמחרימין [מטיילין חרם סתם] על מי שיש לו מטלטלין או מי שידע [שיש] לו מטלטלין, ולא יביאם לבית דין. וגובין מכל קרקע שיש לו; אף על פי שהיא משעבדת לכתבת אשתו, או לבעל חוב שקדם - גובין לזה; ואם יבוא הראשון לטרף, יטרף. טען הלוה, 'שמטלטלין אלו שבגדי אינן שלי, אלא פקדון הן בגדי, או שכורין, או שאולין' - אין שומעין לו; אלא או יביא ראיה, או יגבה מהן בעל חובו.

ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר; ושאלו רצה השוכר, היה נשבע שנגבה באנס, ונפטר.

ב. שומר חנם שאמר 'פשתתי' - זכה בפסל; שהרי חייב עצמו לשלם, ואלו רצה - אמר 'נגנבה' או 'אבדה', והיה פטור. וכן נושא שכר והשוכר שאמר 'נגנבה' - קנה הפסל; שהרי חייב עצמו בתשלומין, ואלו רצה - אמר 'מתה', והיה נפטר. אבל השואל - אינו קונה הפסל, עד שישלם מעצמו. קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי פסל וארבעה וחמשה לשואל.

ג. כל הקונה הפסל, קונה השבח הבא מאליו. כיצד? הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו או אבדו, ואמר: 'הריני משלם סלע, ואיני נשבע', ואחר כך נמצאו, והרי הן שוין ארבע סלעים - הרי הן של שומר, ואינו משלם אלא סלע. במה דברים אמורים? שלא הטריחן לבעלים בדין. אבל אם הודה שפשע, וחיבוהו בית דין לתן, ולא נתן ברכונו, עד שכפוהו בית דין על פרחו ונטלו ממנו, ואחר כך הפך הגנב, או נמצא הפקדון - יחזר לבעלים כמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו ממנו. ואם בליים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומה [בהערכה], מחזיר לשומר בליו או שדהו.

ד. תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, ואחר כך שלם, והפך הגנב - הואיל ושלם ברכונו, זכה בפסל, אף על פי שהטריחן בתחלה לדין, עד שונשבע. אמר השומר בתחלה 'איני משלם', וחזר ואמר 'הריני משלם' - זכה בפסל.

ה. אמר: 'הריני משלם', וחזר ואמר: 'איני משלם', או שאמר: 'הריני משלם' ומת, ואמרו הבנים: 'אין אנו משלמין', או שלא הספיק לתבע את השומר עד שמת, ותבע את הבנים ושלמו בני השומר, או ששלמו הבנים לבנים, או ששלם השומר מחצה; שאל שתי פרות ושלם אחת מהן, שאל מהשתפין ושלם לאחד מהם, שאלו השתפין ושלם אחד מהן, שאל מן האשה ושלם לבעלה, אשה ששאלה ושלם בעלה - כל אלו ספק, והרי הפסל משל בספק, ואינו תחת יד אחד מהן; לפיכך, חולקין הפסל או השבח בין בעל הפקדון ובין השומר, ואם קדם אחד מהן ותפש הפל - אין מוציאין מדו, ואפלו בחוצה לארץ.

ו. נגנב הפקדון באנס, ואחר כך הפך הגנב - אחד שומר חנם ואחד שומר שכר - עושה דין [טורח בדין] עם הגנב, ואינו נשבע. קדם ונשבע, ואחר כך הפך הגנב - אם שומר חנם הוא - רצה, עומד בשבועתו [והולך לו], רצה, עושה דין עם הגנב; ואם שומר שכר הוא, עושה עמו דין. ונגנב הפקדון באנס, והחזירו הגנב לבית השומר, והרי היא בהמה, ומתה שם בפשיעה - יש בדבר ספק, אם פלטה [הסתים חיוב] שמירתו ונפטר, או עדין לא פלטה שמירתו. לפיכך, השומר פטור מלשלם; ואם תפשו הבעלים, אין מוציאין מידם.

ב. טען [המלווה] שיש לו [ללווה] והחביא אותן, והרי הן בתוך ביתו - אין מן הדין שיקנס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין; שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: "בחוץ תעמד". אכל מחרימיין [מטילים חרם סתמי] על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו. פשראו הגאונים הראשונים שיעמדו אחר חבור התלמוד, שרבו הרמאים וננעלה דלת בפני לויין [שפחדו להלוות], התקינו שמשביעין את הלנה שבועה חמורה פעין של תורה בנקיטת חפץ [קדוש], שאין לו פלוס יתר על דברים שמסדרין לו, ושלא החביא ביד אחרים, ולא נתן מתנה על מנת להחזיר. וכולל בשבועה זו, שפל שירוית, וכל שיבוא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו - לא יאכיל ממנו פלוס, לא לאשתו ולא לבניו, ולא ילביש אותם, ולא יטפל בהם, ולא יתן מתנה לאדם בעולם, אלא יוציא מפל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום וקסות שנים עשר חדש, מזון הראוי לו וקסות הראוי לו - לא אכילת הזוללים והסוכאין או בני מלכים, ולא מלבושי הפחות והסגנים [שרי מלוכה], אלא פדרפו. וכל היתר על צרכו - יתן לבעל חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו. ומחרימיין תחלה על מי שידע לפלוני נכסים גלויין או סמויין ולא יודיע לבית הדין. גם אחר התקנה הזאת, אין בעל חוב יכול להפנס לתוך ביתו של לנה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא תקנו לעקר גוף התורה. אלא הלנה עצמו יוציא פליו, או יאמר: כף וכף הוא שיש לי; מניחין הראוי [הדרוש] לו, ויוציא השאר, וישבע בתקנה זו. וכזה דנין ישראל בכל מקומותם. נראה לו [אצל] ממון אחר שנשבע שבועה זו, ואמר: של אחרים הוא, או עסק הוא בידו - אין שומעין לו, עד שיביא ראיה; וכן הורו רבותי.

ג. מי שנשבע שבועה זו, שאין לו פלוס וכל מה שירויח יתן לבעל חובו - אין כל אחד ואחד מבעלי חובות פא ומשביעו; ששבועה אחת כוללת כל בעלי החובות. ומקנת אחרונים היא, ואין מדקדקין בה להחמיר אלא להקל.

ד. מי שהתחוק שהוא עני וכשר והולך בתם, והדבר גלוי וידוע לדנין ולרב העם, וכא בעל חובו להשביעו בתקנה זו, והתחוק התובע שאינו מסתפק בעניות זה [ודאי לו שעני הוא], אלא רוצה לצערו בשבועה זו ולהציר לו ולבנישו ברבים כדי להנקם ממנו, או כדי שילף וילנה מן הגוויים ברבית או יקח נכסי אשתו ויתן לנה, עד שינצל משבועה זו - נראה לי שאסור לדנין ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא תעשה של תורה, "לא תהיה לו פנשה". ולא עוד, אלא ראוי לדנין לגער בתובע ולטרודו [לגרשו], מפני שהוא עור והולך בשרירות לבו; שלא תקנו גאונים תקנה זו, אלא מפני הרמאין; והרי נאמר: "עד דרש אחיך אתו" - עד שתדרש את אחיך אם רמאי הוא, או אינו רמאי. ומאחר שהתחוק זה שהוא עני, ושאינו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר, שמי שהתחוק רמאי ודרכיו מקלקלין במשא ומתנו, והרי הוא אמוד שיש לו

ה. אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו ובניו של לנה, ולא מבגדים צבועין שצבען לשמן, אף על פי שעדין לא לבשו אותן, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן; אלא הרי אלו שלנה. במה דברים אמורים? בכלי החל. אכל בגדי השבת והמועד, גובה אותן בעל חוב; ואין צריך לומר אם היו בהם טבעות וכלי [תכשיטין] זהב או כסף - שהכל לבעל חובו.

ו. היה לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטרי חובות לגוויים, ואמר: 'הרי כל נכסי משעבדין לגוויים, ואם ישלו אותן הישראלים בחובן, יאסרו אותי הגוויים בחובן, ואהיה בשביה' - הורו רבותי שאין שומעין לו, ויגבו הישראלים; וכשיבואו הגוויים ויאסרוהו, הרי כל ישראל מצויין לפדותו.

ז. מסדרין לבעל חוב [דברים חיוניים], כדרך שמסדרין בערכין. כיצד? אומרין ללנה: 'הבא כל מטלטלין שיש לך, ולא תניח אפלו מחט אחת'. ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום, וקסות שנים עשר חדש, מכסות הראויה לו; ולא שילבש בגדי משי או מצנפת והובה, אלא מעבירין אותה ממנו, ונותנין לו כסות הראויה לו לשנים עשר חדש; ומטה לישב עליה, ומטה ומצע הראויין לו לישן עליהן; ואם היה עני, מטה ומפץ לישן עליו. ואין נותנין פלים פאלו לאשתו ובניו, אף על פי שהוא חייב במזונותם. ונותנין לו סנדליו ותפליו [תפיליו]. היה אמן - נותנין לו שני פלי אמנות מפל מין ומין; כגון שהיה חרש - נותנין לו שני מעצדין [כלי שיוף] ושתי מגרות [מסורים]. היה לו מין אחד מרבה ומין אחד מועט - נותנין לו שנים מן המרבה, וכל שיש לו מן המועט; ואין לוקחין [קונים] לו פלים מדמי המרבה. היה אפר או חמר, אין נותנין לו לא צמדו [צמד בקר] ולא חמורו, וכן אם היה ספן, אין נותנין לו ספינתו; אף על פי שאין לו מזונות אלא מאלו. אין אלו פלים, אלא נכסים; וימכרו עם שאר המטלטלין בבית דין, וינתנו לבעל חובו.

ח. מלנה שפא להפרע שלא בפני הלנה, כגון שהיה הלנה במדינה רחוקה, ותפשה האשה מטלטלין מנכסי הבעל כדי שתזון מהן - מוציאין אותן מידה, ונותנין לבעל חוב; שאפלו היה בעלה עומד - לא היה יכול לזון את אשתו ובניו, עד שיפרע כל חובו.

הלכות מלנה ולנה פרק ב

א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלנה את חובו - אם נמצאו ללנה נכסים - מסדרין לו [דברים חיוניים], ונותנין לבעל חוב את השאר, כמו שבארנו. ואם לא נמצא ללנה פלוס, או נמצא לו דברים שמסדרין לו בלבד - ילף הלנה לדרכו. ואין אוסרין אותו, ואין אומרין לו: 'הבא ראיה שאתה עני', ולא משביעין אותו כדרך שדנין הגוויים, שנאמר: "לא תהיה לו פנשה"; אלא אומרין למלנה: 'אם אתה יודע נכסים לנה המחביא לך, לך ותפש אותך'.

ג. חבל פלים הרבה של אכל נפש, כגון שחבל ערכה ויורה וסכין - חיב על כל פלי וכלי בפני עצמו; אפלו שני פלים שהן עושין מלאכה אחת - חיב עליהן משום שני פלים, ולוקה שתיים על שניהם, שנגאמר: "לא יחבל רחים ורכב" - לחיב על הרכב בפני עצמו, ועל הרחים בפני עצמו. כשם שהרכב והרחים מיוחדין, שני פלים ומשמשין מלאכה אחת, וחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו - כך כל שני פלים, אף על פי שממששין מלאכה אחת, חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר החורש, לוקה שתיים.

ד. המלנה את חברו, אחד עני ואחד עשיר - לא ימשכנו אלא בבית דין. ואפלו שלוח בית דין שבא למשפן - לא יפנס לביתו וימשכנו, אלא עומד בחוץ, והלנה נכנס לביתו, ומוציא לו המשכון, שנגאמר: "בחוץ תעמד". אם כן, מה בין בעל חוב לשלוח בית דין? ששלוח בית דין - יש לו לקח המשכון מיד הלנה ברוע, ונותנו למלנה; ובעל חוב - אין לו לקח המשכון, עד שימתן לו הלנה מדעתו. עבר בעל חוב, ונכנס לבית הלנה ומשכנו, או שתטף המשכון מידו ברוע [בכח] - אינו לוקה, שהרי נתק לעשה, שנגאמר: "השב תשיב לו את העבוט". ואם לא קיים עשה שבה, כגון שאבד המשכון או נשרף - לוקה. ומחשב דמי המשכון [מנכה מהחוב], ותובע השאר בדין.

ה. אחד המשכנן את חברו בבית דין, או שמשכנו בידו ברוע, או מדעת הלנה - אם איש עני הוא, ומשכנו דבר שהוא צריך לו - הרי זה מצוה להתזיר לו העבוט בעת שהוא צריך לו; מחזיר לו את הכר בלינה כדי לישן עליו, ואת המחרשה ביום כדי לעשות בה מלאכתו, שנגאמר: "השב תשיב לו את העבוט". עבר ולא השיב לו פלי היום ביום וכלי הלילה בלילה - עובר בלא תעשה, שנגאמר: "לא תשכב בעבטו" - לא תשכב ועבטו אצלך, זו כסות לילה; ובכלים שהוא עושה בהן מלאכתו ביום, או לובשן - הוא אומר: "עד בא השמש תשיכנו לו", מלמד שמתזירו כל היום. אם כן הוא, שמתזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו, ולוקח אותו בעת שאינו צריך לו - מה יועיל המשכון? כדי שלא ישמט [יתבטל] החוב בשביעית, ולא יעשה [החוב] מטלטלין אצל בניו וראיו גוביו מטלטלין מיתומים, אלא יפרע מן המשכון אחר שמת הלנה. הא למדת, שהמשכון את העני דבר שהוא צריך לו ולא התזירו לו בזמנו - עובר משום שלשה שמות: משום "לא תבא אל ביתו", ומשום "השב תשיב לו את העבוט", ומשום "לא תשכב בעבטו". בפה דברים אמורים? שמשכנו שלא בשעת הלואה. אבל אם משכנו בשעת הלואה - אינו חיב להתזיר לו כלל, ואינו עובר בשם [בלאו] מן השמות האלו.

ו. שלוח בית דין שבא למשפן - לא ימשכן דברים שאי אפשר לאדם לתן אותן משכון, כגון בגד שעליו, וכלי שאוכל בו, וכיוצא באלו; ומניח מטה ומצע לעשיר, ומטה ומפץ [מצע זול] לעני. וכל הנמצא בידו חוץ מאלו, ויורה וסכין - חיב על כל פלי וכלי בפני עצמו; אפלו שני פלים שהן עושין מלאכה אחת - חיב עליהן משום שני פלים, ולוקה שתיים על שניהם, שנגאמר: "לא יחבל רחים ורכב" - לחיב על הרכב בפני עצמו, ועל הרחים בפני עצמו. כשם שהרכב והרחים מיוחדין, שני פלים וממששין מלאכה אחת, וחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו - כך כל שני פלים, אף על פי שממששין מלאכה אחת, חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר החורש, לוקה שתיים.

מזון, וטען שאין לו כלום, והרי הוא רץ להשבע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו; אלא אם יש כח בדין לעשותו [לכחו] עד שיפרע בעל חובו, או לנדותו עד שימתן - יעשה, מאחר שהוא אמוד: שפריעת בעל חוב מצוה. כללו של דבר: כל שיעשה הדין מדברים אלו, וכוננו לרדף הצדק בלבד שנוצטוינו לרדפו ולא לעבר [להטות] הדין על אחד מבעלי דיניו - הרי זה מרשה לעשות ומקבל שטר; והוא, שיהיו מעשיו לשם שמים.

ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שעליו, והודה לאחרים בחובות אחרים, והשיגה ידו יתר על הראוי לו [למחיתו] - לא יטל היתר [הכסף העודף על צרכיו] אלא בעלי השטרות בלבד, שמא קנוניא [תחבולה] עשה בהודאתו על נכסיו של זה.

ו. ראובן שהיה חיב לשמעון מאה, ולוי חיב לראובן מאה - מוציאין מלוי, ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן נכסים, והיה לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: 'שטר אמנה [עדין לא הלווה] הוא', פרוע הוא, והודה לו ראובן - אין משגיחין על הודאתו; שמא קנוניא [תחבולה] הן עושין לאבד זכותו של שמעון; אלא ישבע שמעון ויטל מלוי, בדין כל טורף [גובה מחשעבדים], שאינו נפרע אלא בשבועה. וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, והודה לאחר מעצמו בחוב אחר - אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם, גובה בעל השטר בלבד; שלא יעשו קנוניא על שטרו של זה.

ז. אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים, ואפלו לתלמיד חכמים, אלא אם כן הלווה על המשכון; והמלוה בשטר, משבח יתר. וכל המלנה בלא עדים - עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול", וגורם קללה לעצמו.

ח. הרב שלנה מעבדו ואחר כך שחררו, או לנה מאשתו ואחר כך גרשה - אין להם עליו כלום; שכל מה שקנה עבד, קנה רבו; וכל המעות שביד האשה, בחזקת בעלה - אלא אם כן הביאה ראה שהן מנדוניתה [שהביאה לחתונתה].

הלכות מלנה ולוה פרק ג

א. אלמנה - בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, אין ממשכנין אותה, לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה, ולא על פי בית דין, שנגאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". ואם חבל, מחזירין ממנו בעל כרחו. ואם תודה לו, תשלם; ואם תקפר, תשבע. אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.

ב. וכן המלוה את חברו - בין שהלווה על המשכון בין שמשכנו אחר הלואה, בידו או על פי בית דין - לא יחבל פלים שעושין בהן אכל נפש, כגון הרחים, והערכות [קערות] של עץ, ויורות שמכשלין בהן, וספינין של שחיטה, וכיוצא בהן, שנגאמר: "כי נפש הוא חבל". ואם חבל, מחזיר בעל כרחו; ואם אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.

[ו- בבב"ד], ומוציאין אותה מן המלוגה, ומחזירין ללוגה; ואם מת המלוגה, אין מוציאין מיד הבגנים.

ד. הניח להן אביהן מעות של רבית - אף על פי שהן יודעין שהן של רבית, אינן חייבין להחזיר. הניח להן פרה וטלית של רבית, וכל דבר המסים - חייבין להחזיר, מפני כבוד אביהם. במה דברים אמורים? בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת. אבל אם לא עשה תשובה - אין חוששין לכבודו, ואפילו דבר המסים אין מחזירין.

ה. הגולגין ומלוי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, כדי לפתח להן דרוף לתשובה; וכל המקבל מהן, אין רוח חקמים נוחה הימנו. ואם היתה הגולגה קצמת, והרבית דבר [פח] מסים, והרי הוא [קיים] בצעמו - מקבלין מהן.

ו. שטר שכתוב בו רבית, בין קצוצה בין של דבריהם [מדרבנן] - גובה את הקרן, ואינו גובה את הרבית. קדם וגבה הכל, מוציאין ממנו הרבית הקצוצה; אבל אבק רבית, שהוא מדבריהם - אינו גובה [בית דין] מן הלוגה למלוגה, ואין מחזירין אותו מן המלוגה ללוגה.

ז. כל הכותב שטר רבית, הרי זה ככותב ומעיד עליו [על-עצמו] עדים שכתב בה' אלהי ישראל. וכן כל הלוגה ומלוגה ברבית בינן לבין עצמן - שניהם ככופרין בה' אלהי ישראל, וכפרו ביציאת מצרים, שנאמר: "את כסף לא תתן לו בגושף... אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

ח. אסור לאדם ללוות מבניו ובני ביתו ברבית; אף על פי שאינו מקפיד, ומתנה הוא שנותן להן - הרי זה אסור, שמא ירגילן בדבר זה.

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו יתר על מה שלוגה ממנו - הרי זה מתר; שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין חמור אסור הרבית.

י. המלוגה את חברו ומצא הלוגה יתר, או שהחזיר לו חובו ומצא יתר - אם בכדי שהדעת נוטה [יכולה לטעות] - חייב להחזיר; ואם לאו - מתנה הוא שנותן לו, או גולה היתה לו בידו והבליע [הכניס] לו בחשבון [את שווייה], או אחר צוהו להכליע לו. בכמה הדעת נוטה? באחת ובשתיים או בתמשה או בעשרה, שמא תמשה תמשה מנה, או עשרה עשרה מנה בהם [והוסיף בטעות]. וכן אם מצא יתר מנגן התמישיות או מנגן העשרות אחד אחד - חייב להחזיר לו, שמא האחדים שהיה מנה בהם [על ידם] התמישיות או העשרות נתעברו עמהן.

יא. המלוגה את חברו על המטבע [שיחזיר מטבע מטייט], וכן הכותב לאשתו בכתבתה מטבע ידוע, ופרש משקלו, והוסיפו [המדינה] על משקלו - אם הוזלו הפרות מחמת התוספת [שנוספה למטבע] - מנכה לו שעור התוספת, ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא; ואם לא הוזלו מחמת התוספת - אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים? בשהוסיפו עליו עד תמישיותו, כגון שהיה ארבעה ועשרה תמשה. אבל אם

יש לו למשכנו; ויחזיר לו כלי היום ביום, וכלי הלילה בלילה. היו לפניו שני כלים - נוטל אחד, ומחזיר אחד. עד מתי הוא חייב להחזיר ולקח? עד לעולם. ואם הנה המשכון מדברים שאינו צריך להם, ואין מניחין אותן ללוגה - הרי זה מניחן אצלו, עד שלשים יום; ומשלשים יום ולהלן, מוכר המשכון ברבית דין. מת הלוגה, אינו מחזיר לבניו; מת הלוגה אחר שהשיב לו המשכון - שומטו [לוקח] המלוגה מעל בניו, ואינו מחזיר.

ז. [את] הערב - מתר למשכנו בזרוע, ולהכנס לביתו, ולטל המשכון, שנאמר: "לקח בגדו, כי ערב זר". וכן מי שיש לו שוכר אצל חברו - בין שוכר מלאכתו, בין שוכר בהמתו וכליו, בין שוכר ביתו - הרי זה מתר למשכנו שלא על פי בית דין, ונכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו. ואם זקף [החשיב] השוכר עליו במלוגה - אסור, שנאמר: "כי תשה ברעף משאת מאומה" וגו'.

ח. מי שהיה בידו משכנו של עני - אם היה שכרו [דמי השימוש בו] יתר על פקתו [מדוב שימוש], כגון קרדם ומסר גדול וכיוצא בהן - הרי זה מתר להשפירו, ומנכה שכרו מחובו תמיד, מפני שזה כמשיב אבדה, ואין צריך רשות בעלים.

שבת קודש

הלכות מלוגה ולוגה פרק ד

א. נשף ומרבית - אחד הוא, שנאמר: "את כסף לא תתן לו בגושף, ובמרבית לא תתן אכלך", ויהלך הוא אומר: "נשף כסף, נשף אכל, נשף כל דבר אשר ישף". ולמה נקרא שמו 'נשף'? מפני שהוא כנוסף, שמצער את חברו ואוכל את בשרו. ולמה חלקן הכתוב? לעבר עליו בשני לאוין.

ב. בדרף שאסור לנותן להלוות, כף אסור ללוקח ללוות ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחיקך" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה ללוגה, פלומר: לא תנשף לאחיקך. וכן אסור להתעסק [להיות לעוד] בין לוגה ומלוגה ברבית. וכל מי שהיה ערב, או סופר, או עד ביניהן - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשימון עליו נשף", זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר. הא למדת, שהמלוגה ברבית עובר על ששה לאוין - "לא תהיה לו כנשה", "את כסף לא תתן לו בגושף", "ובמרבית לא תתן אכלך", "אל תקח מאתו נשף ותרבית", "לא תשימון עליו נשף", "ולפני עור לא תתן מכשל". והלוגה עובר בשנים - "לא תשיף לאחיקך", "ולפני עור לא תתן מכשל". ערב, ועדים, וכיוצא בהן - אין עוברין אלא משום "לא תשימון עליו נשף". וכל מי שהיה סרסור [מתווך] בין שניהם, או שפיע אחד מהן, או הורהו [הורה לו] - עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשל".

ג. אף על פי שהמלוגה והלוגה עוברין על כל אלו הלאוין, אינן לוקיין, מפני שנתן להשבון; שכל המלוגה ברבית - אם היתה רבית קצוצה [קצובה משעת הלוואה], שהיא אסורה מן התורה - הרי זו יוצאה [מידי המלווה] בדפינן

ואם העמידו [הביא את הגוי] אצל ישראל [והסכים היהודי שיחליפו] - אף על פי שנתן הגוי המעות בידו - הואיל ומדעת ישראל נתן, הרי זו רבית קצוצה.

ה. אסור לישראל לתלות [להפקיד] מעותיו ביד גויים, כדי לתלות אותן לישראל ברבית. וגוי שהלוה את ישראל ברבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב; שפינן שדיניהם שתובע את הערב תחלה [לפני הלווה], נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חבב בה לגוי; לפיכך, אם קבל עליו הגוי שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מתיר.

ו. ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית, וזקפן [גילס את הריבית לתוך ההלוואה] עליו במלוה, ונתגיר - אם עד שלא נתגיר זקפן עליו במלוה - גובה את הקרן ואת הרבית; ואם משנתגיר זקפן - גובה את הקרן, ואינו גובה הרבית. אבל גוי שלוה מישראל ברבית, וזקף עליו את הרבית במלוה - אף על פי שזקפן עליו אחר שנתגיר, גובה את הקרן ואת הרבית, שלא יאמרו: 'בשביל מעותיו נתגיר זה'; וגובה הישראל ממנו אחר שנתגיר, כל מעות הרבית שנתחייב בהן כשהיה גוי.

ז. מצוה להקדים הלוואת ישראל בחנם, להלוואת הגוי ברבית.

ח. ואסור לאדם לתן מעותיו [לאחר שיעשה עמו עסקים] קרוב לשכר ורחוק להפסד [שיטול חלק רק ברווחים], שזה אבק רבית הוא; והעושה כן - רשע. ואם נתן, חולקין בשכר ובהפסד בדין העסק. והנותן מעותיו קרוב להפסד [יחלוק עמו בהפסדים] ורחוק לשכר [ירויח פחות משליש], הרי זה חסיד.

ט. אין מושיבין חנוני למתחצית שכר [רווח], ולא יתן לו מעות לקח בהן פרות למתחצית שכר, ולא ביצים להושיבין תחת התרנגולין שלו למתחצית שכר, ואין שמיין [שווין] עגלים וסניחין לפטמן למתחצית שכר - אלא אם כן נתן לו שכר עמלו ומזונו [שיוציא עליהם], או יהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו שבארנו בענין השתפות.

י. המשתתף עם חברו במעות, או בקרקע, או הנותן לו עסק [כסף והשני מתעסק בו] - לא יצטרף השכר [הרווח] עם הקרן; שמא לא יהיה שם שכר, ונמצאו באין לידי רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שתפות, ויכתב אותן מלוה; שמא ימות, ונמצא השטר ביד הירוש, וגובה בו את הרבית.

יא. אסור להקדים את הרבית, או לאחר אותה. ביצד? נתן עיניו ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות [מתנות] בשביל שילוהו - זו היא רבית מקדמת; לנה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו היא רבית מאחרת. ואם עבר ועשה כן, הרי זה אבק רבית.

יב. מי שלוה מתכרו, ולא היה רגיל מקדם להקדים לו שלום - אסור להקדים לו שלום; ואין צריך לומר שיקלוסו בדברים, או ישפם לפתחו, שנאמר: 'נשף כל דבר',

הוסיפו עליו יתר על תמישיתו - מנפה לו כל התוספת, אף על פי שלא הוולו הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופתחו ממנו.

יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל [יצא מהשוק] - אם יכול להוציא במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה המדינה - נותן לו ממטבע שהלוהו, ואומר לו: 'לך והוציא במקום פלוני'; ואם אין לו דרך לשם, נותן לו ממטבע היוצא באותה עשה. וכן בכתבה [של אשה].

יג. הורו מקצת הגאונים, שלוה שמתחל למלוה ברבית שלקח ממנו, או שעתיד לקח ממנו - אף על פי שקנו מידו שמתחל או נתן מתנה, אינו מועיל פלום; שכל רבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה, ואסרה מחילה זו. ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפלו ברבית של דבריהם. ראה לי, שאין הוראה זו נכונה; אלא מאחר שאומרים למלוה 'החזר לו', ונדע המלוה שדבר אסור עשה, ושיש לו [יכול הלווה] לטל ממנו - אם רצה למחל, מוחל כדרך שמוחל הגזל. ובפרוש אמרו חכמים, שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, מפלל שהמחילה מועלת להן.

יד. נכסי יתומים - מתיר לתן אותן [שיעשה בהם מסחר] לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים [רווחיים], קרוב לשכר ורחוק להפסד [כדלהלן]. ביצד? אומרים לו: 'תהיה נושא ונותן בהן - אם היה שם רוח, תן להם חלקם מן הרוח, ואם יש שם הפסד, תפסיד לברך'; שזה פאבק רבית הוא, וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי יתומים לא גזרו.

הלכות מלוה ולוה פרה ה

א. הגוי וגר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], לזין מהן ומלוין אותן ברבית, שנאמר: 'לא תשיף לאחיד' - נשף "לאחיד" אסור, ולשאר העולם מתיר. ומצות עשה להשיף לגוי, שנאמר: 'לנכרי תשיף' - מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה; וזה הוא דין תורה.

ב. אסרו חכמים שיהיה לישראל מלוה את הגוי ברבית קצוצה [קצובה משעת הלוואה], אלא בכדי חזיו [פרנסתו]. גזרו שמא ילמד ממעשיו, ברב ישיבתו עמו; לפיכך, מתיר ללוות מן הגוי ברבית, שהרי הוא בורח מלפניו, ואינו רגיל אצלו. ותלמיד חכמים, שאינו בא ללמד ממעשיו, מתיר להלוות לגוי ברבית, אפלו להרויח. וכל אבק רבית עם הגויים, מתרת לכל.

ג. ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית, ובקש להחזירם לו - מצאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך [במקומו] כדרך שאתה מעלה לו' - הרי זו רבית קצוצה, אפלו העמידו אצל הגוי [והגוי הסכים]; עד שיטל הגוי מעותיו, ויחזר ויתנם ביד הישראלי האחר.

ד. גוי שלוה מעות מישראל ברבית, ובקש להחזירם לו - מצאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך [במקומו] כדרך שאתה מעלה לישראל' - הרי זה מתיר;

ח. הורו מקצת גאונים, שפל משכונה שאין בה נכוי כלל, הרי זו רבית קצוצה בין בחצר בין בשדה; ולא ירדו לעמק הדבר, להפריש בין שדה לחצר, ולפיכך נתקשו להם דברי חכמי תלמוד. וכן הורו, שפל משכונה, אפלו בנכוי - אסורה, בין בחצר בין בשדה; ואין להם משכונה מתרת אלא בדרך הזאת: כיצד? כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשפן לו כהן בית או שדה, והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזר קרקע זו לבעליה חנם - הרי זה מתר לאכל פרותיה כל עשר שנים, אפלו היה שכרה שנה אלה דינר בכל שנה, שאין זה אלא כמי ששכר בפחות. וכן אם התנה בעל השדה עמו, כל זמן שביא לו מעות יחשב לו עשר בכל שנה [תמורת כל שנה] ויסקלו ממנה - הרי זה מתר. וכן אם התנה הלוה, שפל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו, ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק - הרי זה מתר; שאין זה אלא כשכירות, וכל הנאי שבשכירות קנס כמו שבארנו, ומתר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ג-כ"ח ניסן ה'תשס"ח

ד. התולש שערה לבנה אחת, ונשרה השניה - הרי זה טהור; היו שלש, תלש שתיים ונשרה אחת - הרי זה בטמאתו. היתה בו מחיה [בשר חי] כעדשה - כנה חציה והלף חציה, הרי זה טהור. היתה יתרה מעדשה - כנה המותר והלף כעדשה, הרי זה טהור; כנה כעדשה והלף המותר, הרי זה טמא.

ה. מי שהיתה בהרת בערלתו - זמול, ואף על פי שהיא מילה שלא בזמנה; שמצות עשה [של מילה] דוחה את לא תעשה בכל מקום. ואם מל, והלף בעור הערלה סימן שהיה מחלט בו - הרי זה חייב בקרבן מצרע.

ו. מצות עשה להיות המצרע המחלט מכסה ראש כל ימי חלוטו [וטמאתו], ועוטה על שפם כאבל, ופורם [קורט] בגדיו, ומודיע העוברין עליו שהוא טמא - שנאמר: "והצרוע אשר בו הנגע וגו'"; אפלו כהן גדול שנצטרע - פורם ופורע, שעשה דוחה את לא תעשה. ואסור בשאילת שלום כל ימי חלוטו כאבל - שנאמר: "ועל שפם יעטה", שיהיו שפתיו דבוקות; אבל קורא ושונה ודורש [בתורה]. ואסור לכבס ולספר כל ימי חלוטו. ונוהג בכל הדברים האלו אפלו בשבתות וימים טובים. והרי הוא מתר ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, וזוקף את מטתו כשאר העם [ולא הופכה].

ז. דין המצרע, שהיה לו מושב לבדו חוץ לעיר - שנאמר: "מחוץ למחנה מושבו"; ודבר זה - בעירות המקפות חומה בארץ ישראל בלבד.

ח. המצרעת אינה פורעת, ואינה פורמת, ולא עוטה על שפם; אבל יושבת היא חוץ לעיר, ומודיעה לאחרים שהיא טמאה. ולא המצרעין בלבד, אלא כל המטמאין את

ההלוואה, ואפשר שריוח ויהיו שם פרות, ואפשר שיפסיד בוריעתה ועבודתה; ולפיכך היא אבק רבית. וכן אין המשכונה דומה למי שמכר באסמכתא - שהמוכר באסמכתא לא גמר והקנהו, והממשפן גמר והקנהו גוף זה לפרותיו. וכנה יראה מן התלמוד, שהמשכונה אבק רבית, ואין לה להעמידה אלא בממשפן שדהו, כמו שהורו רבותי. נמצאת למד, ששלש משכונות הן: משכונה שהיא רבית קצוצה, ומשכונה שהיא אבק רבית, ומשכונה המתרת. כיצד? משפן לו מקום שפרותיו מצויין תדיר, כגון חצר או מרחץ או חנות, ואכל פרותיהן - הרי זו רבית קצוצה. משפן לו שדה וכיוצא בה, ובאו שם פרות ואכלן - הרי זו אבק רבית; וכן אם משפן חצרו וכיוצא בה בנכוי, הרי זו אבק רבית. משפן שדהו בנכוי, הרי זה מתר. כיצד הוא הנכוי? כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשפן לו כהן חצרו או שדהו, ואמר לו המלוה: 'הריני מנכה לך מעה פסוף בכל שנה בשכר קרקעך, כדי שיהיו פרותיה שלי' - בחצר וכיוצא בה, אסור; ובשדה וכיוצא בה, מתר.

יום שני

הלכות טמאת צרעת פרק י

א. התולש סימני טמאה, בין בלן בין מקצתו, או הכונה את המחיה בלה או מקצתה, או הקוצץ הנגע בלו מבשרו או מן הבגד או מן הבית - בין קדם שיכבד לכהן, בין בתוף הסגר או בתוף החלט או אחר הפטר - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "השמר בנגע הצרעת לשמר מאד, ולעשות, ככל אשר יורו אתכם הפתנים הלוים, באשר צויתם - תשמרו", ולא שיתלש או יקץ. אבל אינו לוקה עד שיעילו [ישפיעו] מעשיו; ואם לא הועילו, אינו לוקה. כיצד? היתה בו בהרת ובה שלש שערות לבנות, ותלש אחת, כנה קצת המחיה, ונשאר ממנה כעדשה - אינו לוקה, שהרי הוא טמא כשהיה. וכן כל פיוצא כנה. ומפין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנו]. וכן המגלת את הנתק - לוקה, שנאמר: "ואת הנתק לא יגלח"; ואינו חייב עד שיגלח כל הנתק בתער. ומתר למצרע לשא במוט על כתפו שיש בה הצרעת, ולקשרו הסיב על רגלו, ואם הלכו סימני טמאה, הלכו; והוא, שלא יתפון לכו.

ב. התולש סימני טמאה, או שכנה את המחיה, עד שלא בא אצל כהן - הרי זה טהור; וכן אם עשה פן בימי הסגר, הרי זה טהור לאחר ימי הסגר. ואם תלשן אחר שהחלט בהן, הרי זה מחלט כשהיה; ואין לו טהרה עד שתפרח הצרעת בכלו, או עד שתתמעט בהרתו מבגריס.

ג. מי שנקצצה בהרתו בלה שלא בכונה, טהור; קצצה בכונה - אם קצץ כל הבשר החי המקיף אותה, אפלו כחוט השערה - אין לו טהרה עולמית; קצצה בצמצום [בדיוק רק אותה] - אין לו טהרה עולמית, עד שתפרח בכלו.

[מחמת] להן ראשי אגפים וראש הזנב של צפור החיה, וטובל ארבעתן בפנים שבפלי ובדם שעליהן, ומזה שבע פעמים על אחר ידו של מצרע, ומשלח את הצפור. וכיצד משלחה? עומד בעיר וזרקת חוץ לחומה, ואינו הופך פניו לא ליס ולא לעיר ולא למדבר - שנגאמר: "מחוץ לעיר, אל פני השדה"; שלחה וחרזה - חזר ומשלחה, אפלו מאה פעמים. ואחר כך מגלח הכהן את המצרע. כיצד מגלחו? מצרע תער על כל בשרו הנראה, אפלו בית השחי ובית הערוה, ושאר כל בשר הגוף - עד שיעשה [קרח] גדלעת, שנגאמר: "את כל שערו". אם פן למה נאמר "ראשו וזקנו וגבות עינו"? לרבות כל פיוצא בהם, ולמעט שער שבתוף החטם לפי שאינו נראה. ואחר כך מכבס בגדיו, וטובל, ויטהר מלטמא בבדיה [בכניסה לבית], ומלטמא משקב ומישב. ויכנס לפנים מן החומה [של העיר], ומונה שבעת ימים. והוא אסור בשבעת הימים בתשמיש המטה - שנגאמר: "מחוץ לאהל", מלמד שאסור בתשמיש המטה; והמצרעת, מתרת בתשמיש המטה.

ב. כל שבעת הימים האלו, עדין הוא אב הטמאה, מטמא אדם וכלים במגע, ואינו מטמא במשא; שהרי הוא אומר: "והיה ביום השביעי... וכבס את בגדיו וגו'", מלמד שהיה מטמא בגדים; וכשם שהיה מטמא בגדים במגע, כך מטמא אדם במגע - שכל המטמא בגדים, מטמא אדם. וביום השביעי מגלחו הכהן תגלחת שניה, בתגלחת ראשונה; ומכבס בגדיו, וטובל, ויטהר מלטמא אחרים. והרי הוא ככל טבולי יום, ואוכל במעשר; העריב שמשו, אוכל בתרומה; הביא פפרתו, אוכל בקדשים כמו שבארנו. **ג.** כשהוא מגלח בשתי התגלחות, אינו מגלח אלא בתער; ואם גלח שלא בתער, או שהניח שתי שערות - לא עשה כלום. ואינו מגלחו אלא כהן. ואם שיר שתי שערות בתגלחת ראשונה, וגלחו בשניה - לא עלתה לו אלא תגלחת אחת בלבד, והרי היא ראשונה. וכל היום כשר לטהרת המצרע.

ד. תגלחות המצרע וטבילתו והזאתו, אינן מעכבות זו את זו; ושאר כל מעשיו, מעכבים. **ה.** שחיטת הצפור והתגלחת וההזיה, ביום; ושאר כל מעשיו, בין ביום בין בלילה. [מעשים -] אלו, באנשים; ושאר כל מעשיו, בין באנשים בין בנשים. אלו, בכהנים; ושאר כל מעשיו, בין בכהנים בין בישראל. **ו.** טהרת מצרע זו - נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית; וכהן שטמא, מצוה לטהרו - שנגאמר: "לטהרו או לטמאו". והכל פשרין לטהר את המצרע - אפלו זב, ואפלו טמא מת; ואין מצרע מטהר מצרע. ואין מטהרין שני מצרעין כאחת, שאין עושין מצוות חבילות חבילות [בבת אחת]. **ז.** עץ ארו ואזוב ושני תולעת שטהר בהן מצרע זה, מטהר בהן מצרעים אחרים. וכן צפור המשתלחת, מתר לטהר בה מצרעים אחרים מאחר שגשתלחה; ומתרת באכילה. אבל הצפור השחוט, אסורה בהנאה; ומאימתי

האדם חביב להודיע לכל שהן טמאין, כדי שיפשו מהן - שנגאמר: "וטמא טמא, יקרא", הטמא מודיע שהוא טמא. **ט.** וטמאים ואנדרוגינוס [ספקי זכר או נקבה] פורע ופורם ועוטה על שפם, מפני שהוא ספק.

י. אחד מצרע מסגר ואחד מצרע מחלט [שוים הם] לענין טמאה; ואין בין מצרע מסגר למצרע מחלט, אלא פריעה ופרימה ותגלחת וצפרים - שהטהור מתוף הסגר, פטור מן התגלחת ומן הצפרים, והטהור מתוף החלט, חיב בתגלחת וצפרים. אבל טמאת שניהם שוה לכל דבר.

יא. המצרע - אב מאבות הטמאות; מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ומטמא אדם במשא, ומטמא משקב ומושב אפלו [אם מונחים הם -] תחת האבן [שעליה הוא דורך] כזב וכזבה - שנגאמר: "וכבס בגדיו וטהר"; מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שטהר מלטמא משקב ומושב. ואחד המחלט ואחד המסגר בכל אלו.

יב. חמרה יתרה יש במצרע - שהוא מטמא בביתו לבית, בין בימי החלט בין בימי הסגר. כיצד? נכנס לבית - נטמא כל אשר בביתו, בין אדם בין בלים, אף על פי שלא נגע בהם, ונעשו ראשון לטמאה, שנגאמר: "מחוץ למחנה מושבו" - מה הוא טמא, אף מושבו טמא. היה עומד תחת האילן, ועבר אדם טהור תחת האילן - נטמא. היה הטהור עומד תחת האילן, ועבר המצרע תחתו - לא טמאהו; ואם עמד - נטמא, שהרי נעשה לו מושב; ספק עמד, ספק לא עמד - טהור. הכניס המצרע ראשו ורבו לביתו, נטמא כל שיש בתוכו. נכנס לבית הכנסת - עושין לו מחיצה גבוהה עשרה ספחים, ורחקה ארבע אמות על ארבע אמות, ונכנס ראשון ויוצא אחרון; כדי שיהיה מושבו לבדו, ולא יעמד עם העם בערבוב ויטמא אותם.

יום שלישי

הלכות טמאת צרעת פרק יא

א. טהרת מצרע, מצות עשה; ותגלחתו כשיטהר, מצות עשה. וכיצד מטהרין את המצרע? מביא מזרק [ספול] של חרש חדש - וקבלה היא [ממשה רבינו] שיהיה חדש - ונותן לתוכו רביעית מים חיים הראויין לקדש אותן מי חטאת; ושעור זה, מדברי סופרים. ומביא שתי צפרים דורר טהורות, לשם טהרת צרעת - שנגאמר: "ולקח למטהר". ושוחט את הפרוה [הבריאה] שבשתייהן על המים שבכלי חרש, וממצה עד שיהיה הדם נכר במים. וחופר וקובר הצפור השחוט, בפניו; ודבר זה, קבלה מפי השמועה. ונוטל עץ ארו - ומצותו שיהיה ארכו אמה, ועביו כרביע פרע [רגל] מפרעי המטה; ואזוב שאין לו שם לוי [וינוס], כמו שבארנו - אין פחות מטפח; ושני תולעת [צמר צבוע], משקלו שקל - ואם טעמו [טבל צמר אחר בצבע], פסלו, כצביעת התכלת [של ציצית]. וכל השעורין הלכה. ולוקח עם שלשתן הצפור החיה. וארבעת מינין אלו, מעכבין זה את זה. ועץ ארו ואזוב שנתקלפו, פסולין. וכורף האזוב עם הארו בלשון של זהורית, ומקיף

ג. נגע שֶׁהִיא בְּאִמָּצֵעוּ מְקוֹם נְקִי בְּלֹא נַגְע, וּפְשָׁה לֹו הַנֶּגַע - אֵינּוּ פִּשְׁיֹון, עַד שֶׁפְּשָׁה לְחוּץ; שְׁאִין פְּשִׁית הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיֹון, בֵּין בְּאֵדֶם בֵּין בְּכִגְדִים וּבְתִים.

ד. הַפְּשִׁיֹון הַסְּמוּךְ [לנגע] בַּנֶּגְעֵי כְּגָדִים, כִּל שֶׁהוּא [הוּי סִימֹן טוֹמֵאָה]; וְהֶרְחֹק אוֹ הַחוּזֹר, כַּגִּיס. כִּיצַד? כְּגַד שֶׁהֶסְגֵר, וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כַּגִּיס רְחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֶסְגֵר בּוֹ - הֲרִי זֶה פִּשְׁיֹון וְיִשְׂרָף; וְאִם הִיא פְּחוֹת מִכַּגִּיס, אִין מִשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן כְּגַד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שְׁבֻעַ שְׁנֵי כְּמוֹ שְׁבֻעֵינוּ, וְחִזֹר בּוֹ נֶגַע כַּגִּיס - יִשְׂרָף. וְכֵן כְּגַד שֶׁפְּשָׁה בּוֹ הַנֶּגַע אַחֵר שְׁנֵפֶטֶר, יִשְׂרָף.

ה. כְּשֶׁמְכַבֵּס אֶת מְקוֹם הַנֶּגַע בְּשְׁבֻעַ רֵאשׁוֹן, כְּמוֹ שְׁבֻעֵנו - צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַכְּגַד שֶׁחוּצָה לוֹ, שְׁנֵאֲמָר: "אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע"; וְכֵל נֶגְעֵי כְּגָדִים, כְּשֶׁמְכַבְּסִין אוֹתוֹן, מִצְעִירִין עֲלֵיהֶן שְׁבַעַת סֶמְמַנִּין [חומרי כביסה] שְׁמַעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם [של נידה], כְּמוֹ שְׁבֻעֵנוּ בְּעֶזְרַן נִדָּה.

ו. כְּגַד שֶׁקָּרַע מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַנֶּגַע, וְתִפְרָר מְטִלִית כְּמוֹ שְׁבֻעֵנוּ, וְחִזֹר נֶגַע כַּגִּיס עַל הַכְּגַד - מְתִיר אֶת הַמְטִלִית וּמִצְיִלָהּ, וְשׂוֹרֵף אֶת הַכְּגַד; חִזֹר הַנֶּגַע עַל הַמְטִלִית, שׂוֹרֵף אֶת הַכֵּל.

ז. הַטּוֹלָה מִן הַמְסָגֵר [עושה סלאי מבגד מוסגר] עַל הַטּוֹהֹר [בבגד טהור], וְחִזֹר נֶגַע עַל הַכְּגַד [הראשון] - שׂוֹרֵף אֶת הַמְטִלִית [- הַסְּלָאִין]. חִזֹר עַל הַמְטִלִית - הַכְּגַד הֲרֵאשׁוֹן הַמְסָגֵר יִשְׂרָף, וְהַמְטִלִית תִּשְׁמַשׁ אֶת הַכְּגַד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין [יטמא בסימני המטלית]; אִם עָמַד בְּעֵינֵינוּ שְׁנֵי שְׁבֻעוֹת, אוֹ פְּשָׁה - שׂוֹרֵפִין הַכֵּל.

ח. כְּגַד שֶׁבָּא כְּלוֹ בַּתְּחִלָּה יִרְקַק אוֹ אֲדַמְדֵם, מְסָגִירוֹ שְׁבֻעַ אַחֵר שְׁבֻעַ; אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שְׁבֻעוֹת, יִשְׂרָף. אֲכַל כְּגַד שֶׁהֶסְגִירוֹ, וּפְשָׁה הַנֶּגַע בְּכֹל וְנִעְשָׂה יִרְקַק וְאֲדַמְדֵם, אוֹ שְׁפֵטֵרוֹ, וְאַחֵר שְׁפֵטֵרוֹ בֹּא כְּלוֹ יִרְקַק וְאֲדַמְדֵם - הֲרִי זֶה טּוֹהֹר. כִּנס וּפְשָׁה, יִשְׂרָף.

ט. כְּגַד שֶׁהָיוּ מוֹכִין [חוטין] יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרֶץ, כַּגִּוֵן סָגוּם שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינּוּ מְשַׁמָּא עַד שִׁנְרָאָה הַנֶּגַע בְּמוֹכִין וּבְאָרֶץ עֲצָמוֹ [בשניהם]. וְזֶה שְׁנֵאֲמָר בְּכַגְדִים: "כְּקֵרְתֹתוֹ אוֹ כְּבִבְתֹתוֹ" - קֵרְתֹתוֹ, אֵלֹו הַשְּׁחֵקִים [- יִשְׁנִים]; גְּבִבְתֹתוֹ, אֵלֹו הַחַדְשִׁים.

י. הַכְּגָדִים הַצְּבֻעִין, אִין מְשַׁמָּאִין בַּנֶּגְעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ צְבֻעִין בְּיַדֵי אָדֶם, בֵּין בְּיַדֵי שְׁמַיִם - עַד שֶׁהָיוּ לְכָנִים. כְּגַד שֶׁשְׁתִּי [- שְׁתִי] צְבֻעַ וְעָרְבוּ [- ערב] לָכֵן, עָרְבוּ צְבֻעַ וְשְׁתִי לָכֵן - הַכֵּל הוֹלֵף אַחֵר הַנִּרְאָה [- הַבוֹלֵט לַעֵין]. פְּחוֹת מִשְׁלַשׁ אֲצָבַעוֹת עַל שְׁלַשׁ אֲצָבַעוֹת מִן הָאָרֶץ, אֵינּוּ מְשַׁמָּא בַּנֶּגְעִים.

יא. כְּגַד שֶׁאָרַג בּוֹ פְּחוֹת מִשְׁלַשׁ אֲצָבַעוֹת עַל שְׁלַשׁ, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע, וְאַחֵר כָּף הַשְּׁלִימוֹ לְשִׁלֵּשׁ עַל שְׁלַשׁ - טּוֹהֹר. יב. הַתּוֹפֵר מְטִלִיּוֹת שְׁאִין כָּכֵל אַחַת וְאַחַת מִהֶן שְׁלַשׁ עַל שְׁלַשׁ, וְעָשָׂה מֵהֶם כְּגַד - הֲרִי זֶה מְשַׁמָּא בַּנֶּגְעִים; שֶׁהַתּוֹפֵר כַּאֲרוּג, וְכֹל כְּגַד אֶחָד הוּא.

יג. כְּגַד שֶׁהוּא מְטִלִיּוֹת מְטִלִיּוֹת, מִהֶן צְבֻעִין וּמִהֶן לְכָנִים, וְנִרְאָה נֶגַע בְּכַן שְׁלוֹ - מְסָגִירִין אוֹתוֹ: אִם עָמַד שְׁנֵי שְׁבֻעוֹת - נִטְמָא כְּלוֹ, וְשׂוֹרֵף כְּלוֹ; וְכֵן אִם פְּשָׁה

תִּאֲסָר? מִשְׁעַת שִׁחִיטָתָהּ. שִׁחֻטָהּ, וְאִין שֶׁם אֲזוֹב וְלֹא עֶץ אָרֵז וְלֹא שְׁנֵי תוֹלַעַת - הֲרִי זֶה אִסּוּרָה בְּהֵנָּא; שֶׁשִּׁחִיטָה שְׁאִינָה רְאוּיָה, שֶׁמָּה שִׁחִיטָה. וְהָאִוֶּכֶל בְּזֵית מִצְפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשָׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמָר: "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" - מְפִי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לְמַדוֹ, שֶׁזֶה לְרַבּוֹת הַצְּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה; וְנֵאֲמָר: "טְהוֹרָה תֹאכְלוּ" - הָא אַחֲרַת, לֹא תֹאכְלוּ; וְלֹאוּ הִבָּא מִכָּל עֲשָׂה, עֲשָׂה.

יד. אִין לוֹקֵחִין שְׁתֵי הַצְּפָרִים מִצְפָּרֵי עִיר הַנִּדְחָת, וְלֹא מִצְפָּרִים שֶׁהֵחֲלִיפִין בְּעַבְדָּה זְרָה, וְלֹא מִצְפָּרִים שֶׁהֵרִגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוַתן שִׁיחִי שֶׁתִּיהֶן שְׁוֹת בְּמֵרָאָה וּבִקּוּמָה וּבְדָמִים, וּלְקַיְיֶתָן [- קנייתם] כִּאֲחַת. אַף עַל פִּי שְׁאִינִן שְׁוֹת, אוֹ שֶׁלְקַח אַחַת מֵהֶן הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשְׁרוֹת. לְקַח שְׁתֵי צְפָרִים לְשֶׁם אִישׁ, כְּשְׁרוֹת לְטַהֵר בְּהֵן אִשָּׁה; לְשֶׁם אִשָּׁה, כְּשְׁרוֹת לְטַהֵר בְּהֵן אִישׁ; לְקַחֶן לְטַהֵר בְּהֵן בֵּית מִנְּגַע, כְּשְׁרוֹת לְטַהֵר אָדָם; לְקַחֶן לְאָדָם, כְּשְׁרוֹת לְבֵית הַמִּנְּגַע, שְׁנֵאֲמָר: "וְלָקַח לְמִטְהָרָה".

טו. שְׁחַט אַחַת מֵהֶן, וְנִמְצְאָתָה שְׁלֹא דָרוֹר - יִקַּח זוּג לְשֹׁנֵיהּ, וְהִרְאֵשׁוּנָה מִתְּרַת בְּאִכְלֵיהּ; שְׁחַט הָאֲחַת, וְנִמְצְאָתָה טְרַפָּה - יִקַּח זוּג לְשֹׁנֵיהּ, וְהִרְאֵשׁוּנָה מִתְּרַת בְּהִנְיָאָה. יז. וְשֶׁפֶף הַדָּם, מְנִיחִין אֶת הַמְשַׁפְּלַחַת עַד שֶׁתִּמּוּת; מִתָּהּ הַמְשַׁפְּלַחַת - יִשְׁפֹף הַדָּם, וְיִקַּח שְׁתֵּים אַחֲרוֹת.

יום רביעי

הלכות טמאת צרעת פרק יב

א. צְרַעַת כְּגָדִים - כַּגִּיס [=חצי, של פול], כְּצְרַעַת אָדָם; אֲכַל פְּחוֹת מִכַּגִּיס, טּוֹהֹר. וּשְׁלַשָּׁה סִימָנֵי טְמֵאָה יֵשׁ בְּהֵן - יִרְקַק, וְאֲדַמְדֵם, וְהַפְּשִׁיֹון [התפשטות הצדעת]; וּשְׁלַשְׁתָּם מִפְּרֻשִׁין בַּתּוֹרָה. יִרְקַק - הוּא הַיֵּדִק שֶׁבְּיִרְקִין, שֶׁהוּא יֵרַק הַרְבֵּה כַּכֶּנֶף הַשֵּׁסָם וְהַחוּצָי [ענפי] דְּקָל; וְאֲדַמְדֵם - הוּא הָאֵדָם שֶׁבְּאֲדָמִים, שֶׁהוּא אֵדָם הַרְבֵּה כְּזֵהוּרִית [צמר אדום] יִפָּה. וְשְׁנֵי מְרָאוֹת אֵלֹו, מְצִטְרָפִין זֶה עִם זֶה [לשיעור].

ב. בְּמֵרָאָה יִרְקַק אוֹ אֲדַמְדֵם, מְסָגִירִין אֶת הַכְּגַד. וְאִם עָמַד בְּמֵרָאָה זֶה שְׁנֵי שְׁבֻעוֹת, מְחַלְטִין וְשׂוֹרְפִין; וְכֵן אִם פְּשָׁה, מְחַלְטִין וְשׂוֹרְפִין. כִּיצַד? כְּגַד שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יִרְקַק אוֹ אֲדַמְדֵם - מְסָגִירוֹ שְׁבַעַת יָמִים, וּבְשְׁבֻעֵי רוּאָה: אִם פְּשָׁה - מְחַלְטִיטוֹ, וְשׂוֹרֵף אֶת כֵּל הַכְּגַד. וְאִם לֹא פְּשָׁה וְעָמַד בְּמֵרָאָה, אוֹ שֶׁפְּשָׁה וְכָהּ [נחלש] מִשְׁנֵי הַמְּרָאוֹת שֶׁהֶסְגֵר בְּהֵן, אוֹ שֶׁהוֹסִיף הַמְּרָאָה לְהֵאָדִים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פְּשָׁה - יְכַבֵּס מְקוֹם הַנֶּגַע, וְיִסְגִּיר שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית. וּבְסוֹף שְׁבֻעַ שְׁנֵי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִשָּׁה עֶשְׂרִי, רוּאָה: אִם כָּהּ לְמֵרָאָה שְׁלִישִׁי - הֲרִי זֶה טְעוֹן כְּפוּס, וְטּוֹהֹר. וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה - כַּגִּוֵן שֶׁהָיָה יִרְקַק וְנִעְשָׂה אֲדַמְדֵם, אוֹ אֲדַמְדֵם וְנִעְשָׂה יִרְקַק - קוֹרַע מְקוֹם הַנֶּגַע, וְשׂוֹרֵף מֵה שֶׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מְטִלִית בְּמְקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפּוֹטֵר אֶת הַכְּגַד; וּמְכַבְּסוֹ כְּלוֹ כְּפוּס שְׁנֵי, וּמְטִבִּילוֹ וְטַהֵר. וְאִם עָמַד בְּמֵרָאָה שֶׁהֶסְגֵר בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יִחַלְטִיטוֹ, וְיִשְׂרָף אֶת כְּלוֹ.

ג. נֶגַע שֶׁהָיָה יִרְקַק, וּפְשָׁה אֲדַמְדֵם, אוֹ אֲדַמְדֵם, וּפְשָׁה יִרְקַק - הֲרִי זֶה פִּשְׁיֹון.

[לתפירה], אף על פי שלא לבין הפשתן ולא שלק [השרה] הצמר. וכמה יהיה בפקעת [- כדור חוטים] של טוי, ותטמא בנגעים? כדי לארג ממנה שלש על שלש שתי וערב, בין שהיתה פלה שתי, בין שהיתה פלה ערב; היתה הפקעת מקבצת מחוטים פסוקין [חתוכים], אינה מטמאה בנגעים.

ט. שתי פקעיות שהן מערות [מחוברות] זו בזו בחוט, וכן השתי שמקצתו לפוף על הפכד [קרוש האריגה] העליונה ומקצתו לפוף על הפכד התחתונה, וכן שני דפי [חלקי] חלוק שהן מערות בחוט אחד, ונראה הנגע באחד מהן - השני טהור, אף על פי שחוט אחד מחבר ביניהן; נראה הנגע בכפף המסכת [חוט הערב], ובשתי העומד [לאריגה] - אף על פי שמקצת הנגע בכפד ומקצתו בשתי, הרי זה טמא. נראה הנגע בשתי העומד לבדו, האריג טהור; נראה באריג לבדו, השתי העומד טהור. נראה בסדין, שורף את הנימין [חוטים היוצאים]; נראה בנימין, הסדין טהור; פשה [התפשוט] מן הנימין לסדין, הסדין טמא.

י. חלוק שנוראה בו נגע, מציל את האמריית [בד שבשפת הבגד] שבו; אפלו היתה האמרה צמר או פשתים - מצילה, ואינה נשפלת.

יא. בגד מסגר שצבעו, או מכרו לגוי - טהור; וכן אם נתערב באחרים, כלן טהורין. קצצו ועשהו מוכין [- חתיכות זקות] פחות משלש על שלש - טהור, ומתר בהניתו; היתה בהן אחת שלש על שלש, ונראה בה נגע - היא לבדה טמאה.

יב. בגד מחלט שנתערב באחרים - כלם טמאין, וישרפו; אפלו אחד בכמה אלפים. וכן אם קצצו, ועשהו מוכין - הרי הם טמאין, ואסור בהניתו.

יג. אחד בגד או כלי עור או שתי או ערב, המסגר או המחלט לענין טמאה - הרי הוא אב מאבות הטמאות באדם מצרע, לכל דבר: מטמא במגע ובמשא ובביאה [- בכניסה לבית], ועושה משפב ומושב אפלו מתחת האבן. פיצד? בגד מנגע, או שתי או ערב או כלי עור המנגעין, שהכניס מהן אפלו פזית לבית טהור - נטמא כל אשר בבית, בין אדם בין פלים, ונעשו כלן ראשון לטמאה. וכן משפב או מושב שהיה מנח תחת האבן, והניח פזית מהן למעלה מן האבן - נטמא המשפב או המושב.

יד. מטלית שיש בה שלש על שלש [אצבעות] - אף על פי שאין בה פזית - פינן שנוכנס רבה לבית טהור, טמאתו; היתה בה כמה זיתים - פינן שנוכנס ממנה פזית לבית טהור, נטמא. אף על פי שכל השעורין, הלכה למשה מסיני - הרי הוא אומר: "לכל נגע הצרעת ולנתק, ולצרעת הבגד ולבית", הקיש נגעי אדם לנגעי בגדים ובתים, והשוה המצרע למת, שנואמר: "אל נא תהי פמת": מה המת בכזית, אף אלו בכזית.

טו. בגדים המנגעין - משלחין אותן חוץ לעיר, בין שהיתה מקפת חומה בין שאינה מקפת; וזה חמיר בבגדים מבאדם [שמשלח רק מעיר מוקפת].

[התפשוט] הנגע במטלת לבנה אחרת - הרי זה פשוין, אף על פי שיש ביניהם צבוע. היתה פלו צבוע, ובו פס אחד לבן אפלו כגריס, ונראה בו נגע - יסגיר; שאם עמד בעיניו, ולא הוסיף ולא פקה [נחלש] שני שבועות - ישורף.

יום חמישי

הלכות טמאת צרעת פרק יג

א. אין מטמאין בנגעים אלא בגדי צמר ופשתים [פשתן] בלבד, או השתי או הערב של צמר ופשתים, וכל כלי העור, בין רף בין קשה; אף העור הצבוע בידי שמים [בטבעו] מטמא בנגעים. והלקדים [בגד צמר שנתחבר בכתישה] כבגדים, ומטמאין בנגעים. והאהלים מטמאין בנגעים - בין שהיו של צמר ופשתים, בין שהיו של עור. **ב.** כל הבגדים של צמר ופשתים מטמאין בנגעים, חוץ מבגדי גוים; הלוקח בגדים מן הגוים [ויש בהם נגע], גראו [לכהן] בתחלה. בגד שהוא כלאים מן הצמר והפשתים, מטמא בנגעים.

ג. צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה - אם רב מן הגמלים, אינו מטמא בנגעים; ואם רב מן הרחלים, מטמא בנגעים; מחצה למחצה, מטמא בנגעים. והוא הדין בפשתן וקנבס [צמח דומה לפשתן] שטרפן זה בזה. ורחל בת עז, אין צמר שלה מטמא בנגעים. בגד שהיה שתי פשתן וערבו קנבס, או שתי קנבס וערבו פשתן - אינו מטמא בנגעים; וכן אם היה שתי או ערבו פשתן או צמר, והשאר נוצה של עזים וכיוצא בה - אינו מטמא בנגעים. **ד.** העור שאינו מעבד, אינו מטמא בנגעים. וכן העור קשהוא גלם, קדם שיעשה ממנו פלים - אינו מטמא בנגעים, שנואמר: "כלי העור"; וכל כלי העור, בין פשוטיהן [- ללא בית קיבול] בין מקבליהן [- עם בית קיבול], כל שהן - מטמאין בנגעים.

ה. עורות חיה שבים, אין מטמאין בנגעים; חבר להם מן הגדל בארץ, אפלו חוט או משיחה [רצועה] של צמר או פשתים, או עור בהמה או חיה מעבדין כל שהן, ועשה מהן פלים - מטמאין בנגעים; והוא, שיחברנו לו כדרך חבורי בגדים לטמאה [שתי תפירות].

ו. כל כלי הראוי להתטמא בשאר הטמאות - אף על פי שאינו מתטמא במדרס הנזב, מפני שלא נעשה למשפב או למושב - הרי זה מטמא בנגעים; כגון קלע [מפרש] של ספינה, והפרכת, ושבים [צעיף] של שוכה [כיסוי ראש], ומטפחות ספרים, והאבנט, ורצועות מנעל וסנדל שיש בהן רחב כגריס - הרי אלו וכיוצא בהן מטמאין בנגעים; ואין צריך לומר שאר הפלים, כגון פרים וכסתות. החמת [גוד] והתרמל [גילחוט], נראין כדרכן; ופושא הנגע מתוכן לאחוריהן, ומאחוריהן לתוכן. וכן כל פיוצא בהן מקלי העור הפולין.

ז. סדין המקמט - מפשיטין את הקמט, ורואין את נגעו. **ח.** השתי והערב [חוטים המיוחדים לשתי וערב], בין של צמר בין של פשתן - מטמאין בנגעים מיד משישו [הוכנו]

יום שישי

הלכות טמאת צרעת פרק יד

א. צרעת בתיים, [שיעורה] כשני גריסין [חצאי פולין] זה בצד זה; נמצא רחב הנגע כמו מקום צמיחת שש שערות בגוף, וארכו כשתיים עשרה שערות ברבוע; והפחות משעור זה בבתים, טהור. וכל השעורין, הלכה [למשה מסיני].

ב. שלשה סימני טמאה יש בבתים - מראה ירקרק, ומראה אדמדם, והפשיון; וכלן מפרשין בתורה. ושני המראות מצטרפין זה עם זה. ופשיון הסמוך [צמוד לנגע], כל שהוא; והרחוק, כגריס; אבל החוזר אחרי הטוח [בעפר כדלקמן], כשני גריסין.

ג. אין נגעי בתיים מטמאין, עד שיהיה מראה הנגע שפל [עמוק] מן הקיר - שנאמר: "שקערוית", שיהיו שוקעות בקירות. ובשני המראות [ירקרק ואדמדם] מסגירין או מחליטין [מטמאין]. ובפשיון נותצין; ואם פשה אחרי הטוח, נותץ את כל הבית, כמו שיתבאר.

ד. כשיראה נגע בבית - אפלו חכם שהוא יודע שזה נגע ודאי, לא יגזר ויאמר: "נגע נראה לי בבית", אלא אומר לכהן: "כנגע נראה לי". וצוה הכהן ופנו את הבית - אפלו חבילי עצים וחבילי קנים; ואחר כך יבוא הכהן, ויכנס ויראה את הנגע.

ה. ובית אפל, אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו; אלא אם אין הנגע נראה בו, הרי זה טהור. ואחר שיראה הכהן את הנגע, יצא, ויעמד על פתח הבית בצד המשקוף, ויסגיר או יחליט או יפטר, שנאמר: "ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית, והסגיר" - לא שישגיר והוא בתוף ביתו [שלו], או בתוף בית המנגע, או תחת המשקוף, אלא בצד פתחו. ואם עמד תחת המשקוף או שהלף לביתו, והסגיר - הרי זה מסגר.

ו. אין הבית מטמא בנגעים עד שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ויהיה לו ארבעה פתלים; והוא בנוי בארץ באבנים ועפר ועצים, שנאמר: "את אבניו ואת עציו, ואת כל עפר". אבל אם היה בו פחות מארבע אמות על ארבע אמות, או שהיה עגל, או בעל שלשה פתלים, או בעל חמשה, או שהיה בנוי בספינה, או תלוי על ארבע קורות [שבתקרה] - אינו מטמא בנגעים; היה בנוי על ארבעה עמודים, מטמא בנגעים.

ז. כמה אבנים יהיו בו? אין פחות משמונה - שתי אבנים בכל כהל, כדי שיהיה כל כהל ראוי לנגע; שאין הבית מטמא בנגעים, עד שיראה בו כשני גריסין על שתי אבנים - שנאמר: "את האבנים אשר בהן הנגע". וכמה עצים יהיו בו? כדי לתן תחת המשקוף [לעכב הדלת]; ועפר - כדי לתת בין פצים לחברו [בין שורות אבנים]. אבל אם היה בו פחות משעורין אלו, אינו מטמא בנגעים.

ח. הלכנים והשיש, אינם חשובין באבנים. בית שאחד מצדיו מחפה בשיש, ואחד בסלע, ואחד באבנים, ואחד בעפר - אינו מטמא בנגעים.

ט. בית שלא היה בו אבנים ועצים ועפר פשעור, ונראה בו נגע, ואחר כך הביא לו אבנים ועצים ועפר - הרי זה טהור. **י.** בית שספכו בנרעים, בשלן [מדיו אוכל]; הואיל ומשמשין תשמיש עץ, הרי הם כעץ, ואם נטמא הבית, נטמאו עמו טמאה חמורה, כמו שיתבאר.

יא. ירושלים וחוצה לארץ, אין מטמאין בנגעים - שנאמר: "בבית ארץ אחותכם", וירושלים לא נתחלקה לשבטים; ובתי הגוים שבארץ ישראל, אין מטמאין בנגעים.

יב. הלוקח בתיים מן הגוים [ויש בהם נגע], יראה [לכהן] בתחלה.

יג. בית שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל, צדו אחד בארץ וצדו אחד בחוצה לארץ - אינו מטמא בנגעים. ושאר כל הבתים שבארץ ישראל מטמאין בנגעים, בין צבועין בידי אדם, בין צבועין בידי שמים.

יד. בית האשה, בית השתפין, בית הכנסת או בית המדרש שיש בהן דירה לחזנין או לתלמידים - מטמאין בנגעים.

טו. קירות [בהם תולים] - האבוס וקירות המחיצה [טככה לבהמה] שבבית - אין מטמאין בנגעים.

שבת קודש

הלכות טמאת צרעת פרק טו

א. נגעי בתיים - יש בהם הסגר שלשה שבועות, שהן תשעה עשר יום; שיום שביעי עולה לכאן ולכאן, ויום שלשה עשר עולה לכאן ולכאן; נמצאת אתה למד, שאם צרף [צדו] לשלשה שבועות - רואהו בשביעי, וביום שלשה עשר, וביום תשעה עשר. והסגר בתיים שלשה שבועות, אינו מפרש בתורה; וכן רב דיני נגעי בתיים, דברי קבלה הן [ממשה רבינו].

ב. וכל הדינין המפרשין בהם בתורה ובדברי קבלה, כך הם: כשיבוא הכהן ויראה הנגע שוקע ירקרק או אדמדם, כמו שבארנו - יסגיר שבעת ימים; ואפלו מצאו כלו בתחלה ירקרק או אדמדם, יסגיר. ובשביעי רואהו: אם פקה [נחלש] הנגע, ואין צריך לומר אם הלך לו הנגע - קולף מקום הנגע בלבד, והבית טהור; מצאו שעמד בעיניו, ולא פשה [התפשט] - מסגיר שבוע שני. וביום שלשה עשר, רואהו: אם פקה הנגע, או הלך לו - קולף מקום הנגע, ומטהר את הבית בצפריים. ואם מצא הנגע שפשה בסוף שבוע שני, או עמד בעיניו - חולץ את האבנים אשר בהן הנגע, ומקצה [מקלף] את העפר אל מחוץ לעיר, וטח את כל הבית, ומסגירו שבוע שלישי. וביום תשעה עשר, רואהו: אם חזר בו נגע כשני גריסין - הרי זה פשיון אחרי הטוח, ונותץ את כל הבית; ואם לא חזר בו הנגע, מטהרו בצפריים. וכל זמן שיחזר בו הנגע קדם שיטהרו בצפריים - הרי זה ינתץ; ואם נראה בו נגע אחר שטהרו בצפריים, יראה בתחלה. וכן אם פשה הנגע בסוף שבוע ראשון - חולץ את האבנים אשר בהן הנגע, וקוצה העפר חוץ לעיר, וטח את כל הבית, ומסגירו שבוע שני, ורואהו: אם מצא בו נגע כשני גריסין - הרי זה פשיון אחרי הטוח, ונותץ את כל הבית; ואם לא חזר בו נגע, מטהרו

ו. בית שְׁנֵי־רָאָה בו נגע, וְהִיָּתָה עֲלֶיהָ עַל גִּבּוֹי - נוֹתֵן [מחשיב] אֶת הַקּוּרוֹת [של התקרה] לְעֲלִיָּה [וטהורות]; נִרְאָה בְּעֲלִיָּה, נוֹתֵן אֶת הַקּוּרוֹת לְבֵית. לא הִיָּתָה עֲלֶיהָ עַל גִּבּוֹי - אֲכַנְיָו וְעֲצִיּוֹ וְעַפְרוֹ, כִּלְוֹן נִתְצִין עִמּוֹ; וּמִצִּיל אֶת הַמְּלַבְנִין וְאֶת סְרִיגֵי [שבככות שמוניחים על -] הַחֲלוֹנוֹת.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲכָנִים מִבֵּית מִסְגֵּר, וּכְנָה אוֹתָן בְּבֵית טְהוֹר - [אם] חֲזוֹר הַנֶּגַע לְמִסְגֵּר, חוֹלֵץ אֶת הָאֲכָנִים שֶׁבַטְהוֹר. נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲכָנִים שֶׁכְּנָה, הַמִּסְגֵּר יִנְתֵן; וְהַבֵּית הַשֵּׁנִי - מִסְגִּירִין אוֹתוֹ כִּנְגַע זֶה, כְּדִין כָּל בֵּית שֶׁנִּרְאָה בו נגע פתחלה.

ח. פִּיֶצֶד מִטְהַרִין אֶת הַבֵּית הַמְּנֻגַע אַחַר הַחֲלִיצָה וְהַטְּיִיחָה? מִכִּי מִיָּם חַיִּים בְּכָלִי חֲרָשׁ, וְשִׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרוֹז וְאֲזוּב וְשֵׁנֵי תוֹלַעַת, כְּטַהַרְתָּ אֲדָם שֶׁבִּארְנוּ לְכָל דְּבָר, אֲלֵא שֶׁבְּאֲדָם מִזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יְדוֹ שֶׁל מְצַרַע, וּבְבֵית מִזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמְּשֻׁקָף שֶׁל בֵּית מִבְּחוּץ; וְשָׂאָר כָּל מְעֻשֵׁיָהוּן שׁוּיִן.

בְּצִפְרִים. וְכָל זְמַן שֶׁנִּרְאָה בו נגע קֹדֶם טְהַרָה בְּצִפְרִין - יִנְתֵן; וְאִם נִרְאָה בו נגע אַחַר שֶׁטְהַרוּ בְּצִפְרִים, יִרְאָה פִּתְחָלָה.

ג. כִּשְׁהוּא חוֹלֵץ אֶת הָאֲכָנִים אֲשֶׁר בֵּהֶן הַנֶּגַע, אֵינּוּ חוֹלֵץ פְּחוֹת מִשִּׁתֵּי אֲכָנִים, וְאֵינּוּ נוֹטֵל אֲכָנִים מִצַּד זֶה [של הבית], וּמִכִּי לְצַד זֶה - שְׁנֵי־אֲמָר: "וְלִקְחוּ אֲכָנִים אַחֲרוֹת"; וְלֹא עֵפֶר מִצַּד זֶה, וּמִכִּי לְצַד זֶה - שְׁנֵי־אֲמָר: "וְעֵפֶר אַחַר יִקַּח". וְאֵינּוּ טַח בְּסִיד, אֲלֵא בְּעֵפֶר - שְׁנֵי־אֲמָר: "וְעֵפֶר אַחַר יִקַּח, וְטַח אֶת הַבֵּית". וְאֵינּוּ מִכִּי אֲכָן אַחַת פִּתְחַת שְׁתִּים שֶׁחֵלַץ, וְלֹא שְׁתִּים פִּתְחַת אֲכָן אַחַת חֲלוּצָה, אֲלֵא מִכִּי שְׁתִּים פִּתְחַת שְׁתִּים; וְיֵשׁ לוֹ לְהִכִּיָּא שְׁתִּים פִּתְחַת שְׁלֹשׁ.

ד. הִיָּה הַכֹּתֵל בֵּינוֹ לְבֵינֵי חֲבָרוֹ - שְׁנֵי־חֲלוּצִין, וְשְׁנֵי־קוֹצִין אֶת הָעֵפֶר, וְשְׁנֵי־חֲלוּצִין מִכִּי־אֵין אֲכָנִים אַחֲרוֹת; אֲבָל בְּעַל הַבֵּית [שבו הנגע] לְבַדּוֹ מִכִּי־אֵין אֶת הָעֵפֶר [לטוח] - שְׁנֵי־אֲמָר: "וְעֵפֶר אַחַר יִקַּח, וְטַח אֶת הַבֵּית", אֵין חֲבָרוֹ מִטְּפֵל עִמּוֹ בְּטִיחָה.

ה. אֲכָן שְׁבֻזִיָּת [חלקה בבית המנוגע וחלקה בבית אחר] - בְּזִמְנֵן שֶׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ אֶת כָּלָה; וּבְזִמְנֵן שֶׁהוּא נוֹתֵן, נוֹתֵן אֶת שְׁלוֹ וּמְנִיחַ אֶת שְׁלֹ חֲבָרוֹ. וְיֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם תִּהְיֶה זֶה שֶׁל חֲבָרוֹ, כְּמוֹ יָד [בית-יד] לְאֲכָן שְׁלוֹ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ג-כ"ח ניסן ה'תשס"ח

אָכְלוּ — הָרִי עֵבֶר עַל מַה שְׁנֵי־אֲמָר: "וְאֵל-כְּלִיָּךְ (כדי לקחתם לביתך) לֹא-תִתֵּן".

יום שלישי

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמְּצוּהָ הַרִי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּמַנּוּעַ אֶת-הַבְּהֵמָה מִלְּאָכֵל מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בו בְּשַׁעַת מְלֶאכֶתָהּ, כְּגוֹן שֶׁתְּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִּשְׂא תִּבֵּן עַל גִּבָּהּ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלְּאָכֵל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִחַסֵּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאָר שֶׁאֲחַד הַשׁוֹר וְאֲחַד כָּל-בְּהֵמָה לְחִסְיָמָה אֲלֵא שֶׁדָּבָר הַפְּתוּב בַּהֲנֶה (במצוי). וּבֵינֵן בְּדִישָׁה בֵּין בְּשָׂאָר מְלֶאכֶת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלְּאָכֵל בְּשַׁעַת מְלֶאכֶת מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בו, וְכָל-זְמַן שֶׁמְנַעָה — לוֹקָה, וְאֶפְלוּ חֲסָמָה בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זֶה בְּפֶרֶק ז' מִבְּכָא מְצִיעָא (צ).

הַמְּצוּהָ הַרמ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין הַשׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִבְּכָא מְצִיעָא וּפְרָק ח' מְשֻׁבְעוֹת.

יום שני

מצות לא תעשה רסז. רסח.

הַמְּצוּהָ הַרס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַשְּׂכִיר מִלְּאָכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָתוֹ מִן-הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בו אִם הוּא עוֹבֵד בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: ("כי תבא בקמת רעך") "וְחֲרַמְשׁ (כלי הקצירה) לֹא תִנִּיף עַל קֶמֶת רַעְךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כִּי-תִצַּא): "חֲרַמְשׁ — לְרֵבּוֹת כָּל-בְּעָלֵי חֲרַמְשׁ וּבְשַׁעַת חֲרַמְשׁ", כְּלוֹמֵר: בְּזִמְנֵן הַקְּצִיר לֹא תִקְצוֹר לְעִצְמָךְ. וְיָדוּעַ שֶׁפְּסוּק זֶה לֹא בָּא אֲלֵא בְּשִׂכְרֵי וְשִׂאֲמָרוֹ "כִּי תִבֵּא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פְּרוּשׁוֹ כִּי תִבֵּא שְׂכִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתְּרַגּוֹם: אָרִי תִתְגַּר. וּבְפֶרֶק ז' מִבְּכָא מְצִיעָא (פז). אָמְרוּ: "אֵלוֹ אוֹכְלִין מִן-הַתּוֹרָה: הַעוֹשָׂה בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע (ודוקא) בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֶאכֶה". וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זֶה.

הַמְּצוּהָ הַרס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַשְּׂכִיר מִלְּקַחַת מְאוּכָל מִעֲבִידוֹ נוֹסֵף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים כִּנְפִשְׁךָ שֶׁבְּעָד וְאֵל-כְּלִיָּךְ לֹא-תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זֶה בְּפֶרֶק ז' מִבְּכָא מְצִיעָא. וְשֵׁם נִתְבָּאָר מַה שֶׁהוּא רִשְׁאֵי לְאָכֵל וּמַה שֶׁאֵינּוּ רִשְׁאֵי לְאָכֵל; וְאִם

משלשה, האחד: אם-כסף תלוה את-עמי".
אמרו: אם-כסף תלוה — חובה. אתה אומר
חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר: העבט
תעביטנו די מחסרו (דברים טו, ח) — חובה ולא
רשות". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בכמה
מקומות בכתבות (מח.) וב(בבא) בתרא (ח.).

המצוה הרל"ד — האזהרה שהזהרנו מלתבוע
המלוה את-הלנה אם גדע שאינו יכול לפרוע
חובו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תהיה לו פנשה"
(שמות כג, כד). ובגמרא בבא מציעא (עה): אמרו:
"מנין לנושה בתכרו מנה ויודע בו שאין לו,
שאסור לעבור לפניו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו
חובותיו)? תלמוד לומר: "לא-תהיה לו פנשה".
ובמכלתא (פרשת שופטים שם): "לא-תהיה לו
פנשה — שלא תראה לו בכל-זמן". ודע שלא
זה כולל גם את התובע חוב הרבית, ולפיכך
אמרו, שהמלוה ברבית עובר גם על אמרו יתעלה:
"לא-תהיה לו פנשה", כמו שאבאר לקמן.

שבת קודש

מצות עשה קמב.

המצוה הקמ"ב — הצווי שנוצטוינו לנגוש
את-הנכרי וללחוץ עליו בתביעת החובות, כדרך
שנוצטוינו לחמול על ישראל והזהרנו מלנגשו,
והוא אמרו יתעלה: "את-הנכרי תגש" (דברים טו,
ג). ולשון ספרי (פרשת ראה): "את-הנכרי תגש"
— זו מצות עשה".

יום רביעי

מצות עשה רמד.

המצוה הרמ"ד — הצווי שנוצטוינו בדין
השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם
רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבארו הלכות דין זה
בפרק ח' (בבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום חמישי

מצות עשה רמב.

המצוה הרמ"ב — הצווי שנוצטוינו בדין שומר
חנם, והוא אמרו יתעלה: "כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
כֶּסֶף אוֹ-כֶּלִים לְשֹׁמֵר" (שמות כ, ו), וכבר נתבארו
משפטי דין זה בפרק ט' (בבא) קמא ופרק ג'
(בבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום שישי

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

המצוה הקצ"ז — הצווי שנוצטוינו להלות
לעני, כדי להרחיב לו ולהקל על עניו. ומצוה זו
יותר חובה ויותר תמורה ממצות צדקה; כי מי
שנצרך ונתבזה ומגלה פניו לבקש מבני-אדם, אין
מצוקתו וצערו בדבר זה (בפשיטת ידו לצדקה) כמו
זה שעדין לא גלה פניו, והוא זקוק לעזרה כדי
שלא יתגלה מצבו ולא יהא נצרך (ומצוקתו היא
גם נפשית ולא רק כלכלית). הצווי במצוה זו הוא
אמרו יתעלה: "אם-כסף תלוה את-עמי את-העני
עמך" (שמות כב, כד). ולשון המכלתא (פרשת
משפטים שם): "כל-אם ואם שפתורה רשות, חוץ

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לבה גס בה. וְהָא - והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי סוטות יחד, שהרי כלל הוא בדינו שאין עושים מצות חבילות חבילות, - אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטור ממנו, וסיבה זו שייכת אף באופן זה. וכדתנן אין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת - לא מתעסקים בטהרת שני מצורעים יחד, ואין רוצעין באזונם של שני עבדים עבריים שאינם רוצים לצאת לחופשי לאחר שש שנים כאחת, ואין עורפין שתי עגלות של עגלה ערופה כאחת, לפי שאין עושים מצות חבילות חבילות. הרי מפורש שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושים מצות חבילות חבילות. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבְי וְאִיתֵימָא - ויש אומרים שתיריך זאת רב כהנא, לא קשיא, כָּאן - הברייתא שאמרה שאין משקים שתי סוטות יחד משום שאין עושים מצות חבילות חבילות, דיברה בכִּתְּוֹן אָחֵהּ, שאם ישקה יחד נראה טורח עליו, כָּאן - שיטת רבי שמעון שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר בְּשֵׁנֵי פְּתָנִים - שכל כהן ישקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.

שנינו במשנה, וְהִכְהִין אוֹתָהּ בְּבִגְדֶיהָ וכו', עד שהוא מגלה את לבה, וסותר את שיערה. תָּנּוּ דְרָבִּנָּה נֶאֱמַר בתורה "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה", אֵין לִי אֵלָא רֹאשָׁה - שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה, גּוֹפָה מִנֵּן - מניין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו במשנה. תְּלַמְּדוּ לִזְמַר 'הָאִשָּׁה' - נלמד מהייתור שכתוב ראש האשה' ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, אִם כֵּן מַה תְּלַמְּדוּ לִזְמַר 'וּפָרַע אֶת רֹאשָׁה' - מה בא לרבות הייתור של 'את'. ומשיבה, יתור זה מְלַמֵּד, שְׁהִכְהִין סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָה - שלאחר שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות בגילוייה בכך ששערה מתפרק.

שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אִם הָיָה לָבָה נֶאֱמַר לא היה מגלהו וכו'. לְמִימְרָא - עולה מדברי המשנה דְרָבִּי יְהוּדָה תִּישׁ לְתַרְהֲוֵא - שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרים ממנה, ולכן סובר שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו דְרָבִּי לֵא תִישׁ - אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את גופה. מקשה הגמרא, וְהָא אִיפְסָא שְׂמֵעִין לָהּ - שבברייתא להלן אמרו להיפך, דְתַנֵּי לגבי היצא להיחג בסקילה, הָאִישׁ שִׁיּוּצָא להיסקל, מְכַסֵּין אוֹתוֹ פָּרָק אֶחָד מִלְּפָנָיו - בחתיכת בד מלפניו כנגד מקום הערווה, וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פָּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֶרֶיהָ - ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, מְכַסֵּי שְׂבֻלָּה עָרְוָה - שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופה היה ערום בשעה שנסקלים, דְבַרִּי רַבִּי יְהוּדָה. וְהַכְּסִים אֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקַל עָרוּם, וכדברי רבי יהודה, אבל וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקַלַת עָרוּמָה אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה יצרים בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבֵּה הֵבָא - לגבי בסוטה מְעַמָּא מֵא - מה טעם דברי רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום שְׂמָא תִצָּא מִבֵּית דִּין וְכֹאֲתִי - תיבדק ויתברר שהיא טהורה ולא תמות, וְיִתְגַּרוּ בָּהּ פְּרִתֵי כְּהוּנָה - ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין לגלות את גופה. אבל הָתָם - ביוצאת להיסקל, הָא מְסַתְּרָא - הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין לחשוש שיבואו הרואים להרהר בה. וְכִי תִימָא אֵתִי לְאִינְרוּי בְּאַחֶרֶינֵיהּ - ואם תאמר שאף שלא ירהרו בנסקלת, אך עדיין יש לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב שאין לחשוש מכך, שהרי הָאִמַר רַבָּא גְמִירִי - מסורת בידי מרבתי, דְאֵין יִצְרָה הָרַע שׁוֹלֵט אֵלָא הַמֶּשֶׁךְ בעמוד צד

הָתָם קָיִימָא - הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, דְמִסְקִינָן לָהּ וְמַחְתִּינָן לָהּ כְּדִי לְיִיגְעָה - מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעה, כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ להר הבית כדי שתתייגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, דְתַנֵּי, רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, בֵּית דִּין מְסִיעִין אֶת הָעֵדִים הַבָּאִים להעיד כדי להרוג אדם, מְפָקוּם לְמָקוֹם - שאומרים להם לא כאן נקבל את עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, כְּדִי שְׂתַתְּרַף דְעֵתָן עֲלֵיהֶן, וְחִזְרוּ בָהֶן - ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.

שנינו במשנה, שְׂשָׁם - בשער ניקנור מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטוֹת ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין וכו'. שואלת הגמרא, בְּשֻׁלְמָא סוֹטוֹת, מה שצריכות לעמוד בשער ניקנור, נלמד מְדַכְתִּיב בפרשת סוטה "וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָי ה'" - ולפני ה' מתקיים על ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקנור. וּמְצוֹרְעִין נְמִי, מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מְדַכְתִּיב בפרשת מצורע "וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגו' לְפָנָי ה'". אֵלָא יוֹלְדַת מֵאֵי מְעַמָּא צְרִיכָה לעמוד בשער ניקנור, אֵילִימָא מְשוּם דְאֵתְרִין וְקִימִין אֶתְרִין בְּפִתְחֵיהּ - אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד הקרבן בשעת הקרבתה, וכדתנן אין קָרְבָּנוּ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֵלָא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גְּבִי - שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתה, ולכן היו עומדות היולדות בשער ניקנור. אֵי הָבִי - אם כן, וְכִינּוּ וְכִינּוּ נְמִי - גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם, ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, אֵין הָבִי נְמִי - אכן גם זבים וזבות צריכים לעמוד בשער ניקנור, מפני הטעם שאין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם, וְתַנָּא תְרָא מִינֵיהּ נְקָמָא - אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד שם, ולכן הזכיר רק יולדת.

תָּנּוּ דְרָבִּנָּה אֵין מְשַׁקֵּין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת - הנמצאות בעזרה ביחד, כְּדִי שְׁלֵא יְהֵא לָבָה גַם בְּהִכְרִיתָה - שיתכן שאחת מהן טמאה, ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טהורה, יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לֵא מִן הַשָּׁם הוּא זָה - אין זה עיקר הטעם שלא משקים שתי סוטות ביחד, אֵלָא אָמַר קְרָא - נלמד מהפסוק "והשביע אותה הכהן", שמשמע שבדוקים רק סוטה זו לְבָדָה. שואלת הגמרא, וְתַנָּא קָמָא שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, והרי הַכְּתִיב אוֹתָהּ, ולמה לא למד זאת מהפסוק. מתרצת הגמרא, אכן גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שהתנא קמא ברייתא רַבִּי שְׂמַעוֹן הוּא, דְרִישׁ מְעַם דְקְרָא - אשר דורש את טעמי התורה, ומה מְעַם קָאמַר - ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, מַה מְעַם הַתּוֹרָה שמשביע הכהן אוֹתָהּ לְבָדָה, כְּדִי שְׁלֵא יְהֵא לָבָה גַם בְּהִכְרִיתָה.

שואלת הגמרא, מֵאֵי בִינְיָהוּ - מה החילוק לדין בין רבי שמעון שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא דרש. ומשיבה, אֵיפְסָא בִינְיָהוּ יִצָא חִילוֹק בִּינֵיהֶם לדין באופן שהסוטה וְרוֹתְתָה - מופחתת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה לבה גס, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גס בה, ואם כן ניתן להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה הגמרא, וְרוֹתְתָה מִי מְשַׁקֵּין - האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שהיא

התם קיימא. בלשכת הגזית בידקאמרת שיאימו עליה ב"ד הגדול ולשכת הגזית בעזרה היתה חציה בקודש וחציה בחול כדאמר בימנא פרק שני (קף סה): ומחתינן לה. מכל הר הבית לאחר שיאימו עליה: כדי לייגעיה. ותרגא מן המים ותודה כשתראה בצרתה: מסייעין היו את העדים. שמעידים עדות נפשות וכשבדוקן אותן היו מסייעין אותן.

ששם משקין את הסוטות. בתוספתא (פ"ה) שג"ל (מלכים א' ח) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו וכל אלה לפני מזבחך בבית ה' וכו' להרשיע רשע ונצתה בטנה ולהלדיק לדיק ולתת לו כלדקתו שנאמר ואם לא נעמאה האשק וטוהרה היא] ונקתה וזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד במחוץ כאלהם כאלהם והעמיד הכהן את האשק לפני ה' האשק לפני ה' ואין כהן לפני ה':

אין משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש שיעמיד שתיים בעזרה בבת

אחת להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכן לרעהו ובתוספתא דפרה (פ"ה) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת כאלהם אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אושר ככה"ג לנחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהם בעזרה וישחוטו א' ולאחר כך ישחוט השני והא' לאמר' בפ"ג דשחיטת חולין (דף ע"ג ע"ב) תזבחו שלל יהא א' שוחט שני זבחים מיירי שיתחון שני זבחיין כאחד לאיכא איסור לאורייתא אבל ככה"ג לא מיירי התם ובפ"ג נערה המורכבת (גרוס ע"ג) בגדרים בעי מכו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה זוקא או לאו זוקא ופשיט לכו

הוא:

איכא בנייהו רותפת. נראה דהוה מלי למימר איכא בנייהו אשק אחרת שאינה סוטה לר' שמעון מומר לר' יהודה אסור להעמיד אללה שום אשק בשער נקור דלמחר בפרק טרף בקלפי (ויחא דף ע"ג ע"ב) דפליגי נמי איכי רבי [יהודה] ורבי שמעון בקרא דוהואיל אותה דכתיב גבי פרה ולאמר איכא בנייהו חמור דלרבי [יהודה] דלמחר אותה לבדה אסור להואיל עמה חמור:

והא אין עושין מלות חבילות. תימה מאי פריך והלא אין עושין מלות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיתאי עליה כמשא' ואינה פליגי בקראי: **כאן** בשני כהנים. רש"י פירש וכן גבי עבד בפ"ג אדר' ואלון אחד ותימה והא סהרת ב' מזורעין דמי לשני עבדים ש' שני בני אדם:

והבהן ארוזו בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין (מסות דף ע"ב) תניא נמי הכי חזן הכנסת ארוזו בבגדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה מלוה לנוולו בתוספתא (פ"ה) כהנים מטיילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו כ"ג יואל ועומד בלל סוטה וארוזו בבגדיה:

אם היה לכה נאה. אע"ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדליתא פ' האשק רבה (יבמות ז.:

האישי נסקל ערוס ואין האשק נסקלת ערומה. תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (פסוקין דף סה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א"כ למה היה לנו ללוול מאלו שהכתוב אומר שלא ללוול אם היינו מנוולין אותה א"כ לנו שוקרין הכתוב בידי י"ל בין לר' יהודה בין לפרש ביה מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון

ללא חיישינן להרהורים היה לנו ללוול משום יסור:

וירגרו זה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובש לאנשים לראותה יהלו סקין של בוז בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדלמחר קרא ואי משום כהן המשקא אותה ויהו פרוסין פניו ללא אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשק סקין של בוז פורש בינו לבין העם כהן פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים זה מלות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי"ל לר' יהודה אם היו פורסין סקין בינה לבין האנשים לא היה נוול כל כך בפני הנשים כמו בהנשים שאין אשק נושא מפני חכרותיהם ולא יוסרו: **גמירי** אין ילך הרע בזה שעיניו ראות. מקשי' מפרק אין דורשין (פ"ה) דלמחר פרוסין בין בפניו בין שלא בפניו נפש יזריינו ולא קשיא מירי דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי' שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

התם קיימא דמסקינן לה ומחתינן לה כדי לייגעיה דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בית דין מסייעין את העדים במקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: ששם משקין את הסוטות וכו': בשלמא סוטות דכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה' מצורעין נמי דכתיב והעמיד הכהן המטהר וגו' אלא יולדת מאי טעמא אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבנייהו דתניא אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו אי הכי זבין וזבות נמי אה"ל ותנא חדא מינייהו נקט ת"ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גם בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא אותה לבה ות"ק הכתיב אותה ת"ק ר"ש היא דדריש טעם דקרא ומה טעם קאמר מה טעם אותה לבה כדי שלא יהא לבה גם בחבירתה מאי בנייהו איכא בנייהו רותתת ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות חבילות דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא כאן ככהן אחד כאן בשני כהנים: והכהן אוהו בבגדיה: תנו רבנן ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מגין ת"ל האשה אם כן מה ת"ל ופרע את ראשה מלמד שהכהן סותר את שערות: ר' יהודה אומר אם היה לבה וכו': למימרא דר' יהודה חייש להרהורא ורבנן לא חיישי והא איפכא שמעינן להו דתניא האישי מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי רבי יהודה והכ"א האישי נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה אמר רבה הכא טעמא מאי שמא תצא מב"ד וכאית ויתגור בה פרחי כהונה התם הא מסתלקא וכי תימא אתי לאיגרווי באחרנית' האמר רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעניו ראות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן ל"ק אלא אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה ל"ק כדשנין דרבנן

ערוה. אחוריה ופניה שבית הבשת נראה חייש דר' יהודה שמא תצא מב"ד זכאה. שטהורה תמצא ולא יבדקה המים ויתגרו בה ויהיו רודפים אחריה כל ימיה: פרחי כהונה. נקט על שם שהיו מצויין בעזרה יותר משאר העם: וכי תימא אתי לאגרווי באחרניתא. על ידי שראו את זו ערומה מתגרה יצרם בנשים אחרות: גמירי. מסורת בידי מרבתי: דרבנן אדרבנן לא קשיא. בתמיה דשנית רבי יהודה ולא חיישת לשנויי דרבנן: הכא

הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמענו מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירלו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון

ואחר כך מביא חבל המלרי. בירושלמי מפרש חבל המלרי וכפיפה המלרית באין משירי הלשכה כחומת העיר ומגלגליה ולא ידענא אי סורר שנתקן בו וסיף שנהרג בו דלמרינן פרק נגמר הדין (פסחין דף ע"ג.) דבאין משל כזור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הכא:

הבא טעמא מאי. אמרי רבנן שמצוה לביישה ואפילו היא טהורה משום ונוסרו כל הנשים שלא יביאו עצמן לידי חשד ותהייה צנועות: **התם.** שהיא נסקלת אין לך יסור גדול מזה לאחרות: **תרת.** מיתה ובושה: **פר כבר ביונא עדיף ליה.** חשוב על האדם ושני לו טפי מצערא דגופיה הילכך מיתה יפה היא לו לסיק לבוש ואע"פ שצערו נמשך שאתנו ממחר למות ולא לסיק ערום ויתבזה ורבי יהודה סבר צערא דגופא עדיף ליה חו היא מיתה יפה לו לסיק ערום ואע"פ שמתבזה ולא יסקל בלבושו וימשך צערו: **בהני אית לה ביון טפי.** שהיא ערומה עד לבה וראשה פרוע ויתן עליה תכשיט זהב גבאי הוא לה שדרך בני אדם להתלוצץ באדם ערום ומנעלו ברגליו ואמרי שליח ערטיל וסיים מסאני שליח מופשט כדמתרגמינן ופשט וישלח ערטיל ערום: **משום דאמר מר.** לקמן במדה שאדם מודד בה מודדין לו: **היא חגרה לו.** חגרה את עצמה בצלצול נאה להתנאות בפניו לצלצול בגדיל בלע"ז: **תניתויה.** דעיקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמט: **תרגמה.** לרישא דקתני כל הרוצה אנשים: **תרגמה.** פרש אותה: **מתני' ירך התחיל בעבירה תחילה.** בדרך שמיש הירך נהנה תחילה בקירוב בשר לפיך תלקה ירך תחילה לקלל אותה דכתיב בתה ה' את ירך נופלת ואת בטן צבה (מכילתא ה' גמ' ואע"פ דמדה. עצמה בטילה שפסקו ארבע מיתות בית דין: **במדה לא במיל.** שמודדין להם לעוברי עבירה במדה שמתחייבים בה ומתים בדוגמת אותה מיתה: **דאמר רב יוסף.** הגמרא קאמר דאמר רב יוסף נמי בעלמא וכן נמי כו': **דין ארבע מיתות.** דין שמים שהיא דוגמתה: **נופל מן הגג.** דומיא דסקילה דתנן (פסחין דף ע"ג.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים בא ודחפו כו': **חיה דורסתו.** ארי דורסו בצפרניו ומפילו לארץ וגם זה דומה לנסקל: **נחש מכישו.** הארס שורפו: **נמסר למלכות.** ומיתת מלכות מתיזין את ראשו בסיף והרג נמי סייף הוא כדאמרינן בסנהדרין (דף ע"ג.) **סרוכבי.** בומגל"ט והוא חולי בגרונו: **בסאסאה.** בתוך אותה סאה עצמה כשאתה משלחה לאבדוק תריבנה: **ואין לי אלא סאה.** עבירה גדולה: **תרכב.** חצי סאה תרי וקב דהיינו ג' קבין: **תומן ועובלא.** משקלות קטנים הן ושיעורן בבבא בתרא בהמוכר את הספינה (דף ע"ג.) **ומנין שכל פרושה ופרושה וכו'.** ואע"פ שלא נפרעו ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתרו לו עליהם אלא מצטרפין לו אותן לחשבון: **ליראות לו פריסה לו.** כנגדו: **כפת.** ענין: **פניה**

תנינא ואחר כך מביא חבל המלרי. ולא ידענא מאי פשיט מהכא טפי מהא דקתני היא חגרה לו כללול דמשמע דחבל מלרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למונה בעינן חבל לאו דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל המלרי או שום קשירה בטורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדקדק בפירוש רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל ונריך לקשור ללול לקשור חבל כדי לפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המלרי ואיכא ללול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל:

מיום שחרב בהמ"ק וכו'. וה"ה דבזמן הבית נהגו דין 7' מיתות מי שנתחייב בן בלא עדים והתראה שלא והו יודיין לזונו כבסנהדרין כדאמר צ"י אחד דיני ממונות (דף ע"ג.) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנתחייב אס לא ראיתי וכו' עד שהשיבו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבעינן ארבע מיתות לגמרי: **מר** שנתחייב סקילה. מקשי' מפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף ע"ב.) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גנבי יומא חד פגע בהווא טובס אמר להו תפסוהו ותפסוהו (זקפיהו) וזקפיהו וקא ככי אמר לו רבי אל ירע קי סהא וכו' בעלו נערה מאורסה ביוה"ט זה שנתלה נחנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא חבל לפרש"י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר ללאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בתק אכל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות ה') דרש ריש לקיש והאלהים אנה לירו זה שהרג בזמיר וישב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והכורו והא לאו בר סקילה הוא ותיריך אע"פ ללאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דזרק על תבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (מכילתא ה') ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו כסיף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר: מניימן

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא טעמא מאי משום ונוסרו כל הנשים התם אין לך ייסור גדול מזה וכי תימא לעביד בה תרתני אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמפלגי מר סבר בזיוניה עדיף ליה טפי מצערא דגופיה ומר סבר צערא דגופיה עדיף ליה טפי מבזיוניה: היתה מכוסה לבנים וכו': תנא אם היו שחורים נאים לה מכסין אותה בגדים מכוערים: הוי עליה כלי זהב וכו': פשיטא השתא נוולו מנוויל לה הני מיבעיא מהו דתימא בהני אית לה ביון טפי כדאמרי אינשי שליח ערטיל וסיים מסאני קמ"ל: ואחר כך מביא חבל וכו': בעא מיניה רבי אבא מרב הונא חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא ובצלצול קטן נמי סגי או דילמא משום דאמר מר היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה מעכב א"ל תניתויה ואח"כ מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה: וכל הרוצה לראות בה יראה וכו': הא גופא קשיא אמרת כל הרוצה לראות בה רואה אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי והדר תני כל הנשים מותרות לראותה נשים אין אנשים לא אמר אבוי תרגמה אנשים אמר ליה רבא והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני אלא אמר רבא כל הרוצה לראות בה רואה לא שנא גברי ולא שנא נשי ונשים חייבות לראותה שנאמר ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: **מתני'** במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה בירך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט: **גמ'** אמר רב יוסף אף על גב דמדה בטילה במדה לא בטיל דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בהמ"ק אע"פ שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הרוגה או נמסר למלכות או ליסטיין באין עליו מי שנתחייב חניקה או טובע בנהר או מת בסרוכבי תניא היה רבי אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לריבות תרכב וחצי תרכב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועובלא מנין תלמוד לומר כי כל סאון סאון ברעש ומנין שכל פרושה ופרושה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל היא פרסה לו סודדין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך פניה

מניימן

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בצלצול - הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות בפני מי שנטתרה עמו, לפיכך בהן מביא חבל המצרי - שהוא גם ועבה וקושר לה למעלה מדריה כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל מצרי מעבב, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק, אמר ליה - רב הונא לרב אבא, תניתיה - למדנו במשנתנו, ואחר כך מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדריה כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו הבגדים, ואם כן כל חבל כשר ולא דווקא חבל מצרי.

שנינו במשנה, וכל הרוצה לראות בה רואה וכו' וכל הנשים מותרות לראותה. מקשה הגמרא, הא נופא קשאי - דברי המשנה סותרים, אמרת - בתחילה אמרה המשנה שכל הרוצה לראות בה רואה, אלמא - משמע שלא שגא נברי ולא שגא נשי - אין הבדל בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה שמנוולים אותה. ואילו ויהרר תני - בהמשך המשנה למדנו שכל הנשים מותרות לראותה, ומשמע נשים אין - דווקא לנשים מותר לראות את הסוטה, אבל אנשים לא. מתרצת הגמרא, אמר אבי תרומה - נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל הרוצה לראות יראה, היינו אנשים - נאמר רק על נשים. דוחה הגמרא, אמר ליה רבא לאביי והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני - הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה רואה, ומשמע שגם אנשים. אלמא מתרצת הגמרא, אמר רבא, אכן תחילת דברי המשנה שכל הרוצה לראות בה רואה, נאמרה על כולם לא שגא נברי ולא שגא נשי, ומוסיפה המשנה, ונשים תיבות לראותה - הנשים שנמצאות בעורה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים את מה שנאמר ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה בנפשן. - עלי ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל.

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומביים את הסוטה, באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד מדה.

משנה. במדה שאדם מודד בה מודדין לו - כשמענישים את האדם משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהיא קשמה את עצמה לעבירה - בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבעל, כנגד זה, המקום נוולה - התורה ציוותה לנוול אותה. וכן כיון שהיא גלתה את עצמה לעבירה - שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבעל יראה אותה ויעבור איתה בעירה, כנגד זה, המקום גלה עליה - התורה ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער ניקנור. בדרך התחילה בעבירה תחילה, ואחר כך הבטן, לפיכך שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבעל, ואחר כך הבטן, לפיכך מקללה הכהן שתלקה תירך תחילה ואחר כך הבטן שנאמר "בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה", ושאר כל הגוף לא פלט - ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב לאחר הירך והבטן.

גמרא. אמר רב יוסף, אף על גב דמדה בטילה - שפסקו להעניש בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום במדה לא בטיל - עונש כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמים לעוברי עבירה שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. דאמר רב יוסף וכן תני רבי חיאי, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שפלטתו כנהדרו ולא דנים עוד דיני נפשות, מכל מקום ארבע מיתות לא בטלו. שואלת הגמרא, והא בטלו - הרי אין דנים כבר דיני נפשות. משיבה הגמרא, אלא דין ארבע מיתות לא בטלו - דין שמים להעניש את החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נענש במיתה דומה להם, כגון, מי שנתחייב סקילה - מי שעשה עבירה שהעונש עליה היא סקילה, או נפל מן הגג או

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא חששו רבנן להרהור, אלא שהכא - לגבי סוטה טעמא מאי - הטעם שמגלים את גופה, הוא משום שנאמר ונוסרו כל הנשים - ולכן מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך תתם - לגבי יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו כמותה, שהרי אין לה ייסור גדול מזה - שרואות אותה כשהיא נסקלת. וכי תימא לעבד בה תרתי - ואם תאמר שיראו גם שהיא נהרגת וגם שמביישים אותה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבתי, אין עושים כן, משום שאמר קרא ואתה לרעה במוד, ונלמד מכאן שברור לו - יש לברור ליוצא להיזהר מיתה יפה - שלא יתבייש כשממיתים אותו.

שואלת הגמרא, לימא דרב נחמן תנאי היא - האם נאמר שהדין שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה. דוחה הגמרא, לא - דברי רב נחמן לא תליים במחלוקת רבי יהודה ורבנן, אלא דכילי עלמא אית להו דרב נחמן - שיש לברור ליוצא להיזהר מיתה יפה, והכא בהא קמיפליג - אלא שנחלקו מה היא המיתה היותר יפה לה, מר סבר - רבנן סוברים, ביונייה עדיף ליה מפי מצערא דגופיה - יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את המיתה ויגרם לה להצטער יותר, מאשר להתבוות ולהסלק כשהיא ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. ומר - רבי יהודה סבר, צערא דגופיה עדיף ליה מפי מביוניה - יותר חשוב לאשה שלא תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבוות ולהיסקל ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.

שנינו במשנה, היתה מכוסה לבנים מתכסה בשחורים וכו'. תנא - למדנו בבביתא שאם היו גם בגדים שחורים נאים לה, מכסין אותה בבגדים מכוערים, בשביל שתתנוול ותתבזה. שנינו במשנה, היו עליה כלי זהב וכו' מעבירין ממנה כדי לנוולה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה פשיטא שמסירים ממנה את התכשיטים, השתא נוולי מנוויל לה - שהרי עושים מעשים לנוולה, הני מיבעיא - וכי צריך לומר שמסירים ממנה את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים משום שבהני אית לה ביון מפי - שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושערה מגולה ומפוזר, יש בכך יותר בזיון, וכדאמרי אינשי שלית ערמיל וכיום מסאני - וכמו שדרך האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולבוש רק נעליים, כך אשה זו כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. קא משמע לן - חידשה לנו המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.

שנינו במשנה, ואחר כך מביא חבל מצרי וקשרו למעלה מדדיה וכו'. בעא מיניה רבי אבא מרב הונא - שאל רב אבא את רב הונא, חבל המצרי מהו שיעבב בסומה - האם הקשירה חבל מצרי זה מעכב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא - בשביל שלא ימשכו הבגדים כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה ובצלצול קמן נמי סיני - בחבל קטן גם מספיק, או דילמא שהטעם לקשירה הוא משום דאמר מר להלן, שבמדה שאדם מודד מודדים לו, ולכן כיון שהיא תנהר לו

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא בר פפא. וכי תימא - ואם תאמר לתרץ, שהנך אודו - האומה המצרית שהייתה בזמן משה נכחדה לגמרי, והני אחרוני נינהו - והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך במצרים. דוחה הגמרא, והתניא אמר רבי יהודה, מנימין גר המצרי היה לי חבר - היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא מתלמידי רבי עקיבא, וכך אמר מנימין גר המצרי על עצמו, אני מצרי ראשון - מצרי שהתגייר, ונשאתי מצרית ראשונה - גיורת מצרית, אשיא לבני מצרית שניה - מצרית בת גרים, כדי שיחא בן בני מותר לבא בקהל - כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נכחדה לגמרי כשהכה אותם ה'. אלא מסיקה הגמרא מכח הקושיא, אי איתמר הכי איתמר - אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, אמר רבי חנינא בר פפא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן המלך של האומה, עד שעת שילוחו - שנפסקת מלכותו, שנאמר 'בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' ונדרש על מלך.

אמימר מתני להא דרב חנינא בר פפא אהא - אמימר למד את דברי רבי חנינא בר פפא כפי שהבינה הגמרא בתחילה, ומהפסוק שלהלן, מאי דכתיב - מה כוונת הכתוב 'כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא בליתם', ודרש רבי חנינא בר פפא כך, 'אני ה' לא שניתי' לא הכייתי לאומה ושניתי לה - שלא הכייתי אומה מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם אני מאבדם. ואילו 'ואתם בני יעקב לא בליתם' - את עם ישראל אני מכה ולא משמיד, והיינו דכתיב 'חצי אכלה בם' - בישראל, שחצי בלין - מכותי כלות, אבל וכן אינו בלין.

אמר רב המנונא, אין תקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם - להענישו על חטאיו, עד שתתמלא סאתו - שירבו עונותיו, שנאמר 'במלאות ספקו יצר לו וגו'' - כאשר התמלאו רצונותיו ותאותיו, יצר לו - יבואו עליו הצרות והעונשים.

דרש רבי חנינא בר פפא, מאי דכתיב 'רננו צדיקים בה' לישירים נאותה תהלה', אל תקרי נאותה תהלה, אלא נותה תהלה - ומתפרש הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה', שרק ישרים יהללוהו בנוה בתים שהם בנו. ומי הם הצדיקים, זה משה ויהוה שלא שלמו שונאיהם כמעשיהם, יהוה דכתיב 'מבעו בארץ שעריה' - שבנה שערי ירושלים, משה, דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשיו וקרשיו וקריתיו ועמודיו ואדניו - ולא יכלו האיובים לקחת את המשכן שבנה משה ולהתחלל בו. שואלת הגמרא, היבא - היכן נגנו אוהל מועד. ומשיבה, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל בית המקדש.

תנו רבנן, כוטה נתנה עיניה כמי שאינו ראוי לה - שנבעלה למי שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, שמה שביקשה לא ניתן לה - שאסורה על הבעל לעולם. ומה שבידה נטלוהו ממנה - ואף נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נטלין הימנו.

פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולטות - שבזמן ששוחה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. היא קלעה לו את שערך - שקלעה את שעה בעבור הבעל בשביל להתנאות בפניה לפיכך כהן סותר - פורע את שערך. היא הראתה לו באצבע - לרמוז לו שיבוא אליה, לפיכך ציפורניה נושרות. היא הגרה לו בצילצול - חגורה נאה, לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדיה. היא פשטה לו את יריכה למעשה העבירה, לפיכך וריכה נושלת. היא קיבלתו על בריסה במעשה העבירה, לפיכך במנה צכה - מתנפחת, כמו שכתוב 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. היא האבילתו מעדי עולם בשביל לפתותו לעבירה, לפיכך קרבה מאכל בהמה - שעורים. היא השקתהו יין משופח בכוסות משופחים, לפיכך כהן משקה אותה מים המרים במקודה של חרש - בכלי חרס. היא עשתה את מעשה העבירה בפתר, כנגד זה ה' שהוא 'ישב בפתר עליון' שם פה פנים - מתפנה כדי להיפרע ממנה, כמו שנאמר 'ועין נאף שמה נשף לאמר לא תשורני עין וגו' וסתר פנים ישים' - שהגואף מצפה לחשכת הלילה לעבור את העבירה בסתר, וה' שהוא יושב בסתר ישים פניו להיפרע ממנו. דבר אחר - פירוש אחר איך מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה הסוטה את מעשה העבירה בסתר, היא עשתה בפתר, כנגד זה המקום פירסמה בגלוי - שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך מתפרסמים מעשיה, וכמו שנאמר 'תבכה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל וגו'' - המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה' על ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה' את מעשיו הרעים לרבים.

הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת הגמרא, ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא השבון - שכבר למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון בשביל להיפרע, אם כן הפסוק 'כי כל סאון סאון פרעש' למה לי - בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, לקמדה - מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה, שהעונש יהיה כעין החטא. ממשיכה הגמרא להקשות, ומאחר דנפקא ליה מ'כי כל סאון סאון פרעש' שמענישים במדה כנגד מדה, אם כן 'בסאסאה בשלחה תריבנה' למה לי - בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש לכך רב חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא אין תקדוש ברוך הוא נפרע מן האומה - אינו מעניש אומה עד שעת שילוחה - עד שמגיעה השעה שמאבדה לגמרי מהעולם, שנאמר 'בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' - שמעניש אותם ה' על כל העברות בשעה שמשלח אותם לאבדון.

מקשה הגמרא, איני - איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה' מאבדם מהעולם הוא מעניש אותם, והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים - בחלומו של שר המשקים, למה - על מה רומזים. כוס יסורים אחת, ששנתה - ששתה מצרים בימי משה - עשרת המכות וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים, ואחת, ששנתה בימי פרעה נכה - שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. ואחת, ששנתה לשנות עם חברותיה - בימות המשיח. ונמצא, שהענישם

פניה מוריקות. הכי תני לקמן אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות: **הראתה לו באצבעותיה.** רמזה לו לבא אצלה: **מאכל בהמה.** שעורים: **במקידה של חרש.** פחותה ומגונה שבכוסות: **שם בה פנים.** פנאי ליפרע ממנה ועומתי אני את פני ויקא (ס) ונתתי (את) פני (ס) כולן לשון פונה אני מכל עסקי ועוסקי בהן: **תכסה פניה בשאון.** (שנאמר במשאון) המכסה דבר השנוי למקום במשאון בחוץ כמו שואה (ויז) (ל) שעושה מעשיו בחושך: **כי כל שאון.** שבא ללמדנו שאף עבירות קטנות נפרעות הימנו: **למה לי.** מאחת לאחת נפקא: **לכמדה.** ולמדנו שבמדה שמועד מודדין לו הפרעון מעין החטא: **שילוחה.** איבדה מן העולם: **ג' כוסות.** בחלומה של שר המשקים: **כימי פרעה נכה.** לבא נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים: **עם חברותיה.** לימות המשיח אלמא לא נטרדה במכה ראשונה: **וכי תימא הנך אודו.** הראשונים כלו כולן ואלו מאומות אחרות היו שנתישבו בארץ מצרים: **מצרי ראשון.** הוא עצמו נתגיר: **אשיא לבני מצרים שניה.** בת מצרים גיורת וגר מצרי שהיא היא שניה לגירות כדי שיהא בן בני שלישי וראוי לישא בת ישראל דרביי (הניס) בני אשור וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' שאם הייתי משיא לבני מצרים ראשונה היה בן בני שני מצד האם דאמר ביבמות (ק) (פ) ובקדושין (ק) (פ) (בני אשור וילדו) להם הלך אחר פסולן אלמא עדיין מצרים הם דאילו שאר אומות מותרין לבא בקהל מיד מנימין לית ליה הא דאמר בבבכות (ק) (ק) שהעמונים והמצרים מותרין לבא בקהל שבהם עלה חמריי ובלבל את כל האומות והכי נמי קתני בתר דהך מילתא בתוספתא דקדושין אמר לו ר"ע מנימין טעית שכבר עלה סתריי ובלבל בו: **אחא.** מן המקרא הוה: **חצי כלים.** מכותי כלות: **במלאות ספקו.** כל רצונו: **יצר לו.** תבואנו צרה: **אלא נזה תהלה.** על עסקי נזה בתים שבנו יהללחה: **שלא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם.** להיות נהנים מהם: **דוד דרביי טבעו בארץ ומצודת ציון היא עיר דוד וביהו דכתיב בספר שמואל (ג) (ו) וכבשאו צרים בימי דקדוקו טבעו השערים דלתות השערים שהיו של נחושת או של וכסף וזהב כדי שלא ישאום אויבים ועצים לא נשאו אתם: **מה שבקשה לא ניתן לה.** שאסורה לבועל: **ומה שבידה נפלו הימנה.** אם שותה מים מתה ואם הורדה נאסרה לבעלה והפסידה כתובתה: **נחש****

מנימין גר המלרי וכו'. מקסים מפרק תפלת השחר (בבבס דף כה) לאמר זו זיוס עמד יהודה גר עמוני לפניהם צבית המקדש ולאמר להם מה אני לנח בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה ח"ל ר' יהושע מותר אתה ח"ל ר"ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר"י וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין והלא כבר עלה סתריי מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו ח"כ אפילו מנימין היה מותר לנח בקהל ועוד מקשינן אהיהיה תפלת השחר לאמר פ"ק דמגילה (ק) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כחמרא אדורייא שגחמרא שאנן מואב מנעוריו וגו' מיחו הכא בשמעתין לא קשיא מגיד כמו שפירש"י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סתריי ובלבל את האומות לא מנריים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נוסף מנריית ומנרי נוסף עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נוסף את אלו והכא הכי פירושא עד כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אכל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אכל ההיא דמגילה תיקשה ופ"ת דסתריי אע"פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מנריים לא בלבל דכתיב (מלכים ב) כד פרתה נכה ולא הוסיף עוד מלך מנריים לראת מאלו כי לקח מלך בבל מנחל מנריים עד נהר כרת אלמא אשכנזי לא בלבל ומנריים ויהי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מנריים עוד לא זקפה ראש אכל עמון (ומואב) בלבל דכל הנוו לא אשכנז כדתיבא שלא בלבל כדכתיב (ישעיה) מי בכל אלהי הארצות וגו' ובמנריים אשכנז כדתיבא שלא בלבל אלא שטפן כדלמריי בסדר עולם שחבר לתרהקה מלך כוש ועל אותה טעם אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו' וגמרא שלנו לא תש להזכיר לפי שלא היה כיבוש גמור אלא כשטיפת צנאן וסיעתו וגם מואב טעף כדלמריין בסדר עולם שלש שנים ונקט כבוד מואב (ישעיה) שסתריי טעפן אכל כיבוש ובלבל לא הוה ובמואב אשכנז כדתיב דלא בלבל דכתיב שאנן מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתבי אדוכתייהו ו"ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו ודבבכות (ק) (ק) אמרינן וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין ל"ג ומואב וחורבן נבוכדנצר לא תשיב בלבל דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח לנת הארץ במקומם אכל סתריי היה מעביר לארץ ומבלבלו והכי אמרינן צ"פ בתרא (לקמן) גבי לוז היא לוז שלא בלבלה סתריי ולא החריבה נבוכדנצר

פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבע לפיכך ציפורניה נושרות היא חגרה לו בצילצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדרה היא פשטה לו את יריכה לפיכך יריכה גופלת היא קיבלתו על כריסה לפיכך במנה צבה היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש היא עשתה בסתר יושב בסתר עליון שם בה פנים שנאמר ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וגו' דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר תכסה פניה בשאון תגלה רעתו בקהל (וגו') ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון כי כל שאון סואן ברעש סואן לי לכמדה ומאחר דנפקא ליה מכל שאון סואן ברעש בסאסאה בשלפה תריבנה למה לי לכדרב חנינא בר פפא דא"ר חנינא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' איני והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתת בימי משה ואחת ששתת בימי פרעה נכה ואחת שעתידיה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אודו והני אחריני נינהו והתניא אמר רבי יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר חנינא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' אמומר מתני להא דרב חנינא בר פפא אהא מ"ד כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אותי ה' לא שניתי לא הכיתי לאומה ושניתי לה ואתם בני יעקב לא כליתם היינו דכתיב חצי אכלה במ חצי כליו והן אינן כליו אמר רבי המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר במלאות ספקו יצר לו וגו' דרש ר' חנינא בר פפא מאי דכתיב רננו צדיקים בה' לישירים נאווה תהלה אל תקרי נאווה תהלה אלא נווה תהלה זה משה ודוד שלא וכו'

ואף מלך המות אין לו רשות לעבור סס ובכ"מ תולה בלבלו בסתריי וחורבן נבוכדנצר ולפוסו רהיטא גרם עמון כדתיב ויתא כדפרישית וכו' לא מילי ע"כ פירוש וקשה לפירוש מן התוספתא דקתני לא מנריים במקומם הם יושבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירוש הא דקתני לא מואבים במקומם ולי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא קשיא מידי: **לא** הכיתי לאומה ושניתי. ה"ה דלהא הוה מני למיפרך הא דרבא והא דמנימין ותימה מני הוה מני לתרץ דלא הוה מני לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אכל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי: **אלא**

המקנא פרק ראשון דף ט עמוד ב סוטה

נחש הקדמוני. נתן עניני בחוה ובה עליה והיינו דכתיב (בלשון א) הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא: נמלו הימנו. קומה זקופה: **יהא מלך**. שלך עשאו ערום מכל: **אני אמרתי** יהלך בקומה זקופה. מקללתו אתה למד וכן כל אלה אתה למד מקללתך: קין. נתן ענינו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל ששתי תאומות נולדו עמו והיינו דכתיב (בלשון ז) את אחיו את הבל שני אתים שני ריבויים: קרה. על הכהונה ובלע: **בלעם**. בממונו של בלק לקלל את ישראל ונהרג במדוך שהלך לטול שבר עשרים וארבעה אלף שנפלו מישראל בעצתו: **דואג**. אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר ומראה פנים בחלבה כדכתיב (שמואל א טו)

הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי וגו' ואמר באגדה דחלק (דף טז) דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: **ואחיתופל**. נתן ענינו במלוכה כדאמר בחלק (דף קה) ראה אש יוצא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך ומה שבידו נטלו הימנו לא יחצו ימיהם: נחוי. בממונו של נעמן ונצטרע: **ואדוניה**. באבישג ונהרג: **ועויה**. בכהונה הדצרעת זרחה על מצחו (ס"ז טו): **כי לייש בר'**. וקלה היא תחלת הפרענות: **מיהו כי בדקי מיא כי אורחיהו** בדקי. שבמעיים נכנסו תחילה **במקלקלות** אתו ואח"כ נפלות לירך: **שלא להוציא לעז**. שיאמרו לא עשו כסדר האלה ואין פורענות זו על ידך: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו**. כדילוף לקמן: **על עשר פלגשי אביו**. כדכתיב בספר שמואל (ב טו) ועווב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: **לונביות**. חזיתות: **לב אביו ולב בר'**. דכתיב (ס) אלכה נא ואשלמה את נדרי וגו' וכתוב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי קרואים מדרש שעל ידי מצות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמם של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכניס מאתים וכו' ראישי סנהדרות הרי לב אביו ולב בר' ולב אנשי ישראל דכתיב בקרב איש להשתחות וגו' וכתוב מי ישימי שופט בארץ וכתוב ויגוב אבשלום את לב אנשי ישראל: **ואין באהיו גדול ממנו**. שהיה שרף הרי מדרש שמד שנקבר אביו בגדולים וכן במדה מדרו לו שנקבר הוא בגדולים: **מי לנו**. לענין כבוד קבורה לקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין בישראל גדול ממנו הרי שבמדה שמד לקבור את יוסף ע"י גדול בה מדרו לו שאן גדול בכבודו קבור ממה שלא נתעסק אלא הקב"ה: **גמ' בעיניו מרד**. ע"י ענינו מרד בבורא: **כי מו' הוא**. שחשק באותה אשה כדי להתגרות בפלשתים: **והכתוב ירד שמשון תמנתה**. וירא שם אשה מבנות פלשתים ותיטב בעיני שמשון ומעשה של זו שבתמנת קודם למעשה של זו שבעה: **תחילת קלקולו מיהא בעוה הוה**. דהיא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בנות: **שדילדלה**. עקרה כמו אבני הר שדלדלה: **מנא ידעה**. הלא כמה כוזבים אמר לה קודם לכן ומצאתו שקרן: **נכרין דברי אמת**. מתקבלין ומיושבים ודבורים על אופניהם ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין והבינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כחו גדול אמת הן: **ותאלצהו**. לשון דחוק ומצוקה: **בשעת גמר ביאה**. תאות האדם מרובה: **דברים**

וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן ענינו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחוונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועויהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם: **בירך התחילה בעבירה וכו'**: מנא ה"מ אילימא משום דכתיב בתת ה' את יריבך נופלת ואת בטנך צבה והכתוב וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אב"י כי לייש תחילה ירך והדר בטן לייש ומיא כי בדקי כי אורחיהו בדקי בטן ברישא והדר ירך כקלה נמי כתיב לצבות בטן ולנפול ירך ההוא דמרדכי לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר ויסבו עשרה אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג' גנבות [לכבות] לב אביו ולב בר' ולב ישראל (שנאמר ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר ויקח [יואב] שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעשה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים כמדובר שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר ויעלו יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרישים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר והלך לפניך צדק כבוד ה' יאספך: **גמ' ת"ר** שמשון בעיניו מרד שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והכתוב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי אול מיהא בתר ישרותיה אול תניא רבי אומר תחילת קלקולו בעוה לפיכך לקה בעוה תחילה קלקולו בעוה דכתיב וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו' לפיכך לקה בעוה דכתיב ויורידו אותו עזתה והכתוב וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעוה היה ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה ראוייה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו דילדלה את כחו דכתיב ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאסתלק שכינה מיניה דכתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנין א"ר ניכרין דברי אמת אב"י אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לכטלה כיון דאמר נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א"ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בניזיר ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא אויה לדבר טמא לפיכך נתלו חיוו בדבר טמא ותחל רוח ה' וגו' א"ר חמא בר' חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב יהי דן נחש עלי דרך לפעמו במחנה הן א"ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כוונת כתיב הכא לפעמו במחנה הן וכתוב התם פעמון ורימון בין צרעה ובין אשתאול אמר ר' אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחל**

האסורים לנזיר. משרת ענבים בגן נזיר ששרה ענבים במים ויש בהם טעם יין דלא נפקא מכל אשר יעשה מגופן היין (בבבלי ז) **מכתש**. מקום קביעות המין: **איוה לירב** טמא. לישא בת לא נבר: **דברך טמא**. לחי החמור שאלמלא הוא היה מת בצמא: **רוח ה'**. רוח נבואה ששרתה על יעקב: **מקשקשת לפניו**. ללוותו באשר הולך: **הוחל**

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לחתדיין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה מזכה אותם, ובכך גבב את לב העם. לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים - שרביטים, שנאמר 'ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אנשלום'.

וכן לענין המוכה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו ענין של המצווה. מרים המתינה למשה שענה אחת, כשהיה בתוך התיבה ביאור, שנאמר 'ותתצב אחתו מרחק', לפיכך קיבלה שכר ונתעקבו לה ישראל ו' ימים במדבר בזמן שהיתה מצורעת, שנאמר 'והעם לא נסע עד האסר מרים'. יוסף זכה לקבור את אביו, ואין באהיו גדול ממנו - שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב, שנאמר 'ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרשים', ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורתו גדולים, שהרי מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, בדלהלן. וכן מצינו במשה, שזכה בעצמות יוסף ואין ב'ישראל גדול ממנו - התעסק בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה בישראל, שנאמר 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו', ובאותה מדה מדדו לו בפטירתו, שמי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום - הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, שנאמר 'ויקבר אתו בניא'. מסימת המשנה, שלא על משה בלבד אמרו שהתעסק ה' בו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר 'והלקח לפניך צדיק כבוד ה' ואספד' - שאוסף ה' את נשמות הצדיקים במוות להביאם לגן עדן.

גמרא. תנו רבנן שמשון בעיניו מרד, שנאמר 'ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני', לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר 'ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו'. מקשה הגמרא, אינו וכי שמשון נשאה לפי שנתן בה עיניו, והקב"ה 'ואביו ואפו לא ידעו כי מה' היא' - שישא אותה, הרי שמשונים רצו שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, כי אול מיהא בתר ישרוניה אול - שמשון לא ידע שזה רצון ה', אלא הלך אחרי מראה עיניו. תניא רבי אומר, תחילת קלקולו של שמשון היה בעצה, לפיכך לקח בעצה, תחילת קלקולו בעצה, דכתיב 'ולקח בעצה', ולקח בעצה, ויבא אליה. לפיכך לקח בעצה, דכתיב כאשר תפסו אותו הפלשתים 'וינודו אותו עזתה'. שואלת הגמרא, והקב"ה 'וינודו אותו' ולקח לו אשה משם, וכפי שביארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו מיישבת הגמרא, תחלת קלקולו מיהא בעצה הנה - שהקלקול היה בעזה שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לחמנת היה דרך נשואים ואינו קלקול.

דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. 'ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה', תניא רבי אומר אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה - גם אם לא היה שמה דלילה, ראיה היתה שתקרא דלילה - ששם זה רומז על מעשה, שכן דילדלה את בחו של שמשון, וכן דילדלה את לבו, וכן דילדלה את מעשיו. דילדלה את בחו, דכתיב 'ויכר בחו מעליו' - על ידי שגילחה את שערו, דילדלה את לבו, דכתיב 'ותרא דלילה כי הניד לה את כל לבו' - שסוד כונו בגזירותו, דילדלה את מעשיו, דאיסתלק שכינה מיניה, דכתיב 'הוא לא ידע כי ה' סר מעליו' - לאחר שנפסקה גזירותו. 'ותרא דלילה כי הניד לה את כל לבו' שואלת הגמרא, מנא ידעה שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כוחו. משיבה הגמרא, אמר רבי הנין אמר רבי, ניכרין דברי אמת - שראתה שאכן שערו מגודל ואינו שותה יין, תיריץ נוסף, אבני אמר, ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה, ובין דאמר 'נידו אלהים אני מבטן אימי אם גולחתי וסר ממני כוחי', אמרה השתא ונדאי קושטא קאמר - עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מוכיר שם שמים. 'ויהי כי הציקה לו כדכריה כל ה'מים ותאלצהו' - דלילה הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא, המשך בעמוד צד

וכן מצינו בנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם, שנתן עיניו כמה שאינו ראוי לו - בחוה, ובא עליה. מה שביקש לא נתנו לו - שאסור בה, ומה שבידו - שהיה בקומה זקופה, ובדלהלן, נטלוהו ממנו. אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי שהנחש יהא מלך על כל בהמה ותיח, ועכשיו - עונשו שאורו הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי יהלך בקומה זקופה, עכשיו, על גחונו וקר'. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו, עפר יאכל. הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את תוה - הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שיאכילו מעץ הדעת, ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, עכשיו, 'איבה אשית בינה ובין האשה ובין ורעה ובין ורעה' - לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.

וכן מצינו בקין - שנתן עיניו בתאומה הנוספת שנולדה עם הבל, וקרחה - בכהונה של אהרון, וסופו שנבלע באדמה. ובלעם - בכסף של בלק, וסופו שנהרג כשהלך ליטול את הכסף. ודואג - שקינא בדוד, ואחיתופל - במלוכה, ומתו בקיצור ימים. ונחשו - בממון נעמן, ונצטרע. ואכשלום - במלוכה, ונהרג. ואדוניהו - באבישג, ונהרג. ועוניהו - בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. והמן, שכל אלו שנתנו עיניהם כמה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידו נטלוהו מהם.

שינוי במשנה, פיך התחילה בעבירה וכו' לפיכך תלקח הירך תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, מנא הני מילי - מניין שלוקח הסוטה תחילה בירך, אילמלא משום דכתיב - נלמד ממה שמשביע הכהן את האשה לפני ששותה ואומר, 'בתת ה' את ריבך נפלת ואת בטנה צכה' - שקודם ירך ואחר בטן, והקב"ה - הרי לאחר ששותה ונמצא שזינתה כתוב 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה' - נמצא שלוקח הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, אמר אפי' כי לייט, לייט תחילה ורך ותרד מן לייט - כאשר מקלל הכהן את האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שבירך התחילה בעבירה. ומנא כי כך, כי אורחיהו כך - אך כאשר המים בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, מן כרישא ותרד ורך - קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקח הירך תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפרענות. שואלת הגמרא, בקללה נמי - בפסוק אחר כתיב 'לצבות מן ולנפל ורך' - הרי גם בקללה מצאנו שקודם הבטן לוקח. משיבה הגמרא, הווא דמודע לה כהן - בפסוק זה מודיע הכהן לסוטה, דכמן כרישא ותרד ורך - שבפועל, קודם תלקח הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק מוקללה. ומבאר הגמרא, שצריך להודיע לה כך, כדי שלא להוציא לעו על מים המרים - שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.

המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה. משנה. שמשון הלך אחר עיניו - נמשך אחרי מראה עיניו, לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר 'ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו'. אכשלום נתנאה בשערו, לפיכך נתלה בשערו - שהסתבר שערו ונתלה באילו, ואז הרגו אותו. ולפי שאבשלום על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות - חנינות, שנאמר 'ויסבו עשרה אנשים נשא כלי יואב ויכו את אבשלום'. ולפי שנגב אבשלום שלש נגבות, את לב אביו ולב בית דין - שבקש מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילוו אותו להקריב את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גבב לב אביו ולב בית דין. ולב ישראל (שנאמר 'וינגב אכשלום את לב אנשי ישראל') - שאמר לבאים

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד א מתוך "ש"ם לובלין - מכון המאור"

במשפט צדק, שְׁנַאמְר בברכת יעקב, "דן ודין עמו כאחד וגו'" - משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כביחידו של עולם, ונאמר על שמשון, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמִשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שְׁנַאמְר "כִּי שָׁמַשׁ וּמָנֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" - כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֵלֶּיא מַעֲתָה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לָא יִמְחָה - יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֵלֶּיא כּוּוּנְתַּ רַבִּי יוֹחָנָן, שנקרא כך לפי שהיה בו מֵעֵין שְׁמוֹ - תכונתו של הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂמָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵגִין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, אִפְּהּ שְׁמִשׁוֹן הֵיחָ מֵגִין בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָעָם חֲזִיר בְּרַגְלֵי אַחַת הֵיחָ, שְׁנַאמְר "וְיַלְדָּ שְׂפִי" - שפוף חזיר ברגלו אחת. שְׁמִשׁוֹן חֲזִיר בְּשֵׁתֵי רַגְלָיו הֵיחָ, שְׁנַאמְר "שְׂפִיפֵן עַלֵּי אַרְחָ" - שפיפה כפולה, שהיה חזיר בשתי רגליו.

תְּנוּ רַבִּנְהוּן, חֲמִשָּׁה בְּנֵי אַדָם נִכְרְאוּ מֵעֵין דְּוִקְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וכוּלִין - כל חמישה אלו, לְקוּ בָהוּן - באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שְׁמִשׁוֹן, הֵיחָ מֵעֵין דּוֹגְמָה שֶׁל מַעְלָה בְּבָחֻ - בגבורתו. שְׂאוּל, הֵיחָ מֵעֵין דּוֹגְמָה שֶׁל מַעְלָה בְּצוֹאָרוֹ - שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, הֵיחָ מֵעֵין דּוֹגְמָה שֶׁל מַעְלָה בְּשַׁעְרוֹ - שהיה שערו עבה. צְדָקְנָה, הֵיחָ מֵעֵין דּוֹגְמָה שֶׁל מַעְלָה בְּעֵינָיו - שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. אָסָא, הֵיחָ מֵעֵין דּוֹגְמָה שֶׁל מַעְלָה בְּרַגְלָיו - שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שְׁמִשׁוֹן לָקָה בְּבָחֻ, דְּכִתִּיב "וַיֹּסֵף בָּחֻ מַעְלָיו". שְׂאוּל לָקָה בְּצוֹאָרוֹ, דְּכִתִּיב "וַיִּקַּח שְׂאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיַּפֵּל עָלָיו", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לָקָה בְּשַׁעְרוֹ, בְּדַבְעֵינָן לְמִימַר קַמָן - כפי שתבאר הגמרא להלן. צְדָקְנָה לָקָה בְּעֵינָיו, דְּכִתִּיב "וַיֵּאָתְּ עֵינֵי צְדָקְנָה עוֹר". אָסָא לָקָה בְּרַגְלָיו, דְּכִתִּיב "דַּק לַעֲת וְקִנְתָּ אֶת רַגְלֵי", וְאָמַר רַב הֵוּדָה אָמַר רַב, מְחַלְתּוּ הֵיחָ שְׂאַחָתוּ שְׂדָנָא - סוג חולי הרגלים. אָמַר לִיה מַר וּזְמָרָא בְרִיה דְּרַב נַחֲמָן לְרַב נַחֲמָן, חֲזִי דְמֵי שְׂדָנָא - מזה ההרגשה בחולי זה, אָמַר לִיה הַרְגַשְׁתּוּ הֵיחָ כְּמַטְמַ דְּהוּקֵרַת בְּבִשְׁרֵי חֲתִי. שואלת הגמרא, מָנָא יַדַּע - מנן ידע רב נחמן שזהו ההרגשה. ומשיבה, אַיבָא דְאַמְרֵי, מֵיחַשׁ הָהוּ חֲשׁ בִּיחָ - רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וַאֲיבָא דְאַמְרֵי, מְרִבֵּיהּ שִׁמְעָ לִיה - כך קיבל מרבו. וַאֲיבָא דְאַמְרֵי, "סוּד ה' לִירְאָיו וְכִרְתּוֹ לְהוֹדִיעַם" - ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דְּרַשׁ רַבָּא, מִפְּנֵי מַה נִּגְנַשׁ אָסָא וְחָלָה, מִפְּנֵי שְׁעָשָׂה אַנְהָרָא - עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁנַאמְר "וְהַמְלֶךְ אָסָא הַשְּׂמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נִקָּ" - הזעיקו לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשאו מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי אֵין נִקָּ, אָמַר רַב הֵוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילוּ חֲתָן מִחֲדָרוּ וְכָלָה מְחַוְּפָתָהּ שְׂנַאמַר בהם "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתָ שְׁנָה אַחַת", לֹא נָפְטָרוּ מִהֲכָרוֹת אַסָא, וְכָל שָׁכָן שֶׁלֹא פִטַר אֶת הַתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים. הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אורות העיר תּמַנַת. כְּתִיב "וַיַּרְדַּ שְׁמִשׁוֹן תּמַנַת", מִשְׁמַע שְׁתַּמְנַת הֵיחָ בְּעַמְק, וְכְּתִיב לְגַבֵּי תַמַר, "הַגֵּבַהּ הִמִּיד עֵלְהָ תּמַנַת", מִשְׁמַע שְׁהֵיחָה עַל הַר. מִתְּרַצַּת הַגִּמְרַא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, שְׁמִשׁוֹן שְׁתַּמְנַת בָּהּ - שהתנגה במעשה זה, שְׂנַשָּׁא שֵׁם אִשָּׁה הָאֶסְרוּרָה לוֹ, מִבְּנֹוֹת פְּלִשְׁתִּים, כְּתִיב בִּיה יְרִידָה - נאמרה בו לשון ירידה. ואילו הַיְוּדָה שְׁתַּעְלָה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי מִמַּעַשָׂה זֶה נִוֹלְדוּ פָרָץ וּרְחַם הָעַמֵּמִידוּ מַלְכִים וְנָבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל, כְּתִיב בִּיה עָלְיָה - נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׂמַוְּאֵל בְּרַב נַחֲמָנִי אָמַר - מֵיִישָׁב בְּאוֹפֵן אַחֵר, שְׁתֵּי תַמַּנַּוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תּמַנַת, הַמִּשְׁךָ בַּעֲמוּד צַה

כוונת הפסוק, שהוחל - בטלה שְׁבֻעוֹתָּהּ שֶׁל אַבְיֶמְלֶךְ דְּכְתִיב "אִם תִּשְׁקֹךְ לִי וְלִנְיֵנוּ וְלַנְּבֻרָה", - שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על ניניו ונכבדו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נֹאמַר בַּפְּסוּק, "וַתַּלַּד הָאִשָּׁה בֵן וַתִּקְרָא אֹת שְׁמוֹ שְׁמִשׁוֹן וַיַּגְדַּל הַנְּעָר וַיִּקְרְבוּהוּ ה'", שואלת הגמרא, בָּמָה בְּרַבּוֹ. אָמַר רַב הֵוּדָה אָמַר רַב, שְׂבִירָבּוּ בְּאִמְתּוֹ, שְׁהֵיחָה אִמְתּוֹ כְּבְנֵי אָדָם - כשאר בני אדם, וּזְרַעוּ הֵיחָ רַב נַחֲחָל שׁוּמְתָהּ.

נֹאמַר בַּבַּיַּא שְׁקוּדַם שֶׁהֶפִיל שְׁמִשׁוֹן אֶת הַבֵּית בּו שְׁהוּ הַפְּלִשְׁתִּים שְׁבֻוּהוּ, הַתְּפַלַּל לַה' שִׁיְהִיָּה עֲבוּרָה, הַגְּמָרָה דוֹרֶשֶׁת אֶת תְּפִילְתּוֹ, "וַיִּקְרָא שְׁמִשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים זְכֵרְנִי נָא וְזַחֲקֵנִי נָא אִפְּהּ הַפְּעָם הַזֶּה וְאַנְקַמָּה נָקַם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" - שאקבל שְׁכַר נִיקּוֹר עֵינַי הָאֶחָת בְּעוֹלָם הוּזַה עַל יַדֵּי שְׂאִנְקַם מִפְּלִשְׁתִּים. אָמַר רַב, אָמַר שְׁמִשׁוֹן לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֲשִׂימֵי (וְשִׁתִּים) שְׁנָה שְׁשֻׁפְמָתִי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אִמְרָתִי לְאַחַד מֵהֶם הַעֲבָר לִי מִקַּל מִקְּוֹם לְמִקְּוֹם, וְכִיוֹן שֶׁלֹא לְקַחְתִּי מִמֵּם אֶפִּילוּ שִׁמּוֹשׁ קַל כּוּזָה, נִמְצַא שְׁעִיּוּרוֹן עֵינַי אֵינּוּ כְּעוֹשׁ עַל לְקִיחַת שׁוּחַר, וְלִכּוּן יוֹתֵן שְׁכָרִי בְּעַד זֶה לְהִינְקַם מִפְּלִשְׁתִּים.

"וַיַּלְךְ שְׁמִשׁוֹן וַיַּלְכֵּד שְׁלֹשׁ מְאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שְׂנַא שׁוּעָלִים - מדוע צד דווקא שוועלים. ומשיבת, אָמַר רַבִּי אִיבּוּ בְרַבְּנָי אָמַר רַבִּי חֵיַיא בְּרַב אָבָא, אָמַר שְׁמִשׁוֹן, יבָא מִי שְׁחַדוּר לְאַחֲרָיו - השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות ובורח, וַיִּפְרַע מִפְּלִשְׁתִּים שְׂחַדוֹ שְׂבֻבְעָתָן.

תֵּנִיא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן תְּחַסִּיד, בֵּין כְּתִיפֵיו - רוחב כתפיו של שְׁמִשׁוֹן, שְׂשִׁים אַמָּה הֵיחָ, שְׁנַאמְר "וַיִּשְׂכַּב שְׁמִשׁוֹן בְּעוֹזַ עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיִּקָּם בְּחִצֵּי הַלַּיְלָה, וּמִצַּא אֶת דַּלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר נְעוּלוֹת, וַיַּחֲזֹה בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשֵׁתֵי הַמּוֹזוֹזוֹת - עמודי הפתח, וַיִּסְעָם - ויעקרם ממקומם עם הַבְּרִית, וַיִּשֵׁם עַל כְּתִיפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הַהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן, וַיִּגְמִיד - מסורת בידינו מרבותינו, דָּאֵין דַּלְתוֹת עֵזָה פְּחֹוֹתוֹת מִשְׂשִׁים אַמָּה רוּחַב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי מוֹצֵן כְּבִית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין מְחִינָה אֵלֶּיא לִשׁוֹן עֲבָדְהָ, וְכֵן הוּא אֲזַמְר - ומצינו לשון זה בפסוק "תִּשְׁתַּחֲוֶה לְאַחַר אִשְׁתּוֹ". מְלֻמַּר - העבירה היא, שְׂבָל אָחַד וְאָחַד מְאִנְשֵׁי פְלִישְׁתִּים הִבִּיִּא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדִי שִׁיבּוֹא עֲלֵיהֶן וְעַל יַדֵּי כּוּן יוֹתֵשׁ כּוּחּוֹ, וְכֵן בְּרִי שְׁתַּתְּעַבַּר הִימָנוּ וַתַּלְדַּ בְּנִים גִּבּוֹרִים כְּמוֹתוֹ. אָמַר רַב פִּפְּא, הֵיִינוּ דְאַמְרֵי אִנְשֵׁי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מזה שהוא רגיל בו, כְּמֵי דְפּוֹקְא - לפני אדם עובד ארמה ועודר בגינות שרגיל לאכול ירק, גְּרִידֵיא דוֹבְלָא - מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להודווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אַדָם הַמּוֹנֵה עִם נַשִּׁים, אִשְׁתּוֹ מוֹנֵנַת עָלָיו - מזנה עם אחרים, שְׁנַאמְר "אִם נִפְתַּה לְבִי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רַעִי אֲרַבְתִּי" - אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבותי על פתח רעִי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וְכְּתִיב - הָעוֹשׂ עַל כֵּךְ הוּא הֹאמַר בַּפְּסוּק הַבֵּא, ש'תַּמְנַח לְאַחַר אִשְׁתּוֹ וְעָלְיָה וַיַּכְרַעַן אַחֲרָיו" - שתהיה אשתי שפחה בווייה הטוחנת בריחיים, וישכבו עמה אחרים. - וְהֵיִינוּ דְאַמְרֵי אִנְשֵׁי, זהו שאומרים הבריות, אִיהוּ כֵּי קְאָרִי - הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאַיְתֵיהָ כֵּי בּוֹצֵינֵי - ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמִשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל פְּאֲבִיָּהֶם שְׂבֻשָׁמִים -

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה לשון לא יחל דברו (במדבר 6) לפי שהם עברו על השבועה תחילה: במה בירכו. כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המרבה ומצוי בו שובע פויש"ן בלע"ז ומה ברכה נמצא בו לא מצינו עושר בשמשון: שברכו באמתו. להיות זרעו כנחל שוטף למה שנתאהו נחברך: נקם אחת משתי עיניו. שכר אחת מעיניו תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: שחזור לאחוריו. כשצדק אותו אינו (מרחיק) לברוח אלא חזור עקלקלות: שער העיר. בושעויו עזה משתעי קרא: על כתיפיו. כשיעור כתיפיו: קמי דשתי חמרא חמרא. לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו לפני שותי יין מביאין יין: קמי רפוקא גרידיא דובלא. לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין טל מלא ירק דובלי מין ירק הוא: קארי ובוציני. מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים כלומר במה שהוא עוסק היא עסקוה: באחד. כיהודו של עולם במשפט צדק: שמש. לשון חומה כמו ושמתי כדכדך שמשותק (שפינו 77) על שמו של הקב"ה. משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש: מעין שמו. שאין שמש שם ממש אלא מגן ומציל: שפי. אשלושיש"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין 77 מ:): שפיפון. שפיה כפולה: מעין דונמא ב'. נשתנו מן התחנותים לתפארת: ויסר כחו. לא מייית ראיא אלא דכולן לקו: שאול בצוארו. ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א 17) ויפל עליה. מקום שהורגין בהרב והיינו צואר: צדקיה בעיניו. לא ידענא מנלן דנשתנה לשבח וכן אסא ברגליו אלא כן שמע מרוב: פודגרא. שם חולי הוא שאחוז ברגלים וקורא לו פודגרא: ענש אסא. לחלות: אנגריא. עבודת המלך: השמיע את כל יהודה. הזעיקן וישאו את אבני הרמה שהיה מלך ישראל בונה עליה כרך לבלתי תת יוצא ובא לאסא: חתן. שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים 22) כתיב וירד שמשון תמנתה. אלאמא תמנת בירידה וכתבי עולה תמנתה עליה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הו: שנתגנה בה. שנשא מבנות פלשתים האסורות לה: יהודה נתעלה. שנשם נולדו פרץ ורחש שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: דאתי מהאי גיסא. שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: כגון ורדני ובי בארי ונרש. עיריות הן היושבות בשיפוע ההרים: מצפות לראותו. שהיו רגילין להתקבל שם וללון והיה חביב עליהם: שנתנה עינים לדבריה. דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: גיורת אני. ואיני עובדת כוכבים וראויה לך: פנויה אני. ומותרת לכל אדם: יתומה אני. הדייתו קטנה והדיאנוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשא קטנה אלא האב וזכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים 21) ולדך סברא לאו בתו של שם היתה שמשנת ששים ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: שהורה אני. מנדה: ונטע בו. לההנות עוברים ושבים: פונדק. ללון שם אורחים ולשון אש"ל נוטריקון הוא אכילה שניה ליה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלווה אותו: ויטע אהלי אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים:

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלוס דלמר צ"ק דכתיב (דף 10) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו ככית המרחץ משום דשם גופיה אלקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא תשיב ליה כמס' סופרים (77) כדאי שמוס שאין נמתקין ונראה דתנא וקיייר ועדות מתנון ורחוס דלמר צפרק צבועת העדות (שפוטין דף 10) דנמתק ללא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאלמר על שמו של הקב"ה נקרא מעמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שחוא חנון ומרחס על כתיפיו: נוה

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקר לי ולניני ולנכדי ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם והרעו כנחל שוטף ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחוקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים (ושתיים) שנה ששפמתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא מי שחזור לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזור בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריה וישם על כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המונה אשתו מזונת עליו שנאמר אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבותי וכתוב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין והיינו דאמרי אינשי איהו בי קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון הן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר הן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל וא"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר שפיפן עלי ארצה: ת"ר חמשה נבראו מעין דונמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב ויסר כחו מעליו שאול בצוארו דכתיב ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למומר קמן צדקיה בעיניו דכתיב ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחותו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל כמחט בכשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא"ר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמודי חכמים שנאמר והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה: כתיב וירד שמשון תמנתה וכתוב הנה תמך עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדנוני ובי בארי ושוקא דגרש ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדר מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר תפוח והעינים ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל כך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא נמאה את אמרה ליה מהורה אני: ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא

המקנא

פרק ראשון דף י עמוד ב

סוטה

נזח לו לאדם שיפיל את ענמו לתוך כבשן האש. כלאמר כפי' הזכב (ב"מ דף ק"ג טו): כל היורדין לגיהנם עולין תוך משלשה חד מינייהו המלביין פני חבירו כרביס ואומר נמי (ס"ט טו): נזח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילביין פני חבירו כרביס מנזח ונראה האל ללא חשיב ליה (פסחים דף ק"ג טו) כהדי ג'

אלא ויקריא. למד לבירית לקרות שם בשם ה' אל עולם: כיצד לאחר שאכלו ושתו. משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: שכסתה פניה בבית חמיה. ולא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה: אמוין. אביו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמציה מורע דוד היה ואמוין אחיו נביא היה

אלמא נביאים נפיק מינה: היא מיתוצאת. הוי משמע לשון הרצאה בעל כרחיה היא מוצאת משמע לשון מציאה: סימניה. חותמו ופתילים ומטה שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקו כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה המכה את אדום בגיאי מלת: יונת אלם רחוקים. על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: לדוד מכתה. לאורה שהיתה [ושהיא] ראיה ועומדת לצאת ממנה דוד: שהוא מך. עניי: ותם. תמים בדרכיו: מכתו תמה. מקום מילה שהוא ראוי למכה היה חם ושולם שלא הוצרך לחסרו: ד"א כשם שבקמנותו. קודם שמלך: כך בגדולתו. לאחר שמלך ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו מתחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו. ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה הדרי סימנין שלך: ותימא ליה מימר. לשליח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: ואל ילביין בו'. אף זו נזח היה לה לישורף ואל תלביין פניו לפיכך שלחה לו אם יודע ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו תשרף ולא תגלה היא את הדבר: בהכר בישר. אל אביו דבר שנצטער בו ובהכר בשרוה: מנא ידע. שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: ויאמר. בת קול אמרה: כבושים. דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (כלאשת טו) גור אריה יהודה כבושים דברי סתר גזירת המלך כמו בהדי כבשי דקדושא בריך הוא למה לך בברכות (דף י) גבי חוקיה: כיון שידעה. שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתבוננה: מקץ ימים לימים. משנה לשנה שנויר עולם היה ומגלה אחת לייב חודש: דקריב רישיה לגבי גופיה. שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו וקירבו: שלקח מקח רע לעצמו. והכי קאמר קרא ואבשלום לקח לו את המעבה (והשררה) הואת בחייו ויצב לו את מצבת אשר בעמק המלך: עצה עמוקה. של הקב"ה שהוא מלך עולם שגור על דוד כן במעשה בת שבע: הנני

בשערו מרד שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שוכך האלה הגדולה ויאחו ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה נבקע שאול מתחתיו וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויועק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא [זמני] בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתה לעלמא דאתי ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

יצאת בת קול ואמרה ממני ילאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כ"ג) מסיק דהכי גמריי לה: דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דלאמר בחלק (פסחים דף ק"ג טו) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דלייתיה לעלמא דלתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי גיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה כהדי אחז ואחזיה דלאמר (ס"ט טו) לא חזיו ולא נידונין וי"ל דלא חשיב ליה מלכיה:

דאייתה לעלמא דלתי. ואי קשיא הא לאמרו בחלק (פסחים דף ק"ג טו) כדא מזכי אבא אבא לא מזכי כדא כדכתיב ואין מידי מניל אין אברהם מניל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מניל את האב כגון יאשיש שלא מנו את חמוץ וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלה אביו דומיא דיוחיים דלאמר התם שהיה כתוב על גולגולתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"כ מני למימר הא דלאמר אבא לא מזכי כדא ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמותו עם רשעים כלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום:

ולעולם פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב עדות ביהוסף שמו יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חיך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מגא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב לא פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם קול גדול ולא יסף: אבשלום נתגאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום

בשערו מרד שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שוכך האלה הגדולה ויאחו ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה נבקע שאול מתחתיו וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויועק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא [זמני] בני למה שבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתה לעלמא דאתי ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר ה'בר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אמר רבי תמא ברבי חנינא, ב"הכר" בישר יהודה לאביו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, ב"הכר" בישרוהו - את יהודה. ומבאר, ב"הכר" בישר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הכר נא הכתנת כנף הוא", ב"הכר" בישרוהו, שאמרה לו תמר "הכר נא למי החותמת ולמי הפתילים", שבשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נעשו אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את המילה "נא", אין "נא" אלא לשון בקשה, ומבארת, שאמרה ליה תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בבקשה מכה - מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הכר פני בוראך היודע ועד בדבר, ואל תעלים עיניך ממני.

בפסוק הבא נאמר, "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", היינו - זהו דאמר רב חנין בר בינא אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקדש שם שמים בפתר - בעמידתו בניסיון במעשה אשת פוטיפר, ובה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב "עדות ביהוסף שמו", הרי שנתוספה לו האות ה'. ואילו יהודה, שקדש שם שמים בפתרסא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", וכת ונקרא פולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, בין - לאחר שהודה יהודה ואמר "צדקה ממני", יצתה בת קול ואמרה, אתה הצלת את תמר ושני בניה מן האור - מן האש, תיך שאני מציל בכותך את שלש מבניך מן האור, מאן נינהו, חנניה מישאל ועזריה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר "צדקה ממני", שואלת הגמרא, מנא ידע - מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה, ומשיבה, שיצתה בת קול ואמרה, ממני יצאו בבושים - דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "ולא יסף עוד לדעתה", אמר שמואל קבא, חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי, כוונת הפסוק, שבין שיעה - מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכונה, שוב לא פסק ממנה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכתוב הכא "ולא יסף עוד לדעתה" וכתוב התם - במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קול גדול ולא יסף" - וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שינו במשנה, אבשלום נתנבא בשערו וכו'. תנו רבנן, אבשלום בשערו מרד - חטא, שנאמר "ובאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחלו את ראשו (וגו'), והיה מקין ימים לימים אשר יגלח - עת גילוחו היה פעם בשנה, כי כבר עליו וגלחו - ומפני שהיה כבר עליו שערו לכן היה מגלחו, ושקל את שערו ראשו - והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מאתים שקלים באבן המלך" - במשקל המלך. תנא, 'אבן המלך' היא אבן שאנשי מברא ואנשי ציפורי שוקלים בה. ולפיכך - כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נעשו ונתלה בשערו, שנאמר "ויקרא - ויזדמן, אבשלום לפני עברי דוד, ואבשלום רכב על הפרד, ויבא הפרד תוך כדי מרוצתו, תחת שובך - הסתככות ענפי האלה הגדולה, ויאתו [ויחוק] ראשו כאלה - ויסתככו שערו תויו של אבשלום ונאחו ראשו באלה, ויתן בין השמים ובין הארץ - נותר תלוי באויר, והפרד אשר תחתיו עבר", [שקל ספסריא - נטל אבשלום את חרבו, נעץ למיפקיה - ורצה לחתוך את שערו תויו]. תנא דבי רבי ישמעאל, באותה שעה שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ נבקע שאול - נפער הגיהנם מתחתיו, ולכן לא יכל לחתוך שערו ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

אלא "ויקרא", מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב - לימדם לקרות בשם ה'. ביצה, לאחר שאכלו ושתו אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, ועמדו לברכו - להודות לו, אמר להם, וכי משלי אכלתם, הרי משל אליהי עולם אכלתם, ואם כן הודו ושבתו וברכו למי שאמר ויהי העולם - להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כפתה פניה", שואלת הגמרא, האם משום דכפתה תמר את פניה חשבה יהודה לזונה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. אמר רבי אלעזר, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שפכתה פניה בבית חמיה - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל פלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנל, מתמר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה נביאים, דכתיב "הזון ישעיהו בן אמוץ", ואף מלכים יצאו ממנה מפרד שהיה מזרעה. ואמר רבי לוי, דבר זה מסורת בדינו מאבותינו, שאמוץ אבי ישעיה, ואמציח מלך יהודה, אחים הוו - היו אחים, ואמציח היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'היא מוצאת' שמשמע לשון מציאה, היא מיתוצאת - שהוצאה בעל כרחיה, מיפעי ליה - היה לפסוק לומר. אמר רבי אלעזר, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלאחר שנמצאו סימניה - החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, פא סמאל - שר של אדום, וירחקו, כדי שתישרף תמר ולא יצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וקא נקראל וקרנן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. היינו דכתיב - זהו שכתוב, "למנצח על יונת אלים רחקים לרוד מקתם", אמר רבי יוחנן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלים רחוקים' - שמשעה שנתרחקו סימניה של תמר על ידי סמאל, נעשית תמר כיונה אילמת - שלא היה בפיה מה להשיב. לרוד מקתם - שיצא ממנה דוד שהיה מך - עניו, ותם - תמים בדרכיו לכל. דבר אחר - ביאור אחר, נקרא 'מקתם' לפי שהיתה מפתו תמה - שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שגודל כשהוא מחול. דבר אחר, 'מקתם', שהיתה מכתו - ענותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענותנותו ולא נשתנתה, שבשם שפסקנותו - לפני שמלך, הקטין דוד עצמו אצל מי שגדול ממנו - אצל מפיבושת, כדי ללמוד תורה, כך גם בגדולתו, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי תרה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה לאיש אשר אלה לו, לרמוז לו שהרתה ממנו, ותימא ליה מיטר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אמר רב וזקרא בר טוביה אמר - בשם רב, ואמרי לה - יש אומרים שאמר זאת רב חנא בר בינא אמר - בשם רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, נזח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילכין פני חבריו ברבים, מנל, מתמר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

במצרים, וחד אמר שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים, אלא שנתחדשו גזירותיו - שחידש גזירות ופרעניות עליהם. ומבאר הגמרא, מאן דאמר חדש ממש, למד זאת מדכתיב 'חדש' וכפשוטו של מקרא. ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו, נימוקו הוא דלא כתיב ויפת מלך מצרים וימלך תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר "אשר לא ידע את יוסף", ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל - שמגורותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל". תנא, הוא - פרעה, התחיל בעצה של השיעבוד תחילה, לפיכך לקה הוא תחילה. ומבאר הגמרא, הוא התחיל בעצה תחילה, דכתיב "ויאמר אל עמו", לפיכך לקה תחילה, דכתיב "ויככה ובעקפו ויבכל עגריהו ועלו הצפרדעים" - הרי שהתחילה המכה בו.

"הכה נתחכמה לו", שואלת הגמרא, להם מיפעי ליה, שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה, אמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר פרעה ליועציו, באו ונחכם למושעין של ישראל הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנהרג את ישראל. אמרו, כמה נדונים - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למרוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם נדונים כחמא, כתיב "כי הנה ה' פאש יבוא" וכתוב "כי פאש ה' נשפט וגו'", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם בחרב, כתיב ["ויכתרבו את כל בשר"]. אלא כחמא נדונים במים - נשליכם ליאור, שפכו נשבע תקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו'", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם הן אינן יודעין, שעל כל העולם כולו אינו מביא מבול, אלא על אומה אחת הוא מביא, ואם כן יוכל להענישם במים. אי נמי - אף אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא שהוא אינו מביא, אכל הן עצמם פאין ונפליין בתוכו - בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, וכן הוא אומר - שנענשו במים, כמו שכתוב "ומצרים נסים לקראתו". והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב "כי כדכר אשר ודו עליהם", זדו הוא מלשון ביטול, כלומר, שבקדירה שביטלו המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בנייהם ליאור, בה נתבטלו הם, שטבעו ונתבטלו בים סוף בבקדירה. שואלת הגמרא, מאי משמע דהיא - מהיכן משמע לרבי אלעזר ש'ודו' לישנא דקדירה הוא, ומשיבה, דכתיב "וידו יעקב ניד" - שיבטל יעקב תבטיל בקדירה.

כיון שהובא לעיל שטיבסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושעין של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי, שלשה היו באתה עצה של רבה נתחכמה לו, והם, בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעין לדונם במים, נהרג. איוב ששיתק ולא מחה, נידון ביסוריו. ויתרו שפחה, ולא רצה ליעץ לעשות רע לישראל, וכו' מבני בניו שישבו בלשכת הנזית בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, שנאמר "ומשפחות ספרים - חכמים בתורה, יושבי יעבץ - תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, תרעתיים - על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, שמעתיים - ששמעו מצות אביהם, סוכתיים [שוכתיים] - שהיו יושבים בסוכות, חמה תקינים - הם בני הקיני, הפאים מחמת אבי בית רכב" - שנולדו מחמת, שהיה מבית רכב. וכתוב "ויבני קיני חתן משה וגו'", הרי שהקיני הם בניו של יתרו, וקראם הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתיים", דהיינו קניי שער.

דכתיב "הנני מקים עליך רעה מבידתך", וכוונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מבידתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח לעצמו.

כיוצא בדבר אתה אומר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, "וישלחהו מעמק חברון", אמר רבי חנינא בר פפא, מהו מעמק חברון, בעצה עמוקה של אותו צדיק - אברהם, שקבור בחברון. דכתיב - בברית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, "ידע תדע כי גר יהיה ורעה בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "כי אמר אין לי בן", שואלת הגמרא, ולא הוא היה בני - האם לא היו לאבשלום בנים, והכתיב "ויולדו לאבשלום שלשה בנים וכת אחת". מתרצת הגמרא, אמר רב יצחק בר אבדימי, אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא שלא היה לו בן תנון - ראוי למלכות, ולכן חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. רב הירא אמר, מיישב באופן אחר, נמי - מסורת בידינו מרבתינו, שכל השורף את תבואתו של חברו, נענש במדה כנגד מדה ואינו מניח בן ליורשו, ואיזה - אבשלום, קלייה לרואב - שרף את תבואתו של יואב, דכתיב "ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידו ולו שם שערים לבו והציתוהו באש, ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותה.

שינוי במשנה וכן לענין הפוכה מרים וכו', שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, מי דמי - האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי היתה - מה שהמתינה למשה, תרא שעתא - היה שעה אחת, ואילו הלא - ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה שבעה יומי, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, אמר אביי, אימא - יש לבאר את המשנה, שולענין הפוכה אינו כן - אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. אמר ליה רבא לאביי, הא וכן לענין הפוכה קתני, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה, אלא אמר רבא - מיישב באופן אחר, הכי קתני, וכן לענין הפוכה - דבאותה מדה, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, ולעולם מדה טובה מרובה מפרט פורענות, אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.

נאמר לגבי מרים "ותתצב אחתה מרחק", אמר רבי יצחק, פסוק זה כולו - כל מילה בו, על שם שכינה נאמר, שהשכינה הנקראת אחות לישראל - כיון שמצוייה עמם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'ותתצב', דכתיב "ויבא ה' ויתצב וגו'". 'אחותי', דכתיב "אמר לתקמה אחתי את". 'מרחוק', דכתיב 'מרחוק ה' נראה לי'. 'לדעת', דכתיב 'כי אל דעות ה''. 'מה', דכתיב 'מה ה' אליהו שאל מעמך'. 'יעשה', דכתיב 'כי לא יעשה ה' אלהים דבר'. 'לו', דכתיב 'ויקרא לו ה' שלום'.

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל במצרים. "ויקם מלך חדש וגו'". נחלקו רב ושמואל בביאור כוונת הפסוק, חד אמר, חדש ממש - התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש

הנני מקים וגו' הציב אבשלום אתה עצה וקיימה מצבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (הה"ס קט) ויקרא למצבת על שמו גם לאותה רעה שתקרא על שמו ויקרא לה יד אבשלום כך היא נקראת: וישלחהו מעמק חברון. ביוסף משתעי קרא בששלתו יעקב אצל אחיו

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מניינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה לכתוב איכה ידווקף אחד אלף וקנים יניסו רבצה (דברים טז) גבי מדה פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא טז) וי"ל לענין גבי מדת פורענות מיירי [ב'רדיפה ולא [ב'הריגה אכל הכא לכתוב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב.

מספר הישר:

מרים המתהינה למשה עשה אחת. ללא דוקא נקט עשה אחת עשה אחת או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה א"כ היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד צ"ק לחגיגה (דף קה) דלרש רבי יוחנן ארתי יום יום ידווקון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר ז') במספר הימים אשר תהיה את הארץ מ' יום וגו' אלמא דמי הדדי יונה:

הסוטה

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות ותתצב דכתיב ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב מרחוק ה' נראה לי לדעת דכתיב כי אל דעות ה' מה דכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתיב ויקרא לו ה' שלום: ויקם מלך חדש וגו' רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב וככה ובעמך וככל עבדך הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיעין של ישראל כמה נדונם נדונם באש כתיב כי הנה ה' באש יבא וכתוב כי באש ה' נשפט וגו' כחרב כתיב [ובחרבו את כל בשר] אלא כבואו ונדונם כמים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונפולין בתוכו וכן הוא אומר ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב ויזד יעקב נזיד א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתוב ובני קיני חתן משה וגו': ונלחם בנו ועלה מהן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחברו וישעמו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מיישראל שאמר להם איסמנים אני אמרו לו כלום איסמנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשום (לכנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דיישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וה"א שמסכנות את בעליהן דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן את פיתום ואת רעמסם רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסם שראשון ראשון מתרוסס וחד אמר רעמסם שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום כולעו וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים ויעבידו מצרים את בני ישראל

בפרך

אדם מסכנות פעמים שנופל מהבנין ומת ממסכנות שמביא את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: ראשון ראשון מתרוסס. כשהיו בנין קצת היה מתרוסס ונפל וחרוץ ובנין הוא נופל: פי התהום כולעו. נבלע בארץ: רוח הקדש מבשרתן. לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: ויקוצו היה דומה להן. כאילו עיניהם גופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פרים ורבים:

בפרך

המקנא

פרק ראשון דף יא עמוד ב

סוטה

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו תנאל
לחשת לחושה ויולא הולד כמו
שעושים אלו עקשו באזני האשה:
אחריש

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר
נחמני אמר בפריכה וימרוו את חייהם בעבודה
קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה
בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה את

כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן
שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה
רך הכא ודאי בפריכה דרש רב עוריא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור
נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים
בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופות שתי קדירות אחת של
חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן
ומאכילות אותן ומשקות אותן ונוקקות להן בין שפתים שנאמר אם תשכבון בין
שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים וכו' ישראל לכיזת מצרים שנאמר כנפי יונה
נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוין וכיון שמתעכרות באות לבתיהם וכיון שמגיע
זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר תחת התפוח עוררתך
וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקור ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את
הולד שנאמר ומולדותך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי
וגו' ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר ויניקוהו דבש
מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין
בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר
שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר רבכה בצמח השדה נתתך
וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי
עדים אל תקרי בעדי עדרים אלא עדרים עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם
הכירוהו תחלה שנאמר זה אלי ואנוהו ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו'
רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד
ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה
זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו
ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה (ומוציאה את
הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן
שמושיע את ישראל ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן
גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ואית
דאמר כרתיב וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר
זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד
באמצע אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה
בת פניה למעלה ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו'
להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו ותחיון
את הילדים תנא לא דיון שלא המתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון
ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אלימא חיות ממש אטו
חיה מי לא צריכה חיה אחרית לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה ממשלה
יהודה גור אריה דן יהי דן נחש נפתלי אילה שלוחה יששכר חמור גרם יוסף
בכור שור בנימין זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה)
מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש
להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד
בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב
ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב ודוד
בן איש אפרתי וגו': וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה
בניה ישר ושוכב וארדון בן חצרון בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי
בן קנו הוא דכתיב וילכדה עתניאל בן קנו אחי כלב אמר רבא חורגו דקנו הוא
דיקא

בפרך כפה רך. משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה: בפריכה. בשברון גוף ומתנים חזקה: ה"ג בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר
ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'. זו היא קשה שלא היו רגילים בכך: ולמאן דאמר. בפרך קמא בפה רך האי בפרך בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וימרוה:
ושופות. כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: אחת של חמין. לרחוץ רגלי בעליהן בשדה: בין שפתים. בין מצרי השדות מקומות צנועין מצר
גבול השדה גבה מכאן וחבירו מכאן וחרץ באמצע: יונה. ישראל שנאמר יונתי תמתי (סו י): עוררתך. לצאת ממעי אמר: הבלתך. לשון חבלי יולדה (סוט ג):
מנקר. מנקר: משפר. כמו שעושין
לתניקות ליישב את איברייה ולתקן
שניתקן מצער הלידה: לא כרת שרך.
לא היה לך מיילדת לחתוך סיבור הולד:
למשעי. להחליק בשר כמו חלקת צואריו
(כאלהי' מ) שעיעות: עגולין. כעין כבר עגול:
נעשה להן נס: רבכה בצמח השדה.
גדילים מה הארץ כצמח השדה: ותבואי.
לביא אביר: הם הכירוהו. שראו שבינתו
כבר: זה אלי. שראיתי כבר: אלישבע. בת
עמינדב אשתו של אהרן: שהיתה פועה
לולד. משעשעת אותו כדרך שמשחקים
לתניקות בדברים ערבים לשעשע: פועה.
צועקת כמו כילדה אפעה (יפסיטו מ): ה"ג
וראיתן על האבנים. אמר רבי יוחנן סימן
גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד
יריכותיה מצטננות כאבנים ד"א על
האבנים כדכתיב וארד בית היוצר וגו' מה
יוצר זה ירך מכאן כו': סימן גדול. שלא
תטלנו האם ותחיבאנו ותאמר נפל היה זה
לכם הסימן של לידה ואו תטלוהו
ותהרגוהו ד"א להכי קרי ליה למשבר של
אשה אבנים כדכתיב גבי יוצר כלי חרס
אבנים ואשה נמי ליוצר דמיא: סו. עץ
עב שעליו יושב ומגלגל הבעים לעשותן
בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: סימן גדול
מסר להם. וראיתן על האבנים אם בן
הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן
הוא בלא שום הגבהה: בן פניו למטה.
כדרך תשמישו: בת פניה למעלה. כדרך
תשמישתה והכי מפרש במסכת נדה (ף)
:65. אליהן. משמע על עיסקי ביאה לשון
ויבא אליה (כאלהי' מ): ותחיון. החז ליה
למיכתב ולא המיתו הילדים ותחין משמע
שהיו מספיקין להחיותן שהיו טומנות אותן
בבתיהן ומגדלות אותם: אי נימא חיות
ממש. מילדות: כחיה נמשלה. חיות
השדה אינה צריכה למילדת: דכתיב ביה
כתיב ביה. מי שכתוב בו שנקרא בשם
בהמה חיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו
הרי כתיב בכל כנסייתו יחד מה אמך לביא
בין אריות רבצה אמך כנסת ישראל כולה
נקראת לביאה: אהרן ומשה. שיצאו
מיוכבד: ותמת עזובה אשת כלב. והיא
מרים ולקמן מפרש למה נקראת שמה
עזובה והיא ותמת שנצטרעה: ויקח לו
כלב את אפרת. לאחר שנתרפאת חזר
ולקחה לו אלמא אפרת קרי מרים וכתיב
בדוד בן איש אפרתי: וכלב בן חצרון.
פסוק הוא בדברי הימים: בן יפנה בן
שנפנה מעצת מרגלים. תירוצא הוא
דקא מתרץ לעולם בן חצרון הוא ולמה
נקרא בן יפנה על שם מעשיו: ה"ג ואכתי
בן קנו הוא: חורגו דקנו. בן אשתו של קנו
היה כלב ונמצא עתניאל אחיו מאמה:
דיקא

הפירותו ותחלה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שנאמר "זה אלי - שראיתיו כבר, ואנחותו".

"ויאמר מלך מצרים למלילת העברית וגו'", נחלקו רב ושמואל מי היו המילדות, חד אמר אשה וכתה, וחד אמר בלה ותמותה. מאן דאמר אשה וכתה, הן יוכבד ומרים בתה, ומאן דאמר בלה ותמותה, הן יוכבד ואלישבע אשת אהרן. תניא - בבביתא מבוואר כמאן דאמר אשה וכתה, דתניא, "שפרה" זו יוכבד, ולמה נקרא שמה שפרה, שמשפרת את הולד - מיישרת איבריו. דבר אחר, "שפרה" שפרו ורבו ישראל במיתה. פועה זו מרים, ולמה נקרא שמה פועה, שהיתה פועה - משעשעת ושוחקת לולד, (ומוציאה את הולד). דבר אחר, פועה, שהיתה פועה - מדברת, ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.

"ויאמר בילדכן את העבריות וגו'", שואלת הגמרא, מאי אבנים. ומשיבה, אמר רבי חנן, סימן גדול מסר להן פרעה למילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אמר להן, בשעה שפורעת האשה לילד ירכותיה מצטננות באבנים. ואית דאמר - יש מי שאמר שלפיכך נקרא המשבר שילדת עליו האשה אבנים, דברתיב "וארד בית היוצר - אומן עושה חרס, והנה הוא עשה מלאכה על האבנים - כלי המיוחד לעשיית כלי חרס", כלומר, מה יוצר זה, ירד מכאן וירד מכאן, וסרן - עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את כלי החרס באמצע, אף אשה ירד מכאן וירד מכאן ותולד באמצע.

"אם בן הוא והמתן אותו", אמר רבי חנינא, סימן גדול מסר להן פרעה למילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו להגביהו ולבודקו, בן נולד כשפניו למטה - כדרך תשמישו, בת פניה למעלה - כדרך תשמישה.

"ותתין את המילדת את האלמים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו'", שואלת הגמרא, מדוע נאמר אליהן, להן מיפני ליה - היה לו לומר כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מלמד שתקעו פרעה למילדות לדבר עבירה - לבוא עליהן ולא נתבעו - ולא הסכימו.

"ותתין את תילדים", תנא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את הילדים, אלא "ותתין", יש ללמוד שלא ריין שלא המיתו אותן המילדות, אלא שהיו גם מספיקות להם מים ומוזן, ועל זה טען לון פרעה, לא די שלא המיתו אותן, אלא אתן אף מספיקות להם מוזן.

"ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים כי חיות הנה וגו'", שואלת הגמרא, מאי חיות, אילמא חיות ממש - מילדות, אטו תיה מי לא צריכה תיה אחריתי לאולונה - וכי מילדת אינה זקוקה למילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אלא כך אמרו לו, אומה זו - ישראל כתיבה נמשלה שאינה זקוקה למילדת, וכן אומה זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני עיגולי מוזן שזמה הם נזונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל לחיה, יהודה, שנאמר "גור ארנה יהודה". דן, שנאמר "יהי דן נחש". נפתלי, שנאמר "נפתלי אילה שלחה". יששכר, שנאמר "יששכר חמר גרם". יוסף, שנאמר "בכור שור". בנמיין, שנאמר "בנימין זאב יוסף". דברתיב ביה כתיב ביה - מי מהשבטים שנכתב בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו, ודלא כתיב ביה - ואף מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כתיב ביה - הרי כל כנסת ישראל נמשלו לחיות, שנאמר "מה אמך לכנא בין אריות רבצה וגו'".

"ויהי כי יראו המילדת את האלמים ויעש להם פתים". נחלקו רב ושמואל מה הם הבתים שעשה להם, חד - אחד מהם אמר בתי כהונה ולויה - שבניהם היו כהנים ולוים, וחד אמר בתי מלכות, המשך בעמוד צה

בפרך, מבארת הגמרא מהו 'בפרך', רבי אלעזר אמר כפה רך - משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רבי שמואל בר נחמני אמר בפרכה - העבדום בחזקה בעבודת פרך השוברת את הגוף והמונחיים. וימררו את תיהם בעבדה קשה כהמר ובלבנים וגו' אמר רבא, בתחילה שיעבדום כחומר ובלבנים, ולכסוף ויככל עבדה בשדה, ולבסוף, את כל עבודתם, דהיינו בכל מיני עבודה. את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, ביאור הפסוק, שהיו מחליפין המצרים לישראל מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ומבארת הגמרא, ולמאן דאמר נמי תהם - ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק ויעבדו מצרים וגו' בפרך - כפה רך, הקא ודאי - בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא בפרכה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את חייהם".

דרש רב עזריא, בשכר נשים צדקניות שהיו פאותו הדור נגאלו ישראל ממצרים קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בשעה שהולכות לשאוב מים, היה הקדוש ברוך הוא מומן להם דגים קטנים כפרה, ושואבות בכדים ממצה מים ומצצה דגים, וכאות ושפלות - מושיבות על גבי הכירה שתי קדירות, אחת של מים חמין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, ואחת של דגים, ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן, ומאכלות אותן ומשקות אותן, ונוקקות להן בין שפתים - בין מיצרי השדות, במקום צנוע, שנאמר "אם תשכבון בין שפתים וגו'", כלומר שהיו שוכבות ונוקקות לבעליהן בין גבולות השדה. מוסיפה הגמרא, בשכר "תשכבון בין שפתים" - בשכר שלא נתנו נשים שבאותו הדור עיניהם למצוא חן באחרים להזיק להם, ונוקקו רק לבעליהן, וכו' ישראל לבינת מצרים - זכו למציאת חן בעת שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכיניהם המצרים, ועל ידי כן זכו לבינת מצרים, שנאמר בהמשך הפסוק, "בנפי יונה - כנפיה של ישראל, המשולה ליונה, נקפה בכסף - מחופות בכסף, ואברותיה בירקרק הרוין" - וכנפיה מחופות בזהב. וביזן שמתעבדות - לאחר שהיו מתעברות, היו פאות לבתיהם, ולא שימשו עוד, וביזן שמיצע זמן מולדיהן - זמן לידתן, היו הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, מפחד המצרים, שנאמר "תחת התפוח עונך תיך - לצאת ממעי אמך וגו'", והקדוש ברוך הוא היה שולח משמי מרום מי שמונקר ומשפיר אותן - מלאך שמנקה ומעמיד את איביהם, כתיב זה - כיולדת שמשפרת את הולד, שנאמר "ומולדותיך - ההולדה שלך, ביום הולדת אתך - ביום שנולדת, לא כרת שרך - לא היו לך מילדות לחתוך טבור הולד, ובמים לא רחצת למשעי" - ולא מי שירחצך במים כדי להחליק את הבשר וגו'.

והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו. ומלקט להן המלאך שני עגולין - בעין ככרות עגולים, אחד של שמן - לטיבה, ואחד של דבש - להנקה, שנאמר "וונקהו דבש מסלע ושמן וגו'", וביזן שמיכרין בהן מצרים - וכיון שהיו המצרים רואים את התינוקות, היו פאין להורגן, ונעשה להם גם ונגלעין כפרקע, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, ומכיאין שוורים וחורשין על גבן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים שולטים שם, שנאמר "על גבי חרשו הדרשים וגו'".

לאחר שהולכין המצרים, היו התינוקות מכבצין ויוצאין מהקרקע בעשב השדה, שנאמר "רבבה בצמח השדה נתתיך" - עשיתי לכם נס שהייתם גדלים מן הארץ כצמח השדה. וביזן שמתגדלין אותם התינוקות, היו פאין צדדים עדרים - קבוצות קבוצות לבתיהן, שנאמר בהמשך הפסוק, "ותרבי ותגדלי ותבאי - לבית אביך, בעדי עדיים" אל תקרי בעדי עדים, אלא בעדרי עדרים. וכשנגלה הקדוש ברוך הוא לישראל על הים - בקריעת ים סוף, הם - אותם התינוקות,

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד א מתוך "ש"ם לובלין - מכון המאור"

דיקא נמי - שלא היה כלב בנו של קנז, מדכתוב בכמה מקומות 'כלב בן יפנה הקנז', ולא 'בן קנז' כמו שאמר על עתניאל, שמע מינה שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז.

הגמרא חזרת לפרש את הפסוק ו'כלב בן חצרון הוליד את עוזבה אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון. עוזבה זו מרים, ולמה נקרא שמה עוזבה, לפי שהכל עזובה מתחילתה - בתחילה כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזובה כל בחורי ישראל ולא רצו לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עוזבה שהיא מרים, וכי הוליד אותה, והלא מינסב תוה נסיב לה - הרי היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא. אמר רבי יוחנן, כל הנושא אשה לשם שמים, מעלה עליו הכתוב פאילו ילדה, וכלב נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר שהוליד את יריעות, היינו שנשא את מרים, ונקראה כן לפי שהיו פניה דומין ליריעות - מחמת חוליה היו פניה ירקרות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'ואלה בניה', דרשו אל תקרי 'בניה' - שאין אלו שמות בניה, אלא שמות של בניה - בעלה שנקרא כן שבנה אותה בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא 'אשר' על שם שישר את עצמו - לכל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא 'שוכב' על שם ששיבב - המריד את יצרו ולא השתתף בעצת המרגלים. וכן נקרא 'וארדון' על שם שדרה וכפה את יצרו שהסיתו לטעות בטעות המרגלים. ואיכא דאמרי שנקרא 'ארדון', על שהיו פניה של מרים לאחר שנתרפאה דומין לרדר.

עוד נאמר 'ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים הלאה ונערה', מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, 'אשחור', זה כלב, ולמה נקרא שמו אשחור, כיון שהושחרו פניו בתעניות - מחמת שקיבל על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא 'אבי', לפי שנעשה לה - למרים באב - שדאג לרפואתה ולמונות הצריכים לחולה. ונקרא 'תקוע' לפי שתקע את לבו לאביו שבשמים - כיבל על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה שנאמר שכלב 'היו שתי נשים' אין הביאור כפשוטו, אלא שנעשה מרים בשתי נשים, כלומר ש'הלאה ונערה', לא הלאה ונערה הוא - לא היו שתי נשים שנקראו כן, אלא מרים עצמה בתחילה נקראת 'הלאה' - על שם חוליה שהיה בתחילה, ולבסוף נרפאה ונקראה 'נערה' - על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, 'ובני הלאה צרת וצחר ואתנן', ודרשו אף מקרא זה על מרים, שנקראה 'צרת' על שם שנעשית צרה להכרותיה - שהיו מקנאות ביופיה, וכן נקראה 'צחר' על שם שהיו פניה מאירות ודומין בצורתם, ונקראה 'אתנן' לפי שכל הרואה אותה מתאווה למשכב נשים ומוליד אתנן לאשתו שתשכב עמו.

הגמרא חזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, 'ויצו פרעה לכל עמו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון', אמר רבי יוסי בריה רבי חנינא, גזירה זו גזר פרעה אף על עמו גזר. ואמר רבי יוסי בריה רבי חנינא, שלש גזירות להשליך הנולדים ליאור גזר פרעה, בתחילה גזר על הנולדים לישראל ולא הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן 'אם בן הוא והמתן אותו'. ולבסוף - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר ואמר להם 'כל הבן הילוד היארה תשליכוהו', אך עדיין לא גזר אלא על ישראל. ולבסוף כשאמרו לו איצטנגנינו שעדיין לא לקה מושיעין של ישראל, אף על עמו גזר.

'וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי', שואלת הגמרא, לתמן הלך עמרם. דורשת הגמרא, אמר רב יהודה בר אביןא, שהלך עמרם בעצת מרים בתו - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששינוי בברייתא.

תנא, עמרם גדול הדוד היה והכל נשמעים לדבריו, ולכן ביון (שראה שאמר) [שגזר] פרעה הרשע על ישראל ש'כל הבן הילוד היארה תשליכוהו', אמר עמרם, וכי לשוא אנו עמלין בלידתם, שהרי יהרגו לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכן עמד ונרש את אשתו, ובעקבותיו עמדו בולן וגיורשו אף הם את נשותיהן. אמרה לו בתו מרים, אבא, קשה גזירתך - לגרש הנשים, יותר משל פרעה - שגזר להשליך הבנים ליאור, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה על הזכרים ועל הנקבות. ועוד, שפרעה לא גזר אלא בעולם הזה - שהרי הנולדים שיומנו יהיו לעולם הבא, ואתה בגזירתך גרמת שיכלו בעולם הזה ולעולם הבא - שכיון שלא יולדו כלל, לא יהיו גם לעולם הבא. ועוד, שפרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו, ואילו אתה צדיק, ואם כן בודאי שגזירתך שהקב"ה לא יקיים הגזירה, ואילו אתה צדיק, ואם כן בודאי שגזירתך מתקיימת - שהקב"ה יקיימה, כמו שנאמר 'ותגדור אמר ויקם לך', שמע עמרם בקול בתו ועמד והחזיר את אשתו, ובעקבותיו עמדו בולן והחזירו אף הם את נשותיהן.

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, מדוע נאמר 'ויקח' - שמשמעו ליקוח ראשונים, הרי 'ויהוור לבת לוי מיבני ליה לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, אמר רבי יהודה בר אביןא, נלמד מלשון ויקח/שעשה לו עמרם בליקוחי השניים כמעשה ליקוחי הראשונים, דהיינו, שהושבה באפריזו, ואתה ומרים מרקדו לפניך, ומלאכי השרת אמרו עליה 'אם הבנים שמהם'. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח 'את בת לוי', ואם כן קשה, וכי אפשר בת מאה ושלשים שנה הוא - האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחי השניים, שהיתה אז יוכבד בת מאה ושלשים שנה, וקרא לה הכתוב 'בת' - שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך שהיתה אז בת מאה ושלשים שנה, דאמר רבי חמא בריה רבי חנינא, נאמר כשירדו בני יעקב למצרים 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים', ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא שישים ותשע, הנפש השבעים זו יוכבד, שהורתה בדרך, ולדתה בין החומות - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין שבעים, שנאמר לגבי יוכבד, 'אשר ילדה אתה ללוי במצרים', ומכך שנאמר 'אשר ילדה' משמע שרק לידתה היתה במצרים, אך ואין הורתה במצרים. ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלשים. מתרצת הגמרא, אמר רבי יהודה, נקראה בת לפי שגזרו ביה סימני נערויות כבת.

"ותהר האשה ותלד בן", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב 'ותהר האשה' לאחר 'וילך איש ויקח וגו', והא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, אמר רבי יהודה בר אביןא, כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה ומקיש לידתה להורתה, כדי ללמד, שמה הורתה של יוכבד שלא בצער, אף לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות כיוכבד, שלא היו בפיחתה של תוה - לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, כפי שנגזר על חוה.

כשנולד משה נאמר, 'ותרא אותו כי טוב הוא'. תנא, מהו הטובה שראתה בו, רבי מאיר אומר, ראתה שזיב שמו של התינוק. רבי יהודה אומר שהוסיפו שם י-ה בשמו וכוונה שמו, רבי נתנה אומר, ראתה ברוח הקודש שעתידי להיות הגון לנביאות. אחרים אומרים, שנולד בשהוא מהול. והקמים אומרים ששפעה שנולד משה נתמלא הפית בולו אור, ולמדו כן דכתיב חקא 'ותרא אותו כי טוב הוא',

דיקא נמי דכתיב: קרא אחרינא כי משתעי בכלב לא קריה בן קנז דכתיב בעתניאל אלא הקניזי מאנשי ביתו ומגידוליו של קנז: עזובה שהכל עזובה. שמתחילה חולנית היתה כדקרי לה האי יריעות ולקמן קרי לה נמי חלאה ועזובה שעזובה כל בחורי ישראל מלישא אותה: והא מיסב נכבה. דכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' אלמא איתתיה הואי: לשם שמים. כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שבדק באחיה אהרן ומשה וראה אותם צדיקים ורוב בני דומין לאחי האם בב"ב ביש נחליק (ק) ק: ליריעות. בלי תואר אדמומית דמחמת חולייה היתה ירקרקת: בנייה. אלו שמות בעלה שבנאה ועשאה מנכה כאשר נשים בנישואין ובנים ישר ושובב וארדן: שיישר את עצמו. מלשעות את טעות המרגלים: ששיב את עצמו. מעצתן לשון הבת השובבה (ויקרא 16) יוצאנית ומורדת והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים: שרדה ביצרו. שהיה מסיתו לטעות עמקו: שהושחרו פניו. שקבל עליו תעניות הרבה ויניצל מעצת מרגלים: שנעשה לה כאב. להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: שתקע את לבו לאביו שבשמים. שלא להיות בעצת מרגלים: חלאה. חולי: ולבסוף נערה. שנתרפאה מחולייה חזרה בתואר פנים כנערה: ובני חלאה. ובנייה חלאה שבננית ונתרפאת משובחין היו להיות צרת וצהר ואתן: צרה לחברותיה. מתקנאות ביופיה: מוליך אתנן לאשתו. שהיה מתאהב למשכב נשים: אף על עמו גור. דרש רבי תנחומא יום שגולד משה אמרו איצטגניניו היום גולד מושעין של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקביץ כל עמו ובקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום וגור אף על עמו: בתחילה והמתן אותו. לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: תשליבוהו. שהושיב שומרים וקסדורין לדבר: ולבסוף על עמו. כדפרשית וכוין שבער היום ועדיין רואין איצטגניניו שלא לקה העמדי הגזירה עד יום שהושלך ליאור: גדול הדור היה. והיו הכל נשמעין לדבריה: על הזכרים ועל הנקיבות. שלא יולדו לא זכר ולא נקיבה: אלא כעולם הזה. שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעולם אתה גורת בעולם הזה ובעולם הבא שכיב שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: בת מאה ושלושים. כדמפרש ואיל שגולדה בירידתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה ומשגולד משה לא נתעבבו אלא פ' שנים דכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברים אל שפרעה (פסוק 1) ואותה שנה יצאו ממצרים שעברו מירידתם עד שגולד משה ק"ל שנה וכשהחזיר עמרים את יוכבד (וכבר) היתה מעוברת מנשה כדאמרינן לקמן בשמעתין: דאמר רבי חמא. ביש נחליק: זו יוכבד. בפרטן של יורדי מצרים אתה מוצא שבעים חסר אחת ובכללן אתה אומר הבאה ממצרים שבעים זו יוכבד שהשלימה מניין בכניסתן לעיר: סימני נערוה. חורה לימי עלומיה באורח נכשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים: והא הות מעיברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. מקמי דאהדרה כדלקמן: מקיש לידתה וכו'. אלא נכתב הריין זה אלא לדרוש כן: בפיתקה של חות. בגור דין שלה ושטר גזירות קללתה דעצבתן וחריון: הגון לנביאות. ראתה ברוח הקודש שעתידי ולהיות הגון לנביאות: ותצפנהו שלשה ירחים. שלשה חדשים ויכלה הצפינו שלא הלכו המצרים לברוך אחריה אלא לסוף

אחרים אומרים גולד כשאר מהול ומקסים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דלחריס לאו היינו ר"מ ובשלי טוריות (דף 12) אמר דלסקו לר"מ לחריס ובפ"ק דלכות (דף 10) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחיתת אפליגו ר"מ ולחריס וא"ר גרלה בקונטרס לרפת שמועות שקיבל מאלכסנדר בן אבויה קבעום בשם לחריס מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן חסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה ללחור דלסקו לחריס חזר בו ואמר גולד כשאר מהול וכן צ"ל קמא דלכות: **חמר** מבחון וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלנימוס זה חס בתוך התיבה וחסמך היה מכסה את הזפת אבל מבחון לא יזפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנח היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנח היאור: כצ"ל

דיקא נמי דכתיב הקניזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בנייה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו פניה דומין לורד ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו ויצו פרעה לכל עמו א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גור ואמר ר"י בר' חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא

והמתן אותו ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גור וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) [שגור] פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר ותגור אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה לו [ליה] מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה את בת לוי אפשר בת מאה ושלושים שנה הויא וקרי לה בת דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה שגולדו בה סימני נערות וזהר האשה ותלד בן והא הות מעיברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה וטרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים גולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שגולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא וטרא אותו כי טוב הוא וכתב התם וירא אלהים את האור כי טוב ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מעיברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב אחוזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' ותקח לו תבת גומא מאי שנה גומא א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגולד רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבכפנים וזפת מבחיון כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

אגם

יש תשעה חדשים משתחזיה והיא הות מעיברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומחא נפקא לך: אמאי תצפניה ותזיל. מאחר שצפון במסתרים היה דכתיב ותצפנהו מה יש לה דלא: ומעוי התם. וצועק שם דרך תינוק לצעוק כששומע קול תינוק חבירה: אחוזו לנו שועלים. בת קול אומר למי הים אחוזו לנו שועלים הקטנים המוחבלים את הכרמים בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן: שחביב עליהן ממונן. שדמי מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עצים שקשים וזקוקים: דבר רך. בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה הוא נתקל והוא נישור ונשבר אבל דבר קל נתקל ונדקר באבן לאחוריה: ריח רע. של זפת: אגם

המקנא

פרק ראשון דף יב עמוד ב

סוטה

בשבילי נללסת כולכס. תימה אלכסס
בשבילו נגזרו הגזירות שרלו
אצטגניני פרעה יס לומר הוא היה
הראשון המושלך לילוד וגזירה ראשונה
אס בן הוא וסמקן אותו לא בשבילו סיטה
אלא משום ונללסת בנו ודך אנשים
להללס:

קכ

אגם כדכתיב קנה וסוף קמלו ותרד בת פרעה
לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון
בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגולולי אביה וכן
הוא אומר אם רחץ ה' את צואת בנות ציון
וגו' ונערותיה הולכות וגו' א"ר יוחנן אין
הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר הנה
אנכי הולך למות ותרא את התיבה בתוך הסוף

למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם מלך
בשר ודם גזור גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה בניו ובני ביתו
מקיימין אותה ואת עוברת על גזירת אביך בא גבריאלי וחכמן בקרקע ותשלח
את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מ"ד
ידה דכתיב אמתה ומ"ד שפחתה מדלא כתיב ידה ולמ"ד שפחתה הא אמרת
בא גבריאלי וחכמן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם
לחודה ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קמ"ל דאישתרכב אישתרכובי דאמר
מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים
דכתיב שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבכתה
ותפתח ותראהו את הילד ותרא מיבעי ליה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה
שכינה עמו והנה נער בכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו
כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א"כ עשיתו למשה רבינו בעל
מוסר אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אוכה
לחופתו ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מגא ידעה א"ר יוסי ברבי
חנינא שראתה אותו מהול זה א"ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה
נופל ואין אחר נופל והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב וכי יאמרו אליכם
דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופין ואינם יודעין מה
צופין מהגים ואינן יודעים מה מהגים ראו שמושיעין של ישראל במים הוא
לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדויה למשה אמרו
תו לא חזינו כי ההוא סימנא בטלו לגזירתייהו והם אינן יודעין שעל מי
מריבה הוא לוקה והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב המה מי
מריבה אשר רבו המה שראו איצטגניני פרעה וטעו והיינו דקאמר משה שש
מאות אלף רגלי וגו' אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם ר' חנינא
בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום
זה רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת
לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום
זה בשלמא למ"ד בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי דאמר מר בשבעה באדר
מת ובשבעה באדר נולד משה ומשבעה באדר ועד דאמר בסיון תלתא ירחי
אלא למ"ד בעשרים ואחד בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה
רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ותאמר אחותו אל בת פרעה
האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ומאי שנא מעבריות מלמד
שהחזירוהו למשה על כל המצרות כולן ולא ינק אמר [הקב"ה] פה שעתיד
לדבר עם השכינה יינק דבר טמא והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו' למי
יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ותאמר לה בת
פרעה לכי וגו' א"ר אלעזר מלמד שהלכה בוריות כעלמה ר' שמואל בר
נחמני אמר העלמה שהעלימה את דבריה ותאמר לה בת פרעה היליכי את
הילד הזה אמר רבי חמא בר' חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה
היליכי הא שליכי ואני אתן את שכרך א"ר חמא בר' חנינא לא דיין לצדיקים
שמתזרין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכרן ותקח מרים הנביאה אחות
אהרן וגו' אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם אמר רב ואמרי
לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן
ואומרת

אגם. של עצי ערבה וקנים דקין והוא קנה וסוף דקרא קנה קנים סוף ערבה דקה: לרחוץ. לטבול שם לשם גירות: וכן הוא אומר וכו'. שהשב ומתנקה מעונו קרי
רחוץ: לשון מיתה. כדמפרש ואזיל שהיו ממחות בידה הצלתו של צדיק: דאמר מר. גבי שריבית הזהב דאחשוורש במסכת מגילה: בשיני רשעים. דעוג מלך הבשן
במסכת ברכות בתחלת פרק הירואה: שריביתתה. לשון דאישתרכובי: שראתה עמו שכינה. והאי את לשון עם כמו לא שלח יעקב את אחיו (נלאקו: מנ): נקרי. גדול
משמע: בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר: ואין אחר נופל. ליאור שאותו היום בטלו גזירתם: וכי יאמרו אליכם. העובדי כוכבים דרשו כמותינו אל
האובות: המצפצפים והמהגים. נביא קרי
לשון גנאי שהם מצפצפים כעגורים ומהגים
כיונים מוציאין קול בגרונם ואין יודעין מה
אומרים כך דרך איצטגנינין אינן רואין אלא
סימן אבל לא פירושו של כל דבר: ראו. ראו
אצטגניני פרעה: שמושיעין של ישראל
כו'. ודך מילתא לאו ר' אלעזר קאמר לה
דקרא לאו אמצרים קאי אלא גמרא קאמר
לה וקאי אהא דאמרין לעיל ואין אחר
נופל וכדדבי אלעזר דאמר שאין יודעים מה
הוגין הילכך ראו המצרים ולא ידעו מה
ראו: כיון דשדויה למשה במים. כל זמן
שהיה ביאור אין לקות גדולה מזו ובטלה
סימן של לקיחה: רגלי. בשבילי כמו ויברך
ה' אורך לרגלי (נלאקו: מ): בשבילי נצלתם.
שבטלו מצרים את גזירתם: שירה על הים.
בכ"א בניסן נאמרה כדתניא בסדר עולם
מרעמסס לסוכות ומסוכות לאינם ומאימם
לפני פי החירות היה ג' ברביעי ויוגד למלך
מצרים כי ברח העם חמישי וששי רדפו
מצרים (אחריהם) אור שביעי ירדו לים
שנאמר ויאר את הלילה לשחרית אמרו
שירה היום שביעי היה וי"ט אחרון של פסח
היה: דאמר מר כשבעה באדר מת משה.
בפ"ק דקידושין ק"ף (ג). ילפינן לה מקראי
דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות
מואב שלשים יום וכתיב משה עבדי מת
ועתה קום עבור וכתיב כי בעוד שלשת
ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב
והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון
צא מדן ל"ג למפרע המצא שבשבעה
באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד
שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים
שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום היום
מלאו ימי ושנתו: שלשה ירחי. היו ודן ג'
חדשים שהצפינתו: רובו של ראשון. לא
חסר אלא ז' ימים ורובו של ג' והיינו ניסן
ואמצעי שלם אדר השני שלם: מאי שנא
מן העבריות. דקאמרה לה מכלל
דמצריות לא ניתא לה: דבר טמא. זו
שאכילתה דברים טמאים והתינוק טועם
בחלבה כל מה שתאכל כדאמר"י ביומא (ק)
ס"ג גבי לשד השמן: את מי יורה דעה. למי
לימד הקב"ה תורה למי שגמל הפרש
עצמו מחלב טמא ונתעק מן השדים
הטמאים כמו ויעקב משם (נלאקו: יב):
שהלכה בוריות כעלמה. שכל כחה עליה
כמו חזק ואמץ (נכריס: מ) תקף ועלם:
שהעלימה את דבריה. שלא אמרה שהיא
אחותו ושהיא מביאה את אמה: היליכי את
הילד. הרי לך שליך: שהיתה מתנבאה
כשהיא אחות אהרן. עד שלא נולד משה
והיינו הנביאה אחות אהרן:
מאי

ביאורים למסכת סוטה דף יב עמוד ב מתוך "ש"ם לובלין - מכון המאור"

"ותחמל עליו ותאמר מילדי העקרים זה" שואלת הגמרא. מנא ידעה - מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא. הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, כיון שראתה אותו מהול הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר 'זה', אמר רבי יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה, והמשמעות בדבריה, 'זה' - משה נופל ליאור, ואין אחר נופל ליאור מכאן ואילך. ותינו דאמר - וזהו שאמר רבי אלעזר, לגבי נביאי עובדי כוכבים, מאי דכתיב 'וכי יאמרו אליכם העובדי כוכבים דרשו כמונו אל האבות ואל הדיענים המצפצפים והמהגים' - שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפי' היינו שצופין - רואים שיש סימן, ואינם יודעין מה צופין בסימן זה, ומהגים היינו שמהגים - מוציאים קול בגרונם, ואינן יודעים מה מהגים. ומבאר הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשראו האיציטגנינים, שמושיעין של ישראל בפנים הוא לוקה - עתיד ללקות במים, עמדו ונזרו שכל הנין הילוד תיאדה תשליכהו, כדי שאכן ליקה ולא יוכל להושיעו. ולכך כיון דשרייה למשה - לאחר שהושלך משה ליאור, אמרו, תו לא תוינין כי תהוא סימנא - אינו רואים יותר סימן זה, ופילו לנזרתייהו - בטלו את גזרת כל הנין הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבאר הגמרא, שוהם - האיציטגנינים אינן יודעין שאין פירוש ראייתם שיענש במים, אלא שעל חטא מי מריבה הוא לוקה שלא יכנס לארץ. וכמו דאמר רבי תמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה אשר רבו', מהו 'המה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא שראו איציטגניני פרעה שעתיד משה ללקות במים, ופעו שסברו שיענש במים, אך פירוש ראייתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' - הם המים שראו איציטגניני פרעה. ותינו דאמר משה - כיון שעל ידי משה בטלה הגזירה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה 'שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב וכו', מה שנאמר 'רגלי' היינו שאמר ליהן משה לישאל בשבילי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, ונצלתיכם פולקם מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. רבי חנינא בר פפא אמר, אותו היום שהושלך משה ליאור בעשרים ואחד בניסן היתה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, וכי ראוי שמי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה - כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, ילקה ביום זה. רבי אהא בר חנינא אמר, אותו היום שהושלך משה ליאור, בששה כסיון היתה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, שהרי קבלת התורה היתה בו כסיון, ילקה ביום זה. שואלת הגמרא, בשלמא למאן דאמר שהושלך ליאור בששה כסיון, אם כן משכחת לה ג' ירחי - מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון דאמר מר, בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר נולד משה, ומשכחת באדר ועד ששה כסיון הם תלתא ירחי. אלא למאן דאמר שהשליכוהו ליאור בעשרים ואחד בניסן, היכי משכחת לה, הרי מו' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, אותה שנה שהושלך משה ליאור, שנה מעוברת היתה - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חודשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא רובו של ראשון - החודש הראשון היינו מו' אדר עד סוף אדר ראשון, ורובו של אחרון - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א ניסן, ואמצעי שלם - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.

"ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך ונקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותיניק לך את הילד", שואלת הגמרא, ומאי שנא מעבריות - מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא המשך בעמוד צו

הניחה אותו באגם - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, וסוף היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן כדכתיב 'קנה וסוף קמלו' - קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב "ותרד בת פרעה לרחץ על היאר", אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, פסוק זה מלמד שירדה בת פרעה לרחוץ - להתנקות מגלולי אביה - שירדה לטבול לשם גירות. וכן הוא אמר - מצינו שהשיבה מעונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אם רחץ ה' את צאת בנות ציון וגו'. בהמשך הפסוק נאמר "ונערתיך הלכת על ידי היאר וגו'", אמר רבי יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה, וכפי שיתבאר שהמיתון גבריאל לפי שמדחו בה על שהצילה את משה. וכן הוא אמר - מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו 'הנה אנכי הולך למות'. בהמשך נאמר "ותרא את התבה בתוך הסוף", אומרת הגמרא, כיון דהווי - ראו נערותיה של בת פרעה, דקא בעו לאצולי למשה - שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיהו בה ואמרו לה, נבירתנו, מנהגו של עולם הוא, שכשמלך בשר ודם נזר גזירה, גם אם כל העולם פולו אין מקיימין אותה, כניו וכני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על נזירת אביה שאמר להטביעם. פא המלאך גבריאל ותכמן בקרקע ומתו.

"ותשלח את אמתה ותקחה", נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה מדי אמתה, חד - אחד מהם אמר שהושיטה ידה והביאה את התיבה אליה, וחד אמר ששלחה את שפחתה להביא את התיבה. מבאר הגמרא, מאן דאמר ידה, טעמו הוא משום דכתיב 'אמתה', ופירש בפשוטו שאמה היא יד. ומאן דאמר שפחתה, פירש כך מדלא כתיב ידה - אם כוננת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירשו שפחה. שואלת הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את שפחתה, קשה שהאמתה פא גבריאל ותכמן בקרקע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, דשייר לה תדא - גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום דלאו אורחא דבת מלקא למינס לחונה - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את ידה, ליכתוב - שתכתוב התורה ידה כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, הא קא משמע לן - לכך נאמר 'אמה', להשמיענו דאישתריבב אישתרבוכי - נעשה נס שהתארבה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה. דאמר מר לגבי שרבו שרביטו של אחשוורוש, וכן אתה מוצא שניני רשעים - באמתה של בת פרעה שנתארבה, וכן אתה מוצא שניני רשעים - שניני של עוג מלך הבשן שנתארבו, דכתיב 'שני רשעים שפרת', ואמר ריש לקיש אל תיקרי שפרת אלא שריבבתה - שהוארכו שניני.

"ותפתח ותראהו את הילד", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי ותרא מיבעי ליה. ומשיבה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתיחס לילד, אלא שראתה שכינה עמו. בהמשך הפסוק נאמר "והנה נער בכח", שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קרי ליה - נקרא משה 'ילד' שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וקרי ליה - נקרא משה 'נער', ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תנא, הוא ילד וקולו כנער - לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו כשל נער, דכרי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם כן - לדברין שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, ועשיתו - החשבתו למשה רבינו שהוא לוי לפעל מום בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אלא כך יש לפרש, מה שנקרא נער, מלמד שעשיתה לו אמו חופת נעורים בחייתו פתיבה, כיון שאמרה, שמא לא אוכה לחופתי - להשתתף בחופתי.

שמה תקריבני, ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוונן, מה שנאמר 'כריתני', אין בירה אלא לשון מכירה, שכן כבר בימים קודמין למכירה 'כירה', נמצא שמכרת אף חלק זה. אמר להו עשוי, אם אכן מכרתי לכם זאת, הבו לי איגרתא - הראו לי שטר המכירה על חלקי במערה. אמרו ליה בני יעקב, איגרתא בארעא דמצרים היא - השטר נמצא במצרים. חשבו האחים ביניהם ופאן ניזיל - מי ילך להביאו מארץ מצרים, והחליטו שניזיל - ילך נפתלי, משום דקליל כי איגרתא - הליכתה קלה ומהירה כשל איל. דכתיב 'נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר', ודרשו על כך, אמר רבי אבהו אל תקרי 'אמרי שפר', אלא 'אמרי ספר' - שהביא את שטר המכירה ממצרים. ממשכה הגמרא ואומרת, שבאותו זמן, הושיש שהוא בריה דרין - בנו של דן בן יעקב, תמן הוה - היה שם בעת המכירה, ונקרין ליה אונייה - כבדו אוניו מלשמוע, אמר להו חושים לבני יעקב, מאי האי - מדוע אתם מתעכבים מלקבור את יעקב, ואמרו ליה קא מעבב האי - עשו מעבב אותנו עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים ויביא עמו את שטר המכירה של המערה. אמר להו חושים, ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אכי אכא מוטל בפניו, שקל - גטל חושים קולפא - מקל, מחייה - והכה בו ארשייה - על ראשו של עשו והרגו. ומחמת המכה נתרן - נשרו עיניה - עיניו של עשו, ונפלו על אברעא - רגליו דיעקב. פתחיניהו יעקב לעיניה - פתח יעקב את עיניו ואחיד - וחייר, ותינו דכתיב 'ישמח צדיק כי חוה נקם, פעמיו ירחין בדם הרשע', ולכן שמח יעקב שחזה בנקם שנקמו בעשו. ובאותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב 'למה אשבל גם שניכם יום אחד', ואף על גב דמיתתן של עשוי ויעקב לא ביום אחד הווא, מכל מקום נחשב ששיכלה את שניהם ביום אחד כיון שקבורתן מיהא ביום אחד הווא.

נאמר 'יעל יוסף לקבור את אביו', וכן בשעת חזרתו נאמר 'אחרי קברו את אביו', הרי שייחס הכתוב את קבורת יעקב ליוסף. ושאלת הגמרא, כיצד הניחוחו אחיו לטיול לבדו את השם של קבורת אביהם, וכי נאי לא עסק ביה יוסף - אם לא היה יוסף מתעסק בקבורתו, אהיו לא הוון מעסקי ביה לקבורו, והכתיב 'וישא איתו בניו ארצה כנען', נמצא שאף שאר האחים התעסקו בקבורת יעקב, ואם כן מדוע נתנו לו שתיקרא הקבורה על שמו. מתרצת הגמרא, שאמרו שאר האחים, הניחו לו ליוסף להתעסק בקבורת יעקב יותר מאיתנו, מפני שבבדודו במלכים - כבודו של יעקב שיוסף הוא מלך יתעסק בקבורתו, יותר מבקריינות - ממה שנתעסק בו אנו.

שנינו במשנה, מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה ב', תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל בולן נתעסקו בבירה מהמצרים, ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב, והוא - משה נתעסק במצות - העלאת ארונו של יוסף, שנאמר 'חכם לב יקח מצות וגו'.' ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור - שלקח משם עצמותיו, אמרו חז"ל, כרח כח אשר נשתירה מאותו הדור, והלך משה אצל, אמר לה משה, כלום אתי יודעת היכן יוסף קבור, אמרה לו ארון של מתכת כבד עשו לו מצרים, וקבעוהו בגילום הנחר - הנהר שממנו כל ארץ מצרים שותה, ועשו כן כדי שיתברכו בזכותו ממיו של הנהר. הלך משה ועמד על שפת נהר הנילוס, אמר לו, יוסף יוסף, הניע העת שנשבעתך הקדוש ברוד הוא שאני גואל אתכם, והניעה עת קיום השבועה שהשבעת את ישראל להעלותך לקבורה בארץ הקודש. אם אתה מראה עצמך שנוכל לקיים שבועתך, מוטב, אך אם לאו, הרי אנו מנוקנין משבועתך, כיון שלא היתה השבועה אלא אם נוכל לקיימה. מיד צף ארנו של יוסף על מי הנהר, ונטלו משה. ומבאר הברייתא, ואל

ואמרת מרים בנבואה, עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. וכוון שגולד משה, נתמלא כל הכות בולה אור, והבינו כי אכן נולד מושיען של ישראל, עמד אביה עמרם, ונשקה על ראשה, ואמר לה, בתי נתקיימה נבואתיך שעתיד לילד לנו מושיען של ישראל. אך וכוון שהתלוחו ליאור, עמד אביה ומפחה - חבט על ראשה, ואמר לה, בתי היכן נבואתיך - משום שחשב שימות ביאור. ותינו דכתיב 'ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו', דוקא היא עמדה לראותו היות והיתה בטוחה שינצל, ועמדה שם כדי לדע מה יהא בסוף נבואתה - מה יעלה בסופה.

שנינו במשנה שיוסף זכה לקבור את אביו, וכו'. מבאר הגמרא עניני קבורת יעקב, ושאלת, מאי שנא מעיקרא - מדוע בתחילה כשעלו לקבור את יעקב, הקדימו את המצרים ליוסף ואחיו, דכתיב 'ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו', והדר - ואחר כך נאמר 'ויכל בית יוסף ואחיו וברת אביו'. ומאי שנא ואילו לבסוף - בשעת חזרתם מהקבורה, הקדימו את יוסף ואחיו למצרים דכתיב תחילה 'וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו', והדר - ואחר כך נאמר 'ויכל העלים אתו לקבור את אביו' - דהיינו המצרים, כלומר להיפך מכפי שיצאו בתחילה. מתרצת הגמרא, אמר רבי יוחנן, בתחילה עד שלא ראו המצרים בבבדוד של ישראל, לא נהנו בהן כבוד, ולכן הקדימו לצאת לפניהם, ולבסוף לאחר קבורת יעקב, שראו אז בבבדוד, נהנו בהן כבוד, ונתנו להם להקדים ולחזור לפניהם. ומבאר הגמרא מהו הכבוד שראו בישראל, דכתיב 'ויבאו עד גן האטד אשר בעבר הירדן ויספרו שם מספג גדול וכבד מאד', וגורן האטד משמעו שהיה גורן מאטד, וקשה וכו' גורן יש לו לאטד - וכי דרך לאסוף אטדין ולעשות הימנו גורן. לכן אמר רבי אבהו, לא היה זה גורן מאטדים אלא שהמקום נקרא גורן האטד, מלמד שהקיפוהו בתרים לארנו של יעקב, בגורן זה שמקיפים לו אמר של קוצים לשומרו מסביב, ומי הקיפוהו, שפאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, וחלקו כבוד ליעקב, שתלו את כתריהם בארנו. והמצרים שראו כבוד זה, החלו אף הם לנהוג כבוד בבניו. תנא, בולם בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, מתחילה למלמה פאו - להלחם בבני יעקב כדי שלא יקבר יעקב במערת המכפלה, אך ביון שראו את בתרו של יוסף תלוי בארנו של יעקב, נטלו בולן בתריהן ויתלאום בארנו של יעקב. תנא, שלשים וששה בתרים נתלו בארנו של יעקב.

'ויספרו שם מספג גדול וכבד מאד'. תנא מהו החספד הגדול והכבד שנעשה, שאפילו הסוכים ואפילו החמורים נעצבו על פטירתו (מאילו מאילו).

אומרת הגמרא, ביון שהגיעו למערת המכפלה לקבור את יעקב, אתא עשו, וקא מעבב - עיכב אותם מלקבורו שם, וכך אמר להן - לבני יעקב, הרי נאמר 'ממרא קרית הארבע הוא חכרון', ואמר רבי יצחק הטעם שנקראת המערה קרית ארבע, לפי שאלו שנקברו בה ארבע זוגות היו, אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. וכשמת יצחק נשאר שני קברים אותם ירשנו שנינו, וכיון שאהיו - יעקב, קברה ללאה במערה בירייה - בחלקו שקיבל בירושה, אם כן, והאי - הקבר דפייש - שנות, דידי - שלי הוא. אמרו ליה בני יעקב, הרי זכינתה - מכרת ליעקב את חלקך במערה בשעה שמכרת את הבכורה. אמר להו עשוי, נהי דובני בכיורחא - אמנם מכרתי את חלק הבכורה, שלא אקבל פי שנים בירושה, אך פשיטותא - את חלק הפשוט שלי מי זכיני - האם מכרתי. אמרו ליה בני יעקב, אין - אכן מכרת אף את חלק הפשיטות במערה, דכתיב שאמר יעקב ליוסף 'בכברי אשר כריתי לי בארץ מצרים

סרה בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויחיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף ו"ל סוד הגאולה נמסר לסרח כלאיתא צפירקי ר"ל (פסק מה) וכיון שזכר משה הלכו זקני ישראל אללה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שילאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה זה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזו אמרו להם פקדו פקדתי אמרה להם ח"כ הוא הוא לך ה' גם משה אללה. מתוספת רבי: סמליון

מאי שנא מעיקרא, דאקדמינהו למצרים מקמי אחי יוסף ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו: וכו'. דרך לאסוף אטדין ולעשות מן גורן: **שמקיפין** לו **אמר**. גדר של קצינים: **שלישים** וששה **כתרים**. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' אלופים נמנו בעשו וא"ת כ"ה הן תימן וקנו נמנו ב' פעמים וא"ת

קרח נמנה ב' פעמים שני קרח הן אחד מבני אליפו ואחד מבני אהליבמה ומ"מ ל"ה הן וחתרו של יוסף הרי ל"ה: קא **מעכב**. שלא יקברוהו שם: **אמר**. קרית ארבע שמה שאינה מחוקת אלא ד' זוגות הא דא"ר יצחק לאו מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר טעמא דיעובא דודאי בן הזה דבריו עשו שאינה מחוקת אלא ח' קברים: **א"הו**. יעקב: קברה ללאה **בדידה**. בחלק המגיעו כדכתיב ושמה קברתי את לאה: **זבניתיה**. כשמכרת הבכורה: **נהי דזבניתיה** לכבורתי. ולא אטול פי שנים אלא כמדה: **פשיטותא** מי **זבני**. חלקי בחלק פשוט לא מכרת: **א"ל** **אין**. פשיטותין נמי זבנת חלקך במערה זו לגמרי שכן אמר אביו בשעת מיתה אשר כריתו לי ואין כירה אלא לשון מכירה כמו ואברה לי בחמשה עשר כסף (והטעם): **הבו איגרתא**. הראו שטר מכירה: **יקרין אודניה**. כבדו אזניו משמוע: **מאי האי**. למה אינכם קוברין אותה: שקיל **גולפיה**. מקל כמו גולפי טובי בלע מאבימי בערבין (וה טעם): **ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא** הוי **מיעסקי ביה**. כלומר היאך הניחוחו אחיו ליוסף לטול לו את השם לבדו של קברת אביהם וכי פרקו מעליהן העול ולא חשו לו ואם לא נתעסק בו הוא הם לא היו עוסקין בו והכתיב וישאו אותו בניו אלמא אף הם היו עוסקין במשאו וקבורתו ומסקנא כתיב אחרי קברו את אביו תלה הכתוב בו שהוא היה עיקר הדבר: **אמריו**. אחיו ביניהן הניחו לו להעסק בו כנגד כולנו: **כבודו**. של אביו במלך יותר מבהדיטות שיוסף מלך הוא: **נתעסקו בבניה**. של מצרים: **כדי שיתברכו מימיו**. תמיד לפי שאין ארץ מצרים שותה ממי גשמים אלא שכולה עשויה יאורים וחריצים מנילוס עד סוף המדינה כמה פרסאות ונילוס עולה ומשקה ומתברך וממלא אותן יאורים ומשקין מהן השדות והיינו דכתיב (ומה טעם) והיה אם לא יעלה מכל משפחות וגו' לא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא (ובאה) ולא עליהם ואין כתיב כאן הגשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נהר שזן שותין ממנו ויונתן בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי האחד כתיב הקורה וגו' בתלמודי אלישע כתיב במלכים: והוא **שאו**. השאילוהו לו: **תלמידו של משה**. ולא שלמד מפיו אלא תורתו של משה למדו לאלהיה: **קברניט של מלכים**. בקברת של מלכים ולשון יוני הוא: קיים

ואומרת עתידה אמי שתלך בן שמושיע את ישראל וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולה אור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהשילוהו ליאור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתך והיינו

דכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה: יוסף זכה וכו': **מאי שנא מעיקרא** דכתיב ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' והדר וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומאי שנא לבסוף דכתיב וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו א"ר יוחנן בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד דכתיב ויבאו עד גורן האמד וכי גורן יש לו לאמד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אמר שבאו [שם] בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה הנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נמלו כולן כתריהן ותלאום בארונו של יעקב תנא שלישים וששה כתרים נתלו בארונו של יעקב ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפי' סוסים ואפילו חמורים (מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב אמר להן ממרא קרית הארבע היא חברון ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היא איש וחזה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולא היה קברה ללאה בדידה והאי דפייס דידו הוא אמרו ליה זבניתיה אמר להו נהי דזבני בכירותא פשיטותא מי זבני אמרו ליה אין דכתיב בקברי אשר כריתו לי וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצבק אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא המצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא דכתיב נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי שפר חושים בריה דדן תמן הוה ויקרין ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתין עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחין והיינו דכתיב ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הוא קבורתן מיהא ביום אחד הוא ואי לא [אין]עסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיטות: מי לנו גדול מיוסף כו': **ת"ר** בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביוה והוא נתעסק במצות שנאמר חכם לב יקח מצות וגו' ומנין היה יודע משה רבינו היכן קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשן לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנגר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת נילוס אמר לו יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואלהיו תלמידו של משה צף ברזל מפניו מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה רבי נתן אומר בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך באותה שעה נודעו ארונו של יוסף נמלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו

המקנא

פרק ראשון דף יג עמוד ב

סוטה

קיים זה מה שכתוב בזה. אגדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויחי בשלח פרעה כתיב בזה אנכי וכתוב בזה התחת אליהם אנכי כתיב בזה לא יהיה לך וכתוב בזה האלהים אני ירא לא תשא חי פרעה זכור את יום השבת וטבח טבח והכן ואין זה אלא יום השבת וכן הוא אמר והכינו את אשר יביאו וכן כל עשרת הדברות לא תשא את אחיך בלבבך לא תקום ולא תטור וחי אחיך עמך: ואי לא איעסק ביה משה וכו'. כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא חשו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: הכתיב וכו'. אלמא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהן ישראל והעבירו את הירד: ותו אי לא הווי מתעסקי ביה ישראל. לאחר

שנפטר משה בניו מי לא הווי מיעסקי ביה והיאך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו והכתיב בשכם ויהיו לבני יוסף לנחלה וגו' אלמא בנחלתם קברוהו דכתיב היה עליה: אמרו. בניו בעצמם הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל: כבודו במרונים יותר מבעצמם. ישראל אמרו בעצמם בעד משה קיים הניחו שיתעסק בו משה לבדו כבודו בגדולים יותר מבקטנים: משכם נגבוהו. ככתיב וישלחו מעמך חברין ויבא שכמה ושם היו רועין דרותן אינה מקום והאי דכתיב (ס) ויאמר האיש נסעו מזה וגו' כך אמר לו אתה אמר את אחי אנכי מבקש סעו מן האחזה הזאת ואין מחויקין עצמן כאחין לך כי שמעתי אמרים נלכה ונבקש דרות דייקן היאך להמיתו אם יבא אצלנו: הכא כתיב ויחם משה. ואל שאר העם: אף מורדין אותו מגדולתו. מן השמים למתחיל ואינו גומר אלא אם כן נאנס כמשה שמת בעבר הירד: [וירד יהודה. שהוא התחיל בהצלת יוסף כשאמר מה בצע ולא גמר: נקרא יוסף עצמות בחייו. שאמר והעליתם את עצמותי מזה ועדנו ח: שהוריד אצטנניי פרעה מגדולתו. כשפטר את החלום והם לא ידעו לפתור: לעצמו. למשכב זכור מתוך יופי: פרעו. היינו סירוס יתירא: בא גבריאל וסירוס לא גרם: ברב בישר. את בני מחלקותו רב לבס בני לוי והקב"ה מדרק עם הצדיקים כחוט השערה ונענש באותה מדה: רב יש לך. הגיע מלכותו של יהושע ואין לך מלכות נוגעת בחבירתה: ד"א רב לך. די לך אל תרבה בבקשה שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמיד ותלמיד כמה סרב מפציר ולשון חכמים הוא כך היו מסרבין בו לישא את בת אחותו בנדרים (ד' ס:) היו מסרבין בו שיאכל עמו בשבועות (דף כג): לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרביץ במשאו אף כאן לפי צדקתו מדרק: לא נם ליחה. לא ברח לחלחית כזה: דיו זוגי. שני זוגות שני חבירים היו בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע: ככנפי השכינה. בכנף לבוש הוד: מי יקום לי עם מרעים. להוכיחם לשמי: פשר דבר. שהיה יודע לעשות פשרה ביני ובין בני סמליון. שם חכם: סימן בתוך סימן. כלומר סימנים הרבה בארץ מואב בגיא מול בית פעור ואפע"כ לא ידע וגו': גסטר

קיים זה כל מה שכתוב בזה ואי לא [אי] עסיק ביה משה ישראל לא הווי מיעסקי ביה והכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו

לא הווי מיעסקי ביה והכתיב ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרונים יותר מבעצמם ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם אמר ר' חמא בר' חנינא משכם נגבוהו ולשכם נחזיר אבידתו קשו קראי אהרדי תיב יוקח משה את עצמות יוסף עמו וכתוב דבר ולא גמרו וכן אשר העלו בני ישראל וגו' א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו וכן אף וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשו רבי אלעזר ואמר אף מורדין אותו מגדולתו דכתיב ויהי בעת ההיא וירד יהודה רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתוב וימת ער ואונן אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברכנות: ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד שהוריד אצטנניי פרעה מגדולתו ויקנהו פוטיפר סרים פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירוס) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולכסוף פוטיפרע: מי לנו גדול ממישה וכו': ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר רב לכם ברב בישרוהו רב לך דבר אחר רב לך רב יש לך ומנו יהושע דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל לפום גמלא שיחנא: ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמוד שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב את מספר ימך אמלא לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי יצאת ולבא אילמא לצאת ולבא ממש והכתיב ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נם ליחה וכתוב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתיים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה (ותניא) א"ר יהודה אילמא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של ג' דכתיב וירא ראשית לו וגו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של ג' כמה היו ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש ברוך הוא אומר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר החכמה מאין תמצא ורב נחמן אמר וימת שם משה וגו' סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דישאל תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישאל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם וכתוב התם ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש ויקבר אותו בניא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל

סמליון לומר. פי' ר"ח חית לאמני מלאך ואית לאמני סס תכס. ערוך:

מפני

גסטר

ביאורים למסכת סוטה דף יג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

קנים זה - יוסף, את כל מה שכתוב בזה - בלחות הברית, ולכן ראוי לו שישאו את ארונו לצד ארון הברית. שנינו במשנה שמשוה הוא זה שנתעסק בהעלאת ארונו של יוסף, ושאלת הגמרא, ואי לא עסקי ביה משה - וכי אם לא היה משה מתעסק להעלות עצמותיו, ישראל לא היו מעסקי ביה, וכי לא חשו לקיים שבועתם שהשביעם יוסף לעשות כן. והכתוב לאחר מיתת משה, ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, הרי מבואר שכל ישראל התעסקו בארונו של יוסף וקברוהו, ומדוע נקראת קבורתו רק על שם משה. ותו - ועוד קשה, מדוע הניחו בני יוסף לבני ישראל שיקברוהו, וכי אי לא איעסקו ביה ישראל, בניו של יוסף לא היו מעסקי ביה לקבורו, וכי לא היה חביב עליהם, והכתוב בהמשך הפסוק ביהושע ויהי לבני יוסף לנחלה שקברוהו בנחלתם, הרי שהיה חביב עליהם, ואם כן מדוע לא התעסקו הם בקבורתו. מתרצת הגמרא על השאלה האחרונה, שאמרו בני יוסף בינם לבין עצמם, הניחו לו - לאבינו יוסף, ויתעסקו בקבורתו כל בני ישראל, לפי שבבדודו פמרונים יותר ממנועמינו - כבוד הוא לו שיתעסקו בקבורתו כל בני ישראל שהם מרובין, יותר ממה שיתעסקו בו רק בניו שהם מועטים. ותו - משיבה הגמרא על השאלה הראשונה, שכשהיה משה חי, אמרו בני ישראל, הניחו לו ליוסף שיתעסק בקבורתו משה לבדו, לפי שבבדודו גנדולים יותר מבמנועמינו - כבוד הוא לו שיתעסק בקבורתו משה לבדו שהוא אדם גדול יותר ממה שיתעסקו בו שאר ישראל שהן קטנים.

נאמר בפסוק ואת עצמות יוסף אשר האלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, שואלת הגמרא, מאי שנא - מדוע קברוהו דוק בשכם. אמר רבי תמא ברבי חנינא, משכם נבנהו - שמכרוהו לישמעאלים, שהרי נאמר בפסוק שיעקב שלחו אל אחיו הרועים בשכם. לכן אמרו ישראל, ולשכם נתור אבידתו - ישיבוהו לקבורה. ושאלת הגמרא, קשו קראי אהרדי - הפסוקים סותרים האחד את השני, שבפסוק אחד כתיב ויפח משה את עצמות יוסף עמו, הרי שמשוה הוא שהתעסק בהעלאתו במשך כל הארבעים שנה במדבר. וכתוב - ואילו בפסוק אחר כתוב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו', הרי שכל ישראל העלו. מתרצת הגמרא, אמר רבי תמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא נמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב - על זה שנמרו, כאילו הוא עשאו את הדבר כולו. רבי אלעזר אמר, אף מן השמים מורידין אותו - את זה שהתחיל ולא נמר מעשיו מגדולתו, דכתיב אצל יהודה אחר מכירת יוסף, ויהי קצת ההיא ויגד יהודה - שירד מגדולתו, כיון שהוא התחיל בהצלת יוסף ואמר לאחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, והיה לו לגמור ולהצילו מיד אחיו ולהשיבו לאביו. רבי שמואל בר נחמני אמר, עונשו של המתחיל ואינו גומר חמור, שאף קובר את אשתו ובניו וקניו בחייה דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתוב וימת ער ואונן, הרי מבואר שמתו אשתו ובניו. אמר רבי יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמותו כתיבו - שכשצוה את אחיו להעלות עצמותיו ממצרים, אמר והעליתם את עצמותי, והרי היה חי. מפני שלא מיחה בכבוד אביו, דקאמרי ליה - שאמרו לו אחיו ברתם למצרים עבדך אבינו, ולא אמר להו ולא מידי - לא מיחה בהם על שקראו ליעקב עבד. ואמר רבי יהודה אמר רב, ואיתמא רבי תמא ברבי חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג את עצמו ברבנות.

"ויוסף הויד מצרימה", אמר רבי אלעזר, אל תיקרי הורד אלא הוריד, שהוריד יוסף את איצמניני פריעה מגדולתו - שלא ידעו לפתור את חלום פריעה כמותו. עוד נאמר, וינקוהו פומיפר סרים

פרעה, אמר רב, שקנאו - פוטיפר את יוסף מחמת יופיו לעצמו - למשכב זכור. (ובא גבראל וסירוס) בא גבראל ופידעו - סירס את פוטיפר סירוס מרובה. והדוכחה לכך היא, שמעיקרא כתיב פומיפר, ולכפוף - בפרשה הבאה, נוספה לשמו האות ע' ונקרא פומיפרע, והיינו משום שנעשה סריס. שנינו במשנה, מי לנו גדול ממשוה וכו'. דורשת הגמרא את הפסוקים שנאמרו בענין מיתת משה. נאמר ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, אמר רבי לוי, לשון זה שאמר רב לך בא לדרוש, שכיון שבשעת מחלוקת קורח ועדתו, ברב ביישר - ענה להם בלשון רב, לכן נענש בכך שברב ביישרוהו. ומפרשת הגמרא, ברב ביישר, היינו מה שאמר משה לקרח ועדתו, רב לכם בני לוי, כלומר שדי לכם במה שיש לכם. וכיון שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, נענש באותו לשון וברב ביישרוהו, ולכן נאמר לו רב לך וגו'. דבר אחר - באופן אחר מתפרש לשון רב לך, רב יש לך, שהגיע זמן מלכותו, ומיהו אותו רב, יהושע, ולכך הגיע זמןך להיפטר מן העולם, שאין מלכותך נוגעת במלכותו כמלא הנימה. דבר אחר, רב לך, מלשון די לך, ביקשו הקב"ה שלא ירבה עוד בבקשה על זה, כדי שלא יאמרו הרואים, הרב - הקב"ה, במה קשה הוא, שאינו שומע לתלמידו, ותלמיד - משה במה סרןך הוא יתר על המידה. ושאלת הגמרא, וכל כך למה - מדוע באמת לא התקבלה תפילתו של משה שרצה להיכנס לארץ ישראל. ומשיבה, תנא דבי רבי ישמעאל, לפום גמלא שחנא - לפי כח הגמל מרבים את משאו, והרי זה משל, שאף כאן לפי גדול צדקתו של משה הרבו לדקדק עליו. ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא, וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה. דורשת הגמרא, אחר שכבר נאמר שהוא בן מאה ועשרים שנה, שאין תלמוד לומר - מה הוצרך הכתוב לומר שוב היום, אלא יש לדרוש מכך, שהיום מלאו ימי ושנותי שנעשיתי בן מאה ועשרים שנה, כלומר שביים זה נולדתי. ללמדך שתקדוש ברך הוא משלים שנותיהם של צדיקים, מיום ליום ומתדדש לתדדש - שנפטרים מן העולם באותו יום ובאותו חודש שבו נולדו, דכתיב את מקספ ימיה אמלא. ודורשת הגמרא מה שנאמר לא אוכל עוד לצאת ולבוא, מאי הכוונה לצאת ולבוא, אילמא - אם תפרש שתשש כוחו ואינו יכול עוד לצאת ולבוא משו, יקשה, והכתוב ימשה בן מאה ועשרים שנה במתו לא נס לחה, ומתפרש שעד סוף ימיו לא נס ממנו לחלוחית כוחו. וכן וכתוב ויעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ותנא - שנינו בברייתא ששנים עשרה מעלות היו שם - בערבות מואב, ופסקען משה - את כולן בפסקיעה אחת עד הר נבו, הרי שהיה כוחו עמו. אלא אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מה שנאמר לצאת ולבוא, היינו ברבנו תורה, ומלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה, ולא יכל ללמוד תורה.

"וילך משה ויהושע ויתנצבו באהל מועד", תנא, אותה שבת שמת בה משה, של דיו וזגי היתה - שני זוגות היו בה. משה בתחילת היום ויהושע בסופו, ובאותה שבת נמלה רשות מזה - ממשוה. וניתנה לוה - ליהושע. (ותנא) אמר רבי יהודה, אילמלא המקרא דלהלן לגבי מקום קבורת משה כתוב, אי אפשר היה לאמרו - לומר דבר זה מעצמו. ומבאר, היכן משה מת, בעבר הירדן שהוא בחלקו של ראובן, דכתיב בהמשך המקרא, ויעל משה מערכת מואב אל הר נבו, ונבו הרי בחלקו של ראובן קיימא, דכתיב ויבני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו', (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן וסרים), הרי שמתתו היתה בחלקו של ראובן. והיכן משה קבור, בעבר הירדן המשך בעמוד ק

המשך מעמוד ע

בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן. אלא אמר רבא דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא כדשנין - כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה שאם היא טהורה וצא זכאית יבואו הרואים להתגרור בה.

כמה שעיניו רואות - באותה אשה שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי יהודה שיתגררו ממנה הרואים. מקשה הגמרא, אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא - וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את הסתירה

המשך בעמוד עג

שאפילו מדה קטנה. שואלת הברייתא, ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת להשבון גדול - שאם לא נפרעו מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד. ומשיבה, תלמוד לומר אחת לאחת למצא השבון' - חטא לחטא מצטרף לחשבון שיבוא.

ממשיכה הברייתא, וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדרה, בה מדדו לה - שנענשה לפי הדרך שחטאה. היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו - להראות לו, לפיכך בהן מעמידה על שער נקודו שבו היו מנוולים אותה ומראה קלוזה לכל. היא פרסה לו - בעבורו, להתנאות בפניו, סודרין נאין על ראשה, לפיכך בהן נוטל בפה - צעיף המכסה את ראשה מעל ראשה, ומניחו תחת רגליה. היא קשטה לו פניה, לפיכך

היה דורכתו ומפילתו לארץ. מי שנתחייב שריפה, או נופל בקליקה ונשרף, או נחש מבישו והארס שורף אותו מבפנים ומת. מי שנתחייב הריגה - סייף, או נמסר למלכות או ליסמין באין עליו, ודרכם להרוג בחרב. מי שנתחייב חניקה, או מובע בנהר ונחנק בתוך המים, או מת בקרונכי - על ידי חולי בגרון, ונחנק בחוליו.

תניא, היה רבי אומר מנין - מה המקור לדבר שבמדה שאדם מודד בה מודרין לו, ומשיב, שנאמר בכסאפה בשלחה תריבנה. שואלת הברייתא, אין לי אלא סאה - עבירה גדולה, מנין לרבבות תרקב - חצי סאה וחצי תרקב, קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תוסן ועובלא - משקלות קטנים יותר, מנין שגם על עברות קטנות מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תלמוד לומר 'כי כל סאון סאון ברעש' ונלמד מ'כל'

המשך מעמוד עז

מצמא. נעשה לו הנס על ידי לודי החמור שהוא דבר טמא. דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון 'ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול וגו'". אמר רבי חמא ברבי חנינא, חלתה - התקיימה נבואתו של יעקב אבינו, דכתיב שהתנבא יעקב 'הי דן נחש עלי דרך' - והולך על שמשון שהיה משבט דן. לפעמו במחנה דן, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכניה מקשקשת לפניו - מלווה אותו בזוג - כמו פעמון הקשור לאדם, ונלמד מכך שפתיב הקא - אצל שמשון לפעמו במחנה דן, וכתיב התם - לגבי המעיל של כהן גדול 'פעמן ורימן'. בין צרעה ובין אשתאול, אמר רבי אפי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו - כך שמם של ההרים, ועקרן שמשון ומתנו זה בזה.

דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, 'והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים', מהו הלשון 'יחל', אמר רבי חמא ברבי חנינא

מאי 'ותאלצהו' - איך אילצה אותו. ומשיבה אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, בשעת גמר בואה - שתאוות האדם גדולה, נשממה מתחתיו שלא יוכל לסיים את המעשה, ואז אילצה אותו לומר לה.

כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שיוולד להם בן, הזהיר את אשת מנוח ואמר לה, 'ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא כי הנך הרה וילדת בן', שואלת הגמרא, מאי כל טמא - מה הם הדברים הטמאים שהזהיר אותה לא לאכול, ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה - ועוד יש להקשות, וכי עד עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, דברים האסורים בנזיר - שלא רק מיין תשמר, אלא אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. 'ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחיו' - נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור יצאו מים, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי הוא אוה לדבר טמא - שמשון חשק להינשא לנכרית, לפיכך נתלו חיו בדבר טמא - לכן כשהלך למות

המשך מעמוד פא

ידי כך משבעה מדורי גיהנם, ואידך - והפעם הנוספת, איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה - שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. ואיכא דאמרי דאיימייה לעלמא דאתי - שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, 'ואבשלום לקח ויצב לו בתיו את מצבת אשר בעמק המלך וגו'', שואלת הגמרא, מאי 'לקח', אמר ריש לקיש שלקח אבשלום מקח רע לעצמו. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, 'את מצבת אשר בעמק המלך וגו'', אמר רבי חנינא בר פפא, 'בעמק המלך' היינו בעצה עמוקה של מלכו של עולם,

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק 'וידעו - ויחרד, המלך, ויעל על עלית השער - על עליית שער העיר, ויבך, וכה אמר בלבתו, בני אבשלום בני בני [אבשלום], מי יתן מותי אני תחתיה - הלוואי והייתי אני מת במקומך, אבשלום בני בני'. ונאמר עוד שם, 'והמלך לאט - כיסה את פניו, ויועק המלך בקול גדול, בני אבשלום אבשלום בני בני', שואלת הגמרא, הני תמניא "בני" - שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", למה - מדוע אמרם. ומשיבת, שבקעה - שבע פעמים, דאסקיה - שהעלהו דוד על

קיבל בך - עבורך, אביך קידושין מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אמרה ליה יתומה אני - אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שמה ממה את - שמא נדה את, אמרה ליה מהורה אני.

מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. "וישע אשל בכאר שבע", אמר ריש לקיש מלמד ששעה אברהם פרדם ונמט בו כל מיני מגדים - מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה, הו אמר שמשל הוא פרדם, וחד אמר שהוא פונדק - אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילוו בו. שואלת הגמרא, בשלמא למאן דאמר שמשל הוא פרדם, תינין דכתיב - מובן מה שכתוב בפסוק "וישע", שבאילנות שייכת נטיעה, אלא למאן דאמר פונדק, מאי "וישע". מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, בדכתיב "וישע אחלי אפרנו וגו'".

נאמר בהמשך הפסוק, "ויקרא שם בשם ה' אל עולם", אמר ריש לקיש, אל תיקרי "ויקרא", שאברהם עצמו קרא בשם ה'.

חדא בירידה וחדא בעליה - אחת מהם היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רב פפא אמר - מיישב באופן נוסף, חדא תמנה הוא - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דאיתי מהאי גיסא - לבא מצד זה היתה זו ירידה, ודאיתי מהאי גיסא - ולבא מצד האחר, היתה זו עליה, כגון וירדוניה, וכי בארי, ושוקא דגריש.

הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. "ותשב בפתח עינים", אמר רבי אלכסנדר, מלמד שהלכה תמר וישבה לה בפתחו - בפתח ביתו, של אברהם אבינו, שהוא מקום שכל העינים צופות לראותו מרוב חיבה. רבי חנין אמר בשם רבי, אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, מקום הוא ששמו עינים, וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וכן הוא אמר - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר "פתח וקענים". רבי שמואל בר נחמני אמר - דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו שנתנה תמר עינים - פתחי היתר, לירבית, כשתקעה יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר אמר לה יהודה, שמה נכרית את, אמרה ליה תמר גיורת אני - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, שמה אשת איש את ואת אסורה עלי, אמרה ליה פנויה אני, ואם כן אני מותרת לך. אמר לה יהודה, שמה

המשך מעמוד פב

המצרים את ישראל באותם ערים, הסתכנו המצרים לטבוע בים, וחד אמר שמסקנות - מדלדלות את בעליהן - שעל ידי עבודה זו נגרם למצרים שרוקנום ישראל מנכסיהם. דאמר מר, כל העוסק בגנין מתמסקן - בא לידי עניות. במה שנאמר שבנו "את פתם ואת רעמם", אין אלו שתי ערים אלא עיר אחת, ונחלקו רב ושמואל, חד אמר פיתום הוא שמה של העיר, ולמה נקרא שמה רעמם, כיון שראשון ראשון מתרוסס - כל קצת שהיו בוניהם, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנהו ושוב נפל. וחד אמר רעמם שמה של העיר, ולמה נקרא שמה פיתום, כיון שראשון ראשון פי תהום בולעו - כל קצת שהיו בוניהם, היה נבלע באדמה.

"ויבאשר יענו אותו בן ירבה וכן יפריז", שואלת הגמרא, בן רבו וכן פרצו מיבעי ליה. מתרצת הגמרא, אמר ריש לקיש, רוח הפקדש מבשרתן לישראל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם למעט את ישראל, אלא "בן ירבה וכן יפריז".

"ויקצו מפני בני ישראל", דורשת הגמרא, ויקצו' הוא מלשון קוצים, מלמד שהיו ישראל דומין בעיניהם של המצרים פקוצים, שבראותם שישראל פרים ורבים היה נדמה להם כאילו עיניהם וגופם מליאים קוצים.

"ויעבדו מצרים את בני ישראל"

חזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "ונלחם בנו ועלה מן הארץ", שואלת הגמרא, ועלנו מיבעי ליה, שהרי פחדם של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם. מתרצת הגמרא, אמר רבי אבא בר כהנא, באדם שמקלל את עצמו ותולה את קללתו בהכבירו - שהתכוונו אכן שהם עצמם יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.

"וישימו עליו שרי מסיים", שואלת הגמרא, עליהם מיבעי ליה - שהרי על ישראל מינו שרי מסיים. מתרצת הגמרא, תנא דבי רבי אלעזר ברבי שמעון, וישימו עליו - היינו על פרעה, מלמד שהביאו מלכו - דפוס שבו מייצרים את הלבנים, ותלו לו לפרעה בצוארו, וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסמנים אני - מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אמרו לו כלום איסמנים אתה יותר מפרעה המשתתף אף הוא בעשיית המלאכה. לפי דרשה זו מוסיפה הגמרא לדרוש, שרי מסיים - דבר שמשים (לבנים). המלכו שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הכריות בעבודה. כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "למען ענתו בסבלתם", [ענותם מיבעי ליה], אלא יש לבאר, למען ענותו - לפרעה - בסבלותם דישאל - המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל יטו שכמם לסבול ולעבוד. "ויכן ערי מסכנות לפרעה", רב ושמואל נחלקו בביאור הפסוק, חד מהם אמר, שמסכנות את בעליהן - שעל ידי העבודה שהעבירו

המשך מעמוד פה

שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מאן דאמר שעשה להם בתי כהונה ולויה, היינו אהרן ומשה שיצאו מיוכבד. ומאן דאמר שעשה להם בתי מלכות, היה זה דוד, שהוא נמי ממרים קאתי - יצא, דכתיב "ותמת עזובה - זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אשת בלב) וינקח לו בלב את אפרת - לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב ולקחה, ותלך לו את חור" - הרי שנקראה מרים אפרת, וכתוב "ודוד בן איש אפרתי וגו'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד האם. מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "ובלב בן

הצדון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושוכב וארדון". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בן הצדון, והרי נאמר בפסוק 'כלב בן יפנה'. מתרצת הגמרא, אביו היה הצדון, אלא שנקרא בן יפונה' על שם מעשיו, כלומר, הוא בן שפנה מעצת מרגלים. שואלת הגמרא, ואפתי - עדיין קשה, והרי כלב בן קנו הוא, דכתיב "ויילכדה עתניאל בן קנו אחי בלב" - וכיון שהיה אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנו. מתרצת הגמרא, אמר רבא חזקוני דקנו תהו - כלב בן אשתו של קנו היה, ועתניאל היה אחיו מצד האם.

קול אומרת למי הים בשעה שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים - דהיינו התינוקות המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סומד - שעל ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים נקראים סומד.

"ויתקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד", שואלת הגמרא, מאי שנא - מדוע הניחתו בגמא, הרי גופו ישתמר יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, אמר רבי אלעזר, מיכן יש להביא ראייה לצדיקים שפמנים חביב עליהן יותר מגופן - ולכן השתמשה בדבר זול. וכל כך למה - מדוע חביב עליהם ממונם מגופם, לפי שאין פושטין דיהן בגמא. רבי שמואל בר נחמני אמר, הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא דבר רך, שיכול לעמוד - להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה בפני דבר רך ובפני דבר קשה, שהרך כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה שכתוב ויתחמרה בחמר ובזפת, תנא, טחו את התיבה בחמר מפנים, וזפת מפחוץ ולא מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח של הפת.

"ויתשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור", מבארת הגמרא מהו סוף זה, רבי אלעזר אומר, הניחה אותו בים סוף. רבי שמואל בר נחמני אומר

וכתיב התם בבריאת העולם ויבא אלהים את האור כי טוב, הרי שהאור נקרא טוב.

"והצפניה שלשה ירחים", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו שלושה חדשים משום שלא מנו מצרים אלא משעה דאחדה - המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרים בליקוחין השניים, אבל והיא הות מעיקרא ביה - למעשה היתה מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה תלתא ירחי מעיקרא - שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא שילדה בסוף הששה חדשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו עוד שלשה חדשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה חדשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר ולא יכלה עוד הצפינו, אמאי, הרי כמו שהצפינה אותו שלושה חודשים תצפינה ותיזיל - תמשיך להצפינו. ומישבת, אמאי - הטעם שלא יכלה להצפינו, לפי שכל היבא דהו שמיני מצרא דמתליד ינוקא - כשהיו המצרים שומעים שגולד תינוק לישראל, היו מגלים את התינוק על ידי שפמנו ינוקא התם - היו מביאים לשם תינוק אחר, כי היכי דלישמעיניהו וימעי (בהרויה) - כדי שהתינוק של ישראל ישמע אותו ויבכו, ולכן לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש שיגלוהו כך. וכמו דכתיב אחוזו לנו שועלים שועלים קמנים מחבלים כרמים וגו', כלומר, בת

המשך מעמוד פט

ומביאה את אם הילד.

"ויתאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והינקוה לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקה", מבארת הגמרא, אמר רבי חמא ברבי חנינא, נורקה בה רוח נבואה והיא מתנבאה, ואינה יודעת מה מתנבאה, שלשון 'היליכי' בנוטריקון, היינו הא - תינוק זה, שליכי - שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו ואני אתן את שכרך, אמר רבי חמא ברבי חנינא לא דיין לצדיקים שפחזרין להן את אבידתן, אלא שנותנין להן שכרן על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, ויתקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף וגו', שואלת הגמרא, מפני מה נאמר אחות אהרן, ולא נאמר אחות משה. ומשיבה, אמר רב עמרם אמר רב, ואמר לה אמר רב נחמן אמר רב, מלמד שהיתה מרים מתנבאה כן, עוד בטרם נולד משה, כשהיא רק אחות אהרן ולא אחות משה,

הפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, מלמד שהחזירה - תחילה סובבוהו למשה על כל הנשים המצריות כולן כדי שיניקו אותו, ולא ינק - לא הסכים לינוק, משום שאמר הקב"ה, וכי פה שעתיד לדבר עם השכינה, וינק דבר טמא - מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. והיינו דכתיב "את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב וגו'", ומבארת הגמרא, למי יורה דעה - למי לימד הקב"ה תורה, ולמי הוא יבין שמועה, לגמולי - למי שהבדיל עצמו ונגמל מלכל טמא, ולעתיקי - למי שהעתיק עצמו משדים טמאות.

"ויתאמר לה בת פרעה לבי וגו", אמר רבי אלעזר מה שאמר 'העלמה' מלמד, שהלכה מרים להביא לה מינקת בוריות בעלמה - כנערה שכל כוחה עליה. ורבי שמואל בר נחמני אמר מה שנאמר 'העלמה' היינו שהעלמה את דבריה - שלא אמרה שהיא אחותו

המשך מעמוד צ

ברוך הוא שאני גואל אתכם, והגיעה זמן קיום השבועה שהשבעת את ישראל להעלות עצמותיך, אם אתה מראה עצמך מוטב, ואם לאו, הרי אנו מנניקין משבועתך, באותה שעה נודעו ארוננו של יוסף והכיר משה שהוא ארוננו, נמלו משה והביאו אצלו.

וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר בדרך עלייתם לארץ כנען, היו שני ארונות הללו, אחד של מת - ארוננו של יוסף, ואחד של שכינה - ארון הברית שבו היו הלוחות, מהלכין זה עם זה, והיו עוזבין ושכבין שראו זאת זה לצד זה אומרים, מה מיכן של - מה הם שני ארונות הללו, אמרו להם ישראל, ארון אחד הוא של מת, ואחד של השכינה. חזרו ושאלו, וכי מה, דרכו של מת להלך עם ארון שבו השכינה לצידו. אמרו להם ישראל,

תתמה היאך שיהיה ברזל צף על המים, שהרי כתיב בתלמודי אלישע, ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו', אהה ארזי והוא שאול ואמר איש האלהים אנה נפל ויבא אה את המקום ויקצב עין וישלך שמה ויצף הברזל, הרי שאלישע הנביא הציף את הברזל על המים, משום שרצון יראיו יעשה. והלא - ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי הדברים קל וחומר, ומה אלישע שהיה תלמידו של אליהו, ואליהו היה תלמידו של משה, שהרי תורתו של משה לימד לאליהו, ומצינו שצף הברזל מפניו, מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה.

רבי נתן אומר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא בקברניט - בקברות של מלכים היה קבור, הלך משה ועמד על קברניט של מלכים - במקום קברותיהם, ואמר, יוסף, הגיע עת שנשבע הקדוש

יהושע ז יז-כו

יז וַיִּקְרַב אֶת־מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה וַיִּלְכְּדוּ אֶת מִשְׁפַּחַת הַזְּרֻחִי וַיִּקְרַב אֶת־מִשְׁפַּחַת הַזְּרֻחִי לַגְּבָרִים וַיִּלְכְּדוּ זְבָדִי: יח וַיִּקְרַב אֶת־בֵּיתוֹ לַגְּבָרִים וַיִּלְכְּדוּ עִכְן בֶּן־פְּרָמִי בֶן־זְבָדִי בֶן־זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה: יט וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־עִכְן בְּנִי שִׁים־נָא כְבוֹד לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתָנִלּוּ תוֹדָה וְהִגְדַּנְתָּ לִּי מַה עָשִׂיתָ אֶל־תִּכְחַד מִמֶּנִּי: כ וַיַּעַן עִכְן אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמִנָּה אֲנִכִי חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹזָאת וְכֹזָאת עָשִׂיתִי: כא וַאֲרָא (יתיר ה) בַּשָּׁלַל אֲדָרַת שְׁנַעַר אַחַת טוֹבָה וּמֵאֲתָיִם שְׁקָלִים פָּסָף וּלְשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וְאַחַמְדָּם וְאַקָּחָם וְהָנִם טְמוּנִים בְּאַרְץ בְּתוֹךְ הָאֲהָלִי וְהַפָּסָף תַּחְתֵּיהָ: כב וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ מַלְאָכִים וַיִּרְצוּ הָאֲהָלָה וְהִנֵּה טְמוּנָה בְּאֲהָלוֹ וְהַפָּסָף תַּחְתֵּיהָ: כג וַיִּקְחוּם מִתּוֹךְ הָאֲהָל וַיִּבְאוּם

רש"י

עשיתי. גם בחרמים אחרים בימי משה, שנאמר (במדבר כא ב): והחרמתי את עריהם: (כא) וארא בשלל. התבוננתי במה שכתוב בתורה (דברים כ יד): ואכלת [את שלל] וגו': אדרת שנער. תרגומו: איצטלא (דמילתא) בבלי, שכל מלך שלא קנה לו פלטרין בארץ ישראל לא נתקררה דעתו במלכותו, שנאמר (ירמיהו ג ט): ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים, והיה למלך בבל פלטרין ביריחו, וכשהיה בא לכאן לובש אותם: (כב) וירצו האהלה. שלא יקדימו שבט יהודה ויטלוה משם להכחיש את הגורל: (כג) ויצקם. ואתיכוננו, ורבותינו אמרו (סנהדרין מד א): בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו רבונו של עולם על אלו

(יז) ויקרב את משפחת יהודה. לגורל אחד קרב ראשי המשפחות, אדם אחד מכל המשפחה והטילו גורל על מי יפול, ואחר כך על כל בתי אבות של אותה משפחה, ובא אדם אחד מכל בית אב לגורל, ואחר כך באו כל אנשי אותה הבית: (יט) שים נא כבוד. התחיל להוציא לעז על הגורל, אמר לו: בגורל אתה בא עלי, אתה ואלעזר הכהן גדולי הדור אתם, הטל הגורל על שניכם, ויפול על האחד. אמר לו: שים נא כבוד, בבקשה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות שבו עתידה הארץ ליחלק: (כ) ויען עכן. ראה בני יהודה נאספים למלחמה, אמר מוטב שאמות אני לבדי ואל יהרגו כמה אלפים מישראל: וכזאת וכזאת

מצודת ציון

(יט) תודה. הודאה: תכחד. ענינו העלמה, כמו (איוב טו יח) ולא כחדו: (כ) אמנה. באמת: (כא) אדרת. טלית חשובה, והוא מלשון אדיר: שנער. עשוי בשנער, והוא בבל: ולשון. רצה לומר, ארוכה ומשוכה כלשון:

עשית. רצה לומר, מה הם הדברים אשר לקחת מן החרם: (כ) וכזאת עשיתי. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין מב ב): שאמר עשיתי עוד, וכדומה לזה במלחמת הכנעני ובמלחמת מדין, כי גם במלחמת הכנעני נאמר (במדבר כא ב) והחרמתי את עריהם, ובמדין גם כן נתנו הזהב קדש לה': (כא) והנם. האדרת ולשון הזהב: תחת האדרת: (כב) וירוצו. לבל יקחום קרובי עכן לכסות על קלונם: (כג) ויצקם. רצה לומר, פורם לפני הארון למען יראו הכל שאמת הדבר:

מצודת דוד

(יז) משפחת יהודה. גם השבט נקרא משפחה: לגברים. איש איש ראש לבית אב: וילכד זבדי. הוא היה הראש לבית האב: (יח) לגברים. לאנשים יחידים: (יט) כבוד לה'. כי כאשר יראו שבדין נלכדת, יהיה כבוד לה': ותן לו תודה. תן הודאה שאמת הדבר שמעלת בחרם: מה עשית. רצה לומר, מה הם הדברים אשר לקחת מן החרם: (כ) וכזאת עשיתי. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין מב ב): שאמר עשיתי עוד, וכדומה לזה במלחמת הכנעני ובמלחמת מדין, כי גם במלחמת הכנעני נאמר (במדבר כא ב) והחרמתי את עריהם, ובמדין גם כן נתנו הזהב קדש לה': (כא) והנם. האדרת ולשון הזהב: תחת האדרת: (כב) וירוצו. לבל יקחום קרובי עכן לכסות על קלונם: (כג) ויצקם. רצה לומר, פורם לפני הארון למען יראו הכל שאמת הדבר:

אֶל־יְהוֹשֻׁעַ וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְקֶם לִפְנֵי יְהוָה: כִּד וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֶבֶן
 בֶּן־זֶרַח וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הָאֲדָרֶת וְאֶת־לְשׁוֹן הַזָּהָב וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
 וְאֶת־שׁוֹרוֹ וְאֶת־חֲמוֹרוֹ וְאֶת־צֹאֲנוֹ וְאֶת־אֶהֱלוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְכָל־יִשְׂרָאֵל
 עָמְדוּ וַיַּעֲלוּ אֹתָם עִמָּךְ עָכוֹר: כה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מֶה עֲכַרְתֶּנוּ יַעֲכָרְךָ יְהוָה בַּיּוֹם
 הַזֶּה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲבָן וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם בְּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים:
 כו וַיִּקְיֵמוּ עָלָיו גַּל־אֲבָנִים גָּדוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשֶׁב יְהוָה מִחֲרוֹן אַפּוֹ עַל־כֵּן
 קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עִמָּךְ עָכוֹר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

רש"י

יפלו רובן של סנהדרין: (כד) ואת בניו וגו' וכל ישראל. לראות ברדיוויו ויוסרו מלעשות כמוהו: ואת שורו ואת חמורו. לאבדם, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו): והיה הנלכד בחרם

מצודת ציון

(כג) ויציקם. מלשון יציקה ושפיכה: (כה) וירגמו. ענין השלכת אבנים: (כו) גל. תל גבוה:

מצודת דוד

(כד) עמו. הלכו עם יהושע: ויעלו. עם כי הלכו לעמק, אמר ויעלו, כי טרם בואם להעמק, עלו דרך הר אל העמק הנקרא 'עמק עכור' על שם המאורע: (כה) מה עכרתנו. רצה לומר, מה מאוד עכרתנו, ולזה יעכרך ה': וישרפו אותם. האדרת והלשון והאהל וכו': ויסקלו אותם. בניו ובנותיו ושורו וכו' (ויתכן לפי שבניו ובנותיו ידעו מזה כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין מד א) ולא גלו הדבר, לכן נסקלו גם הם, אולם רבותינו זכרונם לברכה לא אמרו כן) (כו) עליו. על קברו: עד היום הזה. רצה לומר, עד עולם עומד הוא בגדלו: על כן וכו' עד היום הזה. רצה לומר, עדיין שמו עליו:

דברי הימים א ו מא-סו

מא וְאֶת־שִׁדְהָ הָעֵיר וְאֶת־חֲצִירֶיהָ נָתַנוּ לְכָל־בֶּן־יִפְנֶה: מב וּלְבְנֵי אֶהֱרֹן נָתַנוּ
 אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־חֲבֵרוֹן וְאֶת־לִבְנָה וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ וְאֶת־יֵתֶר וְאֶת־אֲשֶׁת־מַעַ
 וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ: מג וְאֶת־חֵילוֹ וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ אֶת־דָּבִיר וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ:
 מד וְאֶת־עֵשֶׂן וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ וְאֶת־בֵּית שָׁמַשׁ וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ: מה וּמִמַּטֵּה בְנִימִן
 אֶת־גִּבְעָה וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ וְאֶת־עֲלָמָת וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ וְאֶת־עֲנָתוֹת וְאֶת־מִגְרָשִׁיהָ

רש"י

(מא) נתנו לכלב. כי משה נתן לו: (מה) וממטה בנימין את גבע. כי הגורל נפל לבנימין לתת

מצודת ציון

(מב) המקלט. נקרא כן ע"ש שקולטת את הרוצחים מה שאין עיר אחרת מניחה לרוצחים לשבת עמיהם:

מצודת דוד

(מא) נתנו לכלב. כאשר צוה משה ע"פ ה': (מב) ולבני אהרן. על שהפסיק במה שנתנו לכלב חזר לומר ולבני אהרן: ערי המקלט. כי כל הערים הניתן להכהני ולהלויים היו קולטין את הרוצח וכן ארז"ל: את חברון. על שהזכיר השאר הזכיר שוב את חברון: (מה) וממטה בנימין. ואלו הנזכרים למעלה היו מבני יהודה ומבני שמעון: שלש עשרה. אינם מנויין כאן כ"א י"א והשנים כלולים בהמגרשים וביהושע הזכיר כולם בשמם וקצתם בשינויי השמות ובשתיהן נקראו: במשפחותיהם. הנחלקים בין משפחות הכהנים וכל משפחה ישבה לבדה ולא מעורבבים:

כָּל־עֲרֵיָהֶם שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר בְּמִשְׁפַּחֹתֵיהֶם: מו וְלִבְנֵי קָהָת הַנּוֹתָרִים
 מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֵּה מִמַּחְצִית מַטֵּה חֲצִי מְנַשֶּׁה בְּגוֹרֵל עָרִים עֶשֶׂר: מז וְלִבְנֵי
 גֵרְשׁוֹם לְמִשְׁפַּחֹתָם מִמַּטֵּה יִשָּׁשְׁכָר וּמִמַּטֵּה אֲשֵׁר וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִמַּטֵּה
 מְנַשֶּׁה בְּבִשֹּׁן עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה: מח לִבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחֹתָם מִמַּטֵּה רְאוּבֵן
 וּמִמַּטֵּה־גָד וּמִמַּטֵּה זְבוּלֹן בְּגוֹרֵל עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: מט וַיִּתְּנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 לְלוּיִם אֶת־הָעָרִים וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶם: נ וַיִּתְּנוּ בְּגוֹרֵל מִמַּטֵּה בְּנֵי־יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה
 בְּנֵי־שֹׁמְעוֹן וּמִמַּטֵּה בְּנֵי בְנִימִן אֶת הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־יִקְרָאוּ אֹתָהֶם בְּשֵׁמוֹת:
 נא וּמִמִּשְׁפַּחֹת בְּנֵי קָהָת וַיְהִי עָרֵי גְבוּלָם מִמַּטֵּה אֶפְרָיִם: נב וַיִּתְּנוּ לָהֶם
 אֶת־עָרֵי הַמַּקְלָט אֶת־שֶׁכֶם וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת־גִּזְרֹן וְאֶת־
 מִגְרָשֵׁיהָ: נג וְאֶת־יַקְמָעַם וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ:
 נד וְאֶת־אֵילֹן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־נֶת־רַמּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ: נה וּמִמַּחְצִית מַטֵּה
 מְנַשֶּׁה אֶת־עֵנָר וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ וְאֶת־בַּלְעָם וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהָ לְמִשְׁפַּחַת לִבְנֵי־קָהָת

רש"י

אלו העיירות: (מו) ולבני קהת הנותרים. כי
 הכהנים יצאו מקהת וכבר אמרו מה שנתנו
 לכהנים בני קהת: ולבני קהת הנותרים
 ממשפחת המטה. של לוי: ממחצית מטה
 חצי מנשה בגורל ערים עשר. ולחצי שבט
 המנשה נפל הגורל ליתן לבני קהת הלויים ערים
 עשר: (נ) ויתנו בגורל ממה בני יהודה
 וממה בני שמעון. אעפ"י שלא הזכיר שמעון
 בנתינתן הוא נתן חלקו מה שנתן לו יהודה וגם
 יהודה אינו נזכר למעלה בעיקר הנתינה וכל מה
 שמזכיר למעלה מויתנו להם את חברון עד
 וממה בנימין הכל נתנו בני יהודה ובני שמעון

ולפי שלא הזכירו למעלה מזכירו עתה כאן:
 אשר יקראו אתהם בשמות. כלומר אשר
 קראנו אותם בשמות למעלה לפי שהיה בנימין
 חבר עמהם לבני אהרן מזכירו אעפ"י שהזכירו
 כבר: (נא) וממשפחות בני קהת ויהי ערי
 וגו'. אע"פ שנתנו להם חצי שבט מנשה נתנו
 להם גם אפרים ע"פ הגורל: (נה) וממחצית
 מטה מנשה. עד חצי מנשה שבעבר הירדן
 שבארץ ישראל: למשפחת לבני קהת
 הנותרים. הם הלויים ופתרון הכל נתנו אפרים
 ומנשה לאותו הנותר שאמר למעלה ולבני קהת
 הנותרים ממשפחות המטה:

מצודת דוד

(מו) הנותרים וכו'. כי הכהנים גם המה ממשפחת מטה קהת והם כבר לקחו: ממחצית. להם נתנו מנחלת חצי מטה
 מנשה: בגורל. הטילו גורל מה הם הערים אשר יתנו: ערים עשר. עם ערי אפרים ודן הנזכרים למטה:
 (מז) למשפחותם. נחלקה למשפחותם כי גם המה ישבו כל משפחה לבדה: בבשן. אשר ישבו בבשן שעמדה בעבר
 הירדן כי חצי שבט מנשה שנתנו לבני קהת המה ישבו בא"י עצמה: (מט) ויתנו. לפי שעתה בא לפרש שמות הערים
 לזה אמר שוב ויתנו וכו': (נ) ויתנו בגורל וכו'. לפי שלמעלה לא הזכיר את שמעון ועתה בא להזכירו לזה זכר שוב
 את כולם: אשר יקראו. רצה לומר אשר קראו ופרשו למעלה את שמות הערים: (נא) וממשפחות. ר"ל ומקצת
 משפחות בני קהת היו ערי גבולה וכו' ומונה כאן גם ערי בני דן עם שלא זכר את דן ולמעלה אמר ערים עשר
 ומפורשים הם ביהושע והשתים החסרים כאן כללם בהמגרשים: (נה) למשפחת. לכל משפחה לבדה: הנותרים. כי
 הכהנים שהיו מבני קהת כבר לקחו:

הַנּוֹתָרִים: נו לְבָנֵי גֵרְשׁוֹם מִמִּשְׁפַּחַת חֲצִי מִפֶּטֶה מְנַשֶּׁה אֶת־גּוֹלָן כְּבִשָּׁן
 וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־עֲשָׂתָרוֹת וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: נו וּמִפֶּטֶה יִשְׁשָׁכָר אֶת־קֶדֶשׁ
 וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה אֶת־דְּבָרָת וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: נח וְאֶת־רָאמוֹת וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־
 עֲגָם וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: נט וּמִפֶּטֶה אֲשֶׁר אֶת־מִשְׁלֵל וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־עֲבֻדוֹן
 וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: ס וְאֶת־חֹקֶק וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־רָחֵב וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה:
 סא וּמִפֶּטֶה נִפְתָּלִי אֶת־קֶדֶשׁ בְּגִלְלִי וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־חֲמוֹן וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה
 וְאֶת־קִרְיָתִים וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: סב לְבָנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים מִפֶּטֶה זְבוּלָן אֶת־רְמוֹנוֹ
 וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה אֶת־תְּבוֹר וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: סג וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יַרְחוֹ לְמוֹרָח תִּירְדֵן
 מִפֶּטֶה רְאוּבֵן אֶת־בְּצָר בַּמִּדְבָּר וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־יַהֲצֵה וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה:
 סד וְאֶת־קֶדְמוֹת וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־מִיפְעַת וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: סה וּמִפֶּטֶה־גֹד
 אֶת־רָאמוֹת בְּגֹלְעָד וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־מַחְנִים וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה: סו וְאֶת־חֲשֹׁבֹן
 וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה וְאֶת־יַעֲזוּר וְאֶת־מְגֵרְשִׁיָּה:

רש"י

(נו) לבני גרשום ממשפחת חצי מטה שלא הגיע להם אותם שתיים עשרה
 מנשה. אע"פ שנתנו לבני קהת ע"פ הגורל נפל עיירות שנתנו להם ראובן וגד וזבולן וזהו
 גם להם הגורל לתת כמו כן לגרשום: הנותרים ממטה זבולן מחלק זבולן נתנו לבני
 (סב) לבני מררי הנותרים ממטה זבלון. מררי הנותרים:

מצודת דוד

(סב) הנותרים. מבני לוי כי גרשון וקהת כבר לקחו: (סג) לירדן ירחו. לירדן הסמוך לירחו וגם כאן חסרים ערים
 שתיים וכלולים בהמגרשים:

המשך מעמוד צג

גדול לדורו. סְמִלְיוֹן - שם חכם אָמֵר, שהספרו היה באומרו "וַיִּמָּת
 שָׁם מֹשֶׁה", שהיה סִפְרָא רַבָּה דִּישְׂרָאֵל. עוד דרשו על כך, תִּנְיָא רַבִּי
 אֲלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אָמֵר, שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה
 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מֵיל עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מֵיל, שהוא כְּנַגַּד שיעור מִחְנֵה
 דִּישְׂרָאֵל, והיתה הבת קול מְשֻׁמֵּעַ וְאָמֵר וַיִּמָּת מֹשֶׁה סִפְרָא רַבָּה
 כאלהו, והוכיחו כן מדְּבָרֵיב הַכָּא לשון וַיִּמָּת שָׁם, וּבְרִיב הַתָּם
 לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, וַיְהִי שָׁם עִם ה', ולמדו, מה
 לְהֵלֵן באותם ארבעים יום, היה משה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לפני ה', אִף כָּאן
 בעלייתו להר לא מת משה, אלא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֵרֵן מוֹאָב מוֹל בֵּית
 פְּעוֹר, אָמֵר רַבִּי בְּרַבְרִית, במקרא זה נאמרו סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן -
 סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה, גיא, ארץ מואב, ומול
 בית פעור, וְאֶפִּילוּ קָבִי נאמר וַיֵּלֶךְ אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, שאיש אינו
 יודע היכן הוא מקום קבורתו. וּבְכָר שְׁלֵתָה פעם אחת מְלָבוֹת רומי
 הִרְשָׁעָה, אָצֵל

כְּחֻלְקוֹ שֶׁל גֹּד, דְּבָרֵיב וַיִּרְא רְאִישִׁית לוֹ כִּי שֵׁם חֲלֻקַּת מַחֻקֶּק סָפוֹן
 וְגו', הרי שנקבר בנחלתו של גד. וּמִחֻלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֻלְקוֹ שֶׁל
 גֹּד כְּמָה - מרחק הָיוּ, אֲרֻבָּעָה מֵילִין. שואלת הגמרא, את אֹתָן
 אֲרֻבָּעָה מֵילִין שֶׁמִּנְחַלֵּת רְאוּבֵן לנחלת גד, מִי הוֹלִיכֵן, הרי לא
 התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, מְלָמֵד, שְׁתֵּיהֶם מֹשֶׁה מוֹפֵל כְּכַנְפֵי
 שְׂכִינָתוֹ, והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של גד,
 והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו
 מעצמו.

אומרת הגמרא, וּמִלֵּאכִי הִשְׁרַת אֹמְרִים בהספידם את משה,
 שעליו נאמר "צִדְקַת ה' עֲשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקְדוּשׁ בְּרִדָּה
 הוא אָמֵר על משה אחר פטירתו, "מִי יָקוּם לִי עִם מְרַעִים מִי יִתְנַצֵּב
 לִי עִם פְּעֻלֵי אֲוֹן" - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם,
 להוכיחם לשמי. וּשְׂמוּאֵל אָמֵר שהספידו הקב"ה כך, "מִי כְּהֶחֱבֵם, וְמִי
 יוֹדֵעַ בְּשֵׁר דְּבָרָה" - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים
 כמותו. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמֵר שהספידו הקב"ה באומרו, "הִתְקַבְּהָ מֵאֵין
 תִּמְצָא", לאחר פטירתו של משה. וְרַב נַחְמָן אָמֵר שהספידו של הקב"ה
 היה באומרו וַיִּמָּת שָׁם מֹשֶׁה עַבְדִּי וְגו', שמינת משה היא העדר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

מ סְעוּדָה שְׂרָגִיל בְּהַ בִּימֹת הַחֹל, דְּהֵינּוּ סְעוּדָה קְמֻנָה שְׂאִינָה שֶׁל מִשְׁתֵּה, מִן הַדִּין מֵתָר לְאֶכְלָה בְּכָל הַיּוֹם אֶפְלוּ סְמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, אֲבָל מִצְוָה לְהִמָּנַע^{29*} מִלְּקַבְּעָה מִתְחַלֵּת שְׁעָה עֲשִׂירִית וְאֵילָךְ. כְּדֵי שְׂיִכְנַס לְשֶׁבֶת כְּשֶׁהוּא תָּאָב לְאָכַל וְיֵאֱכַל סְעוּדַת שֶׁבֶת לְתַאֲבוֹן.

אֲבָל לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת בְּלֵי קְבִיעוֹת סְעוּדָה* אֵינּוּ נִמְנָע בְּעֶרֶב שֶׁבֶת וּבְעֶרֶב יו"ט עַד שֶׁחֲשֵׁכָה, דְּהֵינּוּ עַד בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת כְּמוֹ שְׂתִיבְאָר בְּסִימָן רע"מ^{32*}, חוּץ מִעֶרֶב פֶּסַח כְּמוֹ שְׂתִיבְאָר בְּסִימָן תע"א³³.

י אֲבָל לְאַחַר שֶׁחֲשֵׁכָה, אוֹ לְאַחַר שְׁקֵבֵל עָלָיו שֶׁבֶת אֶפְלוּ בְּלֵא קְבִיעוֹת סְעוּדָה אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁקֵבֵשׁ* עַל הַפּוֹס קָדָם שֶׁחֲשֵׁכָה), מִצְוָה לְהִמָּנַע מִלְּאָכַל שׁוֹם דְּבָר אֶפְלוּ בְּלֵא קְבִיעוֹת סְעוּדָה אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁקֵבֵשׁ* עַל הַפּוֹס קָדָם אֲכִילַת עֶקֶר סְעוּדַת שֶׁבֶת, דְּהֵינּוּ מִלְּחָם שְׂמֵבְרָכִים עָלָיו הַמוּצִיא* שְׁהוּא עֶקֶר סְעוּדַת שֶׁבֶת שְׂמֵבְלַעְדוֹ אֵינּוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת ג' סְעוּדוֹת כְּמוֹ שְׂתִיבְאָר בְּסִימָן רע"ד^{39*}, לְפִי שְׂאֵם יֵאֱכַל מִמֵּאֲכָל אַחַר קָדָם אֲכִילַת הַלֶּחֶם לֹא יֵאֱכַל הַלֶּחֶם לְתַאֲבוֹן. (וּמִכָּל מְקוֹם אֵין לְמַחֹת בֵּיד הַמְקַלֵּין, בֵּינּוֹן שְׂמֵן הַדִּין אֵין חַיִּיב גְּמוּר לְאֶכַל סְעוּדַת שֶׁבֶת לְתַאֲבוֹן כְּמוֹ שְׂתִיבְאָר*):

ביאורים

מִצְוָה לְהִמָּנַע – אֲבָל מוֹתֵר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין, וּמִצִּינוּ דְּבָרִים הַמוֹתֵרִים לְגַמְרֵי מִן הַדִּין – וּמִצְוָה לְהִמָּנַע מֵהֶם²⁸. שְׁעָה עֲשִׂירִית – שְׁעָה עֲשִׂירִית זְמַנִּית (שְׂמַחֲשִׁבִים הַשְּׁעוֹת שֶׁבֵּין זְרִיחַת הַחֲמָה לְשִׁקְיעַתָּהּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, וּמַחֲלָקִים אוֹתָם לִ"ב), חֲלָה בְּד"כ בְּשְׁעוֹת הַצְּהַרִּים הַמְּאוֹחֲרוֹת³⁰. בְּלֵי קְבִיעוֹת סְעוּדָה – הֵינּוּ פֶת כְּבִיעָה, וְאֲכִילַת פִּירוֹת אֶפְלוּ הַרְבֵּה, וְשִׁתִּיה מִמִּשְׁקָה הַמְּשַׁכֵּר כְּבִיעָה, וְסַתָּם מִשְׁקָה אֶפְלוּ הַרְבֵּה³¹.

אֶפְלוּ לְאַחַר שְׂקִידָשׁ – וְלֵהֲלֵךְ³⁴ נִתְבָּאָר שְׂמוֹתֵר לְאֶכּוֹל מִינֵי מְזוֹנוֹת כִּיּוֹן שֶׁהֵם פּוֹתְחִים אֶת הַלֵּב לְסְעוּדָה, אֲמַנָּם בְּקוֹנְטֵרֶס-אַחֲרוֹן³⁵, הַבִּיא שִׁתְּכֵן שֶׁהִיתֵר זֶה הוּא רַק כְּשִׂאֵינוּ סוֹעֵד מִיֵּד לְאַחַר מִכֵּן, אוֹ שְׁהוּא רַק בְּמִינֵי מְזוֹנוֹת הַמִּיּוֹחֲדִים שְׂפּוֹתְחִים הַלֵּב לְסְעוּדָה³⁶.

מקורות

- (28) קו"א סי' רנ סק"ב (לענין הכנת צרכי שבת בעצמו וכן לענין קידושי אשה בהם נאמרה הלשון 'מצוה בו יותר מבשלוהו' אף שאין איסור כלל לקדש אשה ע"י שליח), וכן בקו"א סי' שא סק"ב (לענין הרהור בעסקיו).
- (29) ענין זה הוזכר גם: להלן סי' רצא ס"ד (לענין אכילת סעודה שלישית בערב יו"ט שחל בשבת), סי' תעא ס"א (לענין ערב פסח), סי' תקט ס"ב (אכילה בערב יו"ט), סי' תרלט ס"כ (ערב סוכות).
- (30) קצות השלחן על אתר, והנסמך ב'קיצור הלכות' סימן זה הערה 11.
- (31) בדי השלחן ס"ק י"א.
- (32) סעיף ט: שאסרו חכמים לטעום מאומה מבין השמשות עד שיקדש, ואפילו כבר התחיל לאכול עליו להפסיק מאכילתו ולקדש.
- (33) סעיף א: שלענין פסח לא אסרו אלא פת בלבד.
- (34) סי' רעג ס"ז.
- (35) ס"ק ג.
- (36) ולכך אין להסתמך על זה בענין ה'קידוש' או ה'התוועדות' שעורכים לאחר התפילה, ששם מאריך הרבה באכילת מזונות, וכל סוגי המזונות, וההיתר בזה נידון בהערות הבאות.
- (37) בהג"ה על סימן קפח סעיף י.
- (38) ואף שיש הרבה מה לפקפק בזה מדברי הצמח-צדק שמצריך פת ממש ועוד, וכפי שהרחיבו במילואים לסי' רעד בס' 'קיצור הלכות', הרי עכ"פ אם אינו יוצא ידי חובת סעודת הבוקר יהיה הקידוש בביהכ"ס כדי לצאת ידי חובת סעודה שלישית, כמנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, (הובא בלקו"ש חכ"א ע' 84 הערה 7), וגם אם אין די בזה ללמד זכות על מנהג העולם, כבר כתב רבינו בסוף סעיף זה שמכל מקום אין למחות ביד המקילין.
- (39) סעיף ה, לגבי חיוב אכילת לחם בשבת, עוד מענין אכילת לחם, או אכילת ה' מינים בסעודת שבת: שם סעיף ה, ובסי' קפח ס"י. סי' רמט ס"י. סי' רנד ס"ח. סי' רסג ס"ג. סי' רעא סעיף ב וסעיף ח. פס"ד צ"צ שנו, ג. ובאריכות הדיון הובא במילואים לסי' רעד שבס' 'קיצור הלכות'.
- (40) ס"ק ו.

יא במה דברים אמורים, כשאוכל אותו מאכל קדם הסעודה מחמת שחפץ ומתאוה לאכלו קדם הסעודה* ולא בתוך הסעודה. אבל אם מה שאוכלו קדם הסעודה הוא מחמת שרוצה להשלים מאה ברכות* על ידי שמברך עליו גם ברכה אחרונה כשאוכלו קדם הסעודה שאינו נפטר בברכת המזון⁴² שלאחר הסעודה, יש בזה (אסור גמור מן הדין, שאסור לגרם חיוב ברכה כשאפשר לפטרה בברכה אחרת* כמו שנתבאר בסימן רט"ו⁴⁶). ועוד יש) אסור במה שמקדים ברפת אותו מאכל לברפת הלחם, שברפת הלחם קודמת לכל הברכות כמו שנתבאר בסימן רי"א⁴⁷, מה שאין פן כשאוכלו קדם הסעודה מחמת שאינו חפץ ומתאוה לאכלו כלל בתוך הסעודה אלא קדם הסעודה, אזי אינו צריך כלל להקדים לפניו ברפת הלחם, עין סימן רי"א⁴⁸:

ביאורים

לפוטרה בברכה אחרת – הלכה זו עוסקת במי שרוצה לאכול מזונות קודם הסעודה, שנפטרים לכתחילה בברכת המזון, אבל פירות וכד' שנפטרים בברכת המזון רק בתורת טפלים לסעודה, יכול לכתחילה לפוטרים בברכה המיוחדת להם – ונחשב לברכה הצריכה⁴³. אמנם להלן⁴⁴ משמע שגם כשרוצה לברך ברכה מעין ג' על היין כשיכול לפטרו בברכת המזון – נחשב כברכה שאינה צריכה⁴⁵.

לאוכלו קודם הסעודה – כפי שאכן נוהגים כמ"פ במשך השנה, כמו אכילת הרימון בליל ר"ה, ויש נוהגים כן בסעודת היום בשבועות שאוכלים סעודה חלבית ללא המוציא קודם ברכת המוציא והסעודה עם הבשר. וכמובן שמברכים בתחילה ובסוף, ורק לאחר מ"כ נוטלים הידים ל'המוציא', כמבואר בהמשך הסעיף. שרוצה להשלים מאה ברכות – כיון שבשבת חסרים הרכה ברכות ממנין המאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום⁴¹.

מקורות

מהדורה החדשה נסמנו המקומות שדנו בה. (46) סעיף ד. (47) סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו. וראה רמ"א שם ס"ה. מ"א סק"ט. סדר ברה"נ פ"י הי"ד. (ציונים לשו"ע מהדורה החדשה). (48) עיין סי' ריא – הובא דין זה בסדר ברכות הנהנין פ"י ה"ב, וכן לעיל סי' קסח ס"ב (וראה הערה הקודמת).

חלק ב, סימן רמט. דינים השייכים לערב שבת, טעיפים ט-יא

(41) סי' רטו ס"ד.

(42) כמבואר בסדר ברכות הנהנין פ"א הי"ז. פ"ד הי"ג.

(43) על פי פסק רבינו בסי' רטו ס"ה, סי' ריב ס"ח.

(44) סי' רעא סעיף יב ובקו"א ס"ק ד.

(45) וקודם הבאתי דעת רבינו בסי' רטו שאליו ציין רבינו בסעיף זה, אמנם הבאתי גם דעתו בסי' רעא, מדלא חילק רבינו כאן בין דבר הטפל בברכתו לדבר שאינו טפל, ובציונים לשו"ע

שולחן ערוך – הלכות תפילין

לישן בהם, וישל א יגס בהן לבית הפסא אפלו לקטנים — חבב אביו לקנות לו תפילין לחנכו במצות.

ויש מי שאומר שקטן זה הוא בן י"ג שנה ויום אחד, אלא שלא הביא בו שערות, אבל פחות מכן — אין בו דעת לשמור תפילין, ואין מחנכין אותו בהן. וכן נהגו במדינות אלו מקדם.

ועכשו נוהגים לחנכו בו יג' חדשים קדם הזמן:

חלק א, סימן לז זמן הנחת תפילין ובו ג' טעיפים

א חולה מעים — פטור מן התפילין, אפלו אין לו צער, ואפלו הולך בשוקים וברחובות, מפני שאין יכול לזרה בהן היטב לשמור את עצמו בנקיות. ואין לו להחמיר על עצמו בזה אלא בשעת קריאת שמע ותפלה, והוא שנגרעה לו שיכול להצמיד את עצמו בגוף נקי (וכיצד יעשה מי שאינו יכול להשמור את עצמו מהפיח בשעת התפלה — יתבאר בסימן פ):

ב אבל שאר חולה, אם מצטער בחליו ואין דעתו מישבת עליו מפני צער — פטור, מפני שאסור להסיח דעתו מהן. ואם לאו — חבב, אף על פי שהוא חולה:

א גדול שכר מצות תפילין. וכל מי שאינו מניחן — הרי הוא בכלל פושעי ישראל בגופן. ואף אם נמנע מפני שצריכים גוף נקי ושמא לא יזוהר בקדשן — עברה היא בידו, שבשעת קריאת שמע ותפלה על כל פנים, בקל יוכל לזוהר.

וישנו חכמים: ליום הדין, אם יהיה זכאי במצות תפילין — פה זכות מברעת, ואם פשע בהן — פה חובה מברעת, שאין לך גדולה בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין, שהקשה כל התורה פלה לתפילין, שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך", לכך צריך כל אדם שיהא זוהר במצות תפילין. וכל הנהיר בהן — מאריך ימים:

ב מצותן להיות עליו כל היום. אבל מפני שצריכים גוף נקי שלא לפיח בהן, וצריך שלא יסיח דעתו מהם על דרך שנתבאר בסימן כח, ואין כל אדם יכול לזוהר בזה — נהגו שלא להניחן כל היום. ומכל מקום, צריך כל אדם לזוהר בהן להניחן בשעת קריאת שמע ותפלה (שהרי באותה שעה בעל פרחו הוא נזוהר מהפיח והסח הדעת בענין שנתבאר בסימן כח):

ג קטן היודע לשמור תפילין בטוהרה, שלא לפיח בהן, וישל

ד המניח תפלין צריך לזהר מהרהור תאנות האשה, ואם אי אפשר לו בלא הרהורים — טוב שלא להניחם. והוא שידוע לו בודאי שאי אפשר שלא יהרהר, אבל מספק לא ימנע ממצות תפלין:

ג נשים ועבדים פגועים — פטורים מתפלין, מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא, שהרי שבת יום טוב אינן זמן תפלין. ואם רצו הנשים להחמיר על עצמן ולהניחן — מוחין בידן, מפני שאינן יודעות לשמר את עצמן בנקיטת:

חלק א, סימן לח מי הם החיבים בתפלין והפטורים טעמים א-ד

לקוטי תורה

דהנה ענין ים ויבשה למעלה הן בחינת עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגלייא.

ענין קריעת ים סוף הוא, שהקב"ה הפך ים ליבשה, "שנקרע הים ונגלד ונקרש ונעשה ליבשה ממש", והפיכת הים הגשמי היתה תוצאה מהפיכת ה"ים העליון" ליבשה. פירוש: מבואר בזהר שיש שני מיני עולמות, עלמא דאתכסיא (עולם מכוסה) ועלמא דאתגלייא (עולם מגולה), שהם הם בחינת ים ובחינת יבשה.

[וההבדל ביניהם:]

והוא על דרך משל ים וארץ למטה, דכל מה שיש ביבשה יש בים, אלא שביבשה הם באתגלייא משא"כ בהים הם באתכסייא לפי שהן מובלעין ומכוסים בתוך הים שמכסה עליהם.

אמרו חז"ל דכל מה שיש ביבשה יש בים, וההבדל ביניהם הוא בכך דמה שביבשה הוא מגולה משא"כ הברואים שבים הם מכוסים במים.

ועד"ז הוא החילוק בין עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגלייא למעלה, דעלמא דאתכסיא הוא העולם שמציאותו "בלועה" ומכוסה במקורו באלקות (כברואי הים שמובלעים במי הים) ולא נרגש שם שום ענין של ישות ופירוד מאלקות; משא"כ עלמא דאתגליא קאי על העולמות והנבראים שישותם ומציאותם היא בהתגלות, כי בהרגשתם הם נפרדים משרשם ומקורם באלקות.

וכמו כן למעלה, הנה בחינת מלכות דאצילות נק' ארץ ונק' ג"כ ים.

בפרטיות יותר, ענין "ים" ו"יבשה" למעלה, הן שתי בחינות שבספירת המלכות שבעולם האצילות, שהיא הספירה האחרונה מעשר ספירות עליונות.

[להבנת הבא לקמן נבאר בקצרה שתי נקודות כלליות: (א) מהות עולם האצילות - בניגוד לעולמות בריאה יצירה עש'י. (ב) ענינה המיוחד של ספירת המלכות - בניגוד לשאר כל הספירות שלמעלה ממנה.]

תוכן הפרק: ביאור ענינם של "ים" ו"יבשה" בעולמות עליונים

[בחלק זה של המאמר חוזר לתרג את השאלות (שהביא בתחילת המאמר) בכתוב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך":

(א) משמעות הכתוב היא שעי' שששת ימים תאכל מצות יהי' אח"כ ביום השביעי עצרת, ואינו מובן מהי השייכות בין אכילת מצה ששת ימים להי"ט דשביעי של פסח.

(ב) לאידך, הי"ט דשביעי של פסח הוא מצד הנס דקריעת ים סוף, והלא בפסח מצרים אכלו בני' מצה רק יום אחד ולא "ששת ימים".

(ג) מדוע נאמר בשביעי של פסח "עצרת לה' אלקיך", ולא "עצרת תהי' לכם" כבשמיני עצרת].

ועתה צריך להבין ענין שביעי של פסח, ואיך דעי' ששת ימים תאכלו מצות תחלה אזי דוקא וביום השביעי עצרת, שהוא ענין קריעת ים סוף וכנ"ל.

לאחרי כל משנ"ת לעיל במעלת אכילת מצה, שבמצה גשמית מלובש אור אין סוף ב"ה שלמעלה מהשתלשלות ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים") - נשוב ליישב את השאלה שבתחילת המאמר בכתוב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך", דמשמע, שהי"ט דשביעי של פסח, יום קריעת ים סוף, תלוי באכילת מצה בששת ימים שלפניו.

[להבנת קשר הענינים מקדים לבאר שורש הנס דקריעת ים סוף למעלה, דהנה ידוע שכל דבר שבעולם שרשו למעלה בעולמות עליונים, שמשם "משתלשל" ויורד למטה, וכך הוא בענין הנסים שעושה הקב"ה בעולמו, שהתחלת ושורש הנס הוא התגלות אלקות מיוחדת בעולמות עליונים, וכתוצאה מהתגלות זו ("נס") בעולמות עליונים, נעשה גם הנס הגשמי למטה בעולם הזה.

וזהו שהולך ומבאר בשורש הנס דקריעת ים סוף למעלה:]

עולם האצילות:

אצילות, העולם הראשון (מד' עולמות - אצילות בריאה יצירה עשי') הוא עולם אלקי, פירוש, שאין בעולם האצילות שום רגש של מציאות נפרדת מאלקות, כי כל ענינו של עולם זה הוא רק שבו מתגלים כוחותיו יתברך הנקראים "עשר ספירות" [הן: שלשה כוחות של שכל - חכמה בינה דעת, ושבע מדות - חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות]. זאת אומרת: ה"חכמה" של עולם האצילות היא - חכמתו יתברך, החסד - מידת חסדו יתברך וכו'.

וזהו פירוש לשון "אצילות", מלשון הפרשה, לפי שעולם זה אינו בריאה חדשה אלא רק "התפשטות" מדבר שהי' קיים לפני זה, היינו התפשטות וגילוי כוחותיו של הקב"ה.

מטעם זה עולם האצילות נקרא "אין סוף" (אע"פ שבעולם זה נתגלו רק עשרה כוחות (עשר ספירות) של הקב"ה, וגם כל ספירה בפני עצמה יש לה הגדרה מסוימת - חכמה, בינה כו') - כי מאחר שה"ספירות" דאצילות הן כוחותיו יתברך, מובן שאין להם סוף.

וכמו ספירת ה"חכמה" - כמה "חכמה" יש להקב"ה? הלא "אין חקר לתבונתו" כתיב, שחכמתו ית' אין לה גבול וסוף. וכך במידת חסדו אומרים "כי לא תמו חסדך", ובמדת רחמיו נאמר "כי לא כלו רחמיו", שאין לה גבול ותכלית אלא היא בבחינת אין סוף, וכי"ב בכל הספירות.

ומכאן אנו באים לנקודה השני' - תפקידה של ספירת המלכות.

מידת המלכות, הספירה האחרונה מעשר ספירות עליונות, היא בבחינת ממוצע בין הספירות שלמעלה ממנה לעולמות שלמטה ממנה, היינו שעל ידה נמשכת ההשפעה העליונה (ששרשה מאחת הספירות הקדושות) אל העולמות והנבראים.

ונמצא, שעל ידי מידת המלכות נמשך השפע מן הספירות העליונות שהן בבחינת "אין סוף", בתוך עולמות ונבראים שהם בבחינת גבול.

להלן יבואר כיצד ספירת המלכות ממשיכה השפעת הספירות אל העולמות, ואשר דרושות לכך שתי פעולות הפכיות, המתאימות לשני הענינים ד"ים" ו"יבשה".

וזהו שהולך ומבאר:

והיינו כי הנה הארת והמשכת המלכות שנמשך ומתלבשת כבריאה יצירה עשי' להחיות העולמות

מאין ליש, שהם בחינת עלמין דאתגליין שנראים דבר נפרד ויש בפני עצמו, נק' בחינה זו ארץ.

העולמות בריאה יצירה עשי' - כשמם כן הם, שהם מציאות נברא ו"יש" (ולא "התפשטות" של אלקות), דזהו לשון "בריאה", המורה על התהוות "יש מאין". ולכן נקראים עולמות אלו בשם "עלמין דאתגליין", מאחר שישותם ומציאותם היא בהתגלות (ובהרגשתם אינם "בלועים" במקורם באלקים חיים).

ולפיכך, בחינה זו שבמלכות, כפי שהשפעתה נמשכת בפועל לתוך עולמות בריאה יצירה עשי', נקראת "ארץ", מאחר שענינה של השפעה זו הוא לברוא את העולמות מאין ליש ולהחיותם, באופן שתהי' נרגשת ישותם ומציאותם באופן גלוי.

ועל זה נאמר תרשא הארץ כו' תוצא הארץ נפש חיה.

זהו הפירוש הפנימי במאמר "תרשא הארץ גו' תוציא הארץ גו'", דמשמע שהארץ עצמה היא שבראה את הצומח והבעלי חיים, אלא ד"ארץ" קאי על ספירת המלכות שהיא ה"מוציאה" נבראים שמציאותם וישותם נראית ונגלית.

[ומעתה יבאר בחינת "ים" שבמלכות - ובהקדם ביאור הצורך ב"ממוצע" דספירת המלכות כדי שהשפעת החיות מאתו יתברך תגיע אל העולמות:]

והנה המלכות היא מקבלת האור והשפע מאור אין סוף על ידי המדות דאצילות, וממנה דוקא נמשך אח"כ כבריאה יצירה עשי'.

ההשפעה של הקב"ה אל העולמות היא ממידותיו יתברך, אלא שההשפעה אינה יכולה להגיע ישר מן המדות אל העולמות, אלא באמצעות ספירת המלכות דווקא.

כי בחינת אור אין סוף כמו שמאיר בבחינת המדות עליונים דאצילות אי אפשר שיבא בבחינת הנילוי תחלה כבריאה יצירה עשי', כי באצילות איהו וחיוהי וגרמוהי חד.

וטעם הדבר, לפי שהמדות דאצילות הן בבחינת "אין סוף", וכמ"ש בתיקוני זהר "איהו וחיוהי וגרמוהי חד", פירוש, "חיוהי" הן ה"אורות" של הספירות, ו"גרמוהי" הן ה"כלים" של הספירות, ו"איהו" קאי על "אור אין סוף ב"ה", וזהו "איהו וחיוהי וגרמוהי חד", שאין הספירות דאצילות מציאות נפרדת מאלקות, אלא

לגבי נבראים מוגבלים, גם היותר עליונים, הוא הרבה יותר מן המרחק שבין דומם לחכמה (שהרי דומם וחכמה סוף סוף שניהם ברואים) - שמזה מובן שאפילו על ידי צמצום גדול ביותר אי אפשר לעולמות לקבל באופן ישר מעולם האצילות.

אם לא על ידי שמתעלם תחלה אור החסד זה בכחינת מלכות, וממנה יורד אח"כ השפע כבריאה יצירה עשי'.

כדי ששפע מידת חסדו יתברך יומשך למחנה מיכאל, צריך אור חסדו יתברך להתעלם לגמרי, ורק "אור של תולדה" נמשך בעולמות.

וכמו אור הלבנה שהוא רק "תולדה" מאור השמש, עד שלא יתכן כלל וכלל לומר שזהו אותו האור של השמש ורק שנתמעט הרבה (כמו טפה כנגד הים, שהיא חלק קטן מאד מן הים, אבל מכל מקום הרי היא מהות מים כמו המים שבים), אלא אור הלבנה הוא סוג אחר של אור, לפי שעצמיות אור השמש "מתעלמת" לגמרי בלבנה, שעל ידי קבלתה את אור השמש הלבנה משנה את האור לגמרי להיות מהות אור אחר ממש.

והעלם זה של השפע ממידותיו יתברך הוא ע"י מידת המלכות.

[וביאור הקשר בין "העלם" האור ומידת המלכות:]

כי מדת מלכות הוא רוממות והתנשאות, כמ"ש והמתנשא מימות עולם, ודרך כלל ההתנשאות הוא הסתלקות שלא ירד החיות עליהם כ"ב.

ענינה של מלכות הוא - רוממות והתנשאות, כמו מלך בשר ודם שהוא מרומם מן העם, ואין העם רואים ומכירים אותו מקרוב, ודוקא ע"י התנשאותו יוכל לשלוט על אנשי מדינתו, וכך למעלה, מידת המלכות היא השפעה בדרך "התנשאות", וכמו שאומרים "והמתנשא מימות עולם", היינו שעצמיות ההשפעה מסולקת מן העולמות (כמו המלך שעצמיותו מסולקת מן העם), ורק "הארה בעלמא" מן החיות נמשכת בעולמות.

ולכן נק' בחינת מלכות ים, לחיות כמו שהים מכסה ומעלים מה שבתוכו, כמו כן בחינת מלכות מעלמת ומכסה על בחינת מדות העליונים דאצילות, ולכן נק' בחינה זו דמלכות עלמא דאתכסייא.

שהן חד ממש עם הקב"ה, לפי שהן מדותיו יתברך שאין להם סוף.

ולפיכך, אי אפשר שתגיע השפעה ממדותיו ית' ישר אל העולמות בריאה יצירה עשי', שהם מציאות מוגבלת ואינם יכולים להכיל בתוכם שפע בלתי מוגבל.

שהחסד דאצילות הוא בחינת אין סוף ממש, ואין ערוך כלל [לגבי] בחינת חסד דבריאה, שהוא בחינת גבול, מחנה מיכאל באהבה.

למשל: עבודת המלאכים העליונים שבמחנה מיכאל היא במידת החסד והאהבה, ובמילא, שורש שפעם וחיותם, הוא ממידת החסד דאצילות - הנה שפע זה אי אפשר לו להגיע אליהם באופן "ישר" מעולם האצילות, לפי שהם נבראים מוגבלים שאינם יכולים להכיל את שפע החסד דאצילות שהוא אין סוף.

לקבל ההשפעה בהשתלשלות מבחינת חסד דאצילות שבלי גבול.

המרחק והפער בין דבר גבולי לדבר בלתי גבול הוא "אין סוף", הנקרא "אין ערוך" (כמו שאומרים "אין ערוך לך"), פירוש שאין שום דמיון ויחס כלל וכלל בין הגבול לבלתי בעל גבול, ובמילא לא שייך לומר אפילו שעל ידי צמצום החיות וירידתה ממדריגה למדריגה (הנקראת "השתלשלות המדריגות") יוכלו העולמות לקבל השפעה זו - כי צמצום וירידה ממדריגה למדריגה יתכן רק בין שני ענינים שיש איזה "ערך" וצד השווה שביניהם, משא"כ בשני דברים שאין להם שום ערך ודמיון ביניהם לא יועיל שום צמצום.

לדוגמא: גאון גדול יכול "לצמצם" את שכלו ללמד תלמיד קטן סוגיא בגמרא באופן פשוט, אף שזו ירידה גדולה עבורו, כי סוף סוף גם הבנת תלמיד קטן יש לה איזה ערך ו"שוויות" לגבי שכל הרב, אלא שהוא רק אחוז קטן מאד;

אבל בשום אופן אי אפשר לצמצם ולהוריד סברא למדריגה פחותה כל כך עד שנוכל למששה בידים - כי חוש המישוש תופס רק דבר גשמי, וסברא שכלית היא מציאות רוחנית ואין שום ערך ויחס בין גשמיות לרוחניות.

והרבה יותר מזה הוא למעלה, שהרי המרחק וה"אין ערוך" שבין המידות דאצילות שהן "אין סוף"

העולמות, צריכה קודם להעלים ולכסות על עצם השפע והחיות מהמידות שלמעלה ממנה (מאחר ששפע זה הוא בבחינת "אין סוף"), ואזי שייך ש"הארה" ו"התפשטות" השפע תגיע לעולמות בריאה יצירה עשי' לברוא אותם ולהחיותם באופן שירגישו את עצמם כ"יש" (ושמציאותן היא בהתגלות).

אמנם מה שמאיר ומתפשט ממנה לנבראים דבריאה יצירה עשי' להיות עלמין דאתגליין הנה בחינה זו נק' ארץ.

ונמצא שבמלכות יש שתי תכונות הפכיות - "העלם" ו"גילוי" ("ים" ו"ארץ") - והא בהא תליא, שכדי שמלכות תוכל לגלות ולהשפיע חיות אל

ד"ה ששת ימים פרק ו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

בלי יגרע אורו כלל כמו שהוא בריש כל דרגין כשרפי שאו' קדו"ש כנ"ל, ועד"מ כאשר כל העם משתחוי' לפני המלך אע"פ שהשרי' וגדולי הערך השתחוו' בביטול פנימי יותר ופחותי הערך השתחוו' בחיצוניו יותר, מ"מ השתחוו' אחת לכולם שמתבטלי' מעצמותם מצד אור פני מלך שממשיך הביטול הזה על כל א' וא' לפי ערכו ולא ימצא שום פירוד גם בפחות שבפחות' כמו שלא ימצא בגדול וקרוב למלך יותר מכולם הכל שוין בזה (וכמ"כ בבחי' ביטול דבחי' מ"ה בכנ"י מגדול הדור עד הפחו' שבהם כמו מבחי' מ"ה דמשה שא' ונחננו מ"ה, הרי הי' בבחי' ביטול לאי"ן בתכלית כי קרוב יותר מכולם כמ"ש פא"פ אדבר בו כו', ונמשך הביטול דמ"ה זה בריבוי יריד' המדרגו' בכל ס"ר נשמו' בכל א' לפי מדרגתו עד היותר קטן שבכולם כע"ה ובע"ת ששב על חטאו כו', הרי גם בבע"ת שפחד אלקי' לנגד עיניו להיות' סור מרע ובע"ה שהאלקי' ירא למרוד בפ"מ ג"כ הוא מבחי' שם מ"ה דמשה שבפנימי' יותר מכולם בלי גרעון אור כלל וכלל, שהרי הבע"ת חזק באופן הביטול עצמו להיות' סור מרע מפחדו מאלקי' כמו בגדול הדור בביטול פנימי שלו, וכן ע"ה ונשים וקטנים באמונתם הפשוטה חזקי' בביטול שלהם כו' וכמ"ש במ"א בענין הן ירא' ה' היא חכמ' בראש ובסוף דנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן דירא' תתאה ירא למרוד בפ"מ היא ירא' עילא' דביטול במציא' דמ"ה דחכמה הפנימי' כו'), ולא עוד אלא כשירא' חטאו קודמ' לחכמתו חכמתו מתקיימ' ואם אין ירא' אין חכמ' כו', ומזה מובן עכ"פ דבבחי' מ"ה אין בריבוי ההשתלשלו' גרעון אור כלל וד"ל.

וכל זה בא מבחי' שם ב"ן שיורד בריבוי השתלשלות במיעוט אחר מיעוט וצמצומים רבי' מאד עד שבבחי' חיצוניו' ואחוריי' שלו כמו במל' דמל' דעשי' יוכל להסתעף מציאת הע' שרים דנוגה דב"ן דעשי' שהן הכו"מ דגלגלי' מעורבי' טו"ר ממש, והוא מה שיש בהן ביטול לפרקי' בסיכוב והשתחוו' רוחני' וגשמית כנ"ל, ויש בהן גם מבחי' הפירוד גמור להיות יש ודבר ממש כנ"ל (הגם שהן רק כגרזן ביד החוצב ממש וכמו שא' מסדר הכוכבי' במשמרותיהם כרצונו דוקא כו'), אבל מבחי' שם מ"ה גם דמל' דמל' דעשי' לא יומשך ממנו להמצא מציא' אור ושפע להיכלו' דנוג"ה דק"נ דעשי', הגם שירד אור שם מ"ה גם בריבוי ההשתלשלו' דבי"ע עד חיצוניו' ואחוריי' דמ"ה דמל' דמל' דעשי', וע"ז א' וכבודי לאחר לא אתן כו' הוא כבוד הוי' דמ"ה דוקא אבל שם אלקי' בחי' ב"ן יורד גם לשפע היכלו' דק"נ כנ"ל. וטעם הדברי' יובן עפ"י הנ"ל בביאור ענין ובחי' מ"ה וב"ן בשרש שרשם עד רום המעלות, דבחי' מ"ה הוא בבחי' אי"ן האלקי שלמעלה מן ההשג' ותפיס' כלל, שמזה יבא בחי' הביטול שהוא ההפשטה מן החומר ביטול הי"ש לאי"ן כו' מצד שרחוק ונפלא ממנו אור האלקי בבחי' קדוש ומובד"ל כנ"ל, וא"כ הרי לא ירד אור האלקי אצלו להיות בבחי' יש ודבר בהשג' דבר מה בכלי הגבלה כו' אדרבה גבה ומרום ביותר כמו שהוא בעצמות כו', וזהו בחי' הביטול לאין שנמצא בכל הנבראי' מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין גם בהיכלו' דק"נ שמתבטלי' לאין בגלגלי' שמשתחוי' כנ"ל, והגם שירד בריבוי השתלשלו' עד שהביטול לאין בגלגלי' בא בהגשמה כסיכוב הגשמי, מ"מ ה"ז בבחי' אי"ן דאלקו'

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקיא בתויבתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ולא יהיו כשני כתובים המכחישים זא"ז כי שניהם אמת ושניהם עולים בקנה א' כי הנשמות של דור המדבר היו גבוהות יותר אבל הגלוי אלקות בנשמות הי' בביאתם לארץ יותר שז"ס אחוזת ארץ כנען כו' וכמבואר ענינה בדרוש בהמ"ז בענין ביאור מארז"ל כל שלא אמר ברית ותורה בכרכת הארץ לא יצא י"ח (ברכות מ"ט א') והדברים עמוקים והמ"י שענין גילוי בחי הארת א"ק שבנפש אדם ע"י המילה שאמרנו הוא ענין א' עם מ"ש שם בענין האה"ר שיש בכח בישראל להוציאה אל הפועל שזה נמצא בו מחמת הארה דא"ק הנ"ל ודו"ק: ענין אליהו שהוא מלאך הברית נת' בתורה ע"פ כי תצא למלחמה כו' וגלחה את ראשה כו' יעו"ש:

אמר הכותב, המאמר הזה נתקבץ מתורה ע"פ אני הנה בריתי אתך כו' וביאורה, ומתורה ע"פ למנצח על השמיני, ומתורה ע"פ בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים, ומ"ש בח"ב פ"ג בטעם שבמצרים לא הי' פריעה לפי שלא הי' הגילוי מהארה גבוה כ"כ זהו עפ"י מ"ש בתורה דלמנצח על השמיני, אמנם בתורה דחרבות צורים נאמר בע"א לפי שדור המדבר היו נשמותיהן גבוהות יותר ע"כ לא נצרכו להעביר עור הפריעה כי יכולים לעמוד נגדה משא"כ נשמות הנמוכות מהם וכענין ע"ה אסור לאכול בשר (פסחים מ"ט ב') ות"ח מותר ואדרבה ר"נ אמר עד לא אכילנא בשרא בתורא לא צלילא דתאי (ע' ב"ק ע"ב א', וע' עירובין ס"ד א') לפי שיכול להעלותו, ומי שרוצה לעמוד ע"ז בביאור יעיין שם,

ספר המצוות – מצות מילה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

ד"ה אם בחוקתי תלכו¹

[[נד]] ואמנם ענין בחי איתן² זה הגם כי הוא כמשמעו קשה, מ"מ כדי שיומשך מבחי' אוא"ס ב"ה בחי' איתן זה שה"ה ג"כ בחי' הגבלה שהרי הוא קשה, ואם כי זהו מחמת אידי דטריד הוא בחי' הביטול דמ"ה לבחי' אין דכתור לכן לא פליט הוא בחי' ההשפעה ה"ז עצמו הוא בחי' הגבלה.

ויובן בהקדם ענין מ"ש אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו, ופי' רש"י וכ"ה בילקוט ובמדרש אם בחוקתי תלכו יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמורו וגו' הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקתי

תלכו שתהיו עמלים בתורה. ובילקוט בחוקתי רמו תרע"א מלמד שנתאוה המקום שיהיו ישראל עמלים בתורה שנא' לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו, וצ"ל מהו ענין שנתאוה המקום שיהיו ישראל עמלים בתורה. וגם צ"ל מ"ש אח"כ ונתתי גשמיכם כו' שזהו התשלום שכר על מה שיהיו ישראל עמלים בתורה, שלכאו' יפלא שהתשלום גמול עבור העמל בתורה יהי' דבר פשוט כזה ירידת גשמים בעתם ופרי הארץ ופרי העץ, שלכאו' הול"ל תשלום גמול יהי' בחי' השגת הרוחניות³ שיהי' גילוי כבוד ה' כמ"ש לע"ל ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו', ומהו ענין דברים אלו הגשמיים שיהיו עולים לתשלום גמול ושכר עבור לימוד התורה, ועוד שיהיו ישראל עמלים בתורה כו'.

[בהמשך והחרים הנדפס מכת"י הר"ש סופר התחלת מאמר זה הוא בפייסקא האחרונה של המאמר הקודם: ובכ"ז יובן ענין מ"ש משכיל לאיתן האזרחי. אך בגווי"ק אדמו"ר מהר"ש נסמן שכאן צ"ל התחלת המאמר].

1 ואמנם ענין בחי' איתן: בגווי"ק נרשם בתחילה התחלת המאמר: ולהבין בתוס' ביאור ענין בחי' איתן, ואח"כ העביר ע"ז הקולמוס והתחיל את המאמר ככפנים.

2 ונתתי גשמיכם. שלכאו'. תשלום גמול יהי' בחי' השגת הרוחניות: ראה עד"ז בפ"י האברבנאל ר"פ בחוקתי הובא בלקו"ש חל"ז ע' 79 ואילך (עיי"ש). וראה גם אוה"ת בחוקתי (כרך ב) ע' קצו.

1 ואמנם. אם בחוקתי תלכו: מאמר זה הוא מאמר השמיני שבהמשך והחרים תרל"א. חלק מהמאמר מיוסד על ד"ה ענין קי"ס באוה"ת בשלח ע' תקעב ואילך. וחלק מהמאמר הוא מד"ה רכב אלקים בסה"מ תרכ"ח ע' קסו ואילך.

להתחלת וסיום המאמר ראה ד"ה אם בחוקתי להצ"צ תרט"ז הנחה בגווי"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש (כת"י 1029 צו, א). ובשינויים בסה"מ תרכ"ז ע' ק-קא. תר"ל ע' קמה-ו. קנג-ד. וראה גם אוה"ת ויקרא (כרך ב) ע' קצה-ו. סה"מ עטר"ת ע' תכט. לכללות המאמר ראה לקמן ד"ה והנה כמו שכדי שיומשך המשכת החכ', שהוא רישומי דברים ממאמר זה.

חפץ לשלוח ברכה או היא שותה ממים העליונים, וכ"א במד"ר קורא א' יש בשמים שממנה הגשמים יורדים ובתענית דף ח' ב' תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין. ולכאור' יפלא מהו הנפ"מ אם היא שותה ממי אוקיינוס או ממים העליונים, הלא אינה צריכה כי אם למים, ומאי נפ"מ אם מים אלו או אלו.

המשך והחרים תרל"א

מאמר ד"ה אם בחקותי תלכו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

בְּהַמְשָׁל וּמְמַנֵּוּ מִתְחַדֵּשׁ הַשְּׁכָל אֲצֵל הַמְקַבֵּל, וּכְמוֹ כֵּן בְּחִינַת חֻקְמָה דְאֲצִילוֹת מְלוּבָשֶׁת מִמָּשׁ בְּהַפְרָסָא וּמְזֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּחִינַת חֻקְמָה בְּכִרְיָאָה, וּמְמִילָא יֵשׁ לְחֻקְמָה דְּכִרְיָאָה אֵיזָה עֲרֹף לְחֻקְמָה דְאֲצִילוֹת, וּכְמוֹ כֵּן יֵשׁ לְחֻקְמָה דְעֵשִׂיָה גַם כֵּן אֵיזָה עֲרֹף מִשּׁוּם דְּהַכֵּל הוּא בְּחִינַת הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עֲלֵה וְעֵלוּל. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּחֻקְמָה דְעֵשִׂיָה לְגַבֵּי חֻקְמָה עֵילָאָה דְאֲצִילוֹת, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּחִינַת חֻסֵד דְעֵשִׂיָה שֶׁהוּא בְּבְחִינַת הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת מִבְּחִינַת חֻסֵד עֲלִיוֹן דְאֲצִילוֹת, וְאִם כֵּן פִּינֵן שֶׁבְּחִינַת חֻסֵד דְעֵשִׂיָה מוֹשְׁרֵשׁ מִמָּשׁ בְּחֻסֵד דְאֲצִילוֹת כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – לְהַבְדִּיל אֶלֶף הַבְּדִלוֹת – מִתִּיקוֹת הַתְּפוּחַ שְׁמוֹשְׁרֵשׁ בְּהַמְזֵל הַרוּחָנִי, וּבְשִׁרְשׁ שְׂרָשָׁן הַחֻסֵד הַרוּחָנִי, וְהָרִי מִחֻסֵד דְעֵשִׂיָה נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים עֲנִינֵי עוֹלָם הִזָּה מִמָּשׁ וְחִיּוֹת כָּל עוֹלָם הִזָּה הַגְּשָׁמִיִּים אִם כֵּן גַם בְּחֻסֵד עֲלִיוֹן דְאֲצִילוֹת הַנִּקְצָב לְכָל אָדָם בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂפִיר מוֹשְׁרֵשִׁים מִמָּשׁ כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת גְּשָׁמִים הַנִּמְשָׁכִים מִחֻסֵד דְעֵשִׂיָה, דְמֵאֲחַר דְחֻסֵד דְעֵשִׂיָה מוֹשְׁרֵשׁ בְּחֻסֵד דְאֲצִילוֹת אִם כֵּן הָרִי גַם כֵּן הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת חֻסֵד דְעֵשִׂיָה מוֹשְׁרֵשִׁים גַם כֵּן בְּבְחִינַת חֻסֵד דְאֲצִילוֹת, וְהֵינּוּ דְבְּחִינַת חֻסֵד דְאֲצִילוֹת כְּכֹר כּוֹלֵלַת בְּעֵצְמָה כָּל שְׂרָשֵׁי הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת חֻסֵד דְעֵשִׂיָה.

וְזֶהוּ עֲנֵן מֵה שְׂאָדָם נִידוֹן עַל כָּל הַדְּבָרִים וְהַמְאֹרְעוֹת שֶׁל כָּל הַשְּׁנָה בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים, לְפִי שֶׁבְּחִינַת חֻסֵד שְׁנִקְצָב לוֹ בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁנִמְשָׁךְ לְבְּחִינַת מְלָכוֹת דְאֲצִילוֹת הָרִי הוּא כּוֹלֵל כָּל הַדְּבָרִים שִׁסְתַּעְפּוּ מִמֶּנּוּ.

קִיצוּר. אֲצִילוֹת אֵין עֲרֹף אֶל הַעֲצָמוֹת דְאֵין שָׁם עֲנֵן הַסְּפִירוֹת כְּמוֹ בְּאֲצִילוֹת וְהַתְּהוּוֹת הַעֲשָׂר סְפִירוֹת דְאֲצִילוֹת הוּא עַל יְדֵי הַצְּמָצוּם וְסִילוּק, וְהַתְּהוּוֹת הַעֲשָׂר סְפִירוֹת דְכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה מְאֲצִילוֹת הוּא עַל יְדֵי הַפְּרָסָא, וּבְחֻסֵד דְעֵשִׂיָה יִשְׁנֵם הַמְקוּרִים דְעֵנִינִים גְּשָׁמִים אִם כֵּן יֵשׁ לָהֶם יְחִס לְחֻסֵד וְחֻקְמָה דְאֲצִילוֹת.

הנה כתי" פקדת ארץ ותשוקיה וגו' פלג אלקי' מלא מים תכין דגנם וגו' תלמי' רוח נחת, פי' הפשוט שע"י פקידת הארץ בגשם עי"ז יהי' נכון דגנם וגם התלמים יתרוו נחת כמ"ש רש"י. ובפדר"א סי' ה' הובא בבחיי פ' עקב ע"פ ועצר את השמים, שבזמן שהארץ שותת ממי אוקיינוס ומתהום שעז"נ תהום אל תהום קורא לקול צנוריק, אז היא כאלמנה שמזנת כו', ובזמן שהקב"ה

וְזֶהוּ שְׂאָמֵר רַבֵּינוּ נִשְׁמָתוֹ עֲדָן דְיוֹתֵר מִמֵּה שְׂאֵין עֲרֹף עֵשִׂיָה לְגַבֵּי אֲצִילוֹת אֵין עֲרֹף אֲצִילוֹת לְגַבֵּי אֹר אֵין סוּף, דְּכֵאֹר אֵין סוּף עֲצָמוֹת וּמַהוֹת לֹא יֵשׁ כָּלֵל עֲנֵן הַסְּפִירוֹת וְעֲשָׂר סְפִירוֹת דְאֲצִילוֹת הֵן כְּמַהוֹת חֻדֵשׁ מִמָּשׁ, וְלָכֵן הַתְּהוּוֹת עֲשָׂר סְפִירוֹת דְאֲצִילוֹת מֵאֹר אֵין סוּף הוּא עַל יְדֵי צְמָצוּם וּמְקוּם פְּנוּי, שֶׁהוּא עֲנֵן הַתְּעַלְמוֹת אֹר הָרֵאשׁוֹן לְגַמְרִי, וְאֵז נַעֲשֶׂה דְבַר שְׂאֵינוּ מִמַּהוֹת אֹר הָרֵאשׁוֹן כָּלֵל, אֲבָל עֵשִׂיָה לְגַבֵּי אֲצִילוֹת יֵשׁ לָהּ עֲרֹף וְיְחִס מֵאֲחַר שְׁגָם בְּאֲצִילוֹת יֵשׁ מְצִיאוֹת בְּחִינַת חֻקְמָה, וְאִם כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לוֹמַר דְחֻקְמָה דְכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה הוּא מַהוֹת חֻדֵשׁ מִמָּשׁ שֶׁהִי כְּכֹר יֵשׁ בְּחִינַת חֻקְמָה גַם בְּאֲצִילוֹת, וּבְהַכְרַח שְׁגָם בְּחִינַת חֻקְמָה דְכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה כְּלוּלָה בְּחֻקְמָה דְאֲצִילוֹת מֵאֲחַר שֶׁהִיא גַם כֵּן בְּחִינַת חֻקְמָה, וְרַק שֶׁהִיא בְּחִינַת וּמְדִרְיָה עֲלִיוֹנָה וְיודֵעַ דְכָל מְדִרְיָה עֲלִיוֹנָה כּוֹלֵלַת בְּתוּכָה כָּל מַה שֶׁלְּמִטָּה מִמֶּנָּה, וְהַתְּהוּוֹת הַחֻקְמָה דְכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה מִחֻקְמָה דְאֲצִילוֹת הוּא בְּדֶרֶךְ הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת עֲלֵה וְעֵלוּל, אֶלָּא שֶׁחֻקְמָה דְכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה נִקְרָאת אֹר שֶׁל תּוֹלְדָה וְאֹר חֻדֵשׁ, וְטַעַם הַדְּבַר הוּא לְפִי שֶׁהוּא בְּאֹפֶן אַחַר מִבְּחִינַת חֻקְמָה דְאֲצִילוֹת וְנִתְהוּוֹת בְּכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה עַל יְדֵי הַפְּרָסָא, דְעֲנֵן הַפְּרָסָא הוּא כְּמוֹ הַמְשָׁל כְּנִ"ל שֶׁהַמְשָׁל הוּא בְּאֶמֶת דְבַר אַחַר לְגַמְרִי מִהַנְּמָשָׁל, וּכְמוֹ כֵּן הוּא עֲנֵן הַפְּרָסָא שֶׁהוּא דְבַר אַחַר לְגַמְרִי שְׂאֵינוּ בְּחִינַת אֲצִילוֹת וְעַל יְדֵי זֶה נִמְצָא בְּחִינַת חֻקְמָה בְּכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֵשִׂיָה, הָרִי זֶהוּ שְׁנִתְחַדֵּשׁ בְּחִינַת חֻקְמָה עַל יְדֵי דְבַר זֶר לְגַמְרִי וּמִשּׁוּם זֶה נִקְרָא הַתְּחַדְּשׁוֹת, אֲבָל מִכָּל מְקוּם בְּעֵצָם הָרִי חֻקְמָה אֵינָה דְבַר חֻדֵשׁ הֵינּוּ שִׁיחָה דְבַר אַחַר לְגַמְרִי, וְלָכֵן הַתְּהוּוֹת הוּא עַל יְדֵי הַפְּרָסָא שְׂאֵינוּ דוּמָה לְעֲנֵן הַצְּמָצוּם, דְעֲנֵן הַצְּמָצוּם הוּא סִילוּק וְהַעֲלָם אֹר הָרֵאשׁוֹן, אֲבָל הַפְּרָסָא הָרִי הָאֹר הָרֵאשׁוֹן (שֶׁהוּא בְּחִינַת חֻקְמָה דְאֲצִילוֹת) מִתְּלַבֵּשׁ וּמִתְעַלֵּם בְּהַפְּרָסָא לְהוֹת בְּחִינַת חֻקְמָה בְּכִרְיָאָה, וּכְמוֹ בְּהַמְשָׁל הָרִי הַנְּמָשָׁל מְלוּבָשׁ מִמָּשׁ

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהרי"צ

מאמרים תרצ"ב

נעשים בכלל עובדי הוי'. אבל מ"מ אינו שלימות עדיין ואמיתת השלימות הוא בקש שלום ורדפהו שהו"ע ההתחברות דממכ"ע וסוכ"ע. דהנה שלום קאי על התורה שנק' שלום וכמ"ש¹³⁸ או יחזק במעווי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. וארו"ל¹³⁹ כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, פמשמ"ט בחי' ממכ"ע ופמשמ"ע בחי' סוכ"ע, והתורה מחברת בחי' סוכ"ע בבחי' ממכ"ע. דהנה כתיב¹⁴⁰ כי אל דעות הוי' שבהאור אלקי יש ב' דעות ד"ת וד"ע¹⁴¹. ד"ת הוא שלמטה יש ולמעלה אין שהנברא מרגיש עצמו למציאות ויודע שאין דבר עושה את עצמו ויש לו מקור המהווה ומחי' אותו. אבל אינו יודע מה הוא. והנברא הנה בדבר שאינו משיגו כפי הבנתו קורא אין. וד"ע הוא שלמעלה יש שהוא יש האמיתי אשר מאמיתת המצאו נמצאו כל הנבראים ולמטה אין דכולא קמי' כל"ח¹⁴². דהעבודה דד"ת הוא באור הממכ"ע והוא באופן העלאה מלמטלמ"ע. וד"ע הוא באור הסוכ"ע שהוא באופן המשכה מלמעלה למטה. ובעבודה הוא ב' מיני עבודה דסו"מ בהעבודה דקבעומ"ש שהוא בדרך עבודה מלמטלמ"ע דוקא. ועשה טוב שהו"ע קבעומ"צ והוא בדרך המשכה מלמעלה למטה. כי המצות הם הכלים שהוקצבו בגזירתו ית' וכמ"ש¹⁴³ רחבה מצותך מאד שהמצות¹⁴⁴ הם כלים רחבים לקבל מאד העליון שהוא בחי' סוכ"ע. אבל שלימות העבודה הוא בקש שלום שהו"ע העבודה דתורה. ובתורה גופא הנה הוא ב' בחי' ומדרי', גליא שבתורה ופנימי' התורה. וזהו בקש שלום במקומו ורדפהו במקום אחר, שהוא כענין מבין דבר מתוך דבר¹⁴⁵, דדבר ותוך דבר זהו הב' בחי' ומדרי' דממכ"ע וסוכ"ע¹⁴⁶, והתחברותם הוא ע"י התורה. דער דערהער פון נותן התורה. ומה שהם ב' מדרי' שלום הוא הב' מדרי' שבמוצע, ובעבודתו בתורה ויראת שמים משים שלום דגם בד"ת יהי' הגילוי של ד"ע שהוא לכדו הוא ואין זולתו.

וזהו דסור מרע הוא רק התחלת העבודה לפי שבוזה הוא רק מה שהסיר את המסכים המבדילים בלבד ומקבל עליו עומ"ש שבוזה נעשה כלי אל גילוי אור האלקי בנפשו. והיינו דבכדי שיהי' אלקינו אלקה שלנו בבחי' גילוי צריך שיהי' מתחלה סור מרע. אמנם כ"ז הוא הגילוי דבחי' ממכ"ע. אבל בכדי שיהי' הוי' אלקינו וכו"ל דכחינו וחיותינו הוא הוי' בחי' סוכ"ע היינו מה שלמעלה מהטבע זהו ע"י ועשה טוב שהוא מעשה המצות. כי מעשה המצות נק' טוב וכמ"ש¹³⁰ אמרו צדיק כי טוב וכו"ל¹³¹ תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה וטוב לבב מרוב כל. והנה טוב עולה מספרו כמנין הד' אותיות א"ה ו"ה שהוא ר"ת את¹³² השמים ואת הארץ אני מלא¹³³. וידוע¹³⁴ דמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא קאי על בחי' אוא"ס הסוכ"ע. כי באור הממכ"ע הרי יש חלוקי מדרי' וכמ"ש¹³⁵ אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וארו"ל¹³⁶ נטה הקב"ה ימינו וברא שמים ונטה שמאלו וברא ארץ, דהגילוי בשמים הוא בחי' יד ימין ובראך בחי' יד שמאל, דיד ימין הוא בחי' גילוי יותר וכמו באדם עיקר הכח הוא ביד ימין וחסד וגבורה הוא ימין ושמאל. שכ"ז הוא באור הממכ"ע, שהוא אור מצומצם להאיר בפנימי' העולמות. ולכן הרי באור זה יש חלוקי מדרי' ימין ושמאל. אבל בהאור הסוכ"ע הנה השמים והארץ הם בשוה שמאיר בשמים ובראך בשוה. והיינו שע"י ועשה טוב ממשיכים בחי' סוכ"ע בחי' שם הוי', שיהי' הוי' אלקינו דשם הוי' הוא כחינו וחיותינו, והוא ע"י הקדמת העבודה דסור מרע שהו"ע קבלת עומ"ש הנה אח"כ הוא ועשה טוב בקיום התומ"צ שהו"ע קבלת עול מצות¹³⁷. דעול מצוה אינה רק מה שמקיים את המצוה בלבד. כ"א עול מצוה הוא דער געשמאק פון א מצוה און דער יוקר פון א מצוה. און א מצוה איז אים טייער און גישמאק דבמילא ה"ה מהדר במצוה בחיות רב ומקיימן במס"נ. וזהו סור מרע ועשה טוב שהם ב' עניני עבודה קבעומ"ש וקבעומ"צ שאז

ד"ה סור מרע ועשה טוב

139) סנהדרין צט, ב.

140) שמואל"א ב, ג. וראה תקו"ז תס"ט בתחילתו.

141) ראה תו"א יתרו סח, א. לקו"ת פ' ראה כג, ד. שמע"צ פג,

א. שה"ש מז, ב. ובכ"מ.

142) ע"פ דניאל ד, לב. זח"א יא, ב.

143) תהלים קיט, צו.

144) ראה ספר המאמרים תרצ"ב ע' קה הערה 518.

145) חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב.

146) תו"א בראשית א, א. אוה"ת בראשית ח"ו תתרכד, ב ואילך.

ספר המאמרים תרל"ח ע' רכב ואילך. ד"ה פכ"פ עטר"ת. תרצ"ג.

תרצ"ז (ספר המאמרים עטר"ת ע' תקפב. לקמן ע' תקכד. ספר

המאמרים תרצ"ז ע' 276).

130) ישע"י ג, יו"ד.

131) תבוא כח, מז.

132) ירמי' כג, כד.

133) ראה זח"א רנא, א; זהר חדש (סתרי אותיות) בראשית ז,

סע"ג; ליקוטי הש"ס להאריז"ל פירוש על ספר יצירה (עה"פ בראשית

א, א). שער הפסוקים להאריז"ל ישע"י מא, ח. ועוד. אמרי בינה פתח

השער פ"ט (ג, סע"ג ואילך) - עה"פ ירמי' שם.

134) לקו"ת ואתחנן ט, א ואילך. פ' ראה לג, א ואילך.

135) ישע"י מח, יג.

136) ראה פרקי דר"א פ"ח. זהר ח"א ל, א. ח"ב כ, א. לז, א. פה, ב.

137) ראה משנה ברכות יג, א.

138) ישע"י כז, ה.

לקוטי דיבורים

גם בזמני, בהיותי נער, הכרתי חסידים פשוטים כאלה, שהבינו "חסידות" כפי דרכם.

ו. הרבה סיפורים אודות חסידים פשוטים, שמעתי ממורי הרשב"ץ נ"ע, ששהו שנים רבות במושבות שבחחסון, מושבות שהרה"צ הרה"ח הרה"ג ר' הלל מפאריטש זצ"ל היה מבקר בהן מדי שנה, שוהה בהן זמן מסוים ומדריך את תושביהן בדרכי החסידות.

הרה"ח ר' גרשון דוב זצ"ל סיפר לי, שפעם אחת כשביקר הרה"צ הרה"ח הרה"ג ר' הלל בליובאוויטש, אמר הוד כ"ק אאזמור"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" מאמר בו דובר במעלת הנשמות בכלל, וביחוד במעלת הנשמות דאצילות, שהן בדביקות תמידית. דוגמא לכך ישנה בכל נשמה, הנפש-רוח-נשמה - נר"ן - שבנשמה הן בהתלבשות בדברים המתבררים, ואילו החיה-יחידה - ח"י - שבנשמה הן בדביקות תמידית.

כששמע הרה"צ הרה"ח הרה"ג ר' הלל מאמר זה, התרגש מאד, כי רוב זמני השנה היה בנסיעות בדרכים. נכנס ב"יחידות" אל הרבי ופרץ בבכי רב, על ביטול הזמן שלו מתורה ועבודה, ושאל אם עליו להפסיק לנסוע אל המושבות, שכן תושביהן פשוטים ביותר ושייכותם להבנת החסידות מועטה מאד.

הוד כ"ק אאזמור"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" נכנס לדביקות חזקה. רבי הלל אמר - מספר לי הרה"ח ר' גרשון דוב - כדי לראות וברוך השם להרגיש דביקות כזו, היה כדאי ללכת אל הרבי שיחי' עשר פעמים רגלי. אנו - אומר לי הרה"ח ר' גרשון דוב - אברכיו של ר' הלל, חיינו חדשים רבים באימרה זו, והתמימות בה נאמרה אימרה זו הכניסה בנו חיות בעבודה.

דביקותו של הרבי - מספר לנו ר' הלל - העלתה והעמידה אותי בד' אמות אחרות לגמרי.

ד' אמותיו של הרבי - אומר לנו ר' הלל - הן הרי ד' אמותיו של הקב"ה, שמיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד⁷ וד' אמות אלו ישנם אותם גילויים שהיו בבית המקדש.

באמצע דביקותו - מספר לנו ר' הלל - פתח הרבי את עיניו וחזר על לשון הגמרא⁸: א"ר יצחק פועלא דיממא אנן, עבודתנו היא להאיר⁹, חס ושלוש וחס וחלילה, אסור לכם להפסיק לנסוע למושבות, אדרבה ואדרבה עליכם להמשיך בזה, ואתם תאירו את כל הסביבה באור החסידות.

ה. האורח האמור שהגיע מאחד הישובים שליך מזריטש, היה אחד מאלה שכ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע קירב אותם במיוחד.

כשבא האורח להיפרד מכ"ק מורנו הבעש"ט, אמר לו כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע: "כשתהיה במזריטש, תתעכב שם ליום, כדי למסור בשמי פרישת שלום, לאחד מגדולי המקושרים אלי ומטובי תלמידי, הרב הגאון הצדיק קדוש ונורא ר' דובער".

החסיד היה שבע רצון מאד ובשמחה רבה נסע לביתו. בבואו למזריטש, החל לשאול על ר' דובער, בחשבו שאדם שהנו חשוב כל כך בעיני הרבי הקדוש הבעש"ט, בודאי מפורסם בעירו. ברם, להפתעתו נוכח לדעת שלא כן הדבר, ורק אחרי מאמצים רבים נודע לו שבאחת הסימטאות העניות שבעיר גר מלמד בשם ר' בער, ואולי הוא הוא האדם שהוא מחפש אחריו.

כשהחסיד, הישוביניק הגיע לסימטה האמורה, נתקל בבית קטן עתיק ורעוע, בעל חלונות קטנים, מחצית השמשות שבורות, ובהיכנסו לתוך הבית ראה לפניו יהודי בשנותיו האמצעיות, בעל הדרת פנים מיוחדת במינה, והבין מיד שאכן זהו מקושרו ותלמידו של הרבי הקדוש. המגיד ממזריטש נ"ע נתן לו שלום, וכיוון שהיה באמצע לימודו עם תלמידיו, ביקש את האורח למחול לו ולבוא אליו בגמר הלימודים.

האורח התבונן בנעשה בבית, וראה שהעניות משועת ביותר, המלמד יושב על בול עץ, התלמידים יושבים על קרשים המתוחים על בולי עץ, וגם השולחן מורכב בצורה כזו ובכל הבית שוררת דלות הקורעת את הלב.

הישוביניק יצא לעיר לעניינים שונים שהיו נחוצים לו. בלכתו באחד הרחובות פגש באחד ממכריו מישוב אחר, גם הוא חסיד של מורנו הבעש"ט נ"ע, ששמח מאד להיודע שהוא בא זה עתה ממזיבוז.

הם התדברו בחמימות בחסידות לפי דרכם הם. שניהם היו יהודים פשוטים ביותר, יהודים עמי-הארץ שנוסף על אמירת אותיות התורה - לא ידעו מאומה. גם פירוש המלות לא ידעו, אבל את האותיות עצמן, כלומר, בפסוקי החומש והתהלים היו בקיאים, ויום ולילה, בכל מקום עמדם ובואם - חזרו על אותיות התורה והתהלים. בעיני חסידים פשוטים אלה, הנה כל פסוק מהחומש או מהתהלים שהרבי - מורנו הבעש"ט נ"ע - הזכיר בתורתו - היה בבחינת "חסידות".

(8) עירובין סה, א.

(9) ראה ספר המאמרים ה'תש"ח עמוד 292 ואילך.

(6) היה תלמידו של ר' הלל זצ"ל.

(7) ברכות ח, א. זח"ג רב, א.

הוא ואשתו מבכים את שתיקתו של הרבי ואי-היענותו לבקשתם.

כשנודע מכתבו הכללי של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי¹¹ בהצעה כללית לכללות אנ"ש להתעסק בעבודת האדמה ובמלאכת יד - עורר הדבר רושם עז בין החסידים.

אצל חלק מהחסידים, כולל בעלי בתים רגילים, סוחרים, בעלי עסקים ויהודים פשוטים בעלי מלאכות ותושבי כפרים, היה עיכוב גדול לנסוע למושבות שבחרסון, שכן, על ידי כך יתרחקו מליובאוויטש ולא יוכלו לראות את הרבי כנוהגם.

ברם, משנודעה הבטחתו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, שעם התיישבותם של מספר מסויים של משפחות חסידים במושבות, יבקר אותם במשך זמן מסויים בשנה - עברו הרבה משפחות חסידיות למושבות האמורות.

כשהתארגנה בביעשנקוביץ' קבוצת מתנחלים במושבות, הצטרף אליהם גם סבו של א.ט.

שמחת תורה תרצ"ה

ובמוחש רואים - אומר לי החסיד ר' גרשון דוב - שר' הלל האיר את כל סביבת רוסיה הקטנה וביחוד את המושבות בחרסון.

בביאור נרחב הסביר לי אז החסיד ר' גרשון דוב, איך אור החסידות פועל זיכון האויר ומזכך אף את האנשים הפשוטים ביותר.

ז. אחד הסיפורים שמורי הרשב"ץ נ"ע סיפר לי, אודות מושב'ניק יהודי פשוט ביותר, אבל יחד עם כך חסיד חם, בן חסיד בן בנו של חסיד, שהוא הכירו אישית: סבו של המושב'ניק ר' א.ט. - היה אחד מאברכי החסידים בביעשנקוביץ' בשנת תקע"ח, שנסע יחד עם קבוצת משפחות להתיישב במושבות שהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי פעל שהמלוכה תקים עבורם¹⁰.

במשך כמה שנים היה הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי מבקר במושבות אלה ושוהה שם כמה חדשים. בהיותו בביעשנקוביץ' עברו עשר שנים מחתונתו ולא היו לו ילדים. כמה פעמים ביקש את ברכתו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי להיפקד בזרעא חי וקיימא והוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי לא ענה לו. בלב שבור היה חוזר תמיד מליובאוויטש, ובדמעות שליש היה

(11) ראה שם, וב"התמים" עמוד 112-111.

(10) ראה "חב"ד ליובאוויטש" (עסקנות ציבורית) עמוד 91 ואילך.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט שבט רפ"ב
רוסטוב-דאן

כבוד ידידי [ווי"ח אי"א]
מו"ה רפאל שמואל אלי שיי

שלום וברכה.

במשך הימים האלו, הגיע שני מכתביו, האי לידידינו רש"פ שיי מבי מ"ח והבי לידידינו רמ"ר שיי מייג כסלו העבר שניהם התאחרו בדרך הילוכם, ובפרט מבי האי, וע"ד האמור אדות עזבון המנוח רא"ל ז"ל אשתדל אי"ה לשלוח בקרוב, כי עד עתה הי' נמנע הדבר לגמרי, ובעת הזאת אפשר הדבר, ואשתדל אי"ה.

בדבר תורת אמת, הנה ת"ל המשגיח הראשי לידידינו הרב רש"ז שיי האולין באה"ק ת"ו ות"ל קבלתי ממנו מבי והענין מסתדר, אשר עייכ אבקש להודיע לידידינו אנייש שיי כי תורת אמת ת"ל על מילואה, ועתה אפשר לשלוח כסף תמיכה בהשפעה נכונה, וכאשר ידוע הדרך קדש שהנחיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [ק] צוקלה"ה נ"ע זי"ע אשר בכל דבר העיקר הוא הצורה, ואח"כ החומר, והעבודה להגביר הצורה על החומר, וזהו הדרך האמיתית בכל אדם בעניני הפרטיים, וכן בענינים הכלליים, וכזאת ציוה בכל הענינים הנעשי ברוח קדשו, כי יהי הגברת הצורה על החומר, ונראה זה במוחש בישיבת תו"ת יצ"ו אשר בכ"ע לא הניח לדבר בהפגלת הענין בשביל להרבות ההכנסה, וכה דברי קדשו, עלינו רק לעשות כאשר ציוה ד' לעשותו כלי ולהודיע לידידינו אנייש שיי כי ישנה ת"ל ישיבה ואשר כזאת וכזאת ענינה, ות"ל אשר בכ"ע הנה כל רואה ומבקר יותר ויותר מכפי האמור, כי אור האמת חפץ בהנהגתו בכל פרט ופרט, ואשר כן הדבר עתה הן בישיבת תו"ת

בטח הגיעו מכתבי הקודמי ודבר הרמב"ן אשר עליו אין לי מה להוסיף רק זאת כי לא יטעה איש בהכוונה האמיתית אשר הכולל נוסד רק בשביל יושבי באהלה של תורה, וזה העיקר ואנחנו מה כי נעשה חדשות. המצות דת אלקים הן המה חכמתו ורצונו יתי והמקיימן באמת הוא האוהב שם השם וחפץ לדבקה בו, וכי אפשר לדבוק ברצונו יתי ולכוין אל האמת לאמיתו, אלא הדבוק בכ"ק אבותינו רבותינו הק' ולשמור ניב שפתי קדשם, מבלי לנטות ימין ושמאל, הוא הדבר אשר דיבר ד', ואותו נקיים מבלי התחשב עם כל ידעתינו והשגתינו, לא חכמה דורש אלקים מאתנו, כ"א שמוע בקול ד' אשר ציוה, ולקיימן לפי שהן דבר ד'. איש אשר בחכמתו ודעתו ילך, עבודתו פסולה עפ"י תורת החסידות, ולא באלה חפץ ד', ועלינו רק להיות עבדים נאמנים קשורים מסורים ונתונים לפקודת אבות קדושי ולקוות להאל בטוב כי הוא יזכינו להיות כלים לאור כי טוב בגו"ר.

ת"ל בכל תוקף עוז. וכבר ת"ל העמיד יותר על כ"ה תלמידי יחיו בעלי צורה נכבדה, יודעים הלכה לעמקה, בקיאים בסוגי דגמרא, לומדים לקו"ת וכתבים, ומתפללים כגוברי יהודאין יהי ד' אלקינו [עמו] ויעל מעלה מעלה. התלמידים האלה יחיו האלו מהם נעשו שובי"ם, מורים ומלמדים בכמה מקומות, וכל אחד אחוז וקשור במנהלו הרב רש"י[ל] שי הנ"ל, להודיע בכ"ע מאשר אתו להגעה במחנו, וכל א' מהם משתדל להרים קרן התו' ליסד חדר, וכן בשי"ק מדברי לפני העם להורות בעניי כשרות וכעוררים לבנים בסיפורי דרשות רז"ל מעין השבוע וכדומה, דבר הנהגה כזו נותנת תקוה טובה ליחל כי אור תורה יהי במושבותם. וכל אלה הם פרי עבודה ופועל איש יקר רוח, אשר מסר ונתן נפשו על זה בתעמולה עצומה הוא ידידו תלמידו הרב ר"ש שי הנ"ל עד כי עזרהו השי"ת לכונן את החדרים בתחלה, והלך מדרגא לדרגא.

ובכן עלינו להוציא משפט ישר, אשר כחות בני" בלתי מוגבלי ומשוערים מראש, וצריכים לעשות ולפעול ועשי לעילא, וכאמור ואל אצילי בני ישראל כו' ותרגם ולרברבי ובשינוי הזקנים כתבו זאטוטי [מקום אצילי ופי' רש"י במגילה ט' א', לשון חשיבות (וכמו זוטא של ים, ב"מ כ"ט ב' ע' רש"י שם) ובתוס' פי' דמשמע לתרי אפי' לי גדולה ולי השפלה, ומי שמשפיל א"ע בשביל דברי תורה ועמל להרביץ תורה והוא קטן בעיני עצמו, ואינו מתחשב עם הקל והכבד שלו, הוא יעמיד אצילים בישראל, ואשרי חלקו.

לא כן אתם ידידו אנ"ש שי אשר היאוש תוקף עולמכם, באמרכם יושבים אנחנו בארץ רחוקה. ואין מים, א וארט חסידות לאיינג ניט גיהערט, עפעס פאר וארפין, פאר ואגילט, כמו חלילה בארץ גזירה ח"ו, ובמילא זה גורם הרבה היזקות נפשות ח"ו אשר באמת אינו כן בעזרתו ית' אין הדבר תלוי אלא בכס ת"ל יש ביניכם אשר יודעים פרק בלימוד דא"ח בעי"פ, דרושים לא ארוכים, ובשפה ברורה, אז תראו כי תתעורר רוחכם, ואור הנאצל על אנ"ש שי מאת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נ"ע זי"ע יתעורר ויאיר בכל אשר לכם בתוך כלל אחינו חסידי חב"ד מקושרי אבות קדושים אשר זכותם ואורם לא יסוף לעד.

הארכתי בדברי אלה כי בהגיעי לאבני שיש טהור מקור חיינו היא הרבצת התורה בנגלה ודא"ח, עטי תלבבני ומשאת נפשי תשגבני לראות שושנת יעקב צהלה, בתורה ומצוה בבנים ובני בנים מאושרים בזמני ונצחי ובכל לבי הנני ליתן יד תעמולה ועבודה לכל אשר יגדיל תורה תמימה, והנני עבד נרצע לרצון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נ"ע זי"ע אשר הוא הוא רצון הוי' ית' ויתעלה.

והי' ברכה ושלוש כאו"י והדו"ש מברכו בכטו"ס בן מו"ר

יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהר"י"צ, כרך א' עמ' רכה]

יצ"ו, והן בישיבת תו"א יצ"ו, עד אשר לא ידעתי מסדרי הדברי לא דברתי מאומה, וכהיום הנני להודיע כי המוסד תו"א יצ"ו הולך ומסתדר ת"ל, ובקשתי להודיע ולפרסם ולשלוח כל סכומי הכסף מהמנדבים לדבר מצוה זו יעשה כפי דברי ומכתבי הרב המשגיח הרש"י שי האולין, מנהל ישיבת תו"א יצ"ו.

בכל לבי הנני מברך לכל העושים והמעשים שי' בעד מעשה הצדקה בכלל, ומרוב התעסקותם לטובת הכולל יצ"ו, בתקוה כי יעזרנו השי"ת כפי הכוונה האמיתית, ויהי השי"ת בעזר כל איש ואיש בגו"ר.

ומ"ש לידידו רמ"ר שי' בדבר מחיתם הרוחנית אמת הדבר כי לא כישבם בארץ מולדתם, וטובם במדינתם, אבל הלא צריכים לחשוב מחשבות בהא דארז"ל א' מכס גולה כו' שיש כונה מיוחדת, בכאו"א כישראל וככוכבים במשמרותם כן כל א' מישראל, במסילה הנתונה מאת האלקים ית' ויתעלה, וכידוע בענין משביעין אותו, ומקשינן ואיך שייך שבועה, ומפרקינן לה כי שבועה מלי' שובע שמשביעין שובע שמחות את הנשמה קודם ירידתה בגוף לתת לה כח ועוז, אשר תוכל להאיר מחשכי הגוף ונה"ב וכאמרם ז"ל (כתובות ס"ז ק"ד) לפום גמלא שיחנא (ועי' בפירש"י בכ"א במקומו) דלפ"ע הגוף אשר עלה ברצונו ית' בחלקו בבירורי' כן יהי' גודל נשמתו להאיר מחשכיו (ועי' במד"ר בראשי פי"ט מבואר הענין היטב להנותן לבו ע"ז). ובפועל ראינו ת"ל אשר כחות בני" יחי' בלתי מוגבלים. ולא כמראיהם החיצוני, כחותיהם הפנימי.

אין לך ארץ פחותה וגרועה בידיעת התורה כמו מדינת גרוזיא, אשר גם היראים ביותר אינם יודעים לתרגם פסוק חומש כדבעי, ומכ"ש ידיעת משנה או גמרא, ובפרט הלכה בפוסק ראשון ואחרון, אשר גם החכם הגלילי התקשה בסעיף שו"ע הקטן להבינו על בורין, הנה כשעלה בדעת קדש להאיר המדינה ההיא, שלח הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק[ק] זצוקלה"ה נב"מ זי"ע את אחד התלמידי הרב ר' שמואל שי' לעויטען (רב דראקשיק בתחלה) לכונן שם חדר"י ישיבות וזה ת"ל כששה שנה אשר יושב במדינת גרוזיא ההיא וכבר ישנם איזה ישיבות עם הרבה הרבה - כן ירבו - תלמידים, בכותאים (מקום מושב הנ"ל) לומדים ת"ל ד' מאות תלמידי יחיו - כן ירבו - בעיר השני' לה (ג"כ תחת השגחת עוזרו של הנ"ל תלמידי ר' אברהם [לייב] שי' סלא[וויץ] לומדים כשלש מאות תלמידי יחיו - כן ירבו - ובעיר השלישית (ג"כ תחת השגחת הנ"ל ע"י עוזרו תלמידי ר' אלי' שמואל שי' כהן) לומדי' כמאה וארבעים או יותר תלמידים יחיו - כן ירבו - ולבד זה ישנם כחמשה ששה תלמידים מהישיבה הנ"ל אשר הם מורים ומלמדים בעירות קטנות זה עם עשרים תלמידים יחי' וזה עם ארבעים תלמידי יחי' וכפי הרצאת ידידו תלמידי הרב ר"ש שי' הנ"ל הישיבות הולכים ומתגדלים ת"ל ורוח אהבת התורה נושבת

פרק א משנה א

מִשָּׁה קִיבַל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסֵּרָה לְיִהוֹשֻׁעַ, וְיִהוֹשֻׁעַ לְזִקְנֵים, וְזִקְנֵים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהִעֲמִידוּ תַלְמִידִים תְּרַבָּה, וַעֲשׂוּ סֵיג לַתּוֹרָה:

נקודות משיחות קודש

עם זאת אין הנהגה זו שוללת התנשאות ותוקף במקום הדורש זאת, כפי שנאמר בתחילת השולחן-ערוך - "ואל יבוש מפני המלעיגים". יש זמנים ומצבים שבהם נדרש האדם לעמוד בעוז ובתוקף כנגד המונעים ומעכבים אותו מעבודת ה'.

באופן אחר, יש לומר: התכלית של מתן-תורה היא, כמאמר חז"ל, "עליונים ירדו לתחתונים ותחתונים יעלו לעליונים". כלומר, לחבר בין העליונים לתחתונים ולעשות מגשמיות העולם - אלוקות. (בכך נשלמת תכלית בריאת העולם - "לעשות לו יתברך רירה בתחתונים"). את זאת מסמל הר סיני. מצד אחד, "הר" - עליונים, רוחניות; מצד שני "סיני" - תחתונים, גשמיות. במתן-תורה היה איחוד של אלה עם אלה.

יכול יהודי לחשוב: מנין לו הכוח והאפשרות ליישם דרך זו בעבודת ה' - איחוד של גשמיות ורוחניות שביסורם הם שני הפכים?

על כך משיבה המשנה ואומרת: "משה קיבל תורה מסיני" - כבר "מסיני" ניתן לכך הכוח. אם להר סיני שהוא ממין ה"דומם", נתן הקב"ה כוח לחבר בין קצוות מנוגדים, על-אחת-כמה-וכמה האדם, ממין ה"מדבר" שהוא הנעלה מכל המינים - בוודאי ובוודאי ניתן לו הכוח לעשות כן ולקיים בכך את תכלית בריאתו ובריאת העולמות - "להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

(לקוטי שיחות, כרך א, עמ' 276)

המפרשים שואלים במשנה זו, מהו הלשון "משה קיבל תורה מסיני" מדוע לא כתוב "משה קיבל תורה מהקב"ה"?

יש לבאר זאת על פי המובא במדרש^[1], שבשעה שרצה הקב"ה לתת את התורה לישראל, התכנסו ההרים וכל אחד מהם ביקש שעליו תינתן התורה בגלל מעלתו. אמר להם הקב"ה, "למה תרצדון היום גבנונים"² הגאווה שאתם מתגאים בה עושה אתכם ל"הרים גבנונים"

- מלשון "גיבן" - ונוטלת מכם את הזכות שתינתן עליכם התורה. לעומת זאת הר סיני, הנמוך מכל ההרים ("דמכיך מכל טוריא") - עליו תינתן התורה, כי הוא "ההר חמד אלוקים לשבתו"³.

מכך אנו למדים שהביטול והענווה הם תנאי הכרחי ומוקדם לקבלת התורה ולימודה. זו אפוא כוונת המשנה, ללמדנו שקבלת התורה צריכה להיות "מסיני" דוקא - ביטול וענווה.

אך לפי זה אפשר להקשות לאיך גיסא : אם מה שמכשיר לקבלת התורה הם ביטול וענווה, מדוע ניתנה התורה על הר (נמוך ככל שיהיה) ולא בעמק, או לפחות, במישור?

נמצאנו למדים כי המצב הרצוי לקבלת התורה הוא - הר נמוך; מצד אחד הר ומצד שני נמוך.

משמעות הדבר בעבודת האדם :

ככלל נדרש האדם להיות ענו ושפל-רוח. אך ביחד

1. מדרש תהילים (הוצאת בוכר) ס"ח, יז. ראה גם מגילה כט, א. 2. תהילים סח, יז. 3. שם, שם. 4. שמות רבה פרשה יב. 5. תניא פרק לו.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב מלל עם כל פנשתא דבני
 ישראל ותימר להון קדישין תהון
 ארי קדיש אנא יי אלהכון:
 ג גבר מן אמה ומן אבוהי תהון
 דחלין ונת יומי שביא דילי
 תטרון אנא יי אלהכון: ד לא
 תתפנון בטר טעון ודחלן דמתקא
 לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון:
 ה וארי תפסון נכסת קודשאי
 גדם יי לרעוא לכון תפסנה:
 ו ביזמא דיתנכס יתאכל וביזמא
 דבתרוהי ודאשתאר עד יומא

יט א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב דבר
 אל-כל-עדת בני-ישראל ואמרת אלהם
 קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם כס"י:
 ג איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי
 תשמרו אני יהוה אלהיכם כס"י: ד אל-תפנו
 אל-האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם
 אני יהוה אלהיכם כס"י: ה וכי תזבחו זבח
 שלמים ליהוה לרצונכם תזבחהו כס"י: ו ביום
 זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד-יום

רש"י

בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. (כ"מ)
 לב. קידושין לו) איזהו מורא? לא ישב במקומו, ולא
 ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד?
 מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא:
 (ד) אל-תפנו אל-האלילים. לעבדם. (ת"כ)
 אלילים לשון 'אל' - פלא הוא חשוב: ואלהי
 מסכה. תחלתן אלילים הם, ואם אתה פונה
 אחריהם סופך לעשותן אלהות: לא תעשו לכם.
 לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם. ואם תאמר:
 לא תעשו לעצמכם, אבל אחרים עושין לכם? !
 הרי כבר נאמר (שמות כ ג): "לא יהיה לך" - לא
 שלך ולא של אחרים: (ה) וכי תזבחו וגו'. לא
 נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן
 אלא על-מנת להאכל בתוך הזמן הזה, שאם לקבע
 להם זמן אכילה הרי כבר נאמר (ויקרא ז טז): "ואם
 גדר או נדבה זבח קרבנו וגו'": לרצונכם תזבחהו.
 תחלת זביחתו תהא על-מנת נחת-רוח, שיהא לכם
 לרצון, שאם תחשבו עליו מחשבת פסול, לא ירצה
 עליכם לפני: לרצונכם. אפיצימנט"ו, זהו לפי
 פשוטו; ורבותינו למדו (חולין יג) מכאן למתעסק
 בקדשים שפסול. שצריך שיתכונן לשהט:
 (ו) ביום זבחכם יאכל. כשתזבחהו תשחטוהו

(ב) דבר אל-כל-עדת בני-ישראל. (ויקרא רבה.
 ת"כ) מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרבו
 גופי תורה תלוין בה: קדשים תהיו. הווי פרושים
 מן העריות ומן העברה, (ויקרא רבה) שכל מקום
 שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדשה, (לקמן
 כא): "אשה זנה וחללה וגו'" - "אני ה' מקדשכם."
 (שם): "ולא יחלל זרעו... אני ה' מקדשו" (שם):
 "קדשים יהיו... אשה זנה וחללה וגו'": (ג) איש
 אמו ואביו תיראו. כל אחד מהם תיראו אביו
 ואמו; זהו פשוטו. ומדרשו: (תורת כהנים. קידושין
 כט) אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר:
 "תיראו", הרי כאן שנים. אם-כן, למה נאמר
 "איש"? שהאיש ספק בידו לעשות, אבל אשה
 רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו. כאן
 הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את
 אביו יותר מאמו, ובכבוד, הקדים אב לאם, לפי
 שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו,
 מפני שמשדלתו בדברים: ואת-שבתתי תשמרו.
 סמך שמירת שבת למורא אב, לומר: אף-על-פי
 שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך: 'חלל את
 השבת'! אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצוות:
 אני ה' אלהיכם. (יבמות ה) אתה ואביך חזקים

הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף כַּסִּי: ז וְאִם הֵאָכַל יֵאָכַל
 בֵּינוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוֹל הוּא לֹא יִרְצֶה כַּסִּי:
 ח וְאִכְלוּ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא פִי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חֲלָל
 וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיהָ כַּסִּי: ט וּבִקְצָרְכֶם
 אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֵךְ
 לְקָצֵר וְלִקֹּט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט כַּסִּי: י וּבְרִמְךָ
 לֹא תַעֲוִלֵל וּפְרֹט בְּרִמְךָ לֹא תִלְקֹט לְעַנִּי וְלַגֵּר
 תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּסִּי: יִשְׂרָאֵל יֵא לֹא
 תִגְנְבוּ וְלֹא־תִכְחֲשׂוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ
 בְּעַמִּיתוֹ כַּסִּי: יב וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לִשְׁקֹר
 וְחֲלַלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה כַּסִּי: יג לֹא־
 תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תִלִּין פְּעֻלַּת

תְּלִיתָא בְּנוֹרָא יְתוֹקֵד: ז וְאִם
 אֶת־אֲכָלָא יִתְאָכַל בִּיּוֹמָא תְּלִיתָא
 מְרַחֵק הוּא לֹא יְהִי לְרַעְוָא:
 ח וְדִיִּכְלָנָה חוֹבָה יִקְבַּל אַרְיִית
 קוֹדֶשׁא דְּנִי אַחַל וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשׁא
 הָיִיא מַעֲמָה: ט וּבִמְקַצְדְּכוֹן יִת
 חֲצָדָא דְּאֲרַעְכוֹן לֹא תִשְׁיַצִּי
 פֶּאתָא דְּחֻקְךָ לְמַחְצֵד וְלִקְטָא
 דְּחֻצְדְּךָ לֹא תִלְקֹט: י וּבְרִמְךָ לֹא
 תַעֲלֵל וְנִתְרָא דְּכִרְמְךָ לֹא תִלְקֹט
 לְעַנִּי וְלַגֵּירִי תִשְׁבּוּק יִתְהוֹן אֲנָא
 יְיִ אֱלֹהֵיכוֹן: יא לֹא תִגְנְבוּן וְלֹא
 תִכְדָּבוּן וְלֹא תִשְׁקְרוּן אֲנָשׁ
 בְּחֻבְרָה: יב וְלֹא תִשְׁבְּעוּן בְּשְׁמִי
 לִשְׁקָרָא וְתַחַל יִת שְׁמָא דְּאֱלֹהֶיךָ
 אֲנָא יְיִ: יג לֹא תַעֲשׂוּק יִת חֻבְרָךָ
 וְלֹא תִאָּגַס לֹא תִבִּית אֲגָרָא

רש"י

דִּין לְהַפְרֵעַ וְאִינִי גוֹבָה מִכֶּם אֶלָּא נְפֹשׁוֹת, שְׁנֹאֲמַר
 (משלי כב): "אל תגזל-דל וגו'... כי ה' גיב ריבם
 וגו'" (יא) לֹא תִגְנְבוּ. אֲזַהְרָה לְגוֹנֵב מִמוֹן, אֶבֶל
 "לֹא תִגְנֹב" שְׂבַע־שָׁרֵת הַדְּבָרוֹת, אֲזַהְרָה לְגוֹנֵב
 נְפֹשׁוֹת; דְּבַר הַלְּמַד מֵעַנְיָנוּ, דְּבַר שְׁחִיבִין עֲלוּ
 מִיַּתַּת בֵּית־דִּין: וְלֹא־תִכְחֲשׂוּ. (ב"ק קט) לְפִי
 שְׁנֹאֲמַר (ויקרא ה כב): "וְכַח־שֶׁבֶה", מְשַׁלֵּם קֶרֶן
 וְחֻמֶּשׁ. לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ, אֲזַהְרָה מִנֵּין? תְּלַמּוּד לּוֹמַר:
 "וְלֹא תִכְחֲשׂוּ": וְלֹא־תִשְׁקְרוּ. לְפִי שְׁנֹאֲמַר (שם):
 "וְנִשְׁבַּע עַל־שִׁקְרָא", יִשְׁלַם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ, לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ.
 אֲזַהְרָה מִנֵּין? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁקְרוּ": לֹא
 תִגְנְבוּ וְלֹא־תִכְחֲשׂוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ.
 אִם גְּנָבָתָא, סוֹפֵף לְכַחֲשׁ, סוֹפֵף לְשִׁקְרָא, סוֹפֵף לְהַשְׁבַּע
 לְשִׁקְרָא: (יב) וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בְּשְׁמִי. לְמָה נֹאֲמַר?
 לְפִי שְׁנֹאֲמַר (שמות כ ז): "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה'
 אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא". יָכוֹל לֹא יְהִי חֵיב אֶלָּא עַל שֵׁם
 הַמִּיחָד? מִנֵּין לְרַבּוֹת כָּל הַכּוֹנִיִּין? תְּלַמּוּד לּוֹמַר:
 "וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בְּשְׁמִי לְשִׁקְרָא" - כָּל שֵׁם שֵׁיִשׁ לִי:
 (יג) לֹא־תַעֲשֶׂק. (ת"כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שֹׁכֵר שֹׁכֵיר:

עַל מִנַּת זְמַן זֶה שֶׁקְּבַעְתִּי לָכֶם כְּבָר: (ז) וְאִם
 הֵאָכַל יֵאָכַל וגו'. אִם אִינוּ עֲנִין לְחוּץ לְזְמַנּוּ,
 שְׁהִרִי כְּבָר נֹאֲמַר (לעיל ז) "וְאִם הֵאָכַל יֵאָכַל
 מִבְּשַׂר־זִבַּח שְׁלַמִּי וגו'", תִּגְהֹו עֲנִין לְחוּץ לְמִקּוּמוֹ.
 יָכוֹל יְהִי חֵיבִים פֶּרֶת עַל אֲכִילְתוֹ? תְּלַמּוּד לּוֹמַר
 (שם): "וְהִנֵּפֶשׁ הָאֲכָלָת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִשָּׂא", מִמֶּנּוּ
 וְלֹא מִחֻבְרוֹ, יֵצֵא הַנִּשְׁחָט בְּמַחְשַׁבַת חוּץ לְמִקּוּמוֹ:
 פְּגוֹל. מְתַעֵב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): "וּמִרְק פְּגָלִים
 כְּלִיהֶם": (ח) וְאִכְלוּ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא. בְּנוֹתָר גְּמוּר
 הַפְּתוּב מְדַבֵּר, וְאִינוּ עֲנוּשׁ פֶּרֶת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ
 לְמִקּוּמוֹ, (זבחים כא) שֶׁכְּבָר מַעֲטוּ הַפְּתוּב. וְזֶהוּ
 בְּנוֹתָר גְּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמַסְכַּת פְּרִתוֹת לְמַדוּהוּ מִגְּזֵרָה
 שְׁוָה: (ט) לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֵךְ. שְׁיַיִחַ פֶּאֶה
 בְּסוֹף שְׂדֵהוּ (ת"כ): וְלִקֹּט קִצִּירְךָ. שְׂבָלִים הַנוֹשְׂרִים
 בְּשַׁעַת קִצִּירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֶבֶל שְׁלֹשׁ אֵינֵן
 לְקֹט. (ת"כ. פאה ח): (י) לֹא תַעֲוִלֵל. לֹא תַטַּל
 עוֹלָלוֹת שְׁבֵה, וְהֵן נְכָרוֹת. אֵיזֵהוּ עוֹלָלָתָא? כָּל שְׂאִין
 לָהּ לֹא כְּתֵף וְלֹא נֶטֶף (פאה ז): וּפְרֹט בְּרִמְךָ. גְּרִגְרִי
 עֲנָבִים הַנוֹשְׂרִים בְּשַׁעַת בְּצִירָה: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

שְׁכִיר אֶתְךָ עַד-בֶּקֶר כִּסִּי: יד לֹא-תִקְלַל חֵרֶשׁ
 וּלְפָנַי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ
 אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: ע"ב בחול שני טו לֹא-תַעֲשׂוּ עֹל
 בַּמִּשְׁפָּט לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל וְלֹא תִהְדַּר פְּנֵי
 גְדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ כִּסִּי: טז לֹא-תִלְךָ
 רֵכִיל בְּעַמִּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל-רַגְלֵם רַעַךְ אֲנִי

רש"י

וְאֵגִידָא לְוִתְךָ עַד צִפְרָא: יד לֹא
 תְלוּט דְלֹא שְׁמַע וְקַדָּם דְלֹא חֲזִי
 לֹא תִשִּׁים תְּקֵלָא וְתִדְחַל מֵאֲלֹהֶיךָ
 אֲנָא יי: טו לֹא תַעֲבִדוּן שְׁקֵר
 בְּדִינָא לֹא תִסַּב אִפִּי מִסְכְּנָא וְלֹא
 תִהְדַּר אִפִּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְדִינָה
 לְחִבְרָךְ: טז לֹא תִיכּוּל קוֹרְצִין
 בְּעַמְךָ לֹא תִקּוּם עַל דְמָא דחִבְרָךְ

לֹא-תִלִּין. לְשׁוֹן נִקְבָּה, מוֹסֵב עַל הַפְּעֻלָּה: עַד-
 בֶּקֶר. בְּשִׁכִיר יוֹם הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שִׁיִּצִיאֲתוּ
 מִשְׁשֻׁקְעָה חִמָּה, לְפִיכָף זְמַן גְּבוּי שְׁכָרוּ כָּל הַלֵּילָה.
 וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים כד טו): "וְלֹא-תִבּוֹא
 עָלֶיךָ הַשִּׁמְשׁ", מְדַבֵּר בְּשִׁכִיר לֵילָה, שֶׁהַשְּׁלֵמַת
 פְּעֻלָּתוֹ מְשִׁיעֵלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, (ב"מ קי) לְפִיכָף זְמַן
 גְּבוּי שְׁכָרוּ כָּל הַיּוֹם; לְפִי שְׁנִתְּנָה תוֹרָה זְמַן לְכַעַל
 הַבַּיִת, עוֹנָה לְבִקְשׁ מַעוֹת: (יד) לֹא-תִקְלַל חֵרֶשׁ.
 אֵין לִי אֶלָּא חֵרֶשׁ, מִנִּין לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תְּלַמּוּד
 לוֹמֵר (שְׁמוֹת כב כז): "בְּעַמְךָ לֹא תֵאָר". אִם כֵּן, לְמָה
 נֶאֱמַר "חֵרֶשׁ"? מַה חֵרֶשׁ מֵיַחַד, שֶׁהוּא בְּחַיִּים, אֶף
 כָּל שֶׁהוּא בְּחַיִּים. יֵצֵא הַמַּת, שְׂאִינוּ בְּחַיִּים (ת"כ):
 וּלְפָנַי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל. (ת"כ) לְפָנַי הַסּוּמָא
 בְּדַבְּרָא, לֹא תִתֵּן עֲצָה שְׂאִינָה הוֹגְנַת לוֹ. אֵל תֵּאָמֵר:
 מָכַר שְׂדֵךְ וְקָח לָךְ חֲמוּר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלַי וְנוֹטְלָה
 הַיָּמִינוּ: וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ. לְפִי שֶׁהִדְבָּר הַזֶּה אֵינוֹ
 מְסוּר לְבִרְיוֹת לִידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ
 לְרָעָה, וַיִּכּוֹל לְהַשְׁמִט וְלוֹמֵר: לְטוֹבָה נִתְּפֹנְתִי,
 לְפִיכָף נֶאֱמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ", הַמְּכִיר
 מִחֻשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דְּבָר הַמְּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם
 הָעוֹשֶׂה וְאֵין שְׂאָר הַבְּרִיּוֹת מִפִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ:
 "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ": (טו) לֹא-תַעֲשׂוּ עֹל
 בַּמִּשְׁפָּט. מְלַמֵּד שֶׁהַדִּין הַמְּקַלְקֵל אֶת הַדִּין קְרוּי
 עֹל, שְׂנְאוּי וּמִשְׁשֻׁקְעָה, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעוֹל קְרוּי
 תוֹעֵבָה, שְׁנֹאֲמֵר (דְּבָרִים כה טז): "כִּי תוֹעֵבַת ה' וְגו'
 כָּל עֲשֵׂה עֹל". וְהַתוֹעֵבָה קְרוּיָה שְׁשֻׁקְעָה וְחֵרֶם,
 שְׁנֹאֲמֵר (שִׁם ז כו): וְלֹא-תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ
 וְהִיִּית חֵרֶם כְּמָהוּ. שְׁשֻׁקְעָה שְׁשֻׁקְעָנוּ וְגו': לֹא-תִשָּׂא

פְּנֵי-דָל. (ת"כ) שְׁלֹא תֵאָמֵר: עֲנִי הוּא זֶה וְהַעֲשִׂיר
 חִיב לְפָרְנָסוֹ, אֲזַכְּנֵנּוּ בְּדִין וְנִמְצָא מִתְּפָרְנָס בְּנִקְיוֹת:
 וְלֹא תִהְדַּר פְּנֵי גְדוֹל. שְׁלֹא תֵאָמֵר: עֲשִׂיר הוּא זֶה,
 כֵּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאֵף אֲבִיִּשְׁנֵנוּ וְאֶרְאָה בְּכַשְׁתּוֹ?
 עֲנֵשׁ יֵשׁ בְּדַבְּרָא! לְכָף נֶאֱמַר: "וְלֹא תִהְדַּר פְּנֵי
 גְדוֹל": בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ. כְּמִשְׁמַעוֹ. דְּבָר
 אַחֵר: הָיוּ דִין אֶת חִבְרָךְ לְכָף זְכוֹת (סְנֵהֲרִין לב):
 (טז) לֹא-תִלְךָ רֵכִיל. אֲנִי אוֹמֵר עַל-שֵׁם שְׁכָל
 מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע, הוֹלְכִים בְּכַתִּי
 רַעִיָּהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמַעוּ רַע לְסַפֵּר
 בְּשׁוֹק, נִקְרָאִים 'הוֹלְכֵי רֵכִיל', הוֹלְכֵי רִגְלֵהּ,
 אִשְׁפִּימֵנוּט בְּלַע"ז. וְרֵאָה לְדַבְּרֵי, שְׁלֹא מְצִינוּ
 'רֵכִילוֹת' שְׂאִין כְּתוּב בְּלְשׁוֹן 'הַלִּיכָה': "לֹא תִלְךָ
 רֵכִיל", "הַלְכֵי רֵכִיל נִחַשְׁת וּבִרְזַל" (ירמיה ו כח);
 וּשְׂאָר לְשׁוֹן הָרַע אֵין כְּתוּב בּוֹ הַלִּיכָה, (תְּהִילִים קא
 ה): "מִלְשֹׁנֵי בְּסִתֵּר רַעֲהוּ", (שִׁם קכ ג): "לְשׁוֹן
 רְמִיָּה", (שִׁם יב ד): "לְשׁוֹן מְדַבְּרַת גְּדֻלוֹת". לְכָף אֲנִי
 אוֹמֵר: שֶׁהַלְשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַכֹּף נִחַלְפַת
 בְּגִימ"ל, שְׁכָל הָאוֹתִיוֹת שְׁמוּצָאֵיהֶם מְמָקוֹם אַחַד
 מִתְּחִלְפוֹת זו בְּזוֹ; בִּי"ת בְּפ"א, וְגִימ"ל בְּכ"ף,
 וְקו"ף בְּכ"ף, וְנו"ן בְּלמ"ד, וְזִי"ן בְּצד"י. וְכֵן
 (שְׁמוֹאל ב יט כח): "וַיִּרְגֵּל בְּעַבְדְּךָ", רִגֵּל בְּמִרְמָה
 לֵאמֹר עָלֵי רַעָה, וְכֵן (תְּהִילִים טו ג): "לֹא רִגֵּל
 עַל-לְשׁוֹנוֹ", וְכֵן רֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחֵר כָּל
 סְחוּרָה, וְכָל הַמוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהַתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנְּשִׂים,
 עַל-שֵׁם שְׁמַחֲזֵר תְּמִיד בְּעִירוֹת, נִקְרָא 'רוֹכֵל' לְשׁוֹן
 רוֹגֵל. וְתִרְגוּמוֹ: "לֹא תִיכּוּל קוֹרְצִין", כְּמוֹ (דְּנִיאל ג
 ח): "וַאֲכַלּוּ קִרְצִיָּהוֹן דִּי יְהוּדָיָא"; "אֲכַל בַּהּ קִרְצָא

יְהוָה כִּסִּי: יז לֹא־תִשָּׂא אֶת־אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ הוֹכֵחַ תּוֹכֵחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא כִּסִּי: יח לֹא־תִקֶּם וְלֹא־תִטּוֹר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֵּת לְרַעֲךָ כַּמּוֹךְ אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יט אֶת־חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ בְּהִמָּתֵךְ לֹא־תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שֹׁדֵךְ לֹא־תִזְרַע כְּלָאִים וּבְגֵד כְּלָאִים שֶׁעָטְנָנוּ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ כִּסִּי: כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שְׁכֵבֶת־זֶרַע וְהוּא שִׁפְחָה נַחֲרַפֶּת לְאִישׁ וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נִתְּנָהּ

אָנָּה יי: יז לֹא תִשָּׂא ית אַחִיךָ בְּלִבְךָ אוֹכְחָה תּוֹכַח ית חֲבֵרְךָ וְלֹא תִקְבַּל עַל דֵּי לֵה חוֹבָא: יח לֹא תִקֶּם וְלֹא תִטּוֹר דְּכִבּוּ לְבַנֵּי עַמֶּךָ וְתִרְחַם לְחֲבֵרְךָ כְּוִתְךָ אָנָּה יי: יט ית קְנִימֵי תִטְרוּן בְּעִירְךָ לֹא תִרְכַּב עֲרוּבִין סִקְלָךְ לֹא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין שֶׁעָטְנָנָא לֹא יִסַּק עָלֶיךָ: כ וּגְבַר אָרִי יִשְׁכּוּב עִם אֶתְמָא שְׁכֵבֶת זֶרַעָא וְהִיא אֶתְמָא אַחִידָא לְגַבְרָא וְאֶתְפָּרְקָא לֹא אֶתְפָּרִיקָת בְּכִסְפָּא אוֹ חֲרוּתָא לֹא אֶתְהִיבֶת לֵה בְּשִׁטְר בְּקֶרְתָּא תְּהִי לֹא יוֹמְתוּן

רש"י

שעטנז צמר ופשתים יחדו". יכול לא ילבש גזי צמר ואניצי פשתן? תלמוד לומר: "בגד". מניין לרבות הלבדים? תלמוד לומר: "שעטנז". דבר שהוא שוע, טווי ונוז. ואומר אני: נוז לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה לחברו. מישטי"ר בלע"ז, כמו: (מו"ק יב) 'תזן לנאזי דאית בהון', שאנו מפרשים לשון כמוש. פלישטר"א, ולשון "שעטנז", פרש מנחם: מחברת צמר ופשתים: (כ) נחרפת לאיש. מיעדת ומיחדת לאיש, ואיני יודע לו דמיון במקרא, ובשפחה כנענית (קידושין ו) שחציה שפחה וחציה בת חורין המארסת לעבד עברי שמתר בשפחה, הכתוב מדבר: והפדה לא נפדתה. פדויה ואינה פדויה, וסתם 'פדיון' בכסף. (ת"כ. גיטין לט): או חפשה. בשטר: בקרת תהיה. היא לוקה ולא הוא. יש על בית-דין לבקר את הדבר, שלא לחיבו מיתה, פי לא חפשה ואין קדושיה קידושין גמורין. ורבותינו (כריתות יא) למדו מכאן, שמי שהוא במלקות יהא בקריאה, שהדינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח נח-נט): "אם-לא תשמר לעשות וגו'... והפלא ה' את-מכתך וגו'": פי-לא חפשה. (מכות כג) לפיכך אין חיב עליה מיתה, שאין קדושיה קדושין. הא אם חפשה - קדושיה קדושין וחיב מיתה:

בי מלפא". נראה בעיני, שהיה משפטם לאכל בבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק, שדבריו מקימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת: "אכילת קורצין", לשון "קרץ בעיניו" (משלי ו יג), שכן דרף כל הולכי רכיל לקרץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותו, שלא יבינו שאר השומעים: לא תעמד על-ידם רעה. לראות במיתתו ואתה יכול להצילו (ת"כ), כגון: טובע בנהר, וחייה או לסטים באים עליו: אני ה'. נאמן לשלם שכר, ונאמן להפרע: (יז) ולא-תשא עליו חטא. לא תלבין את פניו ברבים: (יח) לא-תקם. (יומא כג) אמר לו: השאילני מגלף! אמר לו: לאו. למחר אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, כדרך שלא השאלתני - זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: לאו. למחר אמר לו: השאילני מגלף! אמר לו: הא לך, ואיני כמותך שלא השאלתני - זו היא נטירה, שנוטר האיכה בלבו, אף-על-פי שאינו נוקם: ואהבת לרעה כמוך. (ת"כ) אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה: (יט) את-חקתי תשמרו. ואלו הן: בהמתך לא תרביע כלאים וגו'. חקים אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר: ובגד כלאים. למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תלבש

בְּקִרְתָּ תִהְיֶה לֹא יוֹמְתוּ כִּי־לֹא חִפְּשָׁה כס"ז:
 כֹּא וְהִבִּיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד אֵיל אֲשָׁם: כב וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל
 הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
 וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא כס"ז: שְׁלִישִׁי פ
 כג וְכִי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל־עֵץ מֵאֲכָל
 וְעַרְלֹתֶם עַרְלָתוֹ אֶת־פְּרִיֹו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה
 לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל כס"ז: כד וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִית
 יִהְיֶה כָּל־פְּרִיֹו קֹדֶשׁ הַלְוִיִּם לַיהוָה כס"ז:
 כה וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת־פְּרִיֹו לְהוֹסִיף
 לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כס"ז: כו לֹא
 תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תִנְחֲשׂוּ וְלֹא תִעוֹנְגוּ כס"ז:
 כז לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֵׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זִקְנְךָ כס"ז:

אָרִי לֹא אֶתְחַרְרַת: כֹּא וַיְהִי יַת
 אֲשָׁמָה קָדָם יי לְתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא
 דְּכֹר לְאֲשָׁמָא: כב וְיִכְפֹּר עַל־וְהִי
 כִּהְנָא בְּדִכְרָא דְאֲשָׁמָא קָדָם יי עַל
 חוֹבְתָהּ דִּי חָב וַיִּשְׁתַּבֵּק לַהּ
 מִחוֹבְתָהּ דִּי חָב: כג וְאָרִי תַעֲלוֹן
 לְאַרְעָא וְתִצְבֹּן כָּל אֶלֶן דְּמִיכַל
 וְתִרְחִקוֹן רְחִיקָא יַת אַבְהַ תְּלַת
 שָׁנִין יְהִי לְכוֹן מְרַחֵק לְאַבְדָּא לֹא
 יִתְאַכַּל: כד וּבִשְׁתָּא רַבִּיעִיתָא יְהִי
 כָּל אַבְהַ קָדֶשׁ תִּשְׁבַּחֵן קָדָם יי:
 כה וּבִשְׁתָּא חֲמִישִׁיתָא תִיכְלוֹן יַת
 אַבְהַ לְאוֹסְפָא לְכוֹן עַלְלָתָה אֲנָא
 יי אֶלְהִיכוֹן: כו לֹא תִיכְלוֹן עַל
 דְּמָא לֹא תִנְחֲשׂוֹן וְלֹא תִעוֹנְוֹן:
 כז לֹא תִקְפוֹן פֶּאתָא דְרִישְׁכוֹן
 וְלֹא תִחַבֵּל יַת פֶּאתָא דְדִקְנְךָ:
 אֶת פֶּאת זִקְנְךָ כס"ז:

רש"י

(כב) וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. (גיטין לט.
 כריתות ט) לְרִבּוֹת אֶת הַמַּזִּיד כְּשׁוֹגֵג:
 (כג) וְעַרְלֹתֶם עַרְלָתוֹ. וְאֵטְמַתֶּם אֲטִימָתוֹ; יְהִי
 אֲטוּם וְנִסְתָּם מִלְּהֵנּוֹת מִמֶּנּוּ: שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה
 לָכֶם עֲרֵלִים. מֵאִימְתִי מוֹנֶה לוֹ? מִשְׁעַת נְטִיעֵתוֹ
 (ת"כ). יְכוּל, אִם הִצְנִיעוֹ לְאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים יְהִי
 מִתֵּר? תִּלְמוּד לומר: "יְהִי", בְּהִנְיָתוֹ יְהִי:
 (כד) יְהִי כָּל־פְּרִיֹו קֹדֶשׁ. כְּמַעֲשֵׁר שְׁנִי, שְׁכַתּוֹב
 בו (ויקרא כז ל): "וְכָל־מַעֲשֵׁר הָאָרֶץ וְגו' קֹדֶשׁ לַה'".
 מֵה מַעֲשֵׁר שְׁנִי, אֵינּוּ נֹאֲכָל חוּץ לְחוּמַת רִישׁוֹלַיִם
 (קִידוּשִׁין כד) אֵלָא בְּפִדְיוֹן, אִף זֶה פֶּן. וְדָבָר זֶה
 "הַלְוִיִּם לַה'" הוּא, שְׁנוֹשְׂאֵוֹ שֶׁם לְשִׁבְתָּ וְלִהְלֵל
 לְשִׁמְיֹם: (כה) לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. הַמְצִינָה
 הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ,
 שְׁבִשְׁכָרָה אֲנִי מְבַרֵךְ לָכֶם פְּרוֹת הַנְּטִיעוֹת. הִיָּה רַבִּי
 עֲקִיבָא אומר: דְּבָרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֵר הָרַע, שְׁלֹא
 יֵאמֵר אָדָם: הִרִי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בוֹ חֲנָם,

לְפִיכָף נֹאמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ": אֲנִי ה'.
 אֲנִי ה', הַמְבַטֵּיחַ עַל כָּף וְנֹאמֵן לְשִׁמְרַת הַבְּטָחָתִי:
 (כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. לְהַרְבֵּה פְּנִים נִדְרָשׁ
 בְּסִנְהֵדְרִין (סג) אֲזַהְרָה שְׁלֹא יֵאָכֵל מִבֶּשֶׂר קֹדֶשִׁים
 לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאֲזַהְרָה לְאוֹכֵל מִבְּהֵמַת חֵלִין
 טָרֵם שֶׁתִּצְאָ נִפְשָׁה, וְעוֹד הַרְבֵּה: לֹא תִנְחֲשׂוּ.
 (סנהדרין טו) כְּגוֹן אֵלּוֹ הַמִּנְחָשִׁין בְּחֻלְדָּה וּבְעוֹפּוֹת;
 פִּתּוֹ נִפְלָה מִפִּי, צְבִי הַפְּסִיקוֹ בְּדִרְךָ: לֹא תִעוֹנְוֹ.
 לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשַׁעוֹת, שְׂאוּמֵר: יוֹם פְּלוּנִי יָפָה
 לְהַתְחִיל מִלְּאֲכָה. שְׁעָה פְּלוּנִית קָשָׁה לְצִאתָ:
 (כז) לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשֵׁיכֶם. (מכות כ) זֶה
 הַמְשֻׁנָּה צְדָעִיו לְאַחוּרֵי אֲזוּנוֹ וּלְפִדְחָתוֹ, וְנִמְצָא הַקָּף
 רֵאשׁוֹ עַל סְבִיב, שְׁעַל אַחוּרֵי אֲזוּנוֹ עֲקָרִי שְׁעָרוֹ
 לְמַעֲלָה מִצְדָעִיו הַרְבֵּה: פֶּאת זִקְנְךָ. (מכות כא) סוּף
 הַזִּקָּן וּגְבוּלָיו וְהֵן חֲמֵשׁ: שְׁתִּים כָּכֵל לְחִי וּלְחִי
 לְמַעֲלָה אֶצֶל הָרֵאשׁ, שֶׁהוּא רַחֵב וַיֵּשׁ בוֹ שְׁתֵּי
 פְּאוֹת, וְאַחַת לְמִטָּה בְּסִנְטָרוֹ - מְקוֹם חֲבוּר שְׁתֵּי

כח וְשָׂרַט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֹכֶם וּכְתַבְתֶּם
 קַעֲקָע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי יְהוָה כְּשׁ"י: כט אֶל-
 תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא-תִזְנֶה הָאָרֶץ
 וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ זִמָּה כְּשׁ"י: ל אֶת-שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ
 וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה כְּשׁ"י: לא אֶל-תִּפְּנֹו
 אֶל-הָאֵבֶת וְאֶל-הַיְדֻעֵנִים אֶל-תִּבְקְשׁוּ לְטַמְּאָהּ
 בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּשׁ"י: לב מִפְּנֵי שִׁיבָה
 תִּקּוּם וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ אֲנִי
 יְהוָה כְּשׁ"י: ס רְבִיעִי לז וְכִי-יִגְדֹר אֶתְךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם
 לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ כְּשׁ"י: לד כְּאִזְרוּחַ מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם
 הַגֵּר | הֵגֵר אֶתְכֶם וְאֶהְבֵּת לוֹ כְּמוֹד כִּי-גֵרִים
 הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּשׁ"י:

כח וְחִבּוּל עַל מִית לֹא תִתְּנוּ
 בְּבִשְׂרֹכֶם וְרוּשְׁמֵי חֲרִיתִין לֹא
 תִתְּנוּ בְּכֹן אֲנִי יי: כט לֹא תַחֲלִ
 ית בִּרְתְּךָ לְאִטְעִיּוּתָהּ וְלֹא תִטְעִי
 אֶרְעָא וְתַתְּמְלִי אֶרְעָא עֲצַת
 חֲטָאִין: ל ית יוּמֵי שְׂפִיָא דִּילִי
 תִטְרוּן וְלִבִּית מִקִּדְשֵׁי תִהוֹן דְּחִלִּין
 אֲנִי יי: לא לֹא תִתְּפֹנוּן בְּתֵר בְּדִין
 וְדִכּוּרוּ לֹא תִתְּפֹנוּן לְאִסְתְּאַבָּא
 בְּהוֹן אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֹן: לב מן
 קְדָם דְּסִבְר בְּאוּרִיתָא תִקּוּם
 וְתִהְדֵּר אִפִּי סְבָא וְתִדְחַל מֵאֲלֹהֶיךָ
 אֲנִי יי: לג וְאֵרִי יִתְגִּיר עֲמֹד
 גִּירָא בְּאַרְעֵכֹן לֹא תוֹנוּן יְתֵה:
 לד כִּי־צִיבָא מִנְכֹון יְהִי לְכֹון
 גִּירָא דִּיתְגִּיר בִּינִיכֹון וְתִרְחַם לֵה
 כֹּתְךָ אֵרִי דִּירִין הִוִּיתוּן בְּאַרְעָא

רש"י

(לא) אֶל-תִּפְּנֹו אֶל-הָאֵבֶת. אִזְהָרָה לְבַעַל-אוֹב
 וְיִדְעוּנִי. (סנהדרין סה) בַּעַל-אוֹב, זֶה פִּיתוּם הַמְדַבֵּר
 מִשְׁחִיו. וְיִדְעוּנִי, מְכַנֵּס עֲצָם חֲזִיה שְׁשֻׁמָּה 'ידוע'
 לְתוֹךְ פִּי, וְהַעֲצָם מְדַבֵּר: אֶל-תִּבְקְשׁוּ. לְהִיּוֹת
 עֲסוּקִים בָּם, שְׂאֵם תַּעֲסִקוּ בָם, אֲתֵם מִשְׁמָאִין לְפָנֵי
 וְאֲנִי מִתְעַב אֶתְכֶם: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. דְּעוּ אֵת מִי
 אֲתֵם מִחֲלִיפִין בְּמִי: (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם.
 (ת"כ, קידושין לב) יְכוּל זְקֵן אֲשַׁמְאִי? תִּלְמוּד לזֹמֵר:
 "זְקֵן", אֵין זְקֵן אֱלֵא שְׁקֵנָה חֲכָמָה: וְהִדְרַת פְּנֵי
 זְקֵן. אִיזְהוּ הַדּוֹר? לֹא יֵשֵׁב בְּמִקּוּמוֹ וְלֹא יִסְתֵּר אֵת
 דְּבָרָיו. יְכוּל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שְׂלֵא רָאָהוּ? לְכָךְ
 נֶאֱמַר: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ", שְׁהָרִי דְבָר זֶה מְסוּר
 לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֶׂהוּ, שְׂאִין מְפִיר בּוֹ אֱלֵא הוּא, וְכֵל
 דְּבָר הַמְסוּר לְלֵב נֶאֱמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ":
 (לג) לֹא תוֹנוּ. אוֹנְאָת דְּבָרִים; לֹא תֵאֱמַר לוֹ:
 אֲמַשׁ הֵייתְ עוֹבֵד עֲבוּדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אֲתָה בָּא
 לְלַמַּד תּוֹרָה שְׁנַתְנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה: (לד) כִּי-גֵרִים

הַלְחִיִּים יַחַד: (כח) וְשָׂרַט לְנֶפֶשׁ. פֶּן דִּרְפֵן שֶׁל
 אֲמוּרִיִּים, לְהִיּוֹת מִשְׁרִטִין בְּשָׂרָם כְּשִׁמַּת לָהֶם מֵת:
 וּכְתַבְתֶּם קַעֲקָע. (מכות כא) כְּתַב הַמַּחֲקָה וְשִׁקּוּעַ,
 שְׂאִינוּ נִמְחַק לְעוֹלָם, שְׁמַקְעָקְעוּ בְּמַחַט וְהוּא
 מִשְׁחִיר לְעוֹלָם: קַעֲקָע. לְשׁוֹן (במדבר כה ד):
 "וְהוֹקַע אוֹתָם"; (שמואל ב כא ו): "וְהוֹקַעְנוּם",
 תּוֹחֲבִין עֵץ בְּאַרְץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ
 מְחֻקִּין וְתַחֲוּבִין בְּקַרְקַע פּוֹרְפוּיִין ט בְּלַע"ז:
 (כט) אֶל-תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ לְהִזְנוֹתָהּ. בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ
 פְּנוּיָה לְכִיָּאָה שְׂלֵא לְשֵׁם קְדוּשִׁין: וְלֹא-תִזְנֶה
 הָאָרֶץ. אִם אֲתָה עוֹשֶׂה פֶן, הָאָרֶץ מְזַנָּה אֵת פְּרוּתֶיהָ
 לְעִשׂוֹתָן בְּמִקּוּם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
 (ירמיה ג ג): "וַיִּמְנְעוּ רַבְבִּים וְגו'": (ל) וּמִקִּדְשֵׁי
 תִירָאוּ. (יבמות ה) לֹא יִכְנַס לֹא בְּמִקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ
 וּבְכַפְנָדְתוֹ וּבְכַבֵּק שְׂעַל רִגְלָיו; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין
 מִזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ - "אֵת שִׁבְתֵּי
 תִשְׁמְרוּ" - אֵין בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה שִׁבְתֵּ:

דמצרים אנא יי אלהכון: לה לא תעבדון שקר בדין במשחתא במתקלא ובמכלתא: לו מאזנן דקשוט מתקלן דקשוט מכילן דקשוט והנין דקשוט יהון לבון אנא יי אלהכון די אפקית תכון מארעא דמצרים: לו ותטרון ית פל קזמי וית פל דיני ותעבדון יתהון אנא יי: א ומליל יי עם משה למימר: ב ועם בני ישראל תימר גבר גבר מבני ישראל ומן גיורא דיתגורון בישראל די יתן מזרעה למלך יתקטלא יתקטל עמא בית ישראל ירגמנה באבנא: ג ואנא אתן ית רוגזי בגברא ההוא ואשיצי יתה מגו עמה ארי מזרעה יתב למלך בדיל לסאבא ית מקדשי ולאחלא ית שמא דקודשי: ד ואם מכבש יכבשון עמא בית ישראל ית

לה לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה כס"י: לו מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והיו צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם אשר-הוצאתי אתכם מארץ מצרים כס"י: לו ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי ועשיתם אתם אני יהוה: פ חמישי כ א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב ואל-בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן-הגור הגור בישראל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו באבן כס"י: ג ואני אתן את-פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את-מקדשי ולחלל את-שם קדשי כס"י: ד ואם העלם יעלימו עם הארץ את-עיניהם מן

רש"י

בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלוהו במלח להונות את הבריות שאין מכירים בהם: (ב) ואל-בני ישראל תאמר. ענשין על האזנהרות: מות יומת. (ת"כ) בבית דין; ואם אין כח לבית דין, עם הארץ מסייעין אותן: עם הארץ. (ת"כ) עם שבגיננו נבראת הארץ. דבר אחר: עם שעתידין לירש את הארץ על-ידי מצוות הללו: (ג) אתן את-פני. (ת"כ) פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: באיש. ולא בצבור, שאין כל הצבור נכרתין: כי מזרעו נתן למלך. (ת"כ, סנהדרין סד) לפי שנאמר: "מעביר בנו-ובתו באש", בן-בנו ובן-בתו מנין? תלמוד לומר: "כי מזרעו נתן למלך". ירע פסול מנין? תלמוד לומר: "בתתו מזרעו למלך": למען טמא את-מקדשי. את כנסת ישראל, שהיא מקדשת לי, כלשון (לקמן כא כג): "ולא יחלל את-מקדשי": (ד) ואם העלם

הייתם. מום שברך אל תאמר לחברך: אני ה' אלהיכם. אלהיך ואלהיו אני: (לה) לא-תעשו עול במשפט. אם לדין, הרי כבר נאמר: "לא תעשו עול במשפט", ומהו "משפט" השנוי כאן? היא המדה והמשקל והמשורה; מלמד שהמודד נקרא דין, שאם שקר במדה, הרי הוא כמקלקל את הדין, וקרוי עול, שנאווי ומשקץ, חרם ותועבה, וגורם לחמשה דברים האמורים בדין: מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם: במדה. זו מדת הארץ (ב"מ סא. ב"ב כט): במשקל. כמשמעו: ובמשורה. היא מדת הלח: (לו) אבני-צדק. הם המשקולות ששוקלין פנגדן: איפת. היא מדת היבש: הין. זו היא מדת הלח: אשר הוצאתי אתכם. על מנת פן. דבר אחר: אני הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של

הָאִישׁ הַהוּא בְּתַתּוֹ מִזְרְעוֹ לְמַלְךְ לְבַלְתִּי
הַמִּית אֹתוֹ כַּסִּי: ה וְשִׁמְתִי אֲנִי אֶת־פָּנַי בְּאִישׁ
הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת |
כָּל־הַיּוֹנִים אַחֲרָיו לְזִנוֹת אַחֲרֵי הַמַּלְךְ מִקְרֵב
עַמּוֹ כַּסִּי: ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֵכֶת
וְאֶל־הַיְדֻעִנִים לְזִנוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי
בְּנַפְשׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרֵב עַמּוֹ:
ז וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוּשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כַּסִּי: ח וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־חֻקְתִּי
וְעִשִּׂיתֶם אִתָּם אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם: ט כִּי־אִישׁ
אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת
יּוּמַת אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל דָּמּוֹ בּוֹ כַּסִּי: י וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת־אִשְׁתׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת־
אִשְׁתׁ רֵעֵהוּ מוֹת־יּוּמַת הַנְּאֹף וְהַנְּאֹפֶת כַּסִּי:
יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁתׁ אָבִיו עֲרוֹת
אָבִיו גְּלָה מוֹת־יּוּמַתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם: יב וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב

רש"י

עֵינֵיהוֹן מִן גְּבֵרָה הַהוּא בְּדִיָּהּ
מִזְרְעָה לְמַלְךְ בְּדִיל דְּלֹא לְקַטְלָא
יְתֵה: ה וְאֲשׁוּי אָנָּה יְת רִוְגִזִּי
בְּגֵבֵרָה הַהוּא וּבְסַעֲדוּהִי וְאֲשִׁיצִי
יְתֵה וְיְת כָּל דְּטַעֲזָן בְּתְרוּהִי לְמַטְעִי
כְּתֵר מַלְךְ מִגּוֹ עֲמֵהוֹן: ו וְאָנָּשׁ
דִּי יִתְפָּנִי כְּתֵר בְּדִין וּדְכוּרֵי
לְמַטְעִי בְּתֵרִיהוֹן וְאִתָּן יְת רִוְגִזִּי
בְּאָנָּשׁ הַהִיא וְאֲשִׁיצִי יְתֵה מִגּוֹ
עֲמֵה: ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וְתִהוֹן
קְדִישִׁין אַרְי אָנָּה יי אֶלְהִכּוֹן:
ח וְתִטְרוֹן יְת קִנְמִי וְתַעֲבָדוֹן
יְתֵהוֹן אָנָּה יי מְקַדְּשִׁכוֹן: ט אַרְי
גְּבֵר גְּבֵר דִּי יְלוּט יְת אַבּוּהִי וְיְת
אִמֵּה יִתְקַטְלָא יִתְקַטְל אַבּוּהִי
וְאִמֵּה לֹט קַטְלָא חֵיב: י וּגְבֵר דִּי
יְגוּף יְת אִתָּת גְּבֵר דִּי יְגוּף יְת
אִתָּת חֵבְרָה יִתְקַטְלָא יִתְקַטְל
גִּיפָא וְגִיפְתָא: יא וּגְבֵר דִּי יִשְׁכּוּב
עִם אִתָּת אַבּוּהִי עֲרִיתָא דְאַבּוּהִי
גְּלִי יִתְקַטְלָא יִתְקַטְלוֹן תְּרוּיְהוֹן
קַטְלָא חֵיבִין: יב וּגְבֵר דִּי יִשְׁכּוּב

לְאִחֵר מִיְתָה: דָּמּוֹ בּוֹ. זו סְקִילָה, וְכֵן כָּל מְקוּם
שְׁנֵאֲמַר: "דָּמּוֹ בּוֹ", "דְּמֵיהֶם בָּם", וְלִמְדֵנוּ מְאוּב
וּדְעוֹנִי, שְׁנֵאֲמַר בָּהֶם: "בְּאֲכֵן יְרַגְמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם
בָּם". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא: כְּמוֹ "דָּמוֹ בְּרֵאשׁוֹ" אֵין
נֶעֱנֵשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גֵרֵם לְעַצְמוֹ
שִׁיְהַרְג: (י) וְאִישׁ. פְּרָט לְקַטְן: אֲשֶׁר יִנְאֹף
אֶת־אִשְׁתׁ אִישׁ. (קִידוּשִׁין יט. סְנֵהֲרִין נב) פְּרָט לְאִשְׁתׁ
קַטְן. לְמַדְנֵנוּ שְׁאִין לְקַטְן קְדוּשִׁין. וְעַל אִיזוֹ אִשְׁת־
אִישׁ חֵיבָתִי לָךְ?: אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת אִשְׁת־רֵעֵהוּ.
פְּרָט לְאִשְׁתׁ עוֹבֵד גְּלוּלִים. לְמַדְנֵנוּ, שְׁאִין קְדוּשִׁין
לְעוֹבֵד גְּלוּלִים: מוֹת־יּוּמַת הַנְּאֹף וְהַנְּאֹפֶת. כָּל
מִיְתָה הָאֲמוּנָה בְּתוֹרָה סְתָם, אִינֵה אֶלָּא חֵנֵק:
(יב) תְּבַל עֲשׂוֹ. גְּנָאִי. לְשׁוֹן אַחֵר: מְבַלְבְּלִין זְרַע

יְעֵלִימוּ. אִם הָעֵלִימוּ בְּדָבָר אַחַד, סוֹף שִׁיעֵלִימוּ
בְּדָבָרִים הַרְבֵּה; אִם הָעֵלִימוּ סְנֵהֲדְרֵי קְטֻנָּה, סוֹף
שִׁיעֵלִימוּ סְנֵהֲדְרֵי גְדוּלָה: (ה) וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ. אָמַר
רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מַה חֲטָאָה? אֶלָּא לְמַדְדָּה,
שְׁאִין לָךְ מִשְׁפָּחָה שִׁישׁ בַּה מוֹכֵס שְׁאִין כָּלָם
מוֹכְסִין, שְׁכָלָם מְחַפִּין עֲלָיו: וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ. לְמַה
נֵאֲמַר? לְפִי שְׁנֵאֲמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יְכוּל יְהִי כָּל
הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרָת? תְּלַמּוּד לִזְמַר: "אֹתוֹ" - אוֹתוֹ
בְּהַפְרָת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרָת אֶלָּא בְּיִסּוּרֵין:
לְזִנוֹת אַחֲרֵי הַמַּלְךְ. (ת"כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוּדַת
אֱלִילִים שֶׁעֲבָדָה בְּכָף, וְאִפְלוּ אֵין זֵו עֲבוּדַתָּה:
(ז) וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם. זֵו פְּרִישׁוֹת עֲבוּדַת אֱלִילִים:
(ט) אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל. (ת"כ, סְנֵהֲרִין פה): לְרַבּוֹת

אֶת־כַּלְתּוֹ מוֹת וְיִמְתּוּ שְׁנֵיהֶם תִּבֵּל עָשׂוּ
 דְּמֵיהֶם בָּם כַּס"י: יג וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר
 מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת
 וְיִמְתּוּ דְּמֵיהֶם בָּם כַּס"י: יד וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח
 אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּה זְמָה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ
 אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זְמָה בְּתוֹכְכֶם כַּס"י:
 טו וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתּוֹ בְּבִהְמָה מוֹת וְיִמְתּוּ
 וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ כַּס"י: טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
 תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגִית
 אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת וְיִמְתּוּ דְּמֵיהֶם
 בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֶחָתוֹ בִּתְּאֲבִיו
 אוֹ־בִתְּאֹמֹו וְרָאָה אֶת־עֲרוֹתָהּ וְהִיא־תִּרְאֶה
 אֶת־עֲרוֹתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינַי בְּגֵי עַמֶּם
 עֲרוֹת אֶחָתוֹ גְּלָה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כַּס"י: יח וְאִישׁ
 אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דְּוָה וְגָלָה אֶת־עֲרוֹתָהּ
 אֶת־מְקַרְהָ הַעֲרָה וְהוּא גְּלָתָהּ אֶת־מְקוֹר דְּמֵיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב

ית פלטה יתקטלא יתקטלון
 תרויהון תבלא עבדו קטלא
 חיבין: יג וגבר די ישכוב ית
 דכורא משכבי אתתא תועבתא
 עבדו תרויהון יתקטלא יתקטלון
 קטלא חיבין: יד וגבר די יסב ית
 אתתא וית אמה עצת חטאין היא
 בנורא יוקדון יתה ויתהן ולא
 תהי עצת חטאין ביניכון:
 טו וגבר די יתן שכבתה בבעירא
 יתקטלא יתקטל וית בעירא
 תקטלון: טז ואתתא די תקרב
 לכל בעירא למשלט בה ויתקטול
 ית אתתא וית בעירא יתקטלא
 יתקטלון קטלא חיבין: יז וגבר
 די יסב ית אחתה בת אבוהי או
 בת אמה ויחזי ית עריתה והיא
 תחזי ית עריתה קלנא הוא
 וישפיעון לעיני בני עמהון ערית
 אחתה גלי חובה יקבל: יח וגבר
 די ישכוב ית אתתא סואבתא
 ויגלי ית עריתה ית קלנא גלי

רש"י

האב בזרע הבן: (יג) משכבי אשה. (סנהדרין נה) מכניס כמכחול בשפופרת: (יד) ישרפו אותו ואתהן. (סנהדרין עה) אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו, שחרי נשאה בהתר ולא נאסרה עליו, אלא אשה ואמה הכתובין כאן שפיתיהן לאסור, שנשא את חמותו ואמה. ויש מרבותינו שאומרים: אין כאן אלא חמותו, ומהו "אתהן"? את אחת מהן; ולשון יוני הוא: "הן", אחת: (טו) ואת־הבהמה תהרגו. אם אדם חטא, בהמה מה חטאה? אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב: תסקל. קל־וחמר לאדם, שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחברו לעבר עברה. פיוצא בדבר אתה אומר (דברים יב ב):

"אבד תאבדון את־כל־המקמות", הרי דברים קל וחמר: ומה אילנות, שאינן רואין ואינן שומעין, על שבאת תקלה על ידם, אמרה תורה: השחת, שרף וכלה, המטה את חברו מדרך חיים לדרך מיתה, על אחת כמה וכמה: (יז) חסד הוא. לשון ארמי: חרפה, 'חסודא'. ומדרשו (סנהדרין נח): אם תאמר: קין נשא אחותו?! חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו, שנאמר (תהלים פט): "עולם חסד יבנה": (יח) הערה. גלה, וכן כל לשון "ערה", גלוי הוא, והוא יורדת בתבה לשם דבר, כמו "וערה" מגזרת (אסתר ה ט): "ולא־קם ולא־זע", וכן "אחנה" מגזרת אח. והערה זה נחלקו בה רבותינו (יבמות נה). יש אומרים: זו נשיקת

עַמִּים כִּסִּי: יט וְעִירוֹת אַחֻזֹת אִמְךָ וְאַחֻזֹת אָבִיךָ
 לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת־שְׂאֵרוֹ הָעֵרָה עֲוֹנִים
 יִשְׂאוּ כִסִּי: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דָּדוֹ
 עִירוֹת דָּדוֹ גִּלָּה חֲטָאִים יִשְׂאוּ עִרְרִים
 יִמְתּוּ כִסִּי: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אָחִיו
 נִגְדָה הוּא עִירוֹת אָחִיו גִּלָּה עִרְרִים יְהִיו כִּסִּי:
 כב וְשִׁמְרֹתֵם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
 וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם וְלֹא־תִקְיֹא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לְשַׁבֵּת בָּהּ: שְׁבִיעִי
 כג וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מִשְׁלַח
 מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהִי עֲשׂוּ וְאֶקֶץ בָּם כִּסִּי:
 כד וְאָמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אֲדָמָתִם וְאֲנִי
 אֶתְנַנֶּה לָכֶם לְרֵשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זִבַת חֶלֶב
 וְדִבְשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי
 אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־
 הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטְּמֵאָה

והיא תגלי ית סואבת דמהא
 וישפיעון תרויהון מגו עמהון:
 יט וערית אחת אמך ואחת אבך
 לא תגלי ארי ית קריבה גלי
 חובקן וקבלון: כ וגבר די
 ישפוב ית אפת אח אבוהי ערית
 אח אבוהי גלי חובקן וקבלון
 בלא ולד ומותון: כא וגבר די
 ישב ית אפת אחוהי מרחקא היא
 עריתא דאחוהי גלי בלא ולד
 יהון: כב ותטרון ית כל קנמי וית
 כל דיני ותעבדון יתהון ולא
 תרוקן יתכון ארעא די אנא מעל
 יתכון תמן למתב בה: כג ולא
 תהכון בנימוסי עממיא די אנא
 מגלי מן קדמיכון ארי ית כל
 אלין עבדו ורחיק מימרי יתהון:
 כד ואמרית לכון אתון תירתון ית
 ארעהון ואנא אתננה לכון למירת
 יתה ארעא עבדא חלב ודבש אנא
 יי אלהכון די אפרשית יתכון מן
 עממיא: כה ותפרשון בין בעירא
 דכיא למסאבא ובין עופא
 מסאבא לדכי ולא תשקעון ית

רש"י

לז בשעת עברה, לא יהיו לו פשימות, לפי שקורבן
 בחייו; "עיררים יהיו", שאם אין לו בשעת עברה,
 יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשו: (כא) נגדה הוא.
 השכיבה הזאת מנגדה היא ומאוסה. ורבותינו דרשו
 לאסור העראה בה כנגדה שהעראה מפרשת בה:
 "את מקורה הערה": (כג) ואקץ. לשון מאוס,
 כמו (בראשית כו): "קצתי בחיי", כאדם שהוא קץ
 במזונו: (כה) והבדלתם בין־הבהמה הטהרה
 לטמאה. אין צריך לומר בין פרה לחמור, שהרי
 מבדלין ונכרין הם, אלא בין טהורה לך לטמאה
 לך, בין שנשחט רבו של סימן לנשחט חציו, וכמה
 בין רבו לחציו? מלא שערה: אשר־הבדלתי לכם

שמש, ויש אומרים: זו הכנסת עטרה:
 (יט) וערות אחות אמך. שנה הכתוב באזהרתן.
 לומר שהזהר עליהן, בין על אחות אביו ואמו מן
 האב, בין על אחיותיהן מן האם, אבל ערות אשת
 אחי אביו לא הזהר, אלא על אשת אחי אביו מן
 האב: (כ) אשר ישכב את־דדתו. (יבמות נד)
 המקרא הזה בא ללמד על 'פרת' האמור למעלה,
 שהוא בענש הליכת עירי: עיררים. כתרנגומו:
 בלא ולד; ודומה לו (בראשית טו ב): "ואנכי הולך
 עיררי" יש לו בנים - קורבן, אין לו בנים - מת
 בלא בנים. לכך שנה בשני מקראות אלו: "עיררים
 ימתו", "עיררים יהיו"; "עיררים ימתו", אם יהיו

נִפְשָׁתִיכוֹן בְּבַעֲרִיא וּבְעוֹפֵא וּבְכָל
 דִּי תִרְחַשׁ אֲרַעָא דִּי אֲפֹרְשִׁית
 לְכוּן לְסָאָבָא: כו וְתִהוֹן קְדָמִי
 קְדִישִׁין אַרִי קְדִישׁ אָנָא יִי
 וְאֲפֹרְשִׁית יִתְכוּן מִן עֲמֻמַּיָא
 לְמַהוּי פְּלַחִין קְדָמִי: כז וּגְבַר אוֹ
 אֲתַתָּא אַרִי יְהִי בְּהוֹן בְּדִין אוֹ
 דְּכוּר יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלוֹן בְּאֲבָנָא
 יִרְגְּמוּן יִתְהוֹן קְטָלָא חֲבִיבִין: פפפ

לְטָהֵר וְלֹא־תִשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּבִהְמָה
 וּבְעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטֵמָא רַשׁׁי: כו וְהֵייתֶם לִי
 קְדוּשִׁים כִּי קְדוּשׁ אֲנִי יְהוָה וְאֲבַדְלֵ אֶתְכֶם
 מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי רַשׁׁי: כז וְאִישׁ אִו־אִשָּׁה
 כִּי־יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוֹמְתוֹ בְּאֲבָן
 יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם רַשׁׁי: פפפ

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן,

מ"י זה"ב סימן:

רש"י

לְטֵמָא. לְאַסֵּר: (כו) וְאֲבַדְלֵ אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים
 לְהִיּוֹת לִי. אִם אֲתֶם מְבַדְּלִים מֵהֶם, הֲרִי אֲתֶם
 שְׁלִי, וְאִם לֹאוּ, הֲרִי אֲתֶם שֶׁל נְכוּכְדָנְאֶצֶר וְחִבְרִיו.
 רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנִּין שְׁלֵא יֵאמֵר
 אָדָם: 'נִפְשִׁי קָצָה בְּכֶשֶׁר חֲזִיר'! "אִי אֶפְשִׁי לְלַבֵּשׁ
 כְּלָאִים"! אָבֵל יֵאמֵר: 'אֶפְשִׁי, וְמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי
 שְׁבַשְׁמִים גָּזַר עָלַי'? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "וְאֲבַדְלֵ אֶתְכֶם
 מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי", שְׁתֵּהֵא הִבְדַּלְתְּכֶם מֵהֶם
 לְשָׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֵבֶרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת
 שְׁמַיִם: (כז) כִּי־יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב וְגו'. כָּאֵן נֶאֱמַר
 בָּהֶם 'מִיָּתֵה' וּלְמַעְלָה 'פְּרַת': עֲדִים
 וְהִתְרָאָה - בְּסִקִּילָה, מְזִיד בְּלֹא הִתְרָאָה - כְּהִכְרַת,
 וְשִׁגְגַתָּם - חֲטָאֵת. וְכֵן בְּכָל חֲבִיבֵי מִיתוֹת שְׁנֹאֲמַר
 בָּהֶם 'פְּרַת': חֲסֵלַת פִּרְשַׁת קְדוּשִׁים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַרְחִיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֵיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֵלָה
 עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבַיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן רפד סעיף יא.

הפטרה קדושים ביהוקאל פרק ב

כ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דִּבֶּר אֶת־זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם פֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִלְדַּרְשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה: ד הַתְּשַׁפְּטוּ
אֹתָם הַתְּשַׁפּוּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבַת אֲבוֹתָם הוֹדִיעִים: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם פֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה בַּיּוֹם בָּחַרִי בְיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדַי לְזֹרַע בַּיִת יַעֲקֹב וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא
יָדַי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בַּיּוֹם הַהוּא נִשְׁאַתִּי יָדַי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תִּרְתִּי לָהֶם זִבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וְאָמַר אֲלֵהֶם אִישׁ
שְׁקוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ וּבְגָלוֹלֵי מִצְרַיִם אֶל־תִּטְמְאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיִּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבֹל
לְשִׁמְעֵ אֵלַי אִישׁ אֶת־שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הַשְּׁלִיכוּ וְאֶת־גְּלוֹלֵי מִצְרַיִם לֹא עֲזָבוּ וְאָמַר לְשַׁפֵּךְ
חַמְתִּי עֲלֵיהֶם לְכָלוֹת אִפְּוֹ בָהֶם בַּתּוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט וְאַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
י וְאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָבֵאֵם אֶל־הַמְּדִבָּר: יא וְאַתָּן לָהֶם אֶת־חַקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי
הַנֹּדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם: יב וְגַם אֶת־שִׁבְתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לְהִיּוֹת
לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיִּמְרוּ־בִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִבָּר בְּחַקּוֹתַי
לֹא־הִלְכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי מֵאִסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם וְאֶת־שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ מְאֹד
וְאָמַר לְשַׁפֵּךְ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם בַּמְּדִבָּר לְכָלוֹתָם: יד וְאַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נִשְׁאַתִּי יָדַי לָהֶם בַּמְּדִבָּר לְבַלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זִבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: טז יַעַן בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאִסוּ
וְאֶת־חַקּוֹתַי לֹא־הִלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ כִּי אַחֲרֵי גְלוּלֵיהֶם לָבָם הִלְדָּ: יז וְתַחֲסִם
עֵינֵי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחַתָּם וְלֹא־עֲשִׂיתִי אוֹתָם פֶּלֶא בַּמְּדִבָּר: יח וְאָמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמְּדִבָּר בְּחַקּוֹ

אבותיכם אלהיכם ואת משפטיהם אל תשמרו ובגלויהם אל תטמאו: יש אני יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת משפטי שמרו ועשו אותם: כ ואת שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום שני, שעה 10 בבוקר, 18 דקות, 8 חלקים.

ראש חדש אייר, ביום השני וביום השלישי הבא עלינו לטובה.

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

שבת	יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
			א	ו	א	ו	א	ו	אדמו"ר		מג"א		א	ו	
									ו	א	ו	א			
20:03	18:52	19:45	19:37	19:10	19:03	9:26	9:29	8:13	8:18	6:59	7:07	4:34	4:43	אוסטריה וינה	
18:12	17:13	17:58	18:04	17:31	17:37	10:32	10:31	9:40	9:38	8:50	8:49	7:02	6:58	אוסטרליה מלבורן	
20:00	18:51	19:43	19:35	19:09	19:03	9:31	9:34	8:19	8:23	7:09	7:16	4:42	4:50	אוקראינה אודסה	
19:49	18:38	19:31	19:23	18:56	18:49	9:11	9:14	7:58	8:03	6:43	6:51	4:19	4:27	אוק. דניפרופטרובסק	
20:23	19:09	20:03	19:55	19:27	19:19	9:35	9:37	8:21	8:25	6:59	7:08	4:39	4:48	אוקראינה ז'יטומיר	
20:17	19:03	19:58	19:49	19:21	19:13	9:27	9:30	8:13	8:18	6:51	7:01	4:31	4:40	אוקראינה קייב	
20:21	19:13	20:04	19:57	19:31	19:25	9:56	9:59	8:45	8:49	7:38	7:44	5:09	5:17	איטליה מילאנו	
18:49	17:53	18:36	18:41	18:11	18:16	11:03	11:02	10:10	10:08	9:23	9:22	7:30	7:26	ארגנטינה ב. איירס	
19:44	18:43	19:29	19:24	19:01	18:56	9:44	9:46	8:35	8:38	7:37	7:42	5:06	5:12	ארה"ב בולטימור	
19:38	18:35	19:22	19:17	18:53	18:48	9:32	9:36	8:23	8:27	7:25	7:30	4:54	5:00	ארה"ב ברוקלין נ.י.	
19:18	18:20	19:05	19:00	18:38	18:34	9:34	9:36	8:26	8:29	7:35	7:38	5:02	5:07	ארה"ב לוס אנג'לס	
19:29	18:35	19:17	19:14	18:53	18:50	10:06	10:08	9:01	9:03	8:15	8:18	5:43	5:47	ארה"ב מיאמי	
20:19	19:15	20:03	19:57	19:33	19:27	10:08	10:11	8:58	9:02	7:57	8:02	5:26	5:33	ארה"ב משיגן	
19:37	18:35	19:22	19:16	18:53	18:48	9:34	9:36	8:25	8:28	7:27	7:32	4:56	5:02	ארה"ב ניו ג'רסי	
19:36	18:33	19:21	19:15	18:51	18:45	9:28	9:31	8:18	8:22	7:19	7:24	4:48	4:54	ארה"ב ניו הייבן	
19:36	18:32	19:20	19:14	18:50	18:45	9:26	9:29	8:16	8:20	7:15	7:20	4:44	4:51	ארה"ב שיקאגו	
18:14	17:21	18:03	18:06	17:39	17:43	10:11	10:10	9:15	9:14	8:33	8:32	6:27	6:25	ברזיל ס. פאולו	
18:01	17:09	17:49	17:53	17:27	17:30	9:57	9:56	9:01	9:00	8:19	8:18	6:13	6:11	ברזיל ריו דה ז'נרו	
20:24	19:07	20:03	19:54	19:25	19:17	9:28	9:32	8:14	8:19	6:47	6:57	4:30	4:39	בריטניה לונדון	
20:44	19:23	20:22	20:11	19:41	19:32	9:34	9:39	8:19	8:25	6:39	6:54	4:32	4:42	בריטניה מנצ'סטר	
20:42	19:28	20:23	20:14	19:46	19:38	9:54	9:58	8:41	8:46	7:20	7:29	4:59	5:08	גרמניה פרנקפורט	
19:00	18:03	18:47	18:43	18:21	18:18	9:24	9:25	8:17	8:19	7:27	7:31	4:55	5:00	ישראל באר שבע	
19:02	17:53	18:49	18:45	18:23	18:19	9:21	9:23	8:14	8:17	7:24	7:28	4:52	4:57	ישראל חיפה	
18:59	17:40	18:46	18:42	18:20	18:17	9:21	9:23	8:14	8:17	7:25	7:28	4:52	4:57	ישראל ירושלים	
19:02	18:03	18:48	18:45	18:23	18:19	9:23	9:25	8:16	8:19	7:26	7:30	4:54	4:58	ישראל תל אביב	
20:08	18:59	19:51	19:43	19:17	19:10	9:37	9:40	8:25	8:29	7:14	7:21	4:47	4:55	מולדובה קישינב	
19:34	18:41	19:22	19:20	18:59	18:58	10:24	10:26	9:20	9:22	8:37	8:39	6:07	6:10	מקסיקו מקסיקו	
19:38	18:49	19:28	19:28	19:06	19:07	10:59	11:00	9:59	10:00	9:20	9:21	6:57	6:57	סינגפור סינגפור	
20:04	18:46	19:43	19:33	19:04	18:55	9:03	9:07	7:48	7:54	6:18	6:29	4:03	4:13	פולין ורשא	
20:39	19:32	20:22	20:15	19:50	19:43	10:13	10:17	9:02	9:07	7:54	8:01	5:27	5:34	צרפת ליאון	
21:02	19:50	20:43	20:35	20:08	20:01	10:22	10:25	9:09	9:13	7:53	8:01	5:29	5:37	צרפת פריז	
20:08	19:03	19:52	19:46	19:21	19:15	9:53	9:55	8:42	8:46	7:38	7:44	5:09	5:16	קנדה טורונטו	
19:52	18:44	19:35	19:28	19:02	18:56	9:27	9:30	8:16	8:20	7:09	7:15	4:41	4:49	קנדה מונטריאול	
21:18	19:52	20:54	20:42	20:10	20:00	9:52	9:56	8:35	8:41		6:52	4:43	4:55	רוסיה מוסקבה	
20:26	19:17	20:09	20:01	19:35	19:28	9:54	9:57	8:42	8:46	7:30	7:37	5:04	5:12	רוסיה רוסטוב (דנון)	
20:31	19:21	20:13	20:05	19:39	19:32	9:57	10:01	8:45	8:50	7:33	7:41	5:07	5:16	שווייץ ציריך	

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

4. המשבצות הריקות הן בגלל קושי טכני לחשב באותו תאריך, את הזמן המדויק של עלות השחר והזמנים הנובעים מכך במקומות אלו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

ארה"ב U.S.A.

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר

ישראל ISRAEL

נא לכתוב צ'יק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת. ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus

Issue # 00110

28/04/2008